

BOLDOGSÁG

MÜLLER PÉTER

MÜLLER PÉTER

Boldogság

ÉDESVÍZ KIADÓ BUDAPEST 2003

Szerkesztette Dobi Ildikó

ISBN 963 528 680 5

Boldogok a szellemben szegények, mert övék a mennyek országa. Boldogok a szomorúak, mert ők vigaszt kapnak. Boldogok a szelídek, mert övék lesz a föld.

Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságot, mert eltelnek majd vele.

Boldogok az irgalmasok, mert nekik is irgalmaznak majd.

Boldogok a tiszta szívűek, mert meglátják az Istent.

Boldogok a békességet teremtők, mert Isten fiainak hívják majd őket.

Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyek országa.

MÁTÉ V / 3-10

Bevezetés

Hamvas Béla egyszer azt mondta: „A feladat száz könyvet megmenteni. Most mindegy, hogy az ostromlott városból, vagy az ostromlott világból. Olyan száz könyvet, amelyből, ha minden más könyv elveszne, az emberiség irodalmának vonalát nagyjából helyre lehetne állítani.”

Száz könyv súlyos, nagy csomag, különösen annak, aki egy ostromlott városból menekül.

Magam is menekültem már, s jól emlékszem arra a pánikra, amikor le kellett mondani mindenről, és villámgyorsan kellett döntenem: mi az, ami fontos, s mi az, ami nem.

Apámnak volt egy különös barátja. Józan, precíz és rendkívül értelmes gépészmérnök, aki nemcsak a gőzkazánokat, de az életét is igyekezett előre megtervezni.

Amikor közeledett a front, láttam, hogy gondosan csomagol.

– Ebben mi van? – mutattam két hatalmas ládára.

– Ebben azok a szükséges holmik, melyeket akkor viszek magammal, ha módomban lesz autóval vagy vonattal menekülni.

Rengeteg ruha, pulóver, ing, cipő, kolbász, szalonna, sajt és szardínia volt a ládáknak, azonfelül még számos szakkönyv, szótár, logaritmustábla, körzőkészlet és vonalzó.

– És ebben? – mutattam egy kis kézikofferre.

– Ez a B variáció! – mondta. – Arra az esetre, ha nem lesz vonat és gyorsan kell menekülni!

Ebben már csak meleg holmik, aranygyűrűk, láncok s különféle konzervek voltak.

Láttam, hogy íróasztalán egy spárgával átkötött ócska bőrtárca hever.

– És ez? – kérdeztem kíváncsian.

– Ez a C variáns – felelte. – A legrosszabb esetre.

Egy hajfűrt volt benne, feleségének, gyermekeinek fényképei, s egy Biblia.

Ez a történet jutott eszembe, amikor munkámhoz hozzáfogtam.

Azt tapasztaltam ugyanis, hogy az „ostrom” erősödőben van. Nem az életünket ma már minden oldalról fenyegető veszélyekre gondolok, hanem arra, hogy az ember rohamos gyorsasággal veszti el „emberi” mivoltát; lélektelenné válik, üressé, értéktelenné, könyörtelenné, vakká... és boldogtalaná.

Megfeledkezünk nem a „kultúráról”, hanem arról, hogy kik vagyunk, s mi végre élünk itt a Földön.

Ebben a helyzetben már nem a könyveket kell megmenteni, hanem *legfontosabb szavainkat*, amelyek nélkül csakugyan nem lehet élni.

Nincs sok ilyen szó.

Lao-ce számára csak egy volt: a Tao.

Buddha számára: a Szenvedés.

Mohamednek: Allah.

Jézus két szót tesz a menekülő ember csomagjába. Az egyik: a *Szeretet*.

Amikor apám barátja egy hajfűrtöt tett a tárcájába, maga sem tudta tán, hogy a *szertetet* próbálta a lángoló világból megmenteni. Fronton, lövészárookban, börtönben, lágerben, vagy éppenséggel kivégzés előtt *egyetlen hajfűrt* többet mond a szeretetről, mint az egész világirodalom. Sűrűbb és töményebb lett, mint a Biblia.

Ez a C variáns.

Van azonban egy másik jézusi szó is.

Ez az a szó, amit először kimond, amikor tanítani kezdi az emberiséget.

Boldogság.

Éppolyan lényeges és alapvető szó, mint a szeretet. És éppen olyan rejtélyes is.

Rejtélyes azért, mert miközben lelkünk legmélyén mindannyian sejtjük vagy érezzük, hogy mit jelent – valójában mégsem ismerjük.

Ha ismernénk, nem lennénk boldogtalanok.

Legtöbbször éppen a hiányát éljük meg, s amikor néha-néha fölbukkan bennünk, már közben s főleg utána is azt érezzük, hogy *ez valami olyasmi... hasonlít hozzá... de nem AZ*.

Én most ezt az egyetlen szót szeretném megfejteni.

S aztán – ha sikerül – beleteszem a tárcámba, mint egy hajfűrtöt, hogy soha senki, még a halál se tudja elvenni tőlem.

Igyekeztemben rendkívül sok segítséget kaptam nemcsak a hagyomány könyveiből, hanem elsősorban a Szent Szellemiségtől, aki vezet és tanít. Később majd beszélek róla.

Itt most csak annyit, hogy amikor tanításai időnként túlságosan „nehéznek” és „elvontnak” tűntek, arra kért, ha rövid időre is, de *tegyem félre hétköznapi gondjaimat*, azokat, amelyek itt és most rendkívüli módon izgatnak, mert ugyan ezek a gondok *fontosak*, sőt, gyakran olyan alapvető „szent” problémák, amelyek megoldására egész életemmel vállalkoztam, mégsem tudok mit kezdeni velük, *ha nem látom át az egészet, ha nem látom a távlatokat*.

Önmagában a kicsit nem lehet megérteni, csak ha látjuk a nagyot is.

Ha sűrű erdőben jársz, sohase találsz ki, ha nem tudod merre van észak és dél. Ha nem fejted meg a fákra írt jelképeket, ha nem nézel föl a napra s a csillagos égre, ha nem érted meg a kozmikus és természeti jelenségek nagyobb összefüggéseit, már a következő lépésedet sem tudod jó irányban megtenni, mert nem tudod, hogy jó irányban mész-e.

Sőt, még azt sem, van-e kiút egyáltalán.

Számomra ez adja minden tanítás vagy gondolkodás értékét.

A földről indul, a hétköznapi élet ismerős zűrzavarából... az égre száll, megnézi és megéri az egészet a magasból... s azután újra visszaereszkedik a földre, fényt vet a zűrzavarba s megmutatja az útirányt.

Ha ez nem így történik, az egész értéktelen.

Az ilyen értéktelen fejtörést nevezik manapság „elvont gondolkodásnak” vagy „elméletnek”.

Próbaköve mindig az utolsó pillanat; ekkor dől el, hogy amit odafönt megtaláltam, segít-e élni, s önmagamat jobban megérteni.

Ha ez nem történik meg, az egészet el kell felejteni. Az ilyen terméketlen oldalakat nyugodtan húzd át vagy tépd ki a könyvemből, lehetőleg úgy, hogy a hasznos részek ne sérüljenek meg.

Senki sem tévedhetetlen.

Annyira nem az, hogy bizonyos „végső kérdésekről” még az engem tanító Szent Szellem is csupa kérdőjelekkel beszélt.

Ami nyugalمامat adj a, az a tapasztalat.

A megismerésnek ezt a gyönyörűséges „lent-fönt-lent” folyamatát nemcsak magamon, de sok olvasómmal együtt közösen végrehajtottam.

És az utolsó pillanatban mindig segített – úgy, ahogy csak az igazság képes segíteni az embernek.

Próbáljuk hát megismerni és magunkévá tenni ezt a gyönyörűséges szót, hogy **BOLDOGSÁG**.

Induljunk el együtt az erdőben.

Mielőtt az első lépést megtennénk, el kell mondanom, hogy mióta csak az eszemet tudom, ez volt életem *egyetlen és mindennél fontosabb alapszava!*

Én nem akartam sem bölcs, sem művész, sem hős, sem istenhívó lenni – csakis *boldog ember* akartam lenni!

Ez a vágyam röpített néha a magasba, és vezetett a mélybe, olyan tövises bokrok közé, amelyeken alig tudtam átgázolni.

Mindez azért volt, mert nem ismertem sem az erdőt, sem önmagamat. Valami homályos ösztön s egy teljesen eltompult szimat vezérelt: ha valami jó szagú volt, azonnal bekaptam, s csak utólag jöttem rá, hogy méreg. És mentem, mentem tovább.

Ez az ösztön olyan erős volt bennem, hogy a legkisebb boldogtalanságot is alig tudtam elviselni.

Irigyeltem embertársaimat, akik nemhogy a boldogság hiányát, de a szenvedést és a kilátástalanságot is rendkívül jól tűrik: a legforróbb és legsivatagosabb élethelyzeteket is hosszan elviselik.

Úgy éreztem, sokkal „strapabíróbbak”, mint én.

Számomra a tűréshatár jóval alacsonyabb volt, s már pusztán az a tény, hogy nem vagyok *eléggé boldog*, azonnal önvizsgálatra és cselekvésre kényszerített.

Ha pokolba zuhantam, még le sem értem a fenekére, máris azt kérdeztem: „Mi a jó nekem ebből?”

Ennyire fontos számomra ez a szó.

Négyéves koromban mozdonyvezető akartam lenni. Azt hittem, a mozdonyvezetők boldogok.

Később „szakmát” választottam: először cowboy, majd cukrász, mozigépész, tehénpásztor, később színész, pap, sőt remete akartam lenni – mert azt hittem, hogy ezek az emberek boldogok.

Végül író lettem.

Nem azért, mert feszített a „közlés vágya”, hanem mert úgy véltem: ez a boldogságom útja.

Ezt a könyvet is azért írom, hogy boldogabb legyek.

Ha netán téged is boldogabbá tesz, az az én érzésemet nemcsak növeli, de be is teljesíti.

Mert amit erről a szóról már az út elején is tudok: a boldogság, sőt, még az öröm is *közös állapot*.

Egyéni „megúszás” még a legmagasabb szinten sincs: egy „megboldogult szent” nem azért ugrik vissza a pokol tűztavába, mert megszánja a szenvedőket,

s nem tartja igazságosnak, hogy neki már jó, de a többieknek még nem – hanem azért, mert a *többiek nélkül neki sem jó igazán: egyedül nem lehet „üdvözülni”*.

Aki azt hiszi, hogy egy megtisztult szellemiség csupán szán minket, de *nem érez együtt velünk*, az a legnagyobb embertelenséget tételezi föl róla. Azok az írók, akik a példaképeim, mind azért írtak, hogy megosszák velem örömeiket.

A téma teljesen lényegtelen. A legnagyobb tragédiából, rekviemből, gyászdalból, de még egy világ végét sejtető „Vén cigány”-ból is árad a megnevezhetetlen öröm. Nem a keserű szavak vagy a szomorú motívumok, hanem a *művek szépsége* hordozza magában azt a gyönyörűséget, ami mindenkit megérint.

Maga az „ihlet” ott jön létre a művészen, ahol fájdalma, szorongása vagy keserűsége átvált örömmé.

Odáig csak formátlanul nyög, akadozva jajgat, és terméketlenül siránkozik.

Dalolni akkor kezd, amikor kaotikusan sötét érzéseit és gondolatait harmóniává oldja a születő öröm élménye.

A modern irodalom ezt az élményt alig ismeri.

De ha csak egyszer is hallottál már a temetőben valódi kántort dalolni, s összeveted hangját a fel-felzokogó, ziháló és elfojtott nyüsztésekkel, a sápadt és félájult jajongásokkal, tudni fogod, hogy miről beszélek.

Ha egy mű nem ad örömet, el sem olvasom.

Minek is olvassam, amikor a számomra egyedülien fontos és lényeges élményről nem tud semmit.

Ez az öröm persze sokféle lehet. Érzéki, lelki, szellemi, kifejezetten gondolati; a felfedezett igazság öröme, vagy a szépségben való gyönyörködés. De még ezen felül is sok minden, mert amíg az ember az „erdőben” van, ebbe a szóba rengeteg élmény belefér: pénz, szerencse, siker, szerelem, diadal, nyereség, hatalmi érzés vagy éppenséggel kéj.

Egyelőre nem válogatok az élményeim között.

Nem mondom ki még, hogy van „alacsony-” és „magasrendű” boldogság is, mert a kérdést nem csupán a színvonal dönti el, hanem az élmény *maradandósága*.

Meggyőződésem, hogy még egy kukacnak vagy egy mezei pipacsnak is vannak „örömei”.

Amit én keresek, az valami olyan állapot, amelynél nincs több. Azért tartós és azért maradandó, mert innen végre már nem kell tovább menni. Itt jó nekem.

Az a szó, amit itt a Szent Szellemtől ihletett szöveg Jézus szájába ad, az eredetiben úgy hangzik, hogy „*makáriosz*”.

Az ógörög nyelvben ez szó szerint azt jelenti, hogy „*teljesen kielégült*” vagy „*beteljesült*”.

Ha csak egy kicsi hiányzik még belőle, ha még mindig nem elég, ha úgy érezzük, hogy innen még tovább kell menni, az lehet vidámság, lehet öröm, lehet még boldogság is – de nem *Makáriosz*.

Induljunk hát el – együtt.

Keressük, kutassuk és ismerjük meg a „Kék Madarat”... mert egyelőre ha sejtjük is, nem tudjuk, mi az.

Felfedező utunkon két irányjelző műszerünk van.

Az egyik az *érzés*.

A másik: az *értelem*.

Én előre megyek.

És igyekszem hangosan érezni és gondolkodni, hogy a sötétben ne veszítsük el egymás kezét.

1

Az én boldogságom

A könyv fedőlapjára azért tettem ennek a gyerekeknek a képét, mert láthatóan boldog.

Nem tud írni, olvasni, talán beszélni sem még, fogalma sincs róla, mi a *makáriosz* szótani jelentése és teológiai értelme – de hogy ott él szemecskéi mögött az a titok, amit meg akarok fejteni, az bizonyos.

Látszik rajta.

Ha nem a felnőttek fölényes gyengédségével nézel rá, s nem azt a bájt pillantod meg először, ami minden csecsemőnek, de még egy kölyökkutyának is a legszembeötlőbb tulajdonsága, hanem mondjuk egy kis Buddhát látsz benne, s megpróbálsz belebújni a fejébe, és átéled azt, amit ő él: magad is boldog leszel egy pillanatig.

Talán mert benned is él egy ilyen Gyermekek.

És lehullanak rólad a gondok, megszűnnek aggodalmaid, s fölbukkan egy eltemetett érzés: a lelked ósállapota. Lehet, hogy erről nincs is mit beszélni? Lehet, hogy a boldogságot nem fölfedezni és megtalálni kell, hanem egyszerűen csak *emlékezni rá*, mert elfelejtettük?

Ha így van, akkor *nagyon* elfelejtettük.

Olyannyira, hogy nem is tudjuk már, mi az – csak a hiányát érezzük. Ha most torkon ragadna egy angyal, s azt kiáltaná: – „Nincs időd töprengésre! Ez az utolsó pár szó, amit még életedben leírhatsz. Mondd ki, mi az a Boldogság?!” – gondolkodás nélkül ezt válaszolnám: – „**BOLDOGSÁG AZ, AMI**

HIÁNYZIK!... MINDEN PERCEMBŐL, MINDEN ÉLMÉNYEMBŐL!
VALAMI VAN HELYETTE... DE NEM AZ IGAZI!" Lehet, hogy
elvesztettem?

Ha így van, vissza kell menni érte.

Ez nem könnyű feladat, még akkor sem, ha számomra ez nem egy idegen
fényképe – hiszen valaha én voltam ez a gyerek.

Mégis idegen.

Minél tovább nézem, annál idegenebb.

Lehet, hogy én voltam ez a csillogó szemű, pufók kis buddhiszta?

Ha nem láttam volna sokszor a családi albumban, de mondjuk most találnám
az utcán ezt a képet, föl sem merülne bennem, hogy ez én lettem volna valaha!

Sokan kérdezik: miért nem emlékszünk előző életeinkre?

Én még azt is kérdezem: miért nem emlékszünk a gyerekkorunkra? Miféle
mélységekben tárolódnak azok az élményeink, amelyek már nyilvánvalóan
ehhez az „én”-hez és ehhez az élethez kötődnek?

Valahol vannak. Kell, hogy legyenek. Csak roppant nehéz hozzájuk férni.

Mielőtt hozzáfogtam ehhez a könyvhöz, különös kísérletet csináltam. Egy
meditációt, afféle „kor-regressziós” visszaálmódást.

Terápiás esetekben ez úgy működik, hogy az ember elindul egy jelenlévő
lelki gubanc vagy fájdalom nyomvonalán, s azt keresi, hogy miféle múltból
erednek a gyökerei. A fájdalom vagy a szorongás ismerős érzése vezeti vissza
vörös fonalként mélyen eltemetett emlékeihez.

Nálam más volt a helyzet.

Nemcsak azért, mert nem a rossz, hanem a jó élményemből kellett
kiindulnom, hanem azért, mert ez a jó élményem sem volt sehhol!

Nem volt, ami vezessen.

Először hát ezt az állapotot kellett megidézni magamban. Megmártóztam a
Duna hús vizében, s meztelenül, mint egy csecsemő, kifeküdtem a napra.

Figyelni kezdtem. Kívülre, belülre.

Először a madarakat hallottam meg.

Városi ember számára, aki nem a földön, hanem aszfalton él, betonházak
között, pléhautó–ban, műanyag ülésen, elektromos műfények, műképek és
műhangok között, ez az első, ami meglepő: a valódi lét hangjai.

Szólók, duettek és kórusok vibráltak körülöttem, szorgalmas kopogások,
szerelmes füttyjelek és vidám, önfeledt áriák. Minden hangban egy sajátos
jellem nyilvánítja ki magát. A mi cirkuszporondunkon csak kétféle bohóc van:
aki adja, s aki kapja a pofonokat – a hatalmas és a kiszolgáltatott –, de ebben az
isteni cirkuszban rengeteg lény játszik: panaszkodó és cserfes, lelkes és együgyű,
büszke és butácska, kéjsóvár lány és mutáló kamasz, károgó brácsás, békakórus

és fakopács, aki néhány óvatos koppintás után olyan ütemeket ver ki a fa törzsén, hogy minden dobos megirigyelhetné.

És ebben az óriási zenekarban egyetlen zenész nem volt, aki ne lett volna vidám!

Szomorú madárfütty nem létezik!

Teli volt örömmel a bokor, a falomb, még a felhőtlen égbolt is – és én ezt idáig nem hallottam!

Nem vettem észre, miféle ÉLET van körülöttem, s most már bennem is. Süket lettem a létre, mert azt képzeltem, hogy ezen túl még van valami „plusz”, amit el kell érnem, ki kell harcolnom, be kell kasszíroznom, s amíg az nincs meg, nem érdemes másra fülelnem, mert akkor lemaradok. „Jó, jó, élek, ez rendben van!” – mondtam a legnagyobb csodára. – „De mi van ezen felül még?! Mi lesz a pénzemmel, a sikeremmel, a dicsőséggemmel? Ki írja meg a könyvemet, ha én csak heverészek itt a fűben, s nem teszek mást, csak „élek”?”

Nagy ravasz ám ez az izgága én-tudat, mert amikor kezdtem megértetni vele, hogy mindez csak hiúság, azonnal számolni kezdte a gondjait: a kifizetetlen számlákat, a föl nem adott leveleket, elintézetlen ügyek garmadáját. Alig tudtam rábeszélni, hogy legalább fél óra szabadságot engedélyezzen, annyi még egy gályarabnak is jár. Ekkor fedeztem föl, hogy ez a felszíni, józan eszem hazudik! Mert ugyan vannak hétköznapi gondjaim, de az már nincs, hogy ezekről egy fél órára ne lehetne megfeledkezni! Egy börtönben is van séta és csendes pihenő. Csakhogy az ego ezt nem akarja megélni! Abban a pillanatban elveszteni a fontosságának tudatát, s ezért, mint egy túlmozgásos háziasszony, akkor is serénykedik és takarít, amikor semmi szükség nincs rá. Akkor van elemében, ha aggodalmaskodik. Számára a béke és a nyugalom egy kis halált jelent, s ezért – bármilyen kellemetlen is – szeret aggodalmaskodni! Ha nincs rá oka, csinál magának. S ahogy lelkem mélyebb rétegei számára a madárfütty, az ő számára ez a szüntelen nyüzsgés, vibrálás és szorongás az „élet”!

Sokáig tartott, amíg lenyugtattam magam.

Amíg elhittem végre, azon túl, hogy itt heverészek, semmi sem „több” a pénz, a siker, a munka és a gond jóval kevesebb, mint ez a gyönyörűséges Élet... főleg, ha az az ára, hogy el is kell feledkezni róla: nem hallgathatom a madarak csivitelését s nem érezhetem bőrömön a napsugár átható, élvezetes érintését.

Ravasz trükköt alkalmaztam.

Azt mondtam magamnak: „Jó, jó, öregem, egy könyvet kell írnod a boldogságról. De mi a fenéről fogsz írni, ha át sem éled?!... Másokat fogsz idézgetni?”

Erre aztán elcsendesült bennem ez a hiú fráter.

Innen kezdve csak lebegtem, és voltam – és élveztem ezt a lassan felbukkanó kellemes, új, és mégis ismerős állapotot.

Közben figyeltem magam, mint egy békésen elterült kísérleti nyulat. Érdekes, hogy ez a rebbenetlenül figyelő tekintetem egyáltalán nem zavart. Sőt, még nyugodtabb lettem tőle. Ekkor fedeztem föl, hogy van a lényemben valaki, aki nem akar semmit, csak nézni.

Látni. Látni, hogy boldog vagyok.

„Ez hát az az állapot, amiből el kell indulnod!” – mondta, s én elkezdtem egy lassú visszafelé utazást a múltamba.

Ahogy egy ismerős íz felbukkan az ember szájában, s azon tűnődik: „Hol ettem már ilyent, vagy ehhez hasonlót?”...úgy lépkedtem visszafelé az emlékeim között, élményről-élményre.

Nem írom le mindegyiket, mert egész kötetet tenne ki. Néhány villanó fényfoltot csupán.

Boldog nem akkor voltam, ha imádkoztam, hanem, ha utána csendben maradtam, s megéreztem egy magasabb hatalom viszontválaszát.

Ez borzongatóan jó érzés, hasonló ahhoz, mint amikor testünket áthatja a napsugár.

Boldog voltam, ha éreztem szellemi Mesterem jelenlétét – de csakis akkor, ha egy irányban eveztem vele. Tudtam, sőt, néha mondta is: ilyenkor ő is boldog! „Egy mesternek is lehetnek sikerélményei!” – mondta egyszer vidáman. Érdekes, hogy ilyenkor néha még a fájdalmaim is megszűntek; elmúlt a torokfájásom vagy fojtogató náthám.

Boldog voltam, ha tollam alól kikerült néhány jó sor. Ilyenkor elsírtam magam, s úgy éreztem: nem én írtam.

Boldog voltam, ha megpillantottam feleségem arcát az utca távoli forgatagában. Ilyenkor azonban a fájdalom is mindig belém nyilallt: tudtam, hogy halandó ember, s előbb-utóbb el kell veszítenem őt.

Ez az élmény visszaröpített negyven évet, hirtelen fölbukkant a kép, amikor először megláttam őt. Ismerős volt az első pillanatban, s olyasféle részeg örömet éltem át, mint amikor valaki megtalálja azt, amit régen elvesztett.

Akkoriban még úgy hívtam ezt az érzést, hogy „szerelem”.

Ma már tudom, hogy nem az, de a képpel együtt ez a fájdalmasan vonzó, részeg és elvarázsolt állapot is fölmerült bennem: jóval boldogabb voltam akkor, mint itt, e napsütéses, madárdalos békében... s ugyanakkor sokkal boldogtalanabb és elveszettebb!

Az íz, az ismerős íz ebben is benne volt, de sok minden más is: olyan fűszerek, amelyek semmihez nem hasonlíthatók: olyan vonzók és élvezetesek, hogy akkor sem lehet lemondani róluk, ha halálos mérgek.

(„Ezt figyeld meg, mert erről még írnod kell!” – szólt a Tanú bennem.) Aztán váratlanul fölbukkantak egészen jelentéktelen, furcsa pillanatok is. A házunk udvarán álltam, előttem a szomszédunk, András Karcsi bácsi.

Masszív, kedélyes kis ember volt. Valahonnan Kalocsa vagy Paks tájáról jött fel Pest forgatagába még a háború előtt, s hozta magával paraszti humorát, szorgalmát és bölcsességét. A házat, amiben laktunk, ő építette, a kerti gyümölcsfákat, de még az utcai akácokat is ő ültette valaha: ócska kis Trabantjainknak fészert ácsolt innen-onnan összehordott vén deszkákból, ahol rendszerint kutyája, a Csibész nevű fekete kis terelőpuli hűsölt.

A pincében bort kotyvasztott, jó savanyú bort, sokféle szőlőből. Ezt kóstoltatta velem.

Demizsonját többször is megbillentette, csordultig töltve a poharamat. Iszogattunk, fecsegtünk, a bor hamar a fejembe szállt.

Láttam, hogy arca kivörösödik, kopasz fején verejtékcseppek gyöngyöznek; rajtam meg valahogy bő lett a ruha, alig éreztem a testemet, a fejem meg mint könnyű léggömb, föl akart szállni a magasba.

A kertet, az akáclombokat, a pirosnyelvű kis pulikutyát, de még az ő csillogó szemeit is mintha álmodtam volna... szinte észrevétlenül elillant az a rögeszmém, hogy mindez „valóságos”.

Szabad lettem.

Szabad, lebegő, kötetlen.

És ekkor rámpillantott a kisöreg, s azt mondta:

– Most úgy vagyunk, ahogy köll!

Ez a mondat előre és hátra bevilágított az életembe.

Amikor megpillantottam újszülött kislányom alvó babaarcát, amikor a fiam, vagy a barátom hozott egy szép sort vagy melódiát közös művünkhöz, amikor életemben először átléptem a kommunista börtön határát és dalolva robogtam Nyugat felé (akkoriban még azt hittem, én számár, hogy ott a Szabadság!), amikor egy gumiágyon céltalanul lebegtem a Balaton vizén, amikor hirtelen megvilágosodott előttem egy-egy evangéliumi sor értelme... amikor megfejthetetlen okból lehullott rólam a szorongás és a loholás kényszere, mindig úgy éreztem, hogy „most úgy vagyok, ahogy köll!”

A siker és az elismerés, amire annyira vágyódtam, csakis zaklatottá tett. A diadalban mindig van valami lihegés és nyugtalanság. Ez is valamiféle beteljesülés, de nem egészen mély. Nem igazi szabadság. Néha a siker pillanatában belenéztem a tükörbe: csupa görcs volt az arcomon, szemeimben lázas feszültség csillogott, kéjes büszkeség... mintha nem is annak örültem volna, hogy nyertem, hanem, hogy nem kellett vesztenem! Abban a pillanatban, amikor a sorsom beletette a sikert a kezembe, máris olvadni kezdett. S miközben

„örültem”, féltem, hogy elveszítem. A lelkes tapsvihar pillanataiban sohasem éreztem, hogy „úgy vagyok, ahogy köll”. Ilyenkor mindig Karinthy bölcs novellája jutott eszembe: gyerekek futkároznak egy homokdomb tetejére, s amikor nagy nehezen a buta gyerek is fölért, megáll, s tétován lekiált: „Anyuka, én most fönt vagyok?!”

Senki sincs meggyőződve róla, hogy fönt van.

A világ leghíresebb, leggazdagabb filmsztárja sem.

Bármiféle ravasz, önáltató trükköt eszel ki, lelke mélyén a „buta gyereket” nem tudja elhallgattatni.

Boldog minden művemmel csakis a szülés ritka pillanataiban voltam. Néha akkor, amikor e művek másoknak is örömet szereztek.

Ez az érzés azonban roppant zavaros volt. Önző egóm nem volt hajlandó beismerni, hogy ez nem az ő műve: ugyanaz a valami, ami engem, másokat is boldoggá tett, és ez a „valami” mindig akkor bukkant föl bennem, amikor ő elhallgatott, és kilépett a képből. A legkisebb boldogságvillanás is értelen állapotokban lepott meg, s amikor a mű elkészült, énem azonnal odaállt a kasszához, hogy bezsebelje a sikert. S ezért a tiszta örömbe mindig belevegyült a diadal, a más lelkeken való Hatalom kéje – s elrontotta a szabad lebegést, azt az önfeledt varázsállapotot, melyet írás közben éreztem.

A legtöbb boldogságot meg sem éltem – csak képzeltem. A valóság ehhez képest mindig szánalmas volt.

És mégis...

Voltak olyan pillanatok, amikor a valóság tökéletesen lefedte a képzeletemet. Ilyen volt az a pillanat is, ahonnan elindultam... Hevertem a Duna partján... nem történt semmi... nem teljesült semmilyen vágyam... egyszerűen csak voltam... Éltem... És tudtam, hogy élek.

Repültem visszafelé a múltamba.

És éreztem, hogy minden rám rakódott évgyűrű boldogság-ízének más-más zamata van.

Minél beljebb utaztam, annál édesebb volt.

Ötven esztendősen sok családi meghittség volt benne. Apai öröm, hitvesi szeretet, meditációs pillanat... kiugrás a hétköznapi gondok aggodalmaiból.

Kamaszkoromat az érzéki vágyódás fűszerezte.

Ha akkor kérdezel, gondolkodás nélkül azt feleltem: a boldogság szexuális élmény!

És itt nemcsak a testre gondolok.

Az ember szerelmes lehet egy vetített képbe, egy bájos kutyakölyökbe, de még a forró napsugárba is.

Egy idős embernek már csak „jólesik” a napsütés, de a fiatal még erotizálja

is. Rejtett élmény ez, s csak ritkán tudatosul bennünk. Meztelen testünket „átadjuk a Napnak”, e földön kívüli, izzó Hatalom életadó erejének. Ilyenkor érezzük, hogy hiába kétnemű a természet, hiába képes megtermékenyíteni önmagát: az Élet onnan jön, abból a ragyogó, óriási korongból. Nemcsak a fény, meg a D-vitamin, meg a sokféle rejtélyes sugárzás – de magának a testi létezésnek is minden lehetősége és öröme.

Valahol itt van az ősi napimádat gyökere is. Tévedés azt hinni, hogy őseink a Napban magát az istent, vagy valamiféle elvont szimbólumot láttak. Nem!

Ezt a minden sejtünket átható Kozmikus Erőt imádták, ami az egész természetet élteni, érzéki örömmel tölti el, és szaporodásra készíti.

Nem véletlen, hogy a legnagyobb kultúrák éppen a forróbb égövű tájakon születtek: Egyiptomban, Mexikóban, Indiában, Görögországban, vagy Izrael vidékén, olyan helyeken, ahol a mai elsápadt lelkű, túl okos, gyökereitől elszakadt, hervadt életű műember csak légkondicionálóval tud létezni. A Mahabharata, a Védák, a Biblia, a Korán, a Dhammapadda, a nagy tragédiák és filozófiák mind olyan helyen születtek, ahol ez a forró napszerelem elevenen élt, s ahol a mai embernek „nem működik az agya” a melegtől. Szinte érezni, hogy Euripidész, Platón és Homérosz művei a lángoló nap alatt születtek, a vakítóan kék tenger partján... nagyon messzire és magasra látni bennük, szinte a végtelenig... amíg a mai szerző száz wattos izzó mellett dolgozik, szűk fénykörben, amiből nem tud kitörni.

Az egész modern irodalom fényhiányos és naptalan.

Ezt éreztem ott a Duna partján. És még valami mást is. Fölfedeztem az én napomat.

Van, aki a déli, van, aki a hajnali napsütést kedveli.

Az én napom kétségtelenül az aranyragyogását már elvesztett, késő délutáni Nap fénye!

Amikor lebukik a horizonton, s olyan, mint egy óriási, megsebzett narancs. Ilyenkor vagyok mindig a legjobb lelkiállapotban.

Hirtelen belémvillant egy nagyon régi boldogság-émlékem. Lehettem hat vagy hétéves.

A Közlekedési Múzeumban álltam egy színes reflektorokkal megvilágított díszletkép előtt.

A Rákosmezőt ábrázolta, a magyar repülő hősökét (ennek történetét harmincöt év múlva megírtam). Apró, vászonszárnyú kis gépek álltak a mohazöld műgyepen, felettük halványkék égbolt feszült áttetsző tüllfüggönyből. A távoli dombok mögött éppen lebukóféltben volt az óriási vörös napkorong, melynek fénye bevilágította az egész tájat: rozsdavörös fényben izzottak a gépek szárnyai; a fűszőnyegen és a hangárok oldalfalain is sárgás reflexfények

tükröződtek... csak az ég volt kék és távlatos... a föld sárgás-vörös, mint az őszi lomb, fáradt, érett és gyönyörű.

És én, mint aki mesevilágba keveredett: boldog voltam!

Később megtapasztaltam, hogy életem valamennyi napjából mindig a késő délutánokat szerettem legjobban, s valamennyi életkorom közül ezt a mostanit: életem alkonyát.

Felidéztem magamban ezt a hatéves, rövidnadrágos kisfiút, átéreztem újra, amit ott érzett, s megkérdeztem tőle: „Mi ebben a boldogító?”

S ő azt felelte: „Az Ígéret!”

Igen! Ekkor még mindenfélét ígért nekem ez a világ! Ígért a nap, az égbolt, a mező, a délután; ígértek a könyvek; a mozik, az apám és a pesti utcák!... Még a levegő is ígért valami biztató és örömteli jövődőt! Nem zavart, hogy valami nincs – mert tudtam, hogy lesz! Nem zavart túlságosan a háború, a rommá lőtt házunk, az éhség és a száraz korpakenyér, nem zavart az unalmas iskola, az hogy egyetlen főiskolára nem vettek fel, s az sem, hogy évtizedeken át minden művemmel megbuktam... mert tudtam, hogy ez csak átmenet, köztes fázis... Lelkem optikája mindig a „jövendőre” volt beállítva.

Tökéletesen megértettem, hogy a fehérkalapos cowboy akármilyen szorult helyzetbe kerül, végül megnyeri a csatát, és amikor a Herceg eljött Hófehérkéért és ő kiköpte torkából a mérgezett almát, már untam is a mesét: régóta tudtam, hogy a Herceg jön, mert el kell jönnie, mint a menetrendszerű vonatnak.

Egész lényem a happy-endre volt beállítva, s ha csalódnom kellett, azt mondtam: „Várd ki a végét, ez még nem az!”

Ez az ígéretes, bizakodó jövőérzet vezetett vissza a még mélyebb múltamba: a képen látható babakoromba.

Az élmény itt elmosódott, és álomszerűvé vált.

Ahhoz, hogy idáig eljussak, föl kellett adnom a „Figyelő” tekintetét. Innen kezdve már nem tudtam semmit... csak voltam... éreztem... és láttam is. Amit leírok, nem a meditáció közben vált bennem tudatossá, hanem utólag... valahogy úgy, ahogyan egy felébredt ember emlékszik az álmaira. Szabad, lebegő, részszépséghez hasonló állapotba kerültem.

Élveztem a testemet, s úgy éreztem, mindenki szerelmes belém. Minden irányból sugárzott felém a jóakarát.

Nem tudtam, hogy boldog vagyok... csak az voltam.

Pedig nem volt könnyű korszak: akkoriban tanultam járni.

Minden későbbi önfeledt pillanatomban itt volt a gyökere... csak hogy itt még nem volt ön – nem kellett semmit elfelednem.

Csak voltam... és jó volt lennem.

Benne voltam valamiben, s az a valami bennem volt: a kettőnek nem volt

olyan éles, megkülönböztető határvonala, mint később. Ha például fölálltam, sejtettem, hogy ezt valahonnan „belülről” kell csinálni, de ha elestem, máris fölemeltek kívülről mint egy varázsvilágban: ha fáztam, melegítettek, ha fájt alul, tisztába tettek, fürösztöttek, tápláltak, szerettek.

Anyám jóságos, ismerős ERŐ volt, aki nagy, fekete keretes szemüveggel közelített felém; ha nem kellett, ellöktem, ha kellett, belebújtam, s ő fölemelt, ringatott... néha valósággal eggyé váltam vele.

Otthon voltam benne, mint hal a tengerben.

(Később, mint férfiember, ezt az érzést idéztem föl minden szerelmes ölelésben. Egy férfi a nőben nem csupán a kielégülést keresi, hanem valósággal hazamegy. Csakis egy nő testében vagyunk „otthon” – minden más hely idegen. Ezért fáj a magányunk, ezért számkivetés az ölelés hiánya, ezért könnyörög minden férfi hűtlen hazájának, szerelmes társának, de még egy futó kalandban is az otthonát hordozó női ölnek: „Fogadj magadba! Engedj haza!” Az „anya” őselménye egész életünket végigkíséri.)

Érzésekről beszélek, bár sok mindent láttam is!

Láttam például a vajszínű cserépkályhát (persze nem tudtam, mi az), a sárga szappant, aminek fűszeres illata volt, a rózsaszínű takarót, ami nélkül nem tudtam elaludni; s láttam a testemet is, amelyben egyre jobban szerettem lenni.

Ha ez a lebegő jóérzésem megszűnt, azonnal tiltakozni kezdtem: a jóságos Erő működni kezdett, s én lebegtem tovább. Nehéz ezt leírni, de ez a szó, hogy szeretet, ami később két ember közötti viszonyt jelöl, hogy „én szeretlek téged és te szeretsz engem”, itt még egészen mást jelent: az élet természetes közegét, mely mint a levegő, kívül-belül áthat mindent, s csak akkor tudunk róla, ha hiányzik és fuldokolni kezdünk. Odáig csak van, s olyan magától értetődő, hogy észre sem vesszük.

Az a bizonyos kis én a fuldoklásnak és a hiánynak az elviselhetetlen érzésével együtt születik meg bennünk, s azonnal beindítja a csatáját, egyrészt azért, hogy ezt az élményt minden lehetséges eszközzel visszaszerezze, másrészt azért – s ez már későbbi fázis –, hogy önmagát ebben a léghiányos, szeretettelen, magányra ítélt állapotban egyáltalán fönntartsa.

Gyermekkorunk nem egyéb, mint csatavesztések sorozata, s ezzel egy időben a kialakuló kőkemény önzésnek a nagy tanfolyama.

Ennek a folyamatnak még a legharmonikusabb szülői környezetben is létre kell jönnie, mert ez az ember sorsa a világban.

Ez az a korszak, amikor „központi áramforrásról” átállunk „saját akkumulátorra”, mert vészhelyzet van, s fönn akarjuk tartani magunkat.

A képen látható Péter még nem tart itt, éppen csak elindul ezen az úton. Tudott már néhány szót, de mivel az „én”-t még nem ismerte egészen egyse

szám harmadik személyben beszélt magáról. „Pétejnek kell a tatajő!” – mutattam a puha, rózsaszín plédre.

S hogy az ismerős „Erő”, mely betakart, az én „Mamám” volt, egy másik, tőlem teljesen független lény, már csak az álom határán érzékeltem, amikor meditatív állapotomból hirtelen fölrebbentem. Belémhasított ugyanis egy fájdalmas gondolat, ami a mai napig elkísért: ez a lény, ez a másik ember csakis azért van, hogy nekem jó legyen! Ez a szolgálatomra kirendelt húsos Tündér csupán arra való, hogy ÉN BOLDOG LEGYEK.

Mintha tört szúrtak volna a szívembe.

Kibillentem a meditációból, s hirtelen rádöbbsentem, hogy sohasem tudtam őt más szemmel nézni, csakis ezzel! Mindig csak kapni akartam tőle... ételt, jószágot, figyelmet, szeretetet... mert úgy véltem, ez a dolga, s azért van rendszeresítve, hogy az én életem kellemes legyen!

Mindig a saját panaszaimmal hozakodtam elő. Meg sem hallgattam az övét, vagy ha igen, csak fél füllel. Idegen emberekre jobban figyeltem, mint őrá! Ha fölmentem hozzá, ösztönös mozdulattal kinyitottam a jégszekrényét s fölfaltam a befőttjét, sonkáját, mert úgy véltem, hogy ez nekem van ott, hiszen ő is csak miattam él... s mohóságomat még az is igazolta, hogy valóban boldoggá tette, ha enni látott engem, és ha valamit adhatott.

Szerettük egymást.

De ez a szeretet egyfűlű kosár volt: én ültem benne, s rendszerint ő cipelte.

Mindig a gyermeke maradtam.

S ez az állandó vételre, „kapásra” beállított szeretet-érzés életem minden területére kiterjedt, s nagyon sok bajt okozott.

De erről majd később.

Ebbe a tej – és hintőporszagú gyermeki állapotomba azért volt érdemes visszamenni, mert azt hiszem, itt voltam utoljára és maradéktalanul boldog.

Ez az őszérzés bukkant föl későbbi éveim során, átszínezve, zavarosan, különféle szereplőkkel és más-más történetbe rejtve. Azt mondják, ez az ártatlanság kora.

Lehet, hogy elfelejtettem? Lehet, hogy tényleg bűnbe estem? Miért?... Mivel?... Mit követtem el?

Ha ez így van, akkor maga az élet is bűn, és embernek, még a legtisztább és legártatlanabb embernek lenni is bűn, hiszen senki sem maradhat csecsemő. Föl kell állni, el kell indulni, értelmes, tudatos lényé kell válni és bizonyos fokig önzővé is, hiszen a gondoskodás megszűnik, s aki nem válik ebben a világban saját erejében bízó öntörvényű lényé, arra nem azt mondjuk, hogy „ártatlan” vagy „tisztá”, hanem hogy „életképtelen”.

Valaki kibomlik ebből a rügyecskéből, nyilván azért, mert már benne van, s

ez a valaki már magányos, értelmes, szorongó, boldogtalan – s nem tud szeretni.

De a rügy nem maradhat rügy, levéllé kell terebélyesednie, hiszen ezt akarja: ezért jött létre, mert ez a dolga, hogy lélegző, zöld levél legyen, ami később elsárgul, elszárad s lehullik a porba.

Nagy kérdés ez, melyre különféle vallások és gondolkodók sokféle feleletet adtak.

Későbbi fejezetekben még visszatérek ezekre.

Itt most csak annyit, hogy anyám még élt, amikor ebbe a könyvbe belefogtam, s elmeséltem neki a meditációm.

Fura pillanat volt.

Először kíváncsian hallgatta, aztán elsírta magát.

Láttam, hogy szavaim alaposan fölkaparták. Sírt és nevetett egyszerre. Már-már megbántam, hogy szóba hoztam az egészszet, amikor – még mindig könnyes szemmel, öklével az arcát törülgetve azt mondta, hogy „ezek jó könnyek, s nem azért sírok, mert fáj, vagy szomorú vagyok, hanem azért, mert ez volt az én életem legboldogabb korszaka!” Azt mondta, ha róla írnék könyvet, az ő „csúcsmélnye” nem a saját gyermekora volt... nem is emlékszik rá... Hanem az a pillanat, amikor megszülettem, s az az első három esztendő, amit együtt töltöttünk.

– Nem tudod, min nevetek – mondta, miközben még mindig sírt és csorogtak a könnyei –, stimmel a kép!... Három éves korodig tényleg fekete keretes szemüveget viseltem! Később cseréltem le, mert a barátnőm azt mondta: öregít... A „vajszínű cserépkályha” is itt állt a kishálószobámban, s amikor lefektettelek aludni, sohasem a mackódat, vagy a pettyes zsiráfodat vitted magaddal, hanem a rózsaszínű rongydarabot... Ez nem takaró volt, hanem az én régi flanel hálóingemnek egy letépett darabkája. Ezt gyűrted az arcod alá, kispárna helyett... Nem voltál hajlandó nélküle elaludni... És sárga Caola szappannal fürdettelek sokáig... Akkor hagytam abba, amikor a doktor azt mondta, hogy szárítja a bőrdet. Nem tudom, mennyi időse lehettél akkoriban...

Hosszan tűnődött, majd így szólt:

– Érdekes dolgok ezek... De ha azt akarod kihozni ebből, hogy minden gyerek boldog: tévedsz!... Vannak roppant zűrös, tiltakozó, bömbölő kis csecsemők... Te már a születésed pillanatától fogva csendes, mosolygó baba voltál... És később sem volt veled semmi gondom... Néha hosszú időn át magadra hagytalak, sohasem féltél egyedül... Játszottál, gügyögtél, tűnődtél... jól „elvoltál” magaddal... Vannak mamák, akik éveken át nem alszanak, mert síró a gyerekük. Ilyenkor mondják, hogy fáj a hasa, vagy nő a foga, vagy egyszerűen csak követeli az ölelést... Nem lehet tudni, mitől szenved a kisbaba... Az orvosok néha a mamát okolják, s azt tanácsolják: ne vegye föl, hagyja inkább sírni.

Csak hogy ez nem ilyen egyszerű!... Nem lehet tudni, miféle természetet hozott magával a gyerek... Én szerencsés voltam, mert jó természeted volt... derűs, harmonikus... Akkor kezdted félni, amikor jött a háború!

Való igaz: egész életemet végigkísérte egy derűs, bizakodó lelki beállítottság. Olyannyira, hogy gyakran észre sem vettem, hogy az életem nem is olyan könnyű. Háború, éhezés, menekülés, szőnyegbombázás, fasizmus, kommunizmus, vér, forradalom, kórházak, kudarcok, bukások, gyűlölet, szüleim válással végződő gyötrelmes házassága, és rengeteg gond: harminchat éves koromban még egy kétszobás lakásban éltünk, hatan, a saját családommal...

Senkinek sem volt könnyű ez a század, főleg itt, Magyarországon. Én könnyebben vettem.

Valahogy másképp éltem meg mindent... kedélyesebben... reménytelibben... talán úgy is mondhatnám: filozofikusabban.

Talán már eszmélésem hajnalától fogva nemcsak körbenéztem... hanem messze... és fölfelé

is.

Az iszony és a szenvedés emlékeit alig tudom földézni magamban, talán azért, mert már eleve másképpen éltem meg mindent: a legszörnyűbb eseményeknek is az értelmét kerestem, s igyekeztem a harmóniámat helyreállítani.

Hogy ebben mennyi volt az önáltatás, az illúzió; vagy éppenséggel a túlzott önszeretet – ahogy a lélektan nevezi: narcizmus – nem tudom. Minden ember azon a pontján a leginkább megkísérhető, ami a legfontosabb neki. Itt vagyunk a legszebbek és a legcsúnyábbak is. Itt vagyunk könnyen megvehetőek. Tény, hogy a kellemes, jó közérzetemért gyakran voltam megalkuvó. Diszharmonikus állapotokban képtelen voltam élni, s ezért gyakran hazudtam másoknak és önmagamnak is. Igyekeztem a békének és a boldogságnak legalább a látszatát megteremteni. Nem vettem észre például, hogy néhány ember gyűlöl – mert nem akartam észrevenni! Amennyire lehetett, elkerültem a konfliktusokat, a sérelmeket és bántásokat, még azon az áron is, hogy magányba húzódtam, ahol mint pók a saját nyálából, kellemes hálót szőttem életem köré. Ebben a hálóban ringatóztam, mindaddig, amíg el nem szakadt.

És mindig elszakadt – mert az álharmóniák nem tartanak sokáig.

Ez nem életművészet volt, hanem „életügyesség”, megúszási kísérlet, ami sok bajom forrásává vált.

De az is igaz, hogy sok valódi boldogság-élményt is tárolok magamban. Nem véletlen, hogy erről írok könyvet, mert ez életem főszava. Ezek – egy-két kivételtől eltekintve – meg sem közelítik a gyermekkori emlékeim teljességét, csak hasonlítanak hozzá, mint gyertyafény a napsugárhoz.

De hogy ez csupán „szerencse” kérdése lenne? Nem hiszem.

Jóval mélyebbre kéne ereszkednem múltam kútjába, hogy megtaláljam annak a bizonyos „jó természetemnek” az okait, amelyet anyám említett, s ami már születésem pillanatában megjelent.

A mai materialista tudomány szerint az ilyen „optimisztikus hajlandóságnak” genetikai okai vannak. Vagyis, hogy én nem vagyok szuverén, lelkes, saját tudattal és tapasztalatokkal bíró lény, csupán egy utód, s az a mázlim, hogy őseim valamilyen oknál fogva boldogok voltak; ezt az élményüket kódolták s átörökítették rám.

Nem kívánok itt most a genetika kérdésével foglalkozni.

Nem az a bajom vele, hogy nem igaz, hanem az, hogy mint minden materialista szemlélet: csőlátó. Megpillantja a Valóságosnak egyetlen elemét, és mindenhatósággal ruházza föl.

Csupán azért, mert tekintete behatárolt, s amit nem lát, arról azt mondja, hogy nincs.

A természeti evolúció vitathatatlan tény, mint ahogy az is, hogy megélt tapasztalatait genetikai programokba sűríti és örökíti tovább.

A Természet azonban nem csupán anyag, bonyolult vegyületek és zseniális molekulák összjátéka, hanem energia is, lélek is, szellem is – vagyis egy Teremtő Intelligenciának a hatalmas műve – melyben, már számunkra is látható módon az öntudatra ébredés sokmilliárd éves folyamata megy végbe.

Ez a szó, hogy „evolúció” sokkal tágabb fogalom, mint ahogyan azt a lélekszerűségétől megfosztott tudomány képzele.

Az anyagvilág ennek a kozmikus vállalkozásnak csupán a külső, tapintható bőre, ami mögött számtalan létszint húzódik meg, s miközben minden létszint látszólag önálló valóság – az egész mégis EGY, és szétválaszthatatlanul összefügg.

Kódolt „emlékezete” nemcsak a szervtelen és szerves anyagnak, hanem az energiának, a léleknek, sőt, a szellemnek is van. Ha ugyan ezeket a fogalmakat egyáltalán szét lehetne választani, s nem csupán az analitikus emberi gondolkodás mindent különlátó, „darabos”, kategóriákat teremtő szemléletéből erednének.

Tapintható anyag nem is létezik, és a DNS lánc már egy fizikus laboratóriumában is láthatatlan energia-örvényé foszlik szét.

Igen, a természet rögzíti mindazokat a tapasztalatokat, amit a fokozatosan felébredő „tudat” a maga érzékenységgel, érzelmével és értelmével megél, kezdve az ősatomi szinttől egészen az emberig – de maga a tudat is kódolja természeti létének minden tapasztalatát, melyet egy magasabb energiaszintű világba átvisz és megőriz.

E kettő állandó kölcsönhatásából és rezonanciájából áll elő a látható világ.

A természettudós – mivel a természetfeletről nincsen tudomása – e folyamatnak csak az egyik felét látja, s mivel abban a hiszemben él, hogy a tudatot az anyag szüli, megfejthetetlen csoda marad számára, hogy az ősatom hogyan lesz emberré.

Már az is rejtély, hogy ez az első ősatom mitől jött létre?

De még ha ezzel a kérdéssel nem is foglalkozik – ha elfogadja azt a megállapítást, hogy itt nincsen semmiféle „természetfeletti”, s az egész evolúciót csupán a mindenható genetikus programok irányítják, azonnal el kell fogadnia azt a „tényt” is, hogy ebben a tizenötmilliárd évvel ezelőtt megszületett és minden képzeletet meghaladóan parányi ősatomban az egész végtelen kozmosz valamennyi információja és programja virtuálisan benne volt!

A genetikának kétségtelenül van egy roppant egysíkú részizagsága. A gondom csak ott van vele, amikor ezt a részt mindenhatósággal ruházza föl, és mélyebb önismeret és világismeret hiányában átveszi az Isten szerepét.

Ez az a pont, ahol a legjobb emberi szándék – éppen az egységlátás hiánya miatt – diaboli- kussá válik.

Ha ugyanis a boldogság génebézeseti úton is elérhető, nincs szüksége többé sem vallásra, sem kultúrára, sem hosszadalmas és keserves élettapasztalatokra. Mindazokat a pozitív értékeket, amelyeket más emberek sok gyötrelme és erőfeszítés árán kiérleltek magukban: tehetséget, képességet, erőt, értelmet, harmóniát, ihletet, szépérzékét és bizakodó természetet, egyszerűen beoltjuk olyanokba, akik ezért az égvilágon semmit sem tettek: anélkül, hogy megszülnék és megszenvednék, ingyen az övék.

Ha ez megvalósulna, az életnek megszűnne az értelme.

Mindez azonban sohasem fog megvalósulni, mert az Egész sohasem tűri, hogy egy ostoba rész föllázadjon ellene.

Egyszerűen kiveti magából.

Nem akartam ebbe a kérdésbe belemenni, de ha már itt tartunk, el kell mondanom, hogy az ún. „ökológiai egyensúly” legnagyobb problémája nem ott van, hogy a látható természet harmonikus rendjét az önző ember megbontotta, hanem ott, hogy a természetfelettitől tökéletesen elszakadt, a láthatatlan világgal való kapcsolata megszűnt, s ezzel egy olyan egységet tépett szét, amit „vízszintesen” sohasem lesz képes helyreállítani. Hiába hív össze bármiféle konferenciákat, hiába hoz bármiféle rendeletet, s érzi egyre jobban a vészt, ha önmagát meg nem ismeri s az univerzális, nemcsak „természeti”, de „természetfeletti” világrénddel a kapcsolatát nem rendezi, minden aggodalmas igyekezete kudarcba fog fulladni.

De térjünk vissza a „boldogabb” témánkhoz.

Testemben nyilvánvalóan hordozok őseimtől örökölt genetikus kódjeleket. De ennél még többet is: lelkem és szellemem emlékeinek gazdag tárházát.

Ez az, amitől más vagyok, s amit hozzáadok elődeim minden igyekezetéhez.

E kettő – éppen a rezonancia törvénye alapján – megfelelésben van egymással.

Az a kisbaba, akiről anyám azt mondta, hogy „jó természete” volt, nemcsak ükapja és nagyanyja hajlamait örökölte, hanem saját múltjának tapasztalatait is, végtelenül sok küzdelemnek, szenvedésnek, sikernek és kudarcnak az emlékeit is.

Néhány részletre s föl-fölvillanó benyomásra emlékszem is.

Ezekbe most szükségtelen belemerülnöm, egyszerűen azért, mert mindaz, amit írok, ezekből az eltemetett emlékekből táplálkozik.

Egész könyvem ezeknek a mélyen eltemetett archaikus tapasztalataimnak az összegezése, mindazokkal az érzésekkel, benyomásokkal és gondolatokkal, amelyek bennem hol mint bizonyosságok, hol mint még megfejtetlen kérdőjelek élnek.

A „gyermeket” azért idéztem föl magamban, mert itt voltam a legboldogabb.

Abban a pillanatban azonban, amikor e némán lebegő, értelen és „rózsaszínű” állapotomba belevillant az első tudatos gondolatom: „Nézz körül itt alaposan, mert írnod kell róla!”... az élményem szétpattant, mint a buborék, s visszazuhantam egy józan, gondterhes, hétköznapi állapotba.

Jól ismert csalódása ez sokaknak, akik meditációs gyakorlatokat folytatnak.

Úgy szokták mondani: „Csodálatos boldogság-élményemet nem tudom átvinni a valóságba.”

Már a szó is arról árulkodik, hogy az ember lelkének benső jelenségeit nem tekinti „valóságosnak”, csupán azt a kézzel fogható, testével és érzékszerveivel észlelt szürke, unalmas és zaklatott életét, amelyet személyes énjével és reflektív tudatával megél.

Ami lelkében történik, azt „valótlannak” tartja.

Az én valósága pedig – bár néha ad valami örömcskét, diadalt futó jóérzést és pillanatnyi kielégülést –, a szó valódi értelmében mindig boldogtalan.

Ahogy Arkagyij Rajkin mondta: „Válámi van – de nem az igazi!”

Ez a helyzet mindjárt a „fölébredésem” után egy súlyos lelkiismereti kérdést vetett fel:

Írhat-e a Boldogságról egy boldogtalan ember?

Úgy döntöttem, hogy nem a boldogságról, hanem a kereséséről fogok írni. Ehhez már jogosítványom van, hiszen állandóan ezt teszem. Keresem, most már veled együtt, s ha találunk valamit, tiszta szerencse.

Elmesélek egy történetet.

„Csuang-ce mester sétálgatott egyszer tudós barátjával a Hao folyó partján, s hirtelen így kiáltott fel:

– Milyen vidáman ugrándozik ki a vízből ez a piztráng! Ez a halak boldogsága!

– Te nem vagy hal – szólt a tudós –, honnan tudod tehát, mi a halak boldogsága?

– Te nem vagy én! – felelte derűsen Csuang-ce. – Honnan tudod tehát, hogy én nem tudom, mi a halak boldogsága?!

– Én valóban nem vagyok te – vágta rá szigorú logikával a tudós –, s ezért nem tudhatok rólad mindent. De te sem vagy hal, tehát bizonyos, hogy te sem tudhatod, mi a halak boldogsága!

Csuang-ce erre ezt felelte:

– Kérlek, térjünk vissza az alaphoz. Azt kérdezted, honnan tudom, mi a halak boldogsága. Tehát már tudtad, hogy én tudom!... Nos hát, itt tudtam meg a Hao parján."

A történetnek három szereplője van: egy boldog bölcs, egy boldog hal, és egy értelmes és boldogtalan ember.

Amikor elolvastam, rájöttem, hogy mindhárom én vagyok.

Mert gyermeki boldogságom hasonlít ennek a tudattalan piztrángnak az öröméhez... Ismerem a szorongó magány kétségeit... és vannak olyan ritka pillanataim, amikor Csuang-ce mester is megszólal bennem.

Úgy döntöttem, hogy mindhárom „lényemnek" hangot adok.

A Gyermeknek is, a Bölcsnek is... és a töprengő, útkereső és boldogtalan embernek is, aki hétköznapi életemnek szinte minden napján és minden órájában állandóan vagyok.

2

Hétköznapi boldogság

Egyik hetilapunk kérdést intézett olvasóihoz: mit jelent számukra a boldogság?

Ilyen válaszok születtek:

O. Cs. kutyatenyésztő: „Engem a szép családom és a csodálatos kutyák tesznek boldoggá: Ezeknek az argentin dogoknak csodájára jár egész Európa. Azt hiszem, ez a siker már magában is boldoggá tesz."

V. F. üzletember: „Amit elterveztem az életemben, azt mindig sikeresen végigvittem. Ma jól jövedelmező húsboltot vezetek, nincsen semmire

panaszom."

T. M. és T. M-né, nyugdíjasok: „Nem szeretünk dolog nélkül lenni. Boldogok vagyunk, hogy a sok munka ellenére megélhettük ezt a kort, 70 és 75 évesek vagyunk. Az élet olyan, amilyen, mi nem háborgunk."

Cs. I. targoncás: „Pillanatnyilag az jelent boldogságot, hogy nem kell dolgoznom. De azért ennél nagyobb öröm számomra, hogy a fiamat felvették légidesszantosnak, és a fizetésével most már ő is hozzájárulhat a háztartáshoz."

B. F.-né, vegyesbolt tulajdonos: „A mindennapi örömök teszik harmonikussá életemet... Nincs nagy forgalmam, éppen kielégítő, így nem kell idegeskednem állandóan."

K.-né, kismama: „Számomra a kisgyerek szerez minden boldogságot."

Sok évtizede faggatom az embereket. Ezeket a mondatokat azért írtam le, mert rendszerint magam is hasonló válaszokat kaptam. Kezdetben megdöbbsentem, milyen kicsivel beérik. Volt idő, amikor sajnálattal töltött el a boldogság-eszménynek ez a szinte általánosnak nevezhető „kisszerű- sége".

Később azonban rájöttem, a magyar nép nagy többsége nagyon reálishan gondolkodik. Mivel örökös elnyomásban élt, csak kényszerből és tehetetlenségből alkalmazkodott a „világtörténelmet" formáló nagy népek rögeszméihez. Csak a hangadó politikai-szellemi elit próbálta itt elhitetni, hogy mi bármiféle osztársadalmi hülyítést komolyan veszünk. A magyar katonák nem hősiességből, hanem kényszerből mentek a Don-kanyarba, kényszerből álltunk Hitler mellé, kényszerből lettünk a fölszínen kommunisták. Valójában ez az ország sohasem volt sem fasiszta, sem kommunista. Csupán egyet akart: élni. Túlélni egy olyan rezsimet, amely ellen – leszámítva néhány sikertelen és fényesen heroikus pillanatot – semmit sem tudott tenni.

Azokból a káprázatos jövőképekből, melyekről itt évtizedeken át harsogtak, a magyar ember egy árva szót sem hitt el.

Most sem hiszi, hogy a kapitalizmusból vagy „demokráciából" bármiféle jó származhatna.

A rendszerváltás pillanatnyi eufóriája után fölismerte, hogy mentőcsónakját süllyedő hajóhoz kötötte.

Egyik embertelenségből a másikba került.

Egy olyan, számára új világtévelybe, amely ellen a már régóta benne élő éber szellemiségek kétségbeesetten tiltakoznak, mert látják, hogy az egész földi életet végveszélybe sodorja.

Abban a téveszmében, hogy jelenlegi zavaros helyzetünk csupán a „vadkapitalizmus" átmeneti állapota, amelyből majdan egy „demokratikus, jóléti társadalom" üdvös világa kerekedik ki, senki sem hisz.

Ez ugyanolyan üres szlogen, mint az „emberarcú szocializmus". Tudjuk, mi

lett belőle.

A kapitalizmusnak sohasem volt és nem is lesz olyan arca, amely ne lenne „vad”. A gátlástalan önzés csakis vad lehet. S ezért, bármerre nézünk is a világban, egymásra torlódó, megoldhatatlan válságok tüneteit látjuk.

A létükért harcoló kisemberek tudják, hogy az Önzés szelleme nem akar általános jólétet teremteni – mivel a „közös” fogalmát nem ismeri.

Ezért ha valaki ma „boldogulni” akar, a dilemmája ez: vagy vállalkozik arra, hogy a „kaparj kurta, neked is lesz!” gátlástalan agresszivitását fölszabadítja magában, s elindul a pénzszerzés könnyörtelen útján – vagy lemarad, s jó esetben robotos hangya, rossz esetben éhező, hajléktalan nyomorult lesz.

Azon a józan alapszinten, melyet B. F-né úgy mond, hogy „nincs nagy forgalmam, éppen kielégítő, így nem kell idegeskednem állandóan”, csak az igen bölcs és tapasztalt lélek tud megállni, mivel az általános világtévely ezt nem tűri. Az ilyen szerény és „maradi” mondatok forradalmi kihívást jelentenek a kapitalizmus szelleme ellen, mely mindent engedélyez, csak „megállást” nem. Ez a szellem püffedni, duzzadni akar s előbb-utóbb a kis vegyesboltot valamelyik tőkeerős megavállalkozás, mint bálna a kishalat, elnyeli.

És ez a „bálna” – ha még egyáltalán élőlénynek lehet nevezni – még annyira sem lesz boldog, mint B. F-né.

Tudom, hogy ez egy maradi, „plebejus” filozófia – de igaz. Pascalnak van egy idevágó megállapítása:

„Az emberek általában helyesen ítélik meg a dolgokat, mert ők abban a természetes tudatlanságban leledzenek, amely igazi állapotuk. A tudásnak két véglete van, s ez a kettő összeér. Az egyik tiszta, természetes tudatlanság: ebbe születünk bele mindannyian. A másik az a véglet, amelyhez a nagy szellemek jutnak el, miután végigtanulmányozták mindazt, amit csak tudni lehet, s rádöbbennek, hogy semmit sem tudnak, hogy ugyanabba a tudatlanságba jutottak el, amelyből elindultak: csak hogy ez már az ÖNMAGÁT ISMERŐ, TUDÓS TUDATLANSÁG.

A két véglet között vannak azok, akik kiemelkedtek ugyan a természetes tudatlanságból, de a másikhoz nem tudván eljutni, szereztek maguknak valami kis nagyképű, tudományos mázt, és adják a mindentudót. Ezek zavarják össze embertársaikat, és ítélnék rosszul mindenről.”

Nincs nagyobb tévedés, mint azt képzelni, hogy az egyszerű emberek mind ostobák.

Nem azok, s aki azt véli róluk, mert szerzett magának „valami kis nagyképű, tudományos mázt”: a legostobább.

Jézus ezt így mondta:

„Dicsőség néked Atyám, ég és föld ura, hogy elrejtetted ezeket az okosak és

bölcsek elől, s kinyilvánítottad a még tudatlan, nyílt lelkű, egyszerű embereknek!"

Hamvas Béla ezt ugyanígy látta. Azt mondta, a magyar emberek – ha lényük még nincs gyökereiből tövestől kiforgatva – szerény, békés, idillikus körülményekre vágynak. Olyan életre, ahol nem kell loholni és fogvicsorgatva küzdeni. Egy lakás, kert, szőlőlugas, egy házi veteményes, ahol megterem a zöldség, és hétvégeken lehet kapálgatni: ennyi elég. Ez az „aranykori emlék”, ami ösztöneinkbe írva megmaradt. Nekünk nem kell sem metropolis, sem felhőkarcoló, sem szupertechnológia – mert ha távolról csodáljuk is, közletről már látjuk, mi jár vele.

Amikor itt közgazdászok és politikusok olyan jövőképpel igyekeznek minket a kapitalizmusba beleheccelni, mint a villámgyorsan „fejlődő” keleti „kis tigrisek jóléte”, megfeledkeznek arról, hogy az itt élő emberek egy japán, szingapúri vagy hongkongi munkás lélekpusztító hangyasorsát iszonyúnak tartják.

Így is az a gond, hogy túl sokat robotolunk.

Valójában mi nem akarunk kapitalizmust – mégis ez következik. „Nincs más alternatíva!” – mondják.

És sajnos ez igaz.

Ebben egyetérték a gazdasági és politikai élet hangadóival. Ez olyan szekér, amit megállítani nem lehet.

Csak abban nem értünk egyet, hogy ők valamiféle biztató, reményteljes jövődőt látnak.

Ez ugyanis tragikus alternatíva, s ma már szinte mindenki aggodalmasan látja, hogy ez a szekér a szakadékba vezet.

Arra a kérdésre, hogy mi a teendő, két válasz is van. Az egyiket a józan ész adja:

„Azt, hogy valaki ebben az elembertelenedő világban meg akarja őrizni maradék emberségét, szívét nem hajlandó gépszívvel, lelkét mások által programozott komputerrel felcserélni, s életét a szerzésvágytól űzött hajzában leélni, nem lehet MARADINAK minősíteni.

Ennek a két szónak, hogy HALADÓ és MARADI, régóta nincs már értelme. Századunk elején az értelmiség leghaladóbb része vagy a fasiszta eszmékkel kacérkodott, vagy – és ez a döntő többség – a szocialista-kommunista forradalom mellé állt. Úgy vélték, ez a jövő útja. És igazuk is volt! A jövődő valóban ezt a két történelmi sorsot érlelte a méhében. Csakhogy ki az, aki ezt manapság haladásnak minősítené? Mi, utódok, akik testileg-lelkileg megnyomorodva túléltek ezt a „haladást”, szánakozva olvassuk legnagyobb költőink s íróink forradalmi műveit, s döbbenet látjuk, hogy miféle tévedés áldozatai lettek, amikor lelkük eredendő igazság- és szabadságérzetét ösz-

szekeverték a politikával s az emberiség történelmi sorsával.

Mindig azoknak a kisémbereknek volt igazuk, akik saját józan értelmükre s igaz érzéseikre hagyatkozva nem meneteltek a szép jövő felé, csakis akkor, ha szuronnal terelték őket. Ehelyett inkább Noé bárkáját építették, hogy családjukat, önmagukat s akiket még szerettek az életben, megmentsék a vízözöntől.

A helyzet ma is ugyanaz.

Talán csak annyiban más, hogy még illúziótlanabbak lettünk s a derűs jövőképben már az sem hisz igazán, aki kincstári optimizmussal még mindig hirdeti."

A másik válasz már magasabb helyről érkezik, s csupán azért hívom „jézusi tanácsnak", mert mindez az ő életéből és tanításaiból sugárzik legerősebb fényel. De ugyanezt mondja az egész hagyomány, az összes hiteles gondolkodó s minden magasról inspirált művész is:

„Húzzatok egy bátor MERŐLEGEST a vízszintesen kígyózó történelem menetére! Ne előre nézzetek, mert ott nem vár benneteket semmi jó – hanem FÖLFELÉ! Lelketek centrumából, szívetek gyökeréből s igaz emberségetek szavára hallgatva húzzatok egy merőlegest fölfelé, a végtelen és időtlen szellemi világba, ahonnan jöttetek, s ahol igazi hazátok van!... Senki sem köteles a létontásban részt venni! Senki sem köteles az örületbe beleörülni, s a betegségbe belebetegedni! Ébredjete föl az aktuális hazugságok és korhülyítések álmából s merjéte kimondani legalább önmagatoknak: NEM IGAZ!... Mondjátok ki akkor is, ha kevesen leszete, vagy egyedül maradtok, ha a legtudósabb és legműveltebb farizeusok is ellenete szegülne s titeket tartanak majd naivnak, gonosznak, vagy ostobának!... Jaj annak az embernek, aki beleveszik a mulandó idő síkjába, s csak előre s hátra lát, holott belül és felül van az igazi mérce és útirány!... Éppen ezért lesz sötét a jövendője, mert elveszett az iránytűje, amelyet úgy nevezhetünk, hogy „isteni" vagy „örök emberi" – a kettő ugyanaz! Vízszintesen, lélektelenül, szellemtelenül és értéktelenül minden létmegoldási kísérlet kudarcba fullad... Éljetek a világban! Ismerjéte meg! Tapasztaljátok meg! Éljéte meg a vízszintes gondolkodás minden tragikumát, s főleg azt, hogy ti magatok mit tévedtetek, s mennyire vagytok vétkesek az élet elrontásában! De onnan kezdve, hogy ezt fölismertéte: ne azonosuljátok többé vele! Legyetek átmenők. Éljéte át a benső szabadság s az igazi hovatarozás élményét, mert csak ez tehet benneteket boldoggá!..."

Erről szól minden valódi tanítás, ez lüktet minden igazi vers és dráma legszebb sorai mögött, ez szól, szavakkal kimondatlanul, minden ihletett zeneműben.

Úgy is mondhatnánk, hogy a halhatatlanság élménye.

Sok embernek tettem fel a kérdést: mikor volt boldog? Mit jelent számára a „boldogság”?

Először mindenki vidám, örömteli élményeit kezdte sorolni. De amikor ráközelítettem ezekre az emlékekre, hamarosan kiderült, hogy mindegyikben volt valami zavaró. „Ne ezeket mondd! – kértem. – A csúcsmélységedet meséld el! Amikor tényleg boldog voltál!... Füstmentesen!... Amikor azt érezted: most úgy vagyok, ahogy köll!”

Anyák általában a gyermekük születését tartják ilyen pillanatnak. Rendszerint azt, amikor a picit először megpillantják s a mellükre veszik.

De ilyen válaszokat is kaptam:

A. ötéves gyermek anyja:

– Kiskoromban egyszer falun voltam a nagymamámnál. Egyik délelőtt megálltam az utcán, lehajoltam, s a lábam között végignéztem a tájon. Mindent fordítva láttam: a házakat, az utcát, a templomtornyot... És akkor... nem tudom, miért... hirtelen nagyon boldog lettem!

– Ekkor voltál életedben a legboldogabb?

– Azt hiszem, igen. Voltak más pillanataim is, de erre egészen tisztán emlékszem.

– Nem akkor, amikor a gyereket vártad?

– Nem.

– Miért?

– Félttem, hogy nem tudok megfelelni a feladatnak. Mindenféle szakkönyveket bújtam; hogyan kell fürdetni, szoptatni, pelenkázni... Kifejezetten szorongtam.

– És amikor megszületett?

– Akkor már nem annyira... de ez az érzés sohasem múlt el teljesen.

– Te falun születted?

– Nem. Csak a nagymamám... de nagyon szerettem ott!... Később a gyerekeimet is levittem magammal. Úgy gondoltam: az első három évem úgyis az övé, hadd legyen boldog libák, tyúkok, cicák között... Falun, főleg olyan kis faluban, ahol élünk, még ma is boldogabbak valahogy az emberek... Egyébként szerintem nem kell boldognak lenni.

– Ezt hogy érted?

– Ahogy mondom. Az embernek dolgozni kell. Pénzt keresni, hivatalba járni... Ha mindenki úgy élne, ahogy szeretne: nem állna össze a világ. Aztán itt van egy másik női vallomás. Az első pillanatban nem is értettem, mert olyan mélységeket tárt föl előttem, melyek teljesen idegenek voltak az én „rózsaszínű” gyermeki élményeimtől.

B. Á. tizennégy éves gyermek anyja:

– A boldogság: szenvedés!... Nem jó állapot!

– Hogy érted ezt?

– Nekem mindig akkor volt jó, amikor elképzeltem valamit. Egy-egy szerelem is csak addig volt jó, amíg képzeltem... Amikor már beteljesült: nem volt olyan jó... Persze abban is volt valami, de nem olyan szép, mint amikor még csak elképzeltem magamban... Nekem ez a „valóság” sohasem volt jó igazán!... Nem is érdekelt!... Állandóan a képzeletemben jártam!... Ha azt kérnéd, meséljek a gyerekkoromról, pontosan el tudnám mondani, miket képzeltem akkoriban... de hogy „valójában” mi történt velem otthon, a tornaórán, vagy a napköziben, mit mondott ez vagy az a tanár, s én melyik padban ültem és kivel... föl se tudnám idézni!... Nem emlékszem rá!... Ma is így élek. Persze, már nem annyira, mint régen. Ma már tudom, hogy dolgozni kell, pénzt keresni... Meg is csinálom, de közben szüntelenül működik bennem egy elképzelt világ, és az a fontosabb. Ez az élet itt szürke, vacak és ostoba!... Nem tudom, van-e másik... Biztosan van, mert én állandóan abban járok.

– Mégis, mi volt az a csúcspillanat, amikor úgy érezted: „Most boldog vagyok”?

– Két ilyen élményem volt. Az egyik, amikor meghalt a nagyapám. Bementem hozzá a kórházba, és csukva volt a szeme. Nem tudtam, hogy haldoklik, azt sem, hogy halálos beteg... Szóltam hozzá: „Nagypapa!... Itt vagyok!”... És ekkor kinyitotta a szemét, rám nézett, és meghalt... Nem tudom leírni a tekintetét: teli volt hálával... szeretettel... és még valamivel, ami csodálatos volt!... Biztos segítettem neki valamiben, anélkül, hogy akartam volna... Mint amikor elold valaki egy kikötött csónakot, ami már csak törökzúzódik a parti köveken, s látja, hogy elkezd siklani a távoli hullámok felé... Valójában nem is én voltam boldog, hanem ő, s ez rám is átragadt és elborított... Én is részt vettem benne... Ez iszonyú jó volt!

– Nem féltél?

– Mitől?

– A haláltól.

– Nem tudtam, hogy meghalt!... Csak üldögéltem mellette, mint egy részeg... Egyszer csak jött az orvos, s azt mondta: menjek ki, mert meghalt. Kimentem, megálltam az ajtó előtt... Még akkor sem félttem, nem is sajnáltam őt, mert tudtam, hogy a szó szoros értelmében megboldogult!... De mondom: ez nem az én boldogságom volt, hanem az övé. Én csak részt vettem benne, és ez csodálatos volt!

– És a másik élményed?

– A szülés.

– Amikor megszületett a kislányod?

– Nem. Amikor szültem... Maga a szülés.

– Nem fájt?

– De fájt. Szörnyen fájt! Egyre nagyobb hullámokban jött a fájdalom... Már-már úgy éreztem, hogy nem lehet kibírni... És ekkor hirtelen megszűntem valahogy. Mintha óriásira tágultam volna... Nehéz ezt elmondani... Egyre végtelenebb lettem...

– És akkor már nem fájt?

– De biztosan fájt... Csak nem nekem!... Azt, hogy „én”, meg „nekem” eszembe se jutott... Mintha egygé váltam volna az egész természettel!... Ez most hülyeségnek hangzik, de így éreztem... Nem a fájás szűnt meg, hanem én!... És ez elmondhatatlanul jó érzés!... Biztos a nagypapa is ilyesmit érzett... Megszűntek a határait... Beleolvadtam valami óriásiba, aminek nem volt vége sehol!... szédületes megszabadulás! Kitágulás. Lebegés!... Csodálatos, fantasztikus állapot, de egyáltalán nem „kellemes”!... Sokkal több, meg kevesebb is valahol... Azért mondom, hogy számomra a boldogság nem kellemes érzés!... Szenvedés, plusz még valami csoda!... De együtt a kettő... Nem tudom szavakkal leírni.

– És amikor a gyereket a kezedbe adták?

– Az már más volt. Mintha magamat fogtam volna meg. Mintha tükörbe néztem volna.

– Nem akkor lettél igazán boldog?

– Nem. Akkor csak örültem. Boldog a szülés közben voltam... Ha nem tudnám, mennyi gond van a gyerekekkel, és hogy föl kell nevelni őket, állandóan csak szülnék!... Még most, negyvenévesen is!

– És a szerelem? Az ölelés öröme? – kérdeztem.

– Abban is sok jó van. De ehhez az élményhez képest csak annyi, mintha valaki kap egy szép pár cipőt és örül neki... Ehhez a boldogsághoz képest minden kevés... Csakis a nagypapám halála volt ehhez fogható... De mondom, az csak átsuhant bennem, mert ott ő „szült” és nem én... Az az ő halála volt.

Vannak, akik a kérdésen hosszan eltűnődnek.

Vannak, akik nevetni kezdenek, s azt mondják:

– Boldogság?! Van ilyen?!

Z. S. kozmetikusnő azonnal beszélni kezdett. Mintha egy lezárt üvegből kihúztam volna a dugót, dőlni kezdett belőle a szó. Eleinte lassan, akadozva beszélt, az élmény ereje darabokban lökte ki belőle a mondatokat, de mire befejezte vallomását, már rázta a zokogás, és arcát elborították a könnyek.

– Én a lányommal, az Évával nem voltam valami jó viszonyban... Nehéz természete volt, vagy én neveltem rosszul?... Nem tudom... Állandóan dacolt velem, lázadt, tiltakozott... soha semmiben nem hallgatott rám... Ez már így volt

egész kicsi korában is: ha álomban felsírt, s megsimogattam, ellökte a kezemet... Amikor kamaszodni kezdett, a helyzet még rosszabb lett... Voltak hetek, hogy nem is szólt hozzám, s ha beszélni próbáltam vele, azt mondta: ne avatkozz a dolgaimba!!... Nagyon fáj, de nem tudtam mit tenni... Olyan volt, mint egy idegen!... Néha azt éreztem, hogy gyűlöl... A saját gyereke!... És ekkor az történt... két évvel ezelőtt... hogy nem vették föl semmilyen egyetemre... Láttam, hogy teljesen tanácstalan... sőt, életében először riadt és szomorú... Nagyon kétségbe volt esve... Mondtam neki... de halkán és tapintatosan: „Tanuld meg a kozmetikát. Jó szakma, látod, hogy én is szeretem s jól is keresek vele”... Egykedvűen vállat vont, s azt mondta: „Jó”... Másnap bejött az üzletbe... Megmutattam neki a krémeket, az ecseteket, a különféle arcpakolásokat és azt vettem észre... először az életben... hogy a gyereke figyel rám!... De nem úgy, mint a gyereke, hanem mint egy felnőtt ember... Egy másik felnőtt ember, akit érdekel az, amit tanítok neki... Türelmesen hallgatott, kérdezgetett, végigcsinálta a mozdulatokat, amiket mutattam neki... és ahogy ott egymás mellett dolgoztunk a női arcon, ránéztem... ő is rám nézett figyelmesen, kíváncsian... És hirtelen megcsapott egy érzés... egy olyan érzés, amelyre tizennyolc éve hiába várok: hogy nekem van egy barátom!!!... És azóta is így van!... Ebből a Miss Göröcsből, ebből a gyűlölködő idegenből lett az én legjobb barátom!... És ez akkor történt!... Abban a szent pillanatban!... És én azonnal tudtam... és most is tudom, hogy ez volt életem legboldogabb pillanata!

Jelentős és látszólag teljesen jelentéktelen események gyűltek a jegyzetfüzetembe. Egyik a másikra alig hasonlított. Az emberek sokfélék, s ezért az élményeik is teljesen különbözők. Ilyenkor derül ki, hogy a boldogságról szóló általános jó tanácsok mennyire hiábavalók. Mindenki másképp boldog és boldogtalan, jelleme, sorsa s még életkora szerint is. S ahogy kitárult előttem ez a sokféleség, egyre bizonytalanabbá váltam, s kezdtem elveszteni azt a meggyőződésemet, hogy ez a sokféle színárnyalat nem egyéb, mint valami nagy, közös Fehér Fény megtörése.

Voltak olyan esetek is, melyek nemcsak üzenték, hogy az én élményem – bármilyen mély meditatív állapotból emelkedett is ki – csakis a sajátom, és semmilyen más életre nem alkalmazható, de megrendítették a boldogságról szóló alapvető előfeltételezésemet is.

Itt van például M. idős asszony, nyolcvanhét éves.

Állandóan azt mondogatta: „Minek éljek még, mondd meg! Semmi jó sincs már nekem ebben az életben, szeretnék meghalni!”

Vigasztaltam, próbáltam erőt s türelmet adni neki... de közben ahogy átéltem helyzetét, éreztem azt is, hogy igaza van. Keserves, megalázó dolog vénnek és betegnek lenni. Ez a valaha erős, életvidám asszony alig tudott már járni.

Mindene fáj, gyakran bevizelt, még fényes értelme is elelhomályosult. Nem is élt már, csak vegetált szegény. Hosszú ideig tartott, míg görnyedt háttal, bútorokba kapaszkodva elvándorolt valahogy a WC-ig. Ha elkésett, szégyenében elsírta magát, s arra kérte Istent, segítsen neki meghalni.

Minden éjjel hosszan imádkozott, ez volt az egyetlen kérése.

S mégis, amikor kórházba került, állandóan a menekülés útját kereste. Haza akart jönni! Hol józanul, hol kábán idézgetve nem létező múltját, haza akart jönni! Megszokott vén fotelje – amelyben kínok kínját állta ki úgy révedt fel benne, mint valami idilli boldogság képe.

Közben tudta, hogy itt még élhetne, s otthon a halál várna rá – mégis hívta a boldogság.

Hetek óta tehetetlenül feküdt már az ágyában. A teáskanna csőrét nem tudta a szájához

emelni.

A külvilágot zavarosan érzékelte. Amikor az ápolónő lemosta testét, azt mondta neki hálásan: Anyuka!

Egyik délelőtt kilépett az ágyából s elindult hazafelé. Nem tudni, miféle rejtélyes mélységből kapta ezt az erőt. Néhány lépést tett...

Nem az életösztön húzta, hanem a boldogság vágya.

Elesett, összetörte magát; halálát éppen ez a reménytelen menekülési kísérlet okozta.

Ilyen erő ez!

Gyakorta képes legyőzni még a legerősebb életösztönt is. Mert senkinek sem elegendő csupán az, hogy él.

Ráadásul boldog is akar lenni! S ha ez nem sikerül, van a boldogtalanságnak egy olyan foka, hogy az életet sem tudja elviselni már. Az öngyilkosok búcsúlevelei arról tanúskodnak, hogy ez a sokféle formában megnyilvánuló szomjúság olyan erős, hogy legyőzheti az életösztönt s a halálfélelmet is.

Föl is írtam magamnak, hogy ebbe a gondolatba még bele kell bújnom, mert nagyon mélyre

vezet.

Maradjunk most egyelőre a hétköznapi példáknál, s vessünk egy futó pillantást a társadalmi boldogság-mintákra is.

Van egy kanadai barátom. Harminc éve járja a világot: biciklikkel, bútorokkal, varrógépekkel ügynököl. Gazdag ember. Pompás villája van Torontóban s nagy családja: lánya, fia, négy unokája s egy roppant bájos fehérszőrű eszkimó kutyája is.

De ritkán látja őket. Életének nagy részét idegen szállodákban tölti. Ilyenkor előveszi tárcájából színes fényképeit, s kiteszi az éjjeliszekrényére, mint egy

frontharcos katona.

– Számodra mit jelent az, hogy boldogság? – kérdeztem tőle.

– Boldogság?!... Megmondom!... Hirtelen jött százezer dollárt!... És nemcsak nekem, neked is!... Képzeld, mit éreznél, ha most belenyúlnék a zsebembe és a markodba nyomnám!

Fura arcot vághattam, mert ő csak mosolygott s bólogatott, majd nagy jóindulattal azt mondta:

– Idehallgass, pajtás!... Ha egy olyan könyvet akarsz írni a boldogságról, ami igaz is, tömör is, s ráadásul olyan bestseller, amilyen nem volt még soha ebben a szomorú életben, ne törd a fejedet hiába!... Adj ki bárhol beváltható csekkeket, és slussz!... A nullákon lehet gondolkodni! Lesz olyan olvasód, akinek a száz is sok, olyan is, akinek a százezer kevés... de hogy te leszel a világ legolvasottabb írója, az biztos!... Harminc éve járom a világot, elhiheted nekem! Négymilliárd ember kapkodja majd a művedet!... Vállalom a terjesztést fél százalék haszonért!

Rám kacsintott vidáman, mint aki komoly ajánlatot tett, majd így folytatta:

– Ha akarod, elmondhatom ezt a te nyelveden, „intellektuálisan” is. Thomas Mann kollégád nagy író volt. A század egyik legműveltebb koponyája. Írt vagy tízezer oldalt. De amikor arra kérték, mondja ki azt az egyetlen szót, ami egész életünket motiválja, gondolkodás nélkül rávágta: az ÉRDEK!... Nézz magadba! Nézz körül a hazádban, vagy bárhol a világon: mindenütt beleütközöl ebbe a szóba, ez több energiát hordoz magában, mint a hidrogénbomba!... Sok tippje volt már az emberiségnek, százféle vallás, morál, filozófia... de az egyetlen, ami valóban működik, az az Érdek!

Ez igaz.

Életünket legerősebben az önérdek motiválja. De hogy a pénz bárkit is boldoggá tenne, kétkem. Maga a barátom cáfolt rá erre az „igazságra”.

Ötvenszer gazdagabb volt, mint én, mégis azt éreztem, hogy irigyel valahol.

Ez a beszélgetés az én kis szűk teakonyhámban zajlott le. Mellette ült a feleségem, lába előtt a kutyám, nyájas ír szetter, édes-ropogós kekszekre várakozva. Térdére fektette pofáját, sóvárgó szemmel hipnotizálta, s amikor bekapta az adományt, piros nyelvvel jobbra és balra lenyalta a morzsás bajuszát.

– Megérzi rajtad a kutyaszagot – mondtam.

– Fenét!... Négy hónapja nem voltam otthon!... Nincs olyan légitársaság, ahol ne ismernének a stewardessek!... Japán, román, maláj, francia: mindegy!... Kérés nélkül hozzák a „Bloody Mary”-t, jég nélkül, mert tudják, hogy úgy szeretem... A pilótákat váltják: engem nem! – mondta fanyar mosollyal. – Valahányszor hazamegyek, látom, hogy megnöttek a gyerekeim! Esküszöm, ha egyszer abbahagyom, a házam kertjéből nem lépek ki többé!

Nem kérdeztem, miért nem hagyja abba, mert ezt a versenyfutást még senkinek sem sikerült abbahagyni.

Magamat figyeltem, s rádöbbsentem, hogy valahol én is irigylem ezt az embert.

Amikor kiejtette a száján, hogy „százezer dollár” – ami neki csak szokványos összeg, nekem egy élet minden anyagi gondjának megoldása lett volna – átsuhant bennem valamiféle sóvárgó irigység.

Hasznos pillanatok ezek, mert az ember pontosan fölmérheti, mennyire tébolyodott bele a világba.

Az ugyanis, hogy manapság a pénz és az érdek irányítja a világot, letagadhatatlan tény, de korántsem igazság.

Ez csupán annak a közös rögeszmének vagy – Hamvas kifejezését használva – „hazugságrendszernek” a játékszabálya, amelybe beleszülettem. A rögeszmes ember lényege nemcsak az, hogy csőlátó, hanem az, hogy mindent önmagából magyaráz: azt hiszi, mindenki úgy érez és gondolkodik, mint ő, s hogy a világ olyan, amilyennek ő látja, és mindig olyan is volt. Mindez azonban csak az ő egyéni tragédiája, mindaddig, amíg ez a rögeszme nem válik kollektívá. Abban a pillanatban, ahogy ez megtörténik, a rögeszme sorssá válik, mégpedig közösségi sorssá, melynek saját játékszabálya, vallása, logikája, tudománya van, s ez a tökéletesen megszótt hiedelem-rendszer, amelyben valamennyien élünk, mint sziklaszilárd „valóság” jelenik meg, s minden tettünket és gondolatunkat irányítja.

Egy-egy történelmi korszak nem egyéb, mint az emberiség kollektív tudattalanjából felbukkant, sorssá és véres valósággá fagyott hiedelemrendszer, mely – mint minden rögeszme – állandóan ellehetetlenül.

Amíg benne élünk: valóság.

Amikor kilépünk belőle, olyan, mint egy rossz álom. Nem is értjük, hogyan lehetett komolyan venni.

Jó példa erre az újkori fasizmus vagy kommunizmus története.

Ma pedig már egy másik rögeszmében élünk, ez most a „valóság”, s föl sem tudjuk tételezni, hogy valaha egészen más erők irányították az életet. Volt idő, amikor a pénz szent volt.

Szagrális értékek szimbóluma.

Később elveszítette „isteni aranyragyogását”, csereértékké vált, de gazdagnak lenni még akkor sem jelentett valami nagy dolgot. A hindu kasztrendszerben a gazdaság emberei a társadalmi ranglétra alacsony fokán álltak. Azt a funkciót töltötték be a társadalom „testében”, mint emberi testben az anyagcsere, a belek és a gyomor. Hiába volt valakinek pénze, nem becsülték sokra, mert nem rendelkezett olyan irigylésre méltó lelki tulajdonságokkal, mint a hős harcosok –

a szív emberei –, vagy még inkább a bölcs brahmanok, akik szellemi tudásukkal a társadalom „fejei” voltak. A brahman kasztban születni akkoriban nagyobb kiváltság volt, mint manapság egy olajmogul fiának lenni.

De hogy néhány közelebbi, európai példát említsek: az irigylésre méltó közösségi eszményt hosszú évszázadokon át nem a gazdagság, hanem a nemesi származás jelentette. A címer, a családfa, a kutyabőr s a lovagi erények. Még a múlt század végén is – amikor ez az eszmény már régen kipukkadt hatalmas összegeket költöttek az újjgazdagok arra, hogy nemesi címeket vásároljanak.

Az, hogy a hazájából elűzött zsidó nép, amelyik valaha állattenyésztéssel s földműveléssel foglalkozott, elkezdett pénzzel ügyletelní, azért volt, mert akkoriban ez még mélységesen lenézett tevékenység volt. Egy arisztokrata még a feudalizmus alkonyán sem piszkította be a kezét pénzzel. Nemcsak a zsidót vetette meg, de a bankárt is, jóllehet – éppen a fokozatos „rögeszme-váltás” miatt – egyre jobban rászorult. A szülők álma akkoriban nem az volt, hogy lányukat dúsgazdag emberhez, hanem hogy grófhoz, báróhoz adják, ami elérhetetlen vágy volt.

A tőke szerepe csak három évszázaddal ezelőtt, a tudomány és ipar rohamos fejlődésével kezdett tért hódítani.

A kereskedő-kaszt az angol s főleg a francia forradalom után kapaszkodott fel a társadalmi hierarchia csúcsára. Világuralomra pedig csak kb. másfél évszázada jutott. Ez a kaszt hozta magával a vallását, a materializmust, melyben az anyag az „Isten”, az önérdek a legfőbb parancsolat, s papjai azok a tudósok, akiknek eredményeit azonnal technikára és profitszerzésre használják föl. Ez a hitvilág olyan „valóságot” teremtett, melyben az életet kizárólag a gazdasági törvények irányítják, s melyben az ember „értékét” az szabja meg, hogy mennyi pénze van. Akinek sok pénze van: értékes, akinek még több: még értékesebb – s ha elveszti, máról-holnapra senkivé válik, akit kerülnek, mint a pestisest, s úgy tekintenek rá, mintha nem is lenne egészen ember.

Én ebbe a „valóságba” születtem, de jól emlékszem egy másik „valóságra” is: ötven évvel ezelőtt gazdagnak lenni Magyarországon nemcsak megvetett, de életveszélyes pozíciónak számított. Aki csak tehette, letagadta apját, anyját. Éjszaka elásta a pénzét, aranyát. Bakancsot húzott, ócska nadrágot, koszos inget, micisapkát és olajfoltos zubbonyt. A társadalom arisztokratái a szegények lettek, s ahogy valaha kutyabőröket vásároltak, úgy igyekezett mindenki papírokkal igazolni, hogy apja koldus, zsellér vagy proli volt. Az emberek olyan büszkén hivalkodtak rongyaikkal és nincste- lenségükkel, ahogy ma egy rózsadombi tizenhatszobás villával, vagy egy százhuszezer dolláros Jaguárral teszik.

A „boldogság útja” a pártkarrier volt. Ez volt az irigylésre méltó közösségi eszmény s a velejáró hatalom. Ez a szó, hogy „proli” olyan rangot jelentett, mint

ma a bankár. S ha akkoriban egy lány kezét megkérte egy néhai gróf, vagy gyáros fia, szülei eszüket vesztették a rémülettől.

Akár ma a kapitalizmus, ez is úgy nézett ki, hogy örökké fog tartani.

Ha valaki csak félig fölréved az aktuális korhülyeség „valóságnak” tűnő álmából, úgy érzi magát, mint Gulliver a törpék országában.

Minden kor más „valóságrendszer”. Az emberek másban hisznek, másért élnek, másért halnak, más erkölcsöket követnek, más szokások és elvárások rabjai... A Periklész korabeli polgár lelki struktúrája egészen más, mint a mai emberé: meg se értenék egymást, ha valami csoda folytán találkoznának. Ami a műalkotásokban maradandó, az az örök emberi. A többi vészes sebességgel elavul, muzeális darabbá válik, s csak azok számára jelent valamit, akiket érdekel a történelem.

A színház művészei naponta szembesülnek ezzel a gondolattal: hiába regisztrál a színháztörténet sok-sok ezer remekművet, alig találunk közöttük olyant, ami ma is játszható. Kevés bennük az „örök emberi”, és sok a kortünet. A hősök olyan „világ” ellen hadakoznak, mely számunkra már idegen, letűnt fantomnak tűnik, s ezért még a legszebb dráma sem tud megszólítani bennünket.

Ilyenkor mondják a rendezők, hogy „le kell porolni” ezeket a műveket. A por, amit eltávolítanak, a kortünet.

Hasonló problémába ütközik az a terapeuta, aki reinkarnációs emlékekkel dolgozik.

Ha egy jelenlegi trauma okát kutatja, páciensét egészen más valóságrendszerbe viszi vissza. Ilyenkor derül ki, hogy olyan „vétekért” lett öngyilkos, mely ma már nem létezik, vagy kifejezetten erénynek számít, hogy azért iszonyodik a vörös színtől, mert valaha mint „vöröshajú boszorkányt” megkínozták, hogy azért van nőundora, mert valaha a nőkben látta az ördögi kísértés eszközét... s egy-egy gyötrelmes bűntudatnak oka lehet az is, hogy olyan eszmény riadója lett valaki gyilkos, amit azóta régen lefűjtak.

Lelkünk mélyén számtalan kor rögeszméjének elsüllyedt hajóroncsa él, s csak azért nem bukkan felszínre, mert jelenlegi egónk tökéletesen beleágyazódik abba a valóságrendszerbe, amiben él. Szivacsaként magába szívja az aktuális korhülyeség írott és íratlan szabályait, s miközben magában az örök emberit elfelejti, olyan lesz, mint egy kirakati bábú, melynek értékét teljes egészében a ráaggatott divatcikkek határozzák meg, vagy még jobb hasonlattal: mint egy komputer, melyet mások programoztak be.

Így működtet bennünket manapság az a „program”, hogy az embert az önérdek mozgatja; a pénz, a gazdagodás s a jólét szenvedélye – valamint az a félelem, hogy ebben a versenyfutásban végzetesen lemarad. El sem tudjuk képzelni, hogy ennek a rögeszmének nincs távlata, s előbb-utóbb szétpukkan,

mint egy buborék.

Ez a rögeszme azonban nemcsak „kívülről” szakad ránk, ahogy azt manapság sok divatos történelmi és lélektani elmélet feltételezi, hanem hozzuk is magunkkal, mint lappangó hajlamot, mint „benső gonoszt”, amelyre a „külső kísértés” rájátszik, s nyilvánvalóvá tesz. Szellemi szemmel nézve elfogadhatatlan az az állítás, hogy a történelem menetét a „termelő eszközök fejlődése” határozza meg, hiszen ezeket az eszközöket is az ember találja ki, mégpedig meghatározott lelki célokból! A puskát és a golyószórót nem az út szélén találtuk, hanem mi magunk szerkesztettük és csináltuk meg, mégpedig azért, hogy másokat megöljünk vele, földjüket elfoglaljuk, s vagyonukat elvegyük.

A benső szándék mindig megelőzi a külső tettet, s ezért kivétel nélkül minden ember történelmének nemcsak áldozata, de felelőse is!

S mivel ez a benső szándék valamennyiünkben ott lappang, egy-egy történelmi kor nem egyéb, mint azonos időben felbukkanó szenvedélyek „valósága”, melyet mindannyian és együtt mint közösségi Sors élünk meg.

Érdekemberek érdekvilágot teremtenek.

Érdekember az, akinek lényében az ego totális uralomra jutott. Ő lát, ő tud, ő irányít, s az életben, melyet maga köré teremt, mindenki a másik ellen él. Nemcsak a gazdaságban és a politikában, de a házasságban, a barátságban, a családban, a szerelemben, a munkában... s ahol talán a legvégzetesebb: még a saját lelki világában is.

Az én-uralt ember nemcsak másokkal, de önmagával is állandó rossz viszonyban él.

Ezért boldogtalan.

Számtalan sikeres, gazdag emberrel találkoztam, akik elérték mindazt, amit ez a kor kínál.

Egyikük sem volt boldog...

Nem azért, mintha a vagyon bárkit is boldogtalanná tenne – ilyen számarányt még a legiri–gyebb, legsóvárabb szegény sem állíthat –, hanem azért, mert túlságosan fontos volt nekik.

Elmesélek egy jellemző esetet.

Huszonnyolc évvel ezelőtt L. V. herceggel dolgoztam, a zseniális és világhírű rendezővel, akinek vagyona a szó szoros értelmében felbecsülhetetlen volt. Hétszáz éve dolgoztak családjának a legnagyobb itáliai festők és szobrászok. Több mint harminc kastélya volt, teli páratlan értékű műkincsekkel.

Ott állt előttem a herceg, mór stílusban épült palotájának teraszán. Mögötte a végtelen Földközi-tenger. A nap éppen lemenőben volt, óriási korongja sárgává festette az eget, s vérszínű barázdákat húzott az alig-alig hullámzó ezüstkék tengerre. A kép majdnem olyan csodálatos volt, mint az a „mese-alkony”, mely

gyermeki lelkemet valaha a Közlekedési Múzeumban megérintette.

L. V. két könyökkel támaszkodott a hófehér mellvédre. Papucsos lábai előtt egy pompeji ásatásokból előkerült óriási mozaik terült el, melyet csak félig takartak el a nappalra kigöngyölt perzsaszőnyegek. A távoli bástyák mellől két ember nagyságú porcelán agárkutya meredt a nápolyi kikötő felé.

L. V. élete nagy álmáról beszélt, egy filmről, amelyet húsz éve érleltetett magában. Valami olyasmit mondott, hogy némán akarja indítani a történetet Laurence Olivier hatalmas közelijével. Nem szól semmit, csak néz, néz, s ahogy a kamera lassan közelít rá, kiderül, hogy ez az ember nem valamit, vagy valakit néz, hanem az emlékein tűnődik.

– Olivier fátyolos tekintete különösen alkalmas erre – mondta. – A Hamletben is néha az volt az érzésem, hogy miközben él és cselekszik, mintha álmodna is közben... – hirtelen elhallgatott, majd minden különösebb hangsúly nélkül, szárazon és tárgyilagosan így folytatta: – Idehallgass, Signos Intettuále!... Ha nem törhetném a fejem ilyesmiken, véget vetnék az életemnek.

Megdöböntem. Nem a váratlan váltás miatt, hanem mert abban a pillanatban én is a halálra gondoltam. Talán azért mondta ki, hogy néma gondolatokra feleljen. Azon tűnődtem épp, hogy egy szegény embernek meghalni nem is olyan nehéz... de itthagyni ezt a valószerűtlen, mesebeli gyönyörűséget, nagyon keserves lehet.

Soha nem éreztem még ilyen közel a lopakodó tragédia légkörét. Gyermekkori emlékem jutott eszembe: minden szappanbuborékom akkor pattant szét, amikor túlságosan nagyra s színesre fújtam.

Ez is ilyen túl színes, túl bőséges világ volt. Ami ennyire édes, az már belül rohad. Ahol a földi vágyak ilyen „embertelen” mértékig realizálódnak, ott közel a halál. A természet türelme nem határtalan: mindig helyreállítja az egyensúlyát.

Nyolc hónap múlva L. V szélütést kapott.

Fél oldala megbénult, ettől kezdve tolószékben élt.

Nagy álmát nem tudta már megcsinálni. Olyan filmeket találtak ki számára, melyek kevés helyszínen játszódnak, s nyomorékon is leforgathatók. Ekkor már nem tudtam kapcsolatba kerülni vele. Leveleim nem jutottak el hozzá, telefonjaimra hűvös, idegen hang válaszolt. A családi klán föltehetően őrizetbe vette. Nem tudom pontosan a hallgatás okát, de ha filmjeiből indulok ki, amelyek nagy szociális érzékenységről tanúskodnak s könyörtelenül leleplezik saját osztályának mentalitását, senki számára nem volt lényegtelen, hogy egy szélütött ember milyen végrendeletet ír alá.

Kiszolgáltatottan élt – tíz másodperc alatt szegényebb lett nálam.

Ha igaz a fáma, halála igazi filmművész halál volt. Egyedül nézte a Tv-jét, a kép rossz színarányban izzott, s ő meg akarta igazítani. Kimászott a székéből,

elesett és összetörte magát.

Utolsó lépéseit abban az irányba tette, ahol a boldogságát kereste. Csakhogy – és ezért mondom el ezt a történetet – nem elég intenzíven kereste!

Aznap este, amikor az a különös beszélgetés lezajlott közöttünk, fölmentem a toronyszobába, s ott találtam az íróasztal mögött dűltan, kétségbeesve.

– Mi történt?

– Az a jelenet, amit múlt héten beleírtunk... a báró estélye... háromszázezer dollárba kerül.

– No és?

– Most beszéltem Warnerékkal. Nem akarják megadni!... Azt mondták: hagyjam ki!... S egyáltalán: túl drága vagyok nekik!... Hiába magyaráztam, hogy ez a csúcspont!... E nélkül egyszerűen nincs film!

– És meg akarod csinálni?

– Én?! – kiáltotta dühösen. – Húsz éve tervezem!... Mindig közbejött valami!... Mindig valami átkozott akadály!

Láttam, hogy a feje egészen vörös, pattanáig feszülnek az erek a halántékán. Nyugtatni próbáltam, félig tréfásan, félig józanul.

– Van egy ötletem – mondtam, s a feje fölött lévő hatalmas Picassóra mutattam. – Add el ezt a képet!... Máris megvan a film!... Még három jelenetet is beleírhatunk!

Nem nevetett. A sértett oroszán keserű indulatával pillantott rám.

– Büszke vagyok – mondta –, hogy soha életemben a családi vagyonhoz nem nyúltam! Amit csináltam: magam teremtettem! A saját erőmből! Innen! – és a homlokára mutatott.

– Ez nem családi vagyon – próbáltam érvelni svejki logikával. – Neked festette!... Rá is írta.

L. dühbe gurult.

– Én fizessek a saját munkámért?! – kiáltotta. – Hogy képzeled ezt?! Ennyire nem alázom meg magamat!

Innen kezdve nem szóltam egy szót sem. Mindenki maga dönti el, mennyit ér az álma.

Vagy még pontosabban: melyik az a boldogság-kép, ami legerősebben izzik benne. Álmodni, reménykedni lehet, vágyódni is nagyon, de amikor döntésre kerül a sor, mindig azt a lépést tesz– szűk meg, amely vélt boldogságunk irányába vezet.

Ahány ember, annyiféle boldogság.

Ha meg akarod ismerni az embert, ne azt nézd, mit mond, mit szeretne, mi után sóvárog – hanem mi az a konkrét lépés, amit megtesz, mert ez mindig az az irány, ahol boldogságát sejtí.

Ez adja lelki dinamikájának legnagyobb erejét.

Hinni, mondani, remélni sok mindent lehet, de amikor válaszút elé kerül, és döntenie kell, kivétel nélkül mindenki abba az irányba indul el, ahol a nagyobb boldogságát véli!

Ez az, ami tetteinket előidézi.

Lelkünkben számos, egymással ellentétes erő él: különféle hitek, elképzelések, nosztalgiák, ambíciók, sokféle „szeretném ha”, és „jó lenne ha”... de végül mindig a Tett lesz az eredő.

Ez mutatja meg utólag, mi volt bennünk a legerősebb, mi volt az a „boldogság”, amiért minden más irányú készletét áldozatul odadoztunk.

L. V ha fogcsikorgatva is, de föláldozta művészi álmát. Nem a pénzért, mert világéletében bőkezű ember volt, akinek a pénz – mivel beleszületett – nem jelentett sokat... hanem a büszkeségéért.

Nagy művész volt, de nem akkora, hogy amikor a „nagy álmom” és a „büszkeség” konfliktusba került benne, az „álmom” mellett döntsön. Ahogyan ezt minden nagy alkotóművész, ha keservesen is, de megtette.

„Inkább megalázom magam, csak jöjjön létre a MU!” – mondta a kultúrtörténet sok gényusa. Ő azonban a Művet áldozta föl a személyes büszkeségéért, mert az volt fontosabb neki.

Ahogy egy alkoholista, ha gyötrődve és kétségbeesetten is, de föláldozza családi harmóniáját a részegség mámoráért.

Ellenkezőjét mondja, ellenkezőjét szeretné és „akarná” – mégis az italhoz nyúl, mert nagyobb örömet nyújt számára, mint a családi boldogság. Az ember bámulatos virtuozitással találja meg „boldogságát” még a pokolban is.

Nincs olyan fakír, aki ne azért feküdne szöges ágyra, mert a mennyországát keresi. A szent és a postarabló, a nirvánára szomjas jógi és a hatalmát élvező tömeggyilkos homlokegyenesen eltérő utakon járnak. Ami közös bennük, hogy a maguk módján az örömet keresik.

Az egyik fönt, a másik lent. Az irány különbözik, de a szándék: nem. Bármilyen mélyre zuhanjon az ember, s eltévelyedve a legnagyobb szenvedést idézze is magára, még a forró pokolban is olyan helyet kutat, ahol viszonylag jól érezheti magát. A boldogságát kereső lélek rendkívüli leleménnyel fedezi föl a kínban a kéjt, a megalázottság mazochista vagy a magánosság szadista örömét, mintegy azt súgva magának:

– Ha ide jutottam, legalább élvezzem is valahogy!

Mondok néhány ismerős, hétköznapi példát.

Egy feldúlt embert, akármennyire üvölt, csapkod és rázza a kellemetlen düh, képtelen vagy lebeszélni dúltságáról, mert valahol örömet szerez neki. Nézd meg egyszer ilyenkor a tükörben az arcodat: ordító, eltorzult szádon s gyűlölettel

szikrázó szemedben kifejezetten kéjes mosoly ül. Ez a torz mosoly, mely ott tükröződik a görög maszkokon s a japán démon álarcokon is, arról árulkodik, hogy ezt a gyötrelmes állapotot élvezed is valahol. Hiába mondják ilyenkor, hogy „Nyugodj meg, ne izgasd magad!”, hiába tudod, hogy a béke és nyugalom jóval „kellemesebb”: lelked viharát mégsem tudod lecsendesíteni, mert nem akarod elveszíteni a kéjt, amit okoz. Hatalmas energiák szabadultak fel, melyek a torló viharfelhőkhöz hasonlóan ki akarnak sülni belőled, s ha ilyenkor valaki nyugtatni próbál, olyan érzésed támad, mintha ejakuláció előtt akarna lebeszélni a szexuális aktusról. Észre sem veszed, hogy döntöttél, s a pillanatnyilag örömtelibbet választottad.

Egy féltékeny embert hiába akarsz meggyőzni feleségének hűségéről: ha hinne neked, olyan „élvezetes érzéstől” fosztanád meg, amit semmiféle békés, tiszta vonzalom nem tudna pótolni. Számodra a féltékenység lehet, hogy kellemetlen állapot – de az ő számára nem az, vagy nem egészen az, s ha követni tudná tanácsodat, olyan helyzetbe kerülne, amelyben nem érezné jól magát. Te csak azt látod, hogy nyög és gyötrődik, de azt már nem, hogy az én-uralt embernek semmi sem hiányzik jobban, mint a SZENZÁCIÓ. Ha nincs, csinál magának, mert viszonylag még ezt élvezzi legjobban. Ezért nem tudsz a „józan észére” hatni, mert bár panaszkodik, vélt „mennyországtól” nem engedi magát megfosztani.

Márpedig mindannyiunknak van nem egy, de sok ilyen „mennyországa”. A pszichológusok legnagyobb gondja, hogy az emberek valójában nem akarnak a problémáiktól megszabadulni. Sírnak, zokognak, gyötrődnek és panaszkodnak, de ha a gyógyítók éles tekintetét nem borítja el az együttérzés és a sajnálat, látják, hogy a problémákból kilépni nem óhajtanak – mert jól érzik magukat bennük.

Ahogy az Élet, úgy ez a csodálatos szó, hogy Boldogság is mélyre tud zuhanni s darabokra törni – de még ezek az ócska, koszos cserepek is értékesebbek számunkra, mint a valódi Paradicsom, ha a mélység vonz bennünket, s ott van még az otthonunk.

Minden „vélt mennyország” akkor szűnik meg, amikor teljesen ellehetetlenül. Ezt hívják katarzissnak.

Katarzis akkor történik bennünk, ha minden álörömünk kipukkad, minden álboldogságunk lelepleződik, s a különféle önvédelmi trükkök: a narcizmus, a mazochizmus, a sadizmus, az önsajnálat, a birtokvágy, a hatalom és a más emberekre kivetített gyűlölet kéje nem működik többé.

Ezen túl nincs hová rejtőzni, mert a szenvedés tüze mindenfajta filléres boldogság és egoista élvezet búvóhelyét fölégette bennünk, ott maradunk teljesen védtelenül és mezítelenül, szinte semmivé válva – s rádöbbenünk arra,

hogy először az életben VALÓBAN BOLDOGOK LETTÜNK.

Ez már nem „hétköznapi”, hanem „ünnepi” boldogság.

Idáig azonban hosszú út vezet. Nem azért, mert keveset szenvedtünk, hanem azért, mert az ego önvédelmi trükkjei és stratégiai leleményei szinte kifogyhatatlanok.

Ezt minden bölcs tanító és mesterlélek tudja, s bár végső célja az, hogy az embert valódi boldogsághoz vezesse, ő is taktikát alkalmaz, melynek lényege a türelem és a tapintat.

De erről majd később.

Itt most csak annyit: „Ahol van a kincsünk, ott van a szívünk is”. „Kincs” az, amibe boldogság-vágyunkat belevetítjük.

És ez a kincs mindenki számára mást jelent, még akkor is, ha a manapság uralkodó rögeszme azt sugallja, hogy ez a Pénz.

Kétségtelen, hogy ebbe a kollektív mániába valamennyien belezuhanunk, de még így is az tapasztalható – ha tenyeredbe veszed egy-egy ember sorsát, s közelről belenézel a szemébe –, hogy még ezen a süllyedő hajón is sokféle egyéni boldogság van.

Az emberismeret ott kezdődik, amikor ezt a sokféleséget fölismeri, s nem akarja a saját boldogságát a másiktól elvárni, vagy rákényszeríteni. Descartes, a filozófus azt mondta: „Gondolkodom, tehát vagyok!” Azt hitte, ezzel mindenki így van: az ember attól „van”, hogy gondolkodik. Ez nem igaz.

Az egyik akkor VAN, ha önfeledten táncol, a másik ha fest, vagy hegedül, a harmadik, ha csöndben pecázik, a negyedik, ha komáival részegen fecseg egy füstös kocsmában, az ötödik, amikor szerelmes, a hatodik, amikor imádkozik s a hetedik, amikor kezébe veszi vakcin vacogó kis ku– tyakölykét s nedves orrát az orrához érinti.

Egy futballista barátom azt mondta: „Én akkor vagyok, ha érzem, hogy formában vagyok! Ilyenkor még a cipő és a szerelés is másképp simul a lábamhoz!... Aki nem focizott, nem tudja, mit jelent ez!... Úgy szoktuk mondani, hogy EGYÜTT VAGYOK MAGAMMAL!... Ilyenkor minden sikerül!”

És hiába lehet a focival sok pénzt keresni – ha a játékos csakis erre gondol s ez adja az örömét, sohasem lesz képes jól játszani.

Azt, hogy az ember igazából akkor „VAN”, ha gondolkodik, csakis egy filozófus állíthatja, akinek ez a legfőbb öröme. De ez olyan mértékben nem általánosítható, hogy pl. egy hindu jógi, egy buddhista szerzetes, egy kínai bölcs vagy egy keresztény misztikus – vagyis az emberiség többsége éppen az ellenkezőjét állítja: az ember akkor „VAN”, ha megszünteti magában elméjének tűzijátékát, s átéli a gondolatfeletti békében a Teljességgel s az önmagával való egység élményét.

Ami egy újkori filozófusnak boldogság, az a Buddha számára a legnagyobb szenvedés. Sokkal közelebb van hozzá a futballista, mert ő is azt mondja, hogy ilyenkor „együtt vagyok magammal”!

Gyanítom, hogy ahány ember él a földön, annyi színárnyalata van a boldogságnak is.

Ahogy a Fehér Fény a Teremtés prizmáján széttörik a szivárvány minden színére, s lesz belőle nemcsak kék, lila, sárga és vörös, de még a vörös is végtelen számú árnyalatra bomlik, úgy fordítja le minden atom, kristály, növény, állat és ember a maga nyelvére azt a csodát, amire talán nincs is kifejezés. És lesz belőle egyesülés és sokasodás, és illat és kék, és öröm és rezgés, és mámor, diadal, siker, beteljesülés, kielégülés, jókedv, napsütés, madárfütty, szerelem, hang s végtelenbe dúsuló csillagvilág... minden dráma és küzdelem után a „MOST SZERETEK LENNI!” állapot.

Néha, mikor megsimítja arcomat a délutáni meleg szél, amikor ránézek arra, akit szeretek, amikor egy jó sort sikerül leírnom, utólag az jut eszembe: „Most olyasfélét éltem át, mint amikor Buddha elérte a megvilágosodást... csak kicsiben.”

Azt hiszem, így értendő, hogy Isten a boldogság ragyogó káprázat-szálaiból szőtte ezt a csodálatos világot.

3

A boldogság akarása

Nietzsche szerint az embert, sőt, az egész életet irányító legfőbb erő a „Wille zur Macht” – a Hatalom akarása.

Ez a gondolat nem új.

Megegyezik az ősi metafizikákkal, amelyek azt mondják, hogy az ősbukást, az Éden kertjéből való kizuhanást az váltotta ki, hogy a lélek nem fogadta el az isteni egységet, önálló „hatalmat” akart, olyan világot, amit önmaga teremt önmagának, s amelynek korlátlan ura.

A „Sátán” – az ellentét szelleme – azóta is mindenkinek hatalmat ígér. Sokáig úgy véltem, ez az az alapvető igazság, amihez az eszmélő ember egyáltalán eljuthat.

A „Hatalom” éppúgy kulcsszava lelki- és sorsproblémáinknak, mint ahogy a róla való lemondás előfeltétele minden valódi spirituális élménynek: a gőg és az egoizmus életünket válságba sodorja s megköti – az alázat és önátadás pedig a válságokat megoldja s lényünket szabaddá teszi.

Nem is néztem e szó mögé, mert úgy láttam, ez a lényeg. Ezt tanítja minden vallás, minden metafizika – ez az az alapvető konfliktus, amelyet minden pillanatban hol rejtve, hol nyilvánvalóan megtapasztalunk.

Sokat írtam erről.

Elmeséltem a tengerből kiváló magános cseppek példázatát, hogy ez a végtelenül sok magános, gőgös kis „én” hogyan szakad ki az egészből, az önteremtésnek miféle kálváriáját járja meg, saját különvált „hatalma” érdekében milyen küzdelmet folytat, míg végül sok-sok keserves kudarc és tapasztalat után a Tenger nagy ÉN-jébe visszaolvad, s újra eggyé válik vele.

Most azonban, ahogy figyelmem tárgylencséjére ez a szó került: Boldogság, s azt kutatom másokban s saját lelkem mélyén, hogy valójában mit jelent, arra a döbbenetes felismerésre jutottam, hogy sokkal mélyebben fekszik bennünk, mint a Hatalom!

A Hatalmat azért kerestük valaha, s keressük mind a mai napig, mert általa igyekszünk boldogok lenni!

Az ősmozgató, a legfőbb erő valamennyiünkben nem a Hatalomra, hanem a Boldogságra való törekvés.

Vagyis a lélek dinamikájának – akár az édeni egységből az anyagvilág magános börtönébe zuhan, akár sok-sok keserves tapasztalat árán az isteni teljesség felé indul – a boldogság adja a hajtóerejét.

ELSŐSORBAN ÉS MINDENEKELŐTT BOLDOGOK AKARUNK LENNI!

Nem volt könnyű leírnom ezt a mondatot.

Nemcsak azért, mert az első, felszínes pillantásra közhelynek tűnik, s elfedi a mélyebb jelentéseit, hanem azért, mert alapjaiban rendíti meg azt a világszemléletet, amin egész életemben álltam.

Ahogy az ember öregszik és érik, sokféle ruhát és túlélte eszmét levet magáról. De itt a bőrömet is le kell nyúznom, sőt, még azt a talajt is el kell engednem, amelyen eddig szilárdan álltam.

Az emberiség ősmítoszai és nagy tradíciói úgy beszélnek a Paradicsomról, s annak földi levetüléséről, az „aranykorról”, mint valami tökéletesen boldog állapotról. Mint valami abszolút teljességről, amiből kizuhantunk, s ahová vissza kell térnünk.

Ha az volt, mitől romlott meg?

Mi volt az a boldogságnál nagyobb erő, ami ebből a csodából kiteszített bennünket?

Az önzés hatalma?

A különváltság gőgje? Ez kevés.

Elképzelhetetlen, hogy én a tökéletes boldogságomból valaha is

kimozdulnék, ha nem sejteném, hogy ennél még létezik egy teljesebb, tökéletesebb boldogság is! Ha valami jó, abban benne is akarok maradni – kivéve, ha nem abszolút jó, s ennél még sokkal jobbat akarok.

Más kérdés, hogy tévedek, áztatnak vagy áztatom magamat, s elindulok a lényem mélyéből fölfakadó hatalmi szenvedélyem útján – de hogy mindezt azért teszem, mert hív valami ismeretlen boldogságélmény, az bizonyos.

Már az első lépést is azért teszem meg, mert szomjas vagyok valamire, ami hiányzik... ami még nincs meg... egyszerűen azért, mert nem vagyok teljesen boldog.

A hagyomány szerint az ellentét szelleme, a Sátán valóban hatalmat kínált az embernek. Azt mondta: „Szakadj ki az Egészből, légy különvaló, senkihez nem tartozó én! Légy önálló hatalommal bíró, senkitől nem függő, egyedüli Isten!”

Csakhogy e mögött a kísértés mögött ott húzódott az az ígéret, hogy „így lesz a tiéd az, amire szomjas vagy! Így leszel valóban boldog!”

Ha nincs ez a csali a horgon, az ember soha nem harap bele. Mert a boldogság vágya a legerősebb bennünk.

Csakis ezzel lehetett megkísérteni az embert, s elindítani az evolúció útján. És pontosan ez az, ami az involúció útjára visszatérít bennünket, mert sorozatosan tapasztaljuk, hogy énbe zárt létünk boldogtalan, hogy az önteremtés állandó szorongással és halálfélelemmel párosul, s azt a bizonyos „hatalmat” is föladjuk, ha végképp megbizonyosodunk róla, hogy örömtelen.

A „szellembukásnak” sokféle magyarázata van.

A Védák azt mondják, hogy éber tudatunk elhomályosult. A zsidók, hogy fölláztunk Isten akarata ellen, s ettünk a Jó és Rossz Tudás fájának tiltott gyümölcseiből. A spiritualizmus, hogy az egoitás megteremtésével kiszakítottuk magunkat az isteni teljességből. Buddha is az egyéni létesü- lés szomját, a trisnát tartja a szenvedő létbe zuhanás okának.

Hatalmas jelképek s kulcsszavak ezek.

De akárhogy nevezzük is – eredendő bűnnek, őslázadásnak vagy trisnának – a lényeg, hogy kimozdított bennünket egy állítólagos „boldog egységből”, s végső soron boldogtalanná tett bennünket.

Értelmünk azonban – még ez a homályos értelmünk is – ennél tovább lát. Bár szenvedéseink okát fölfedezi e nagy szavakban, még mindig ott marad a kérdés: Miért homályosodott el éberségünk? Miért estünk bűnbe? Miért láztunk föl Isten ellen? Ha Isten „saját képére és hasonlatosságára” teremtett bennünket, s „saját lelkét” lehelte belénk, nem tudta, hogy ez lázadó lélek? Nem tudta, hogy tudása elhomályosodhat? Egyáltalán történhetett-e olyasmi, ami az isteni tervben nem volt benne, s magát a Mindenhatót is „meglepte”?

Avagy mindaz, ami történik, mégis egy kolosszális Terv része?

Bizony, ezek a kérdések elvezetnek az Istenig. Ennél nagyobb szó nincs.

Az ember ebbe az egyetlen szóba sűríti össze mindazt, amit önmagáról és a világról tud, érez és sejt. Mindig marad benne valami titok és ésszel fölfoghatatlan rejtély, amit még a legmagasabb eszmélés sem ért, s a legtisztább tekintet sem lát. De ezzel az örökös hiánnyal együtt is az tapasztalható, hogy azért mégis mindenki elképzel magának egy Istent, saját lelkének és szellemi színvonalának megfelelőt: saját legszebb és legértelmesebb arcát vetíti erre a szent szóra.

Így lesz az „anyagból” isten.

És így születnek meg a vallások is, melyekből ma már sok-sokezer van a világon, s ha nem tudnak egymással kiegyezni, az nem azért van, mert az Isten nem egy, hanem azért, mert mást képzelnek a helyébe.

Jézus a zsidóság szemében „istentagadó” volt, mert az az Atya, aki benne élt, nem is hasonlított ahhoz a türelmét elvesztett s gyilkos gyűlöletre lobbant nagyhatalmú Úrhoz, aki egy ízben – az emberek bűneit látva – megbánta a Teremtést, s dühében el akarta pusztítani az egészet.

Később majd megpróbálkozom a lehetetlennel, s elmondom, hol tartok ezzel a titokkal én.

Itt most csak annyit: az eredendő bűn fogalmával nem tudok mit kezdeni. Tudom, hogy ez a szimbólum egy hatalmas drámát rejt magában, csak hogy ezt nem tudom „bűnnek” minősíteni, mert akkor az egész Teremtést is annak kellene tartanom.

Kétségtelen, hogy az élet mérhetetlen sok szenvedéssel jár. Még az öröm is szenvedéssel jár. Az anya fájdalommal szül, s a kicsi még el sem követett semmit, máris szenved és fájdalmasan bömböl. Amikor az ember szenved, s az okát keresi, azt gondolja, hogy ez nyilvánvalóan büntetés valami olyan vétekért, amit a múltban elkövetett. „Nem kellene ennyit szenvednem, ha ártatlan lennék!” – gondolták még a legfényesebb elmék is, s ezzel nemcsak a szenvedés, de a lét értelmét is lefokozták. Így jelent meg az égen az az elárult istenség, aki az emberiséget keményen bünteti. Ez a kép azonban már az Ótestamentumban is állandóan összetörik, mivel az élet állandóan rácăfol, hiszen itt éppúgy szenved a jó, mint a rossz, az erényes, mint a bűnös... sőt, talán a tisztábbak és ártatlanabbak még többet is szenvednek, mert védtelenek. Ebből a megfejthetetlen ellentmondásból született Jób csodálatos tragédiája, aki egy olyan istenhez marad hűséges, aki magával a Sátánnal szövetkezik, hogy őt, a tiszta embert a leggyötrelmesebb szenvedések poklába taszítsa. Jóbnak nem kell megtisztulnia, mert nincs mitől. Ráadásul még az a missziós szerepe sincs, amit Krisztus vállalt az emberiségért. Itt mindössze annyi történik, hogy az Isten próbára teszi. Hűséges marad-e hozzá a nyilvánvaló igazságtalansága ellenére

is?

De túllépve a vallásokon s az ember sorsán is, lehetetlen nem észrevenni, hogy a szenvedés nemcsak a mi életünk része, hanem az egész teremtett világé. A földi természeté éppúgy, mint a kozmoszé.

Minden fűszál elpusztul. Minden egymás húsából táplálkozó lény nemcsak örömben, de szüntelen félelemben is él.

Minden bolygó, naprendszer és galaxis hatalmas kataklizmákban születik s pusztul el... s magának az Univerzumnak a léte is föltehetően véges. De amíg idáig eljut...

Mennyi tűz, robbanás, veszély, küzdelem, felragyogás és megsemmisülés.

És ez mind a Teremtés része!

Hogyan lehetne ezt „bűnnek" minősíteni?

Az ember egyik szemével gyönyörködve látja az élet örömét, a fiatal állatok játékos báját, a madarak szabad szárnyalását, a hegyek fenséges „maradandóságát", a nászra kitérült szirmok illatos varázsát s magának az életadó Napnak a forró máglyatüzét... a másik szemével észreveszi, hogy mennyi küzdelem és szenvedés rejlik e sokféle boldogság mögött.

Csuang-ce megpillantotta a vízből fölcsobbanó halacska örömét. Tudós barátja azonban rosszul érvelt, mert ezt kellett volna mondania:

– Ez a hal valóban vidám, jól látod, Csuang-ce! De várj egy percet, míg a lecsapó madár kiragadja a vízből, elszakítja a rajokban úszó társaitól, s nyelni kezdi vonagló testét!... És akkor meglátod majd a rémületét és a szenvedését is, melyről egy pillanatig elfeledkezett!... Te derűs lélek vagy, barátom, derűd tükörképét látod mindenkiben... De vajon átérezted-e a vergődő lények iszonyatát is?

Mit felelhetett volna erre a bölcs?

Talán csak azt, hogy ő valóban „derűs lélek", mert túlemelkedett a halandó testi lét minden félelmén, ő már a szabadságban kóborol – de lehetséges, hogy a halacska – ha csak egy pillanatig is – ugyanezt az élményt élte át. Barátja erre ezt válaszolná:

– Lehet, hogy így van. Nem tudhatom... Annyi azonban bizonyos, s ezt te is tudod, hogy megszámlálhatatlanul sok inkarnáció árán jutottál erre a felismerésre... Ez a halacska azonban bele van zárva a természeti létbe, akárcsak én!... Ennek a hálnak nem te vagy a testvére, hanem én! Mi még képtelenek vagyunk kilépni a születés-halál körforgásából, s ezért bizton állíthatom, hogy számunkra valódi boldogság nem létezik!... Legszebb pillanatainkat is beárnyékolja a halálfélelem! Nem jól látod, Csuang-ce!... Ez a hal nem boldog, csupán vidám!... És ez a kettő nem ugyanaz!

Így folytatódott volna a párbeszéd, ha a tudós okosan érvel. Azon tűnődtem,

vajon Jézus mit szólna ehhez a beszélgetéshez? Azt hiszem, nem bocsátkozott volna vitába.

Soha, senkivel nem vitatkozott. Sem úgy, mint a kínai logisták, sem úgy, mint a görög bölcsek. Ha valaki más véleményen volt, így szólt:

– Te mondád!

Vagyis: „Ez a te világod, s onnan így látszik az élet!”

Azok a hitviták, melyeket vélt hívei a mai napig véres előszeretettel űznek, számára teljesen értelmetlenek.

Jézus „pszichológiája” szerint sohasem világszemléletünk határozza meg lényünket, hanem fordítva: lényünk határozza meg szemléletünket. Lelkünk rejtett indítékai. Mivel minden belülről ered. Értelmünk csak követi a mélyből eredő ösztönzések parancsait, s attól függően, hogy mennyire vagyunk érettek s milyen Hatalmat szolgálunk magunkban, lesz a „világszemléletünk” optimista vagy pesszimista, harmonikus vagy kaotikus.

Jézus az emberek szívébe néz.

Nem azt nézi, ki mit mond, hanem ki van mögötte, s hol tart az életével. Ebben a kínai tudósban nem egy „mo-tista logika” alapján álló filozófust, hanem egy szorongó embert látna, aki azért gondolkozik így, mert szorong. Nem tud nem szorongani!

S amíg szorong, nem is tud másképp gondolkodni, mert ez az ő benső színszűrője, ami az egész világot átfesti számára, oly tökéletesen, hogy a képről azt hiszi, hogy „objektív”.

Ez a „tudós” bennem is él, hiszen én írom őt.

De voltak már pillanatok, amikor ez a színszűrőm megrepedt, s hirtelen egy másik fényben láttam a világot, s az evangéliumi mondatokat is. Ilyenkor láttam, hogy a boldogság legfőbb akadálya bennünk éppen ez a szorongás.

Az aggodalom. A félelem. És nem a szenvedés, mint ahogy azt állandóan hittem!

B. Á. asszony, aki a szülés már-már elviselhetetlen fájdalmai közepette élte át legnagyobb boldogságát, kitűnő példa erre! Később még részletesen beszélek erről, mert lényeges felismerésnek tartom. Itt most csak annyit: Jézus boldognak nevezi azokat, akik sírnak! Boldognak azokat, akik üldözést szenvednek az igazságért, akiket gyaláznak, gyötörnek és rágalmaznak.

Apostolainak pedig nem a béke csöndjét, hanem szenvedésekkel teli utat mutatott – amelyen maga is járt, s azt mondta: „Örüljete és ujjongjatek!” – mert ez a boldogság útja!

A szenvedés, ha távlatos értelme van, nem akadálya a boldogságunknak. De a félelem és a szorongás minden esetben az!

A félelem ugyanis a legmagánosabb, legreménytelenebb, legsötétebb és

legistentelenebb állapota a léleknek, amely minden örömet, derűt, jókedvet, reménységet kiolt.

Ha könyvet írnék a boldogtalanságról, mindössze négy szó lenne: „Jaj, mi lesz velem?!”

A félelem a gyökereitől elszakadt ember vacogása. A tengerből kiszakadt csepp magános didergése, melyben nincs segítség, nincs gondviselés, nincs feloldás, mert úgy érzi, hogy minden és mindenki ellene van.

Félelem és szenvedés összekeveredve él bennünk, de ha egyszer roppant finom, idegsebészi ujjakkal szétválasztjuk ezt a két érzést, azt tapasztaljuk, hogy a szenvedés lehet termékeny, sőt még a boldogságot sem kizáró érzés – a félelem azonban soha.

Szenvedés közben megsejtheted, sőt, tudhatod is, hogy általa szép jövődöt készítesz magadnak – de a félelemben nincs ilyen sejtelen, hiszen éppen a jövő az, amitől félsz.

Ezt a különbséget Jézus pontosan ismerhette, hiszen nem akkor kérte szorongva az Atyát, hogy „Múlják el ez a keserű pohár”, amikor már benne volt a szenvedésekben és gyötrődött – hanem amikor még előtte volt, és félt.

A félelem a boldogság tökéletes ellentéte, amikor az ember úgy éli meg a világot, hogy az abszolút értelmetlen – vallásos nyelven szólva: nem működik benne semmiféle isteni előrelátás, vagy ahogy ezt a szót magyarra fordították: „gondviselés”, s ezért az élettől félni kell.

Valahol Jézus is egy természeti képpel él, mint Csuang-ce.

Nem a halakról, hanem a madarokról és a füvekről beszél, de amit mond, az túllép az öncélú vitákon, s nyílegyenesen mutat az emberek szívébe.

Azt mondja:

„Vegyetek példát a hollókról. Nem vetnek, nem aratnak, nincs pincéjük, nincs kamrájuk, az Isten táplálja őket. Mennyivel többet értek ti, mint ezek a madarak! Ugyan melyiktek hosszabbíthatja meg életét egy arasznyival is azzal, hogy aggodalmaskodik?... Vegyetek példát a liliomokról, hogyan nőnek: se nem fonnak, se nem szőnek. Mégis mondom néktek, hogy Salamon dicsősége teljében nem volt úgy felöltözve, mint egy ezek közül. Ha tehát a mezőn a fűvet, amely ma zöldel, holnap a kemencébe kerül, Isten így öltözteti, mennyivel inkább titeket, kishitűek. Ne kérdezzétek hát, hogy mit esztek, mit isztok, és ne nyugtalanodjatok!... Inkább Isten országát keressétek, és ezeket mind megkapjátok ráadásképpen.”

Nem vagyok etológus, de azt hiszem, ez az igazság.

Egész életemet összeféltem, s kutyámat ha tíz alkalommal láttam félni, sokat mondok. Néha, ha villámlott s mennydörgött, vagy amikor az állatorvoshoz vittem. Ott is csak akkor, ha bevonszoltam a rendelőbe.

Azt hiszem, Csuang-ce helyében Jézus nem bocsátkozott volna semmiféle vitába. Még azt sem mondta volna el a kínai tudósnak, hogy hibásan látja a természetet, mivel rávetíti a saját rossz közérzetét.

Talán csak ennyit mondana neki:

– Ne félj!

Vajon mit mondana erre a tudós? Ha őszinte ember, bizonyára ezt:

– Jól látod: valóban félek! És ezért érvelek így, mert félek!... Azt mondd meg hát: miért ne féljek?! Hiszen magad mondtad, hogy a füvet, bármilyen szép, a kemencébe vetik; a hollók is elpusztulnak; s én is halálra vagyok ítélve!... Miféle „gondviselés” az, mely egyik kezével fönttartja, másikkal halálra sújtja a lényeket!... De amíg idáig eljutunk: mennyi küzdelem, kín és szenvedés kísért bennünket!

Íme az emberiség ősi kérdése, melyre ha valaki nem tud elfogadható választ adni, soha a félelem – s ami ugyanaz: a boldogtalanság – eloszlatható nem lesz.

Miért félünk?

Mégpedig valóban többet, mint az állatok, mert mi tudjuk is, mi vár reánk: a múltunkra szorongva emlékszünk, s félünk a jövőtől.

Az embert az különbözteti meg minden más természeti lénytől, hogy értelme van – s ezért bármit elvisel, ha értelmet lát benne.

Ott van például a gyermekszülés. Már-már elviselhetetlen gyötrellemmel jár, mégis minden nő leghőbb vágya, mert embert hoznak a világra. Megkérdezél száz nőt, nyolcvan azt mondja, hogy életének legnagyobb ünnepét gyermekének születése okozta.

De ha elviszel egy kisgyermeket az orvoshoz, riadtan bömbölni fog, ha meglátja az injekciós tűt, mert képtelen megérteni még, hogy ez a fájdalmas szúrás jót jelent neki. Ugyanakkor egy felnőtt alig várja a gyógyító injekciót, mert értelmével már előre lát, s tudja, hogy ezt a múltó kis kint érdemes elviselnie.

Értelmünk finálisan működik – vagyis mindig látunk, vagy legalábbis igyekszünk látni egy jövőbeni célt, amelyért érdemes megszenvedni!

Teljesen mindegy, hogy ez a cél valódi-e, vagy hamis.

A szenvedés áldozatát csakis olyasmért tudjuk nem fogcsikorgatva, de örömmel meghozni, amiben értelmet látunk. Ha valakit a hatalom vonz, vállalja érte a börtönt s a veszélyt; ha valakit a pénz, az izgalmak és az infarktusok sorát – mindenki vállal célja érdekében sokféle szenvedést, ha úgy véli: megéri.

Egyelőre ne minősítsük a célokat. Maradjunk az élet színpompás sokféleségénél, s annál az alapvető ténynél, hogy a maga módján minden ember boldog akar lenni! A dalai láma éppúgy, mint a kutyatenyésztő, a kozmetikus, a kisnyugdíjas, a herceg, az ügynök és a szent. Ahány ember, annyiféle kísérlet,

hogy ezt a mindennél erősebb vágyát kielégítse, hogy lelkét kiemelje a szorongás idegenszerű állapotából, s akárcsak egyetlen pillanatig is azt mondhassa: „Most úgy vagyok, ahogy köll!”

Ez a szomjúság erősebb bennünk, mint az „életöszton”. Sok esetben le is győzi azt.

Említettem már az öngyilkosokat. „Ez az élet már csak boldogtalanságot tartogat számomra, tehát nem kell!” – ez a gondolat húzódik meg a legbrutálisabb önmegsemmisítés formái mögött is.

Ami pedig az embert még a legnyomorúságosabb helyzetében is itt tartja, sőt kétségbeesetten ideköti, az elsősorban nem az életöszton, hanem az a meggyőződés, hogy „Még ez a cseppnyi édes is több, mint a semmi! Inkább végigcsinálok bármiféle kálváriát, minthogy ezt a kevéskét örökre elveszítsem!”

Sok példa van arra is, hogy akiben a halhatatlanság tudata felébredt, viszonylag könnyen lép át a halál kapuján. Nem azért, mert fölismerte, hogy az élet nem kötődik testi, biológiai struktúrájához, hanem azért, mert a boldogsága az elsődleges, s ezt más létformában is megtalálja.

Nietzsche számára úgy tűnt, hogy az ilyen könnyen búcsúzó mártír sorsokban halványan működik az „életöszton”, a „Hatalom akarása”, s ezért Jézust az életképtelen betegek és a gyengék prófétájának tartotta.

Mint minden egomániás, végzetesen összekeverte a boldogságot a biológiai életösztonnel, oly mértékig, hogy ebbe bele is tébolyodott.

Azt mondják, miután elfelejtette, hogy ő a Friederich Nietzsche, szelíd, békés bolond lett.

Kár, hogy ekkor már nem tudott szólni senkihez, s amit mondott, nem vette senki komolyan.

Jézus boldogtalan ember lett volna, ha egójának túlélési ösztöne mellett dönt, s nem vállalja a szenvedéseit.

Ő azonban boldog ember volt, s amit a Hegyi Beszédben tanított, az a legszemélyesebb önvallomása is.

Itt érkeztünk el odáig, hogy e sokféleségről valamiféle egységes megállapítást tegyünk.

Egónk az, aki boldogtalan.

Ő az, aki a földi léthez kötött, akinek nincs más, csak ez. Ő az, aki fél, és szenvedéseit értelmetlennek találja.

Az ember – amíg egójának uralma alatt él – boldog nem lehet! Ebből következik a lényeg.

A legkisebb boldogságot is akkor éljük át, mikor személyes énünk szorító páncéljából kilépünk.

Ezért mondjuk, hogy **ÖNFELEDT BOLDOGSÁG!**

Nincs olyan boldogság – akármilyen halvány és pillanatnyi – ami ne lenne ÖNFELEDT!

Ósrégi s máig érvényes tapasztalatot hordoz ez a kifejezés: meg kell feledkezni magunkról, hogy boldogok legyünk. Ez a „magunk” a személyes éntudatunk, amely alatt igazi valónk él, s ilyenkor hirtelen kisüt a felhőkön áttörő Nap fénye.

Egy ember éppúgy rétegekből áll, mint a Föld, melynek csupán a kérge sűrű és szilárd. Ezeket a rétegeket nevezik a hinduk burkoknak vagy takaróknak.

Az első a sűrű, anyagi burok. A második: finom energia. A harmadik az érzelmi s értelmi burok, mely éppolyan valóságos, mint a biológiai test. Ezalatt van a legmélyebb emlékeket tároló bölcsesség-burok, a buddhi, s ennek bensejében van a csodálatos s ragyogó napfény táj, az anandamaya kosha – az Üdvből és Boldogságból szótt káprázat-burok, amely szivárványként veszi körül isteni Önvalónkat, az Atmant.

Keresztény szóhasználattal: ez „Isten országa, mely bennetek van.” Innen tör fel az öröm, amikor megfeledkezünk magunkról.

Ahogy egy gyümölcs a magja körül a legédesebb, az ember is lelkének centruma körül boldog.

Csakhogy erről a centrumról életünk néhány kivételes pillanatát eltekintve semmit sem tudunk.

A legnagyobb értetlenséggel hallgatjuk, ha valaki azt mondja, hogy az a bizonyos „isten ország” nem valahol máshol, hanem bennünk van, mivel lényünket azokon a szinteken éljük meg, ahol még éretlenek, ízetlenek, savanyúak, vagy kifejezetten rohadtak vagyunk.

De bármiféle örömteli, jó pillanatunk van, legyen az akár egy rádöbbenés, hogy „szeret a lányom!”, vagy: „Milyen szépen süt a nap!”, vagy: „Fölmelegszik a szívem, ha ránézek erre a kutya– kölyökre!”, vagy: „Gyereket szültem! Itt van! Ölelem!”... vagy nem történik az égvilágon semmi, csak hirtelen, minden ok nélkül átsuhan bennünk az érzés, hogy: „De jó élni!!!”... az élmény édessége mindig ebből a legbensőbb, isteni lélekszférából tör fel. Még akkor is, ha hamar elmúlik. Akkor is, ha kívül pillanatok alatt megecetesedik, mert a szorongó éntudat visszatér és tönkreteszi.

Abban a pillanatban, amikor az önfeledtség megszűnik, az édes érzés buborékként szétpattan és megszűnik.

Ezért van az, hogy az én ambícióinak beteljesedése igazi boldogságot nem okoz.

Figyeld meg magad.

Váratlanul pénzhez jutsz. Addig örülsz neki, amíg adománynak tekinted. De abban a pillanatban, amikor kezdik levonni belőle az adót, a nyugdíjilletéket és a

községfejlesztési járulékot, mérhetetlen bosszúság fog el. Éned azonnal a veszteséget számolja, s a maradéknak már nem tudsz szívből örülni.

Ha egy ilyen pillanatot tetten érünk magunkban, nemcsak azt látjuk, hogy énünk mindent elront, hanem azt is, hogy minden boldogság-élményben van valami adományszerű.

Ami egyszerre csak jön, nem tudni, honnan.

A havi fizetésének senki sem örül, akkor sem, ha nagyon sokat keres, mert úgy érzi, ez jár neki. És soha nem tartja elégnek. Amikor kanadai barátomat faggattam a boldogságról, nem azt mondta, hogy „százezer”, hanem azt, hogy „hirtelen jött százezer dollár"! Vagyis nem maga a pénz, hanem a váratlan pénz tette boldoggá, amellyel énje nem kalkulált, s ami úgy érte, mint egy adomány.

Amiért az önző én nyúl, ha eléri, sem teszi boldoggá, mert az én természeténél fogva szorongó és kielégíthetetlen.

Ez olyan általános lélektani törvény, amit egy bankár éppúgy nem kerülhet meg, mint egy imádkozó szent.

Az egyik a váratlan pénzt tartja adománynak, a másik, hogy él és lélegzetet vehet, de mindkét élmény csakis addig tart, amíg az én nem avatkozik bele.

Héberül a „boldogság” szó szerint azt jelenti, hogy „letérdelni”.

A gőgös én ilyenkor megroppan, eltűnik, s hagyja, hogy az ember boldog legyen. Összehajtja magát kicsire s nem avatkozik bele a dolgokba. Ilyenkor olyasmi történik, amire nem is számított.

„Az ember semmit sem vehet, ha nem a mennyből adatott neki” mondja Jézus.

És ez a menny nem a felhők fölötti Jóléti és Boldogságügyi Minisztérium, ahonnan a kegyes kiutalások történnek, hanem az anandamaya kosha a lelkünk mélyén lévő boldogság-tartomány, ahonnan minden önzetlen öröm, jó érzés és üdv fölfakad.

Ilyen értelemben teljesen hibás, hogy én a boldogság akarásáról beszélek – mert a boldogságot nem lehet akarni.

Helyesebb lenne, ha azt mondanám, hogy ez a legfőbb szomjúság bennünk. A legmélyebb honvágyunk, mely életünknek csak azokban a ritka másodperceiben elégül ki, ha hazatalálunk.

Ha önfeledtek lettünk.

S az önnel együtt elfeledkezünk az aggodalmainkról.

Ez az ön azonban – különváltságunknak magános centruma, akit „kígyóénnek” neveztem – roppant erősen védelmezi hatalmát. Elszántan és ravaszul, kivetítéssel, áttolással, elméletekkel s hazugságokkal őrzi bennünk a mindenható pozícióját, s ezért önfeledtnek lenni – az ember legnagyobb mutatóványa a világon!

„Egyetlen perc örömért évek kvadrillióit adnám!” – kiált föl Dosztojevszkij regényében a szerencsétlen Ivan Karamazov, s ebben a kiáltásában az egész újkori emberiség tragikuma benne van.

Azt hiszem, most már nem is kell kimondanom, hogy itt minden esetben valamiféle ekstázisról, leszűkült én-tudatunkból való kilépésről van szó. És ezért teljesen mindegy, hogy „józan eszünkkel” milyen világnézetet tartunk érvényesnek: ateisták, idealisták, materialisták vagy bármilyen vallás hívei vagyunk: a boldogság legkisebb villanása is istenélmény.

Ha valaki meggyőződéses materialista, de felszikkázik benne a boldogság: istenélmény él át, anélkül, hogy erről a leghalványabb tudomása volna.

És lehet valaki vallásos, templomba járó, ezoterikus, a szellemtan vagy az univerzális bölcsesség kutatója: ha nem boldog, Isten országától távol van.

Hogy valójában hol tartunk, azt nem elveink és elméleteink, hanem lelkünk boldog vagy boldogtalan állapotai tükrözik vissza.

Gondolataink hajója sebesen úszik.

Itt most megállítom egy pillanatra, hogy körülnézzünk a jelen partján. Egyetlen jelenséget akarok megvizsgálni, csupán azért, hogy átélhetővé tegyem mindazt, amit elmondtam.

Ez az alkoholizmus.

Az, hogy korunk boldogtalan, csak más szó arra, hogy énünk páncéljából kilépni nem tudunk, s valódi létélményünket elveszítettük.

Az ember azért lesz részeges és narkomániás, mert ezt a hiányt nem bírja elviselni, s énjének börtönét mesterséges úton igyekszik áttörni.

Ha visszanezel a történelemben, látod, hogy az alkoholizmustól való rettegés mindig olyankor jelent meg, amikor egy társadalom elvesztette valódi spiritualitását.

A Védák korában a hinduk szent italnak tartották a részegítő szómát. Amikor Buddha föllépett, a védikus hitvilág már hamis volt és kiüresedett, s ezért a legszigorúbb tilalmak közé sorolta a szeszes italok élvezetét.

Az arab szufiban a bor szakrális ital volt. Legszebb költeményeikben Allahal együtt dicsőítették: éppúgy megrészegedtek tőle, mint a szeretettől, vagy az isteni egységélménytől.

A mohamedanizmus azonban már tiltja az alkoholfogyasztást, mivel teljesen jogosan – attól tart, hogy az emberek elveszített örömeiket ezen a mesterséges és veszedelmes úton akarják előidézni.

Hasonló volt a helyzet a zsidóságnál is.

Jézust a kiszáradt lelkű farizeusok „borissza embernek” nevezték. Nemcsak jóízűen ivott a szőlő levéből, de mások elé is odavarázsolta, s halála előtt szentté avatta.

Azt pedig már elképzelni sem tudjuk, hogy a görög kultúra nagy beavatási ünnepeit borral köszöntötték, hogy a platóni híres Lakomában Szókratész és zseniális barátai nemcsak spiccesek, de olyan részegek voltak, hogy már-már álomba zuhantak, s az emberiség máig is érvényes nagy gondolatait ebben az eksztatikus állapotban fogalmazták meg.

Nagy korok és nagy lelkek sohasem féltek az alkoholtól; szinte mindegy volt számukra, hogy a bortól vagy az örömtől részegek.

A narkómánia akkor keletkezik, s válik fenyegetővé, amikor a boldogság istenélménye elvész, s az ember mesterséges pótszerekhez menekül. Veszedelmes csapda, mert valódi szárnyak nélkül nem lehet repülni, az ember vissza-visszahull, s a végén szétroncsolja magát. Leszokni róla pedig nagyon nehéz.

Nem biológiai, hanem lelki okból. A részeg ugyanis olykor-olykor megüt magában egy olyan boldogság fokot, amit énjének sivár hétköznapjaiban már nem talál meg, s ezért állandóan szomjas marad.

Az alkoholizmus és a kábítószeres terjedése az emberiség általános boldogtalanságára vezethető vissza. Gyógyításuk pedig azért nehéz, mert a jó szándék mögött semmiféle valós boldogság ígérete nincs, csupán megfélemlítés és fenyegetés. „Kiesel a munkából!... Elhagy a feleséged!... Tönkretesz a gyerekeid életét!... Beteg leszel!... Életképtelen! Árnyék!... Roncseber!... Szétrohad a májad és a veséd!... Kizuhansz a társadalomból, nem tudsz pénzt keresni... elveszel, elpusztulsz korán!”

Olyan kapszulát ültetnek a beteg bőre alá, ami halálfélelmet kelt.

De mivel a boldogságvágy az életösztönnél erősebb, a sóvárgás újra s újra visszatér, mintha azt mondaná valaki az emberben: „Inkább haljak meg, és menjen tönkre a májam és a vesém... és ítéljen el a társadalom, és vessenek meg az emberek... minthogy boldogtalan legyek!”

És újra inni fog, mivel olyan „valóságból” próbál kimenekülni, ami sokkal betegebb, mint a mája, és minden sejtjében boldogtalan.

Egy olyan „valóságból”, ami az önfeledtség örömét nem ismeri.

S hogy ez mennyire nem függ azoktól a bárgyújólét-céloktól és szálnalmas boldogság elvektől, melyeket ez a világ kínál, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a szegény, sikertelen s útszélre hajított emberek között pontosan annyi alkoholistát találni, mint a „nyertesek”, a „sikeresek”, a „gazdagok” és a „hírnevesek” között.

Azt mondjuk az alkoholistára, hogy szenvedélybeteg. Mintha csak ő s nem az egész emberiség lenne az.

Pontosan tudjuk, hogy végzetünkbe rohanunk. Minden hír, minden tudomány, minden konferencia, minden hétköznapi tapasztalatunk ezt kiáltja az

arcunkba... mégse tudunk megállni.

S most elkötöm a hajómat, folytassuk tovább az utazást.

Laza, lebegő, távlatos lelkiállapot nélkül roppant nehéz ezt az életet végigcsinálni!

S ez mindig az énfölötti, magasabb rétegekből sugárzik le. Az ihlet, a derű, a megbékéltség, a jó közérzet, a humor és az öröm lelkünk mennyei szintjéről ered, az anandamaya felől. De ha ezt a benső napsugarat az én felhői eltakarják, valóságunk is elsötétedik, szorongók és kielégületlenek leszünk. Lényünket eluralja a zaklatottság s a szüntelen aggodalom, és közösségi életünket a párkapcsolattól kezdve a barátságon át a társadalom, sőt, az emberi világ legszélesebb pereméig megmérgezzük.

4

Önfeledtség

Boldogtalanságunk egyik alapvető oka, hogy halhatatlanságunkról megfeledkeztünk.

C. G. Jung, aki ősi mítoszokat és archetípusokat kutatott olyan afrikai és távol-keleti néptörzsek között, melyeket alig érintett még a mi civilizációnk, arra a megállapításra jutott, hogy ezek a teljesen áramtalan, fridzsidertelen, rádiótlan, könyvtelen, gépfegyvertelen és jórészt cipőtlen bennszülöttek jóval boldogabbak, mint mi.

Mindenben leköröztük őket: tudományban, technikában, építészetben, művészetben és teológiában... csupán egyetlen ponton járnak előttünk: ők boldogok, s mi boldogtalanok vagyunk.

Jung azt is megfigyelte, hogy amikor kultúránk exportjával szétverjük ezeknek a népeknek a „primitív” hitvilágát, néhány esztendő leforgása alatt ők is boldogtalanok lesznek s az eredeti helyzetet sohasem lehet visszaállítani többé.

A felfedezés nem új.

Amikor valaha az első keresztény hittérítők megérkeztek az önhitt martalócok és tömeggyilkosok hajóin az Új Világba, s a még életben maradt és rabszíjra fűzött indián rabszolgáknak hirdetni kezdték Jézus magasrendű igéit, a Nagy Fehér Medve így szólt egy szerzeteshez:

– Mondd, hajatlan testvérem: miért nem téríted meg előbb a saját népedet?

– Ők már megtértek – felelte a szerzetes.

– Igen?! – meredt rá csodálkozva a tolldíszes törzsfőnök. – És hogyan van az, hogy nem látszik rajtuk?!

Ha civilizációnk elpusztul, ez a kérdés lesz a fejfájára írva.

Az indiánok, mint Jung afrikai bennszülöttei, azért voltak boldogok, mert hitviláguk – az univerzális tradíciónak kétségtelenül egy többé-kevésbé lesüllyedt és meseszerű változata – valódi volt.

A szónak abban az értelmében, hogy teljesen áthatotta az életüket.

Azt élték, amit gondoltak, úgy szeretkeztek, szültek, ünnepeltek, öregedtek és haltak meg, ahogyan azt isteneik törvénye s lelkük valósága parancsolta.

Ezek a bennszülöttek bizonyosak voltak a halhatatlanságban.

Őseik szellemével és isteneikkel állandóan kapcsolatban álltak, s mezítlábas, szegény és fridzsidertelen életüket nem tartották egyetlennek és végérvényesen mulandónak.

Mi ugyanezt még Jézus Krisztusnak sem hittük el, pedig ő olyasmit tett, amit talán egyetlen Mester sem: halála után három nappal visszatért, megmutatta, hogy él, és nem hal meg soha.

Ez az élmény számunkra teljesen idegen.

Nem most, hanem már akkor is az volt, amikor Jézus megjelent.

Ennek az oka pedig az volt, hogy az ego, a mindenkitől különvált én élménye jéghegyként kiemelkedett az emberi psziché tengeréből, mint valami külön entitás, melynek sem a tenger vizéhez, sem az azt tápláló felhőkhöz és égi esőhöz semmi köze nincs, s ezzel a fordulattal az ember nemcsak a transzcendenciával, de saját lelkének mélyebb valóságával is elvesztette kapcsolatát.

Innen kezdve Isten, a szellemvilág és saját lényének valódi természete az ember számára tudattalanná vált – ami pontosan azt jelenti, hogy mindezekről már nem tud, sőt, valójában nem is óhajt tudni.

Ebben a helyzetben már csak az én tud.

És nem enged olyasmit is tudni, ami az ő látókörén kívül fekszik.

Az emberiség hiteles tanítói mind azt mondják, hogy az igazi megismerés csakis az én oldódásával és monomániás diktatúrájának a megszüntetésével érhető el, amire az egyre sűrűbbé és keményebbé dúsuló én olyan választ adott, hogy vallásokat hazudott önmaga köré, melyekbe magát biztonságosan meg tudta óvni.

Így jelentek meg az álvallások, az álspiritualitások, majd később a racionalizmus, mely mindezeket leleplezte ugyan, de csak azért, hogy az én beszűkült és az egész földi életet fenyegető szemléletét totális világalomra juttassa.

A huszadik század végére az emberiség megijedt önmagától.

Nagy kérdés, hogy ez az ijedtség elegendő-e ahhoz, hogy egy gyökeres fordulattal legyőzze önös énjét, s lelkének valódi természetét a felszínre hozza.

Ebben a helyzetben „halhatatlanságról” beszélnem rendkívül nehéz. Egyrészt azért, mert én is ennek a civilizációnak a gyermeke vagyok, „énem” rendkívül sűrű és erős, s bár átéltem már egy halálélményt s meggyőződtem arról, hogy az élet megölhetetlen, sőt, tizenöt esztendeje tudatos kapcsolatban is állok a szellemvilág fényes lényeivel, egóm nap mint nap összerándul, s hatalmi helyzetéről nem óhajt lemondani.

Másrészt azért, mert itt egy olyan létélményről van szó, ami ismeretlen. Nehéz a szerelemről beszélnie valakinek, aki sohasem volt még szerelmes.

Szerencsére ez a mondat nem egészen igaz.

Az ember akkor is tud a szerelemről, ha sohasem volt még szerelmes. És akkor is tud lelkének halhatatlanságáról, ha nem hisz benne, vagy kifejezetten tagadja.

Színarabjaim általában a halhatatlanságról szólnak. S azt tapasztaltam, hogy az ihletett jelenetek inspirált színészi játékkal mindig képesek megérinteni a nézőket, bármi legyen is a „világnézetük”.

Addig a néhány óráig, amíg a színházban ülnek, a kétely leghalványabb jele nélkül tudják, hogy van túlvilág, s megrendülten nézik, ahogy Jézus a mennyekbe viszi anyját, Máriát.

A gond ott kezdődik, amikor vége az előadásnak.

Művészi eszközökkel viszonylag könnyű megérinteni a tudattalanban lappangó igazságot.

Ez azonban még nem valódi megismerés, s ezért az ilyen élmények pillanatok alatt újra vissz–szasüllyednek a „józan, hétköznapi ész” s az ego által megcáfolt és mélységesen tiltott tartományokba.

Az ősi tradíció azt mondja, hogy ez a megismerés taníthatatlan, csakis a beavatás – vagyis az én drasztikus térdre kényszerítése – útján érhető el. Én most mégis megkísérlek beszélni, ha nem is magáról a végső élményről, hanem azokról az ismerős érzésekről, sejtelmekről és tapasztalatokról, amelyekben ennek az ősélménynek a halvány árnyéka bujkál.

Szó volt az önfeledtségről, a részegség és az inspirált lélekélmény távoli hasonlóságáról.

A részegségben az történik, hogy a bor szomatikus, biokémiai úton feloldja a léleknek a testhez való kötöttségét. Mintegy alulról elvágja azokat az idegszálakat, s megbénítja azoknak a sejteknek a működését, melyeken át a lélek a testhez mágikusan hozzátapad, ami sajátos lebegést és „szabadságot” eredményez.

Az azonosulás ereje megbénul.

Ez nemcsak azt eredményezi, hogy megszédülünk, s nem tudjuk koordinálni a testünket s kissé olyanná válunk, mint amikor a baba járni tanul, hanem azt is,

hogy az én diktatúrája megrendül, lelkünk mélyéről ismeretlen hatalmak törnek föl, s valahogy az egész életünk, amelyet idáig száz százalékos valóságnak hittünk, hirtelen látszat jelleget kap.

Megszűnnek a szorongásaink.

Elmúlik a félelmünk és a veszélyérzetünk, s néha olyan bátrak leszünk, hogy utólag nem ismerünk magunkra.

A gyász elviselhetetlen fájdalommal feloldódik.

A már-már tűrhetetlen gondok hirtelen távol szöknek tőlünk, s úgy tűnnek, mintha nem is a mieink lennének.

A gátlás abroncsai megpattannak.

Kimondjuk elrejtett gondolatainkat. Szeretkezni akarunk olyanokkal, akiknek józanul még a kezét sem mertük megfogni. Üvöltve s boldogan énekelni kezdünk, holott az ilyesmit szégyelljük. Szemébe vágjuk másoknak az „igazságokat”, melyeket egy életen át rejtegettünk. Nem félünk táncolni, fecsegni, sírni és nevetni.

Nemcsak az elfojtott ösztöntartományok, de néha a legcsodálatosabb gondolatok is felbukkannak bennünk.

A testi sérülések fájdalmait alig érezzük.

Egy egész belénk nevelt társadalmi szokásrendszer eresztékei megpattannak, s az én tudatos kontrollja alól felszabadult ember úgy viselkedik, hogy „nem ismer magára”.

Életünk, mely eddig elviselhetetlenül nyomasztó volt, hirtelen kap valami nem egészen reális, meseszerű jelleget.

Az ego hatalma megrendült, s ettől „szabadok”, vagy még pontosabban: szabadosak” lettünk.

„Bármilyen furcsának s az első pillanatban tán riasztónak is tűnik, de a valódi spirituális élmény s a halhatatlan szellemiségünkre való rádöbbenés sok tekintetben hasonlít ehhez az állapothoz.

A döntő különbség csak ott van, hogy amíg a magasztos és szent megrészegedésben az ember FÖLÜLRŐL szünteti meg magában az ego diktatúráját, addig mindez itt ALULRÓL történik.

Az ember az alkohollal elvágja azokat a köteleket, amelyekkel lényét testéhez és hétköznapi életéhez köti – de innen kezdve nem a napba száll, hanem összevissza libeg, s a végén kipukkad, s tragikusan visszazuhan.

A bölcs Szókratésznek azért nem volt tilos a bor élvezete, mert ő nemcsak alulról oldotta magát, hanem egyúttal a felső hívásnak is engedelmeskedett, s tudta, hogy „édtelen” állapotában hová száll.

Csak alulról, hívás nélkül elindulni nemcsak káros, de veszedelmes is, mivel az ilyen elindulásnak sohasem az a célja, hogy az ember a valódi szabadsághoz

elérkezzen, hanem az, hogy életét megússza, és a sorsától elmeneküljön.

Sok fanatikus a vallást is úgy használja, mint a részeges az italt.

S ez éppolyan veszedelmes, mint az alkoholizmus: képes kiemelni az embert sorsából, fölemeli, lebegteti, látszatörömöket is ad... de utána vissza kell hullani lelkének megoldhatatlan gondjai közé.

Hogy ez az „alulról-fölülről” kérdés mennyire igaz, akkor látod, ha megfigyeled a részeg ön– feledtség irányába elinduló ember kezdő lépéseit. Ahogy mondani szokták: „nem mindegy, hogy valaki honnan rúg be.” A mámor alapszínét az első lépés iránya szabja meg. Akiben lappangó indulatok feszülnek, részegen kitör, és agresszív lesz; aki kétségbeesett, az italtól még bánatosabb és elveszettebb; s aki jókedvű baráti körben kezd borozni, valósággal megmámorosodik, s legszívesebben magához ölelné az egész világot.

Minden részegségnek, de még a spicces hangulatnak is van egy alapvető irányultsága. Ez az a rejtett szirénhang, ami felé az ember elindul. Hogy mi az, pontosan nem lehet megítélni mindaddig, míg a lélek az én szigorú kontrollja alatt áll.

A cél minden esetben valamiféle „szabadság” átélése. Hogy ez kinek, mit jelent, embere válogatja.

A józan én ugyanis, mely lelkünkben részint a börtönőr, részint az irányító kormányos szerepét tölti be, pontosan azon a küszöbön áll – a tudatfelszín határán – ahonnan a kintről és a bentről, az alulról és a fentről jövő impulzusokat megszűri és nem engedi érvényre juttatni.

Az én kora gyermekkorunkban kristályosodik ki, s szinte teljes egészében a társadalmi elvárások, erkölcsök, íratlan játékszabályok és megfelelések programozták be. Az én taktikáját egyetlen cél irányítja: érvényesülni akar. S ezt csak úgy tudja elérni, ha az embert alul-fölül elszigeteli a teljességtől. Ösztönvilágunk „démonait” éppúgy elfojtja, mint ahogy a magasabb, isteni világgal való élményünket is letagadja, s nem engedi érvényre juttatni.

A civilizált – vagy mint manapság mondják: „szocializált” – ember sem önmaga mélységeiről, sem magasságairól nem tud.

Az én egy roppant ravasz, értelmes és erőteljes gátláshalmaz.

Ahhoz, hogy érvényesüljön, két nagy árat kell fizetnie, s ezt meg is fizeti. Az egyik a szabadság.

A másik a boldogság.

Helyette megtanítja az embert gúzsba kötve táncolni.

Figyelemre méltó tény, hogy az én világára a mélyből fakadó ösztönök feltörése éppolyan veszélyt jelent, mint a valódi istenélmény. Az én minden „önfeledtséget” keményen kizár, mert tudja, hogy ez egyet jelent az ő halálos ítéletével.

Hogy „felfelé” éppúgy igyekszik eltaposni minden magasztos szabadságérzést és gondolatot, mint lefelé a mélytudatból származó rendbontó és „erkölcstelen” késztetéseket, arra jó példa Jézus élete.

A valódi istenélmény gyökerestől képes felforgatni nemcsak egy ember, vagy egy társadalom életét, hanem az egész világot is!

Olyan szabadságot és olyan örömet kínál, hogy az én csak a legravaszabb és a legbrutálisabb eszközökkel tudja helyreállítani száraz, örömtelen és érdekorientált világhatalmát.

Ma már nem érzékeljük a korai kereszténységnek ezt a minden történelmi forradalomnál fel- forgatóbb erejét, mert az első évtizedekben még tehetetlen én-világ hamar rendezte sorait, s az Evangéliumból illemkódexet, s a kereszténységből szigorú elfojtás-rendszert csinált.

Ha egy őskeresztény, aki a halhatatlanság biztos tudatában élt, s életét is önfeledten odadobta az oroszánoknak az Istenért és az elvehetetlen boldogságáért, váratlanul betoppanna közénk, bizonyára azt hinnénk, hogy ez egy ön- és közveszélyes örült, akit legjobb elkerülni.

Ezt a forróságot, ezt a minden félelemtől mentes szabadságot a mai ember már nem tudja átélni.

De visszatérve a részegsége: amikor az én kontrollja megszűnik, éppúgy fölemelkedhetünk egy tudat feletti, boldog és szabad isteni régióba, mint ahogy előtörhetnek ösztönvilágunk mélységeiből lelkünk kielégítetlen, éhes vadjai is. Ezek a „vadak”, bár riasztó képet mutatnak, de legalább őszinték.

Őszinték és leleplezők, akár az álmaink.

A szabadság pillanata olyan, mint egy társadalmi forradalom: a veszélyes rabok éppúgy kiszabadulnak, mint ahogy az igazság és szabadság szelleme is kiárad az utcára; ragyogóvá teszi az emberi arcokat, és utat tör a parlamentig.

Egyazon pillanatban veszedelmes és gyönyörű.

Azt, hogy az italos ember milyen lesz, ha „szabaddá” válik, egyetlen kérdés dönti el: milyen hívásnak engedelmeskedik?

Bizonyosság erre az egész szufi költészet, a sok csodálatos bordal, az emberiség ősi és mai napig is tartó számos ünnepe: a menyegző, az esküvő, a temetés, az Úrvacsora, a görög Dionüszoszi és Demeter ünnepek nagy közösségi szertartásai, melyeket bor nélkül nem lehet megtartani.

A különféle vallások azonban kénytelenek voltak saját hagyományukkal ellentétes törvényeket hozni. Betiltották a „borozást”, mert azt tapasztalták, hogy az ember az italtól nem fölfelé emelkedik, hanem lefelé zuhan.

Nem „megistenül”, hanem „részeg lesz, mint az állat”. Keserű és valódi felismerés ez.

Így aztán ott marad az ellentmondás a mohamedanizmusban: a bor szent ital

– de nem szabad belőle inni.

És a kereszténységben: a részegesség bűn, de a bor ott áll az Isten oltárán.

Mint tudod, Jézus a bort szent itallá avatta. Azt mondta: „Ez az én vérem!”

Erről az egyetlen mondatról könyvtári tanulmányok születtek, de elolvasni őket nemigen érdemes, mert ha valaki úgy emeli szájához ezt a csodálatos italt, s úgy issza meg, hogy ezentúl a saját vére Krisztus vérével összevegyül, az ettől a testét-lelkét megrendítő élménytől annyira megrészegül, hogy semmiféle teológiára nincs szüksége.

Az ilyen ember fölfelé lép ki énjének börtönéből s messze maga mögött hagyja a hétköznapi félelmeit s ösztönvilágának démonait.

Átéli, hogy szabad, boldog és halhatatlan. Nem berúg, hanem megistenül.

Azon már érdemes elgondolkodni, hogy Jézus nem mondta meg, mennyit igyunk.

Nem mondta, hogy „csak egy-két kortyocskát igyatok, mert a többi már bűn!”

A mértékről semmit sem beszélt.

Föltehetően azért, mert mint minden ősi hagyomány talaján álló Mester, pontosan tudta, hogy az egónak a Mértékről fogalma sincs!

Az ego minden mértéket elront, ahogy elrontja testünk csodálatos energiaháztartásának egyensúlyát. Minél erősebb az ego, annál kevésbé hallgat testének bölcs ösztöneire: vagy túlzabálja magát, vagy fölöslegesen éhezik. Olyan anyagokkal tömi teli magát, amelyekkel szervezetét megmérgezi. Saját szenvedélyei után rohan, vagy éppenséggel egy külső divatnak akar megfelelni – az egész civilizáció táplálkozási zavarokkal küzd. És ez csak egyetlen példa a mértéktelenségre. Végtelenségig sorolhatnám a többit: a földült természetet, a kipusztított erdőket, állatfajokat, a megmérgezett vizet és levegőt, vagy éppenséggel a szexuális életet, melynek zűrzavarát sem a legszabadosabb kieléssel, sem a legszigorúbb elfojtással nem tudjuk megoldani.

A mértéket csakis az Univerzális Értelem ismeri – az ember csak akkor, ha ebből valamit ösztönösen megérez, vagy tudatosan fölismer.

Arra, hogy „Krisztus véreből” mennyit igyunk, a válasz ez: pontosan annyit, amennyi önfe– ledtségünkhöz szükséges!

A mértéket onnan ismerni meg, hogy lehull rólunk az önzés és egy ostoba világ valamennyi elvárása és szokásrendszere: szabadok leszünk, lebegők és boldogok. Hogy ez két-három korty, vagy nyolc deci, azt nem lehet előre megmondani, mivel ezt nem a közlekedésrendészet szabályozza, hanem lelkünk sajátos, benső törvénye.

Az a népi mondás, hogy sok pap „bort iszik és vizet prédikál”, sajnos több szinten igaz.

Először is egy jó pap sohasem prédikálhat vizet. Nemcsak azért, mert a bor

szent ital, hanem azért is, mert tudja: az öröm az, ami mindent megelőz s teremt az életben. A morált is az öröm teremti, s nem fordítva! Soha még tiltás, ételszabály s józan szigorúság el nem vezetett senkit az Istenhez – csakis az önfeledt öröm, a lélek szabad szárnyalása. Minden erkölcsi tanításnak boldogságalapja van. Nemcsak a Hegyi Beszéd, de a Tízparancsolat is a legfőbb örömmel, az istenélménnyel indul: „Én vagyok a te Istened!”... s csakis, ha ez a fény már felvillan az emberben, lehet beszélni arról, hogy mit szabad és mit nem szabad.

Ezért a jó pap igenis bort prédikál: felszabadulást, kinyírást, önfeledt szárnyalást és istenszerelmet!

Másodszor pedig semmi kivetnivaló nincs abban, ha a pap is bort iszik. Néhányszor magam is megtapasztaltam, hogy a mise utáni vidám borozgatásban, odalent a templom alatti hűvös, sava–nyúszagú borpincében sokkal közelebb volt hozzánk az Isten, mint odafönt, a józan kántálással és az ihletetlenül lihegő és fújtató orgonával kísért szertartás közben. Hirtelen fölcsillantak a közönyös szemek, ragyogni kezdtek a verítékes homlokok, mosolyra húzódtak az elkeskenyült szájak, s „úgy éreztük magunkat, ahogy köll!”

Ilyenkor mintha valóságosabbak lennénk. Mintha visszanyernénk lelkünk igazi állapotát. Mintha most lennénk először józanok.

Csakis ebben az önfeledt pillanatban értjük meg Jézust, aki ezt az egészet éppen fordítva látja: szerinte az „egomániás, boldogtalan emberiség részeg”. És amikor énje föloldódik, akkor józanodik ki! Azt mondja:

„Mindnyájukat részegen találtam... És fáj a lelkem az emberek fiai miatt, hogy vakok a szívükben, és nem látnak. Üresen jöttek a világra, és arra törekednek, hogy üresen is menjenek el a világból. Ám most részegek.”

Akit énje ural: az a részeg. Aki önérdekei és szenvedélyei után rohan, aki a mulandó húsvilághoz egész lényével hozzátapad, aki „józan eszével” nem lát tovább, mint ez a megtapintható, megszagolható, megehető és kifosztható földi élet... aki örökké aggódik és halálfélelemben él: az a részeg. Csakis a boldog ember józan.

Utólag döbben rá, hogy amíg nem volt boldog, valótlan világban járt.

Ezt a bor-példázatot azért mondtam el, hogy érzékelhetővé tegyem, mit él át az ego diktatúrája alól fölszabadult lélek.

Ez az élmény hétköznapijainkban csak igen-igen rövid ideig villan föl, s fényét képtelenek vagyunk tartóssá tenni.

Az én-világba zuhant ember valóban „részeg”, s képtelen kijózanodni. De azok, akikben már pislákolni kezd ez a fényecske, másképp élnek és másképp gondolkoznak, aszerint, hogy ez a szikra vagy láng milyen erősen izzik bennünk.

Az ilyen ember nem tekinti a földi életét egészen valóságosnak.

És itt a hangsúly az „egészen” van, ami azt jelenti, hogy amit eddig száz százalékos egyedüli Valóságnak vélt, az nem egészen úgy van, mert énjétől megrészegevedve roppant lefokozott, hamis tudatban élt.

Először is azt hitte, hogy ez az egész néhány évtized története, ami a bölcsőtől a sírig tart.

Most döbben arra, hogy ez csupán egy végtelenül hosszú út rövid szakasza: most itt van ugyan, de nem úgy, mint akit végérvényesen ide ítél, hanem úgy, mint egy átmenő.

Át kell élnie, végig kell csinálnia, bármilyen nehéz is, de nem azzal a leküzdhetetlen iszonyattal, hogy ez minden, és több nincs.

Lelkiállapota hasonló ahhoz a turistához, aki egy idegen országban jár: megismeri szokásait, törvényeit, befizeti tartozásait, megismeri és megszereti az itt élő embereket és tájakat, tán még szerelmes is lesz, vagy beteg, maláriás, karambol áldozata, vagy éppenséggel börtönbe kerül... de tudja, hogy ez nem végleges, mert a zsebében van az útlevele.

Mennyivel boldogítóbb átutazóként élni, mint mindenféle távlattól megfosztott, röghöz tapadt elítéltként!

Az ébredező ember nem ragaszkodik túlságosan semmihez, mert tudja, hogy az élet örökös átváltozás, sodró folyam, amelyet megállítani nem lehet.

Pénzzel nem lehet megvenni és a nyomortól nem fél, mert tudja, hogy minden elmúlik.

A szó szoros értelmében minden – az elmúlás is – elmúlik!

Társadalmát is ezzel a szemmel látja s ítéli meg, s nem engedi magát az „ez van és nincs más!” parancsával megfenyegetni. Miközben ebben a világban él, s megfizeti azt, ami a „Császáré” – nem feledkezik el arról sem, ami az „Istené”.

Nem fél az általános közgondolkodástól eltérően érezni és vélekedni, még akkor sem, ha egyedül marad.

Mert tudja, hogy nincs egyedül. Csak a „részegek” élnek egyedül, saját rögeszméik páncéljaiba zárva, az ébereknek – ahogy Hérakleitosz mondja – „egyetlen közös világuk van”.

Lehet, hogy az ilyen ember egyetlen „valláshoz” sem tartozik, s élményéhez nem keres semmiféle teológiát vagy istenképet.

Szerény színvonalon lehet egyszerűen „bohém”, akit semmiféle közösségi szokásrendszer nem tud befogni.

Azokban az ihletett pillanatokban, amikor egy költő a szó igazi értelmében valóban költő, így érez és így is viselkedik.

Goethe valami olyasmit mond, hogy amíg a közönséges embert a hétköznapi rögeszmerendszere minden agysejtjében és érzésében átítatja, és ebbe a mulandó álvalóságba beletapasztja, addig a „költő az élet álmát, mint

ébredő éli" – ez adja számára a tisztánlátást és az alkotás örömét.

Más kérdés, hogy amikor ez az ihlet elmúlik, a költő is visszaalszik az „Egyszer élek!” szorongató álmába, ahogy azt maga Goethe is tette: hozzá fogható rideg és önző karrierista alig akadt a művészet történetében. Amit belül megélt és gyönyörűen ki is mondott, ahhoz képtelen volt életét hozzáigazítani, sőt, talán nem is akarta.

Haláláig minden szinten jól akart lakni, s hogy ez a konfliktus mivel járt, azt a saját lényéből formált hősével, Fausttal mondhatja ki, aki egész életében mindössze egyetlen pillanatig volt boldog!

Ebből következik a leglényegesebb dolog.

Az ébredő ember nemcsak korával és társadalmával, de saját egójával sem azonosul.

Rálát magára, felismeri trükkjeit, hazugságait, önző késztetéseit, mohóságát, félelmét, hogy a pillanatnyi érdekeiért bármikor képes feláldozni a legnagyobb boldogságot is.

Az ébredő emberben, ha hunyorogva is, de kinyílik egy magasabb és tisztábban látó tekintet: halhatatlan Önvalójának pillantása, mely az önmagával való abszolút azonosság-tudatot megtöri.

Eddig is átélte már azt, hogy nem olyan, mint amilyen lenni szeretne, hogy belül nem olyan, mint kívül, hogy valami örökösen hiányzik és nem megy, s amikor a tükörben megpillantja magát, mindig átsuhan rajta a csalódás: „Ez én lennék?!... Lehetetlenség!”

Ki az, aki azonosnak véli önmagát saját hús-vér arcával? Senki.

Meg lehet szokni, de nem teljesen.

A csalódást még a legszebb ember is megéli, sőt, talán még jobban, mint a csúnya... mert a csúnya ember már régen tudja, hogy ez nem ő, s a külvilág számos visszajelzése miatt már régen fölvelt önmagával szemben egy bölcs, ironikus távolságtartást, de a „szép” ember még igyekszik is rájátszani a szépségére, harmonikusan mozogni, mindig az előnyösebb profilját mutatni s lehetőleg úgy mosolyogni, hogy a számára „nem szeretem” foghúsa ne villanjon ki – mert igazolni akarja mások vélekedését, amellyel ő nem ért teljesen egyet.

És ez nemcsak a szépséggel van így, de minden tulajdonságunkkal, sőt, egész lényünkkel.

A felnőtt ember arca sohasem lehet olyan őszinte, mint a kisgyermeké, éppen azért, mert a világ tükörrendszerében kialakult az egója, s innen kezdve – anélkül, hogy ezt észrevenné – tudathasadásos állapotban él; nem akkor mosolyog kívül, amikor belül, nem akkor ásít, sír, unatkozik, gyűlöl, tombol, szeret, követel, vagy közönyös kívül, mint belül. És ez nem csupán akkor van, ha mások is ott vannak, akkor is, ha nincs ott senki. A kifelé nézés és kifelé élés az

ego legerősebb pillantása: ő maga is tükrökből állt össze, s örökké e tükröknek akar megfelelni.

Igazi arcát csak akkor mutatja az ember, ha önfeledtté válik. Ha dühében kiborul, ha végső kétségbeesésében felzokog, ha fájdalmában felüvölt; vagy valami ellenállhatatlan kényszernek engedelmeskedve, hangosan röhögni kezd.

Mindig akkor, ha túlcseresznye a pohár – ha az ego hatalma megtörik.

De addig életünk két síkon zajlik: van egy külső műsorunk, s közben szüntelenül működik egy benső vetítés. Egy másik film, amit újabban úgy neveznek, hogy „lelki élet”. Az ego érvényesülési vágyát annyira zavarja ez a benső film, hogy nem is óhajtja nézni. Háttal áll neki, letagadja, s elhitei magával, hogy nincsen is. A káprázatnak és a hamis tudatnak rendkívül bonyolult szövevénye alakul így ki, mely egész életünket meghatározza. Nemcsak, hogy nem azt gondoljuk, amit valóban gondolunk, de nem is azt érezzük, amit valóban érzünk: számtalanszor előfordul, hogy egy nagyhatalmú, tekintélyes emberről azt hisszük, hogy tiszteljük, holott mélységesen megvetjük; hogy valakit „szeretünk”, holott lelkünk mélyén ellenségesnek tartjuk, s néha még félünk is tőle... hogy hiszünk egy társadalmilag elfogadott vallásban, vagy „istenben”, holott nem hiszünk.

Ami a külső szépséget illeti, érdemes megfigyelni, hogy a csúnya, jelentéktelen külsejű nők általában boldogabb párkapcsolatban élnek, mint a „szépek”.

Ez nemcsak azért van, mert a férfiak az ilyenekben a „lelket keresik” ami valóban maradandóbb érték –, hanem azért is, mert az ilyen nők rákényszerültek arra, hogy vállalják magukat s olyanok legyenek, amilyenek. S az ilyen külső-benső egységnek rendkívül vonzó, harmonikus sugárzása van.

Az emberiség ősi tapasztalata, hogy két énünk van.

Az egyik, amelyiket bensőnkben megélünk. A másik, amelyik a testünkkel azonosult, s javarészt a hétköznapi tapasztalatainkból állt össze: ehhez az élethez és ehhez a hús-vér szervezethez kötött.

Az érdekes az, hogy mindkettőnek van neve!

Annak a csodálatos lénynek, aki valaha közöttünk is járt, két neve volt. Az egyik: Jézus, az ácsnak és Máriának a fia.

Vagy, ahogy a zsidó tradíció mondja: az Emberfia. A másik: Krisztus – az Isten fia.

Néha e kettő nem értett egyet egymással, s ilyenkor dönteni kellett, melyiknek van igaza.

Az Evangélium szerint mindig Krisztus döntött, s Jézus azt tette, amit Ő akart.

Vagyis alázattal szolgálta szellemi Önvalóját – ami minden ego dolga lenne.

De ez nemcsak nála, hanem a zsidó és a legtöbb nép hagyományában így van, egészen a mai napig.

Azt mondják, amikor a lelket „beavatják” – ami manapság már csak vallásos szertartás –, az ember egy másik nevet kap.

Ez nem egészen így van, mert ezt a nevet nem másoktól kapja, hanem csak közlik vele az ő igazi, szellemi nevét, melynek viselésére most már méltó.

Engem például anyakönyvileg Péternek jegyezték be. De én Péter csak néhány évtizedig vagyok.

Soha nem voltam és nem is leszek Péter, mert ez a mulandó egóm neve. Az én valódi keresztnem, ami nincs beírva a személyi igazolványomba: Lázár.

Bizonyára tudod, hogy minden ősi név szellemi, isteni tulajdonságokat jelöl. Csak a profán újkor, melynek erről a misztériumról – azaz: lélektani titokról – fogalma sem volt, kezdett használni császár-, király-, hős-, és virágneveket.

A „Lázár” a héber „Eleázár” magyarított formája, ami azt jelenti, hogy a Segítség Istene, vagy Isten segítése.

Hogy ez mit jelent, s meddig terjedhet ki, azt egy gyönyörű és csodálatos jelenettel mutatja be az Evangélium: Lázár föltámasztása.

Megírtam többször is, s később is beszélek még róla: én magam. is „meghaltam” és „föltámadtam” 1956-ban.

Ebben a megrendítő élményben ismertem föl, hogy a halandó Péter nem egészen én vagyok, ez csupán a földi szerepem, amit el kell játszanom, lehetőleg jól – de sohasem olyan száz százalékos átéléssel, sohasem olyan röghöz tapadt „csak ez vagyok én!” mániákus azonosulással, hogy a Lázárról megfeledkezzek.

Ennek a két énnak a harca állandóan és folyamatosan zajlik bennem. Most is, amikor ezt a mondatot leírom.

És ez nem is lesz másképp, mert ez a világdráma lényege, s amikor azt képzelem, hogy bennem az ütközet már eldőlt, és én már a fényes „szellemi” oldalon állok, máris a Péter diadalmaskodott bennem.

Egyáltalában nem könnyű ezt a két erőt magamban megkülönböztetni, pedig a Péter egészen mást gondol, érez és lát, mint a Lázár. De mivel ez a földi világ az ő ismerős terepe, s rendkívül ravasz, sőt okos stratégiával dolgozik, a legtöbb ütközetét sajnos megnyeri.

Hogy néhány ismerős trükkjét említsem: Isten segítségét csakis úgy tudja elképzelni, hogy őt a bajból kimentí.

Lázár tudja, hogy ez az igazságnak csupán a tíz százaléka: Isten segítése leggyakrabban úgy nyilvánul meg, hogy az embert a bajba, a megpróbáltatások tüzes kohójába beleviszi, hogy kiégjen belőle a salak, s acéllá edződjön.

Péter, ha segít is valakin, azt képzelem, hogy ő segített rajta, s ezt, mint

valamiféle érdemet, önelégülten elkönnyveli.

Lázár tudja, hogy minden segítség melegítő fénye – akkor is, ha ez Péter lényén megtörik – közvetlenül a tiszta, egyetemes létsíkról s a véle szolidáris lelkekből árad: senki sem adhat olyasmit, amit ne kapott volna.

Péter a bajban Istent nem szereti.

De ez még mindig csak játék a szavakkal, elméleti pengeváltás Péter terepén, mert az igazság az, hogy Péternek semmiféle „istene” nincsen, mert önmagán kívül senki sem érdeklí, s ha igen, az is legfeljebb ideig-óráig tartó érdekeinek támogatója és szövetségese.

Az érzelmi különbség azonban már sokkal nagyobb. Péter folyamatosan szorong.

Fél, aggódik és elégedetlen. Lázár azonban boldog.

Nincs feldobva és nincs letörve: egyenletesen, nyugodtan és zavartalanul valami megnevezhetetlen jó állapotban él.

Nem azt kéri Pétertől, hogy szűnjön meg, hanem azt, hogy hallgasson rá végre.

Hallgasson a benső, bölcs sugallataira, s akkor rá fog döbbsenni arra, hogy a gondjai nincsenek hozzá nőve, hogy még a legnehezebb sorshelyzet is üdvös a számára, és megoldható. Nem úgy, ahogy ő gondolja, mert ez a csomót csak még szorosabbra húzza, hanem úgy, ahogyan azt valódi lény tanácsolja.

Mindannyiunknak van egy „Lázárja”.

Nehéz dolog meghallani hangját a zűrzavarban.

De még nehezebb... százszor nehezebb követni is őt.

Ezért van szükség arra, hogy néha, életünk ritka és szent pillanataiban önfeledtek legyünk.

5

Mi az élet értelme?

Már a fejezet címéből is látod: ez a Gyermekek kérdése.

Felnőtt ember ilyen végső kérdéssel nem foglalkozik. Ha bölcs, azért, mert túlságosan kicsinynek érzi magát a hatalmas kérdéshez. Ha pedig valamelyik vallásnak vagy filozófiának híve, azért nem kutat tovább, mert valamiféle világképet elfogadott már, belenyugodott, s ezt az érzését nem óhajtja feldúltni. Legtöbbször pedig el sem indulnak a felfedező úton, mert az a véleményük, hogy az élet értelmetlen.

A kérdés azonban ott él mindenki szívében, mert a Gyermekeket csak elfojtani

tudjuk magunkban – megölni soha.

Ha velem akarsz jönni ezen a felfedező úton, ne feledd azt, amit megtapasztaltál, azt sem, amit különféle könyvekből magadba szíváltál – de hagyd kérdezni a Gyermekeket! Az őszinte Gyermekeket, aki rácsodálkozik a világra, s azt kérdi: „Tessék mondani, miért van ez az egész?!”

A Gyermekek legfőbb tulajdonsága, hogy kíváncsi.

Ha egy válasz nem elégíti ki, tovább mer kérdezni, s ha az újabb válasz is kevés neki, még tovább és tovább... egészen addig, míg ki nem hozza sodrából a felnőttet.

Én először Mariska nevű dadámat üldöztem a végső kérdésekkel. Egy ideig unottan tűrte, mosolyogva válaszolgatott, de amikor nem szálltam le róla, hirtelen bosszús lett, s egy filozófust is megszégyenítő ravaszsággal azt mondta:

– Hát az mán úgy van!

Erre már nem tudtam mit kérdezni, mert ha valami „úgy van”, akkor „úgy van”. Nincs miértje. Arra, hogy a cicának miért van karma, még lehet valami értelmes választ adni, de hogy a cica mitől cica, s én miért élek, s ő mi célból van ezen a világon, s egyáltalán miért van ez az egész világ, felelet már nincsen... legalábbis a Mariska nem tudta.

Engem azonban Mariska válasza nem elégített ki.

Akkoriban még nem volt „világnézetem” – vagyis olyan félmegoldásom, amiben a végtelen kozmoszba kihajított felnőtt ember búvóhelyet talál –, s ezért nem lehetett megtéveszteni.

Ha kaptam apámtól egy pofont, megkérdeztem:

– Papa, miért kaptam ezt?!

S ha azt felelte: „Azért, mert felborítottad a kávéscsészét!”, tudtam, ez a válasz nem igaz. Én figyelmetlenségből borítottam föl a csészét: ezért nem kell valakit megverni.

A „büntetés” tehát nem állt arányban a „vétkemmel”.

Ráadásul nem azt érte el velem, hogy figyelmesebb lettem, hanem azt, hogy félni kezdtem tőle. Sőt, az igazságtalanságért meg is gyűlöltem. Láttam ugyanis, hogy feszülten, rosszkedvűen jött haza az irodából, s én – a tehetetlen kisgyerek – azért kaptam a pofont, mert ő ideges volt. Sőt, amikor később zokogva felidéztem „vétkemet”, rájöttem, hogy már eleve azért voltam figyelmetlen és kapkodó, mert félttem tőle – ahogy manapság mondják: tudtam, hogy én „viszem el a balhét”.

Később, amikor eszmélni kezdtem, rájöttem arra, hogy én ilyesféle apaképet vetíték az égre.

Olyan „Atyáét”, akinek a gondolatát nem tudom kiszámítani.

Háború volt. Kiskutyámat, a Buksit lelőtték a katonák, mert ugatott.

Szomszédunkat szíven találta egy repesz. Ráadásul nem a kilencven esztendő, asztmás Janus bácsit, akinek már csak teher volt az élet, hanem életvidám fiát, aki egy nagy család egyedüli eltartója volt. Láttam, hogy ártatlan gyerekeket és anyákat szuronnal terelnek a halálba. Az Öv utcai susztert „tévedésből” elvitték, mert a másik suszter azt hazudta róla, hogy zsidó. S egyáltalán, hogy itt a népek miért irtják egymást, hogy a tömeggyilkos nyilas parancsnokból miért lesz „szerencsés” kommunista, s egy valódi, szerencsétlen kommunistát miért zárat börtönbe és végeztet ki, nem tudtam megérteni.

Anyám imádkozni tanított. Azt mondta:

– A Teremtő jó. Csak az emberek rosszak.

Ez megnyugtató.

Az iszony, a zűrzavar és a gyűlölet tehát nem végérvényes és mindenható. Van valahol Jóság is, szerető és védelmező Hatalom és szelídség – akkor is, ha nem látom, és nem hallom.

Elég ha Ő hall engem.

Estéknél ebbe a Jó világba emelkedtem föl. Még a bőrömön is éreztem, hogy a Jó Isten megvéd engem minden bajtól, s békésen mosolyog rám a felhők mögöl.

Ilyenkor elfeledtem a kinti ágyúzajt s gépfegyver kattogást.

Hamarosan azonban mégis nyugtalan lettem, s mocorogni kezdett bennem a kíváncsiság.

– Mondd, mama: hogyan tud a Jó rosszat teremteni?

Anyám szelíden elmosolyodott s ezt felelte:

– Valaha nem voltak rossz emberek. Csak elromlottak. Mint a gyerekek az óvodában. Most rosszalkodnak; de majd megjavulnak.

Ez a válasz már nem elégített ki.

Eszembe jutott az óvoda, a szegény tehetetlen óvó néni, s főleg a világ sokféle borzalma, s azt kérdeztem:

– Ha látja az Isten, hogy rosszalkodnak, miért tűri ezt? Miért hagyja, hogy a rossz emberek megöljék a jókat? Nem tudja megjavítani őket?

Ekkor jelent meg anyám arcán az a gyereknek szóló szomorkás-fölényes mosoly, melyet Mariska szemében is fölfedeztem. Nem szólt semmit, csak megsimogatta a fejemet.

Először éreztem, hogy nem esik jól a simogatása. Meleg tenyerét többször is végighúzta kócos fejemen, valahogy úgy, ahogy én szoktam lesimítani didergő kiskutyám szőrét. Én azonban akkor nem az ő szeretetére, hanem a válaszra vártam. Ujjai a fejemben kavargó nyugtalan érzéseket nem tudták lecsillapítani, sőt, ezen a néma testnyelven azt üzentek nekem, hogy „csakis én tudlak megvédeni ebben az iszonyú világban – Istenre nem számíthatunk.”

Nem így gondolta, de így érezte.

Sok év múlva, amikor újra fölbukkant közöttünk ez a kérdés, láttam, hogy ő ezt úgy intézte el magában, hogy Isten végtelenül hatalmas és jó... de akaratát nem tudjuk kifürkészni, mert ahhoz mi túlságosan piciny, tudatlan kis hangyák vagyunk – jobb, ha nem is töprengünk rajta.

Láttam, hogy a hívó emberek java része így gondolkozik.

Magam is megpróbáltam, s rendkívül sok nyugalmas órát és benső derűt köszönhettem ennek a szemléletnek. De amikor baj vagy sorscsapás ért, a kép összetört. Nem értettem az egészet, s egyre riadtabban tapasztaltam, hogy olyan hajót építettem, amelyen szélcsöndes vizeken pompásan lehet navigálni, de viharban és hullámverésben azonnal elsüllyed.

És a kérdőjel ott izzott a lángoló vizek felett, mely jókat és gonoszokat egyaránt benyelt.

Nem könnyű egy tömegsír szélén az isteni igazságról gondolkodni, még akkor sem, ha a nagybátyámat, akit kivert fogakkal s szemébe vert, szilánkos szemüvegével kiástak a földből, alig ismertem.

Keresni kezdtem a különféle válaszokat.

Nem volt nehéz; hiszen minden ember ezt kérdezi: a deportált suszter, Janus bácsi, Buddha, Csuang-ce, Marx, Lenin és Mózes, Avilai Szent Teréz, Freud, anyám, és a kommunista házbizalmi, Streit elvtárs is.

A feleletek különbözők – de a kérdések ugyanazok:

„Miért élek? Mi az értelme? És ha van Isten: mit akar velem?”

Az első választ az a történelmi kor adta meg, amiben éltem.

Azt mondta: nincs semmiféle Isten! Ebből következően nincs „örök” igazság, törvény, erkölcsi világrend sem, csupán annyi, amennyit a létéért harcoló „öntudatos” ember a józan eszével megteremt. Ehhez még hozzácsapták az „elidegenedés”, a „kizsákmányolás” és az „igazságos, kommunista társadalom” eszméjét, valamint azt, hogy az én életemnek mindössze annyi az értelme, hogy fölláldozzam a majdan eljövendő dedunokáimért.

Én ezt nem tudtam elfogadni, először is azért, mert az ilyen áldozat értelmetlen. Emberek, akiket nem is ismerem, s akikhez csupán távoli, genetikus közöm van, az én csontjaimon lakmározzanak? Ráadásul az egészből búzlótt a politikai maszlag: egyetlen hatalmas félisten sem hozott áldozatot, inkább elzabráltta mások vagyonát, s megközelíthetetlen rémkirállyá fajult.

Másodszor pedig nem bíztam a „józan észben”.

Akik erről papoltak, mind olyanok voltak, mint az örültek.

Mást mondtak, mint amit cselekedtek, s ami motiválta őket, az csakis a hatalom volt. Minden „tudományos” eszme s világnézet csak máz volt rajta, tébolyult maszk, mely alól kilátszott a

brutális darwini arc: az erősebb, a ravaszabb, a gátlástalanabb elnyomja a gyengébbet, sőt, föl is falja^a.

„Ha ez igaz – tűnődtem gyerekfejjel –, akkor nem érdemes gondolkodni tovább. Az értelem csak értelmes világrendet tud elfogadni – ha látja, hogy az egész értelmetlen, s valami egészen más motivál itt mindent, akkor csak egyet tehet: beszünteti a gondolkodást. Főleg a vallást, a művészetet, s minden olyan humán „illúziót”, ami évezredek óta azt állítja, hogy az emberben örök szellemi értékek rejtőznek. Ha ez nem igaz, ha az én tudatom nem egyéb, mint a vakon háborgó „anyagnak” és egy fönymaradásért foggal-körömmel küzdő majomnak pillanatnyi föleszmélése a világra, akkor ez nem áldás, hanem a legnagyobb istencsapás: hiszen a majom nem tudja, hogy az egésznek nincsen értelme, de én tudom. És a majom nem fél a jövőtől, de én félek, mert tudom, hogy az anyag visszanyel magába, s olyan leszek előbb-utóbb, mint az exhumált nagybátyám.

Máshol kezdtem keresni.

Ekkor már nem kíváncsiságból, hanem jóval égetőbb szükségből: szerettem volna visszatérni ahhoz a boldogsághoz, amiből gyerekkorommal együtt kizuhantam, s ami úgy hiányzott, mint éhezőnek a kenyér.

Engem nem „Isten” érdekelt, nem a „Teremtés titka”, nem a különféle filozófiai vagy teológiai elméletek, hanem az, hogy miért élek? És hogyan legyek boldog ebben az életben, ahol annyit kell szenvednem?!

Figyelni kezdtem magamat, jó és rossz állapotaimban, s különös tapasztalathoz jutottam.

Rájöttem, ha tudom, hogy miért szenvedek, már nem is szenvedek annyira. A tanulás például sok szenvedéssel járt. Főleg, ha olyasmit kellett tanulnom, aminek nem volt számomra értelme. Utáltam tanulni. Keserves éveket okozott a céltalan magolás. El is felejtettem mindazt, amit erőszakkal a fejembe töltöttem. De amikor olyasmit tanultam, amiről tudtam, hogy gazdagabbá tesz – egyszóval: amikor az egésznek értelme volt – minden erőfeszitésemet bearanyozta a gyönyörűség.

Sportoltam. S bár ügyesen és játékosan tanítottak, hamar megtapasztaltam, hogy a rendszeres és komoly edzés rendkívül sok gyötrellemmel jár. Abba is hagyja mindenki, ha nem hívja a jövője, ha nem érzi a lelke mélyén, hogy ez a sorsa. De aki bajnok akar lenni, még edzés után is ott marad, átlendíti magát a „halálos fáradtság” holtpontjain – s ami a legdöbbenetesebb: alig érzi fizikai fájdalmait! Egy bokszoló csak akkor tudja meg, hogy fölrepedt a szemöldöke vagy a szája, ha a bíró szól neki, vagy megérzi a vér ízét. Nagy bajnokunk, Papp Laci kéztőcsontja három alkalommal is eltörött: mindhárom versenyét befejezte, s meg is nyerte. A bírók nemcsak azért figyelik a versenyzők mozdulatait s néha a pupilláik fényét, hogy a verseny szabályaira ügyeljenek, hanem azért is, mert

vigyáznak a fiúk testi épségére. Átveszik tőlük az „életöszön” szerepét, ami a győzni akarás hevében alig működik bennük. A jövőkép vonzásában nem érzékelik a fájdalmat, gyakran még az enyhébb kábulatot sem. Védtelenül is belerohannának a veszélybe, mert nem félnek... s ha versenyüket megnyerik, bedagadt szemmel és sebesült szájjal is boldogan járnak a világban.

Láttam a kis bunyós barátaimnál, hogy ez a „jövőkép” mindent eldöntő szó: akinek volt, az nemcsak jobban tűrte a szenvedést, de másképp is élte meg: könnyebben, derűsebben, lelkesebben. Ott, ahol én megriadtam vértől, kintől, veréstől, ők még kifejezett élvezettel mozogtak, s nehezen sikerült meggyőzni aggodalmas szüleiket, hogy ez a szenvedésteli küzdelem számukra a legnagyobb gyönyörűség.

Aztán megsebesültem.

Ez már hatalmas lecke volt.

Amitől gyermekkoromban rettegetem, bekövetkezett: ott hevertem véresen az utcán, s szembesültem a halállal.

Húsz éves voltam.

Akkoriban már sejtettem, hogy minden szenvedésnek van valami értelme – bár pontosan nem tudtam, hogy mi az.

De már ez a sejtélem is megkönnyítette kórházi napjaimat. Az utána következő fél esztendő lábadozás – melyet egyébként medencegipszben éltem végig, mint egy lomhán araszoló Gólem – életem legboldogabb korszakává vált.

Tudom, hihetetlen, de így van.

Ekkor ismertem föl, hogy nincs halál. Legalábbis nem olyan, amilyenek azt valaha rettegetve képzeltem. Megtapasztaltam, hogy igenis van egy bölcs és magasabb Jóakarata, amely bennünket az életből elhív, vagy éppenséggel visszaküld, ha ott még van valami dolgunk. Ráébredtem lényem szellemi valóságára – ennél nagyobb boldogság nem létezik. Hirtelen átlátszó és derűs lett számomra ez a sötét, véres világ – s fokozatosan rájöttem arra, hogy amit idáig véletlennek hittem, az sorsszerű.

Ha akkoriban megkérdezed: „Mi az, hogy sorsszerű?” – nem tudtam volna felelni rá. Annyit mondtam volna, hogy kaptam egy véres csomagot, és mi rejlik benne, nem tudom, de valami ajándék, abban bizonyos vagyok.

Éveken, sőt évtizedeken át bontogattam ezt a csomagot.

Még medencegipszben járkáltam, amikor megismerkedtem az asztrológiával. Megtaláltam horoszkópomban a sérült Szaturnuszt a Halak, s az erőszakos Marsot a Mérleg-jelében, a halál-ház csúcsán. Nincs olyan kezdő asztrológus, aki már születésem pillanatában ne látta volna ezt a tragikus eseményt.

Vagyis én vállalkoztam erre, de hogy miért, azt nem tudtam még. Ez csak akkor derült ki, amikor kibontottam a csomagot, s fokozatosan megpillantottam

életem mélyebb és távlatosabb ösz– szefüggéseit is.

Az egyik ok visszavezetett abba a mélységes múltba, mely születésemet sok-sok évtizeddel megelőzte, s egy másik földi sorsomba vitt.

Az a „szerep”, amit szellemi lényem mint előző életet és ént kiformált magából, s a világ színpadára küldött, egy nagy feszültségekkel teli, roppant agresszív ember volt. Ezt az agressziót, bár akkoriban is gyűöltem magamban, képtelen voltam átminősíteni. Barátomat egy jelentéktelen sérelem miatt kihívtam halálos pisztolypárbajra. Önkéntes katonának álltam, merő kalandvágyból (akkoriban még úgy neveztem, hogy „hazaszeretet”), és megsebeztem másokat. Az emberek tiszteltek, nagyra tartottak – s félték tőlem. Hátam mögött úgy neveztek, hogy „Szent Szörnyeteg”. Nem is alaptalanul, mert azon az alapon, hogy én valamiféle „krisztusi igazságot” szolgállok, türelmetlenül belegázoltam legintimebb érzéseikbe is. Ez a türelmetlenség agresszív természetemnek roppant zavaró mellékhatása volt. Főleg azért, mert istenes embernek véltem magam, aki az „igazságot” kutatja – a szent könyveket, Buddhát, Lao-cét, Konfuciust és Krisnát éppúgy tanulmányoztam, mint manapság –, de földuzzadt egóm útját állta, hogy megpillantsam az élet távlatosabb horizontját. Ez csupán az ihlet állapotában sikerült – hiszen bennem rejlett már akkor is –, de amikor az ihlet elszállt, s visszaestem az éntudat türelmetlen vakságába, felháborodtam a világ dolgain s mindent azonnal akartam. Iszonyú erővel ráncigáltam a környezetemet, s mivel hírneves voltam, a világot is.

Az ilyen embert hívják önjelölt prófétának...

Amikor 1956-ban megsebesültem, átéltem azt, hogy mit jelent az erőszak áldozatának lenni. S amihez valaha sok-sok évtized nem volt elegendő, azt most rövid idő alatt megtanultam. Nem „büntetés” volt ez, hanem a leghatásosabb terápia: saját bőrömmön tapasztaltam meg, mit él át az, akit megsebeznek.

Nagy lépés volt az egykori és mai eszményem felé, amit Krisztus úgy nevez, hogy szelídség.

A másik tanulság, amelyre a medencegipsz s későbbi sántaságom megtanított, hogy nem szükséges céljaim után rohanni:

„Lassan járj, tovább érsz!”

Nem állítom, hogy szelíd lettem, azt sem, hogy türelmes – de ez a tragédia elindított egy olyan úton, ami a két lelki tulajdonságban a legboldogítóbb eszményt látja, s bizonyos vagyok benne, hogy előbb-utóbb mindkettőt megvalósítom majd.

Ha ugyanis valakiben csak egy villanásnyi ideig is felvillannak ezek az üdvös állapotok, többé már nem tudja elfelejteni, még akkor sem, ha olyan korban él, amelynek az a téveszméje, hogy az embernek, ha boldogulni akar, agresszíven

kell rohanni a célja felé.

A Türelem Mesterem főszava. Türelem önmagammal, türelem az emberekkel, türelem még a tévedésekkel és vétkekkel is, melyeknek megváltoztatása a legidőigényesebb folyamat. Ha valaki türelmetlenül esik neki lelki hibáinak kigyomlálásához, azt jelzi, hogy nem bízik magában: „ha most gyorsan nem sikerül, nem fog sikerülni soha, mert nem lesz hozzá kitartásom!”

Több, mint húsz esztendeje tanít erre, nagy-nagy „türelemmel”, s hogy nem teljesen eredménytelenül, remélem ebből a könyvből is kiderül.

A világ panorámája sokkal hatalmasabb, s Isten jóval nagyobb ecsettel festi, mint ahogy azt az énjébe szorult, rémült percmemberke képzelet. Egy-egy „nem szeretem” erő átminősítése, egy képesség kidolgozása, egy vétkek legyőzése sok kalandot, tapasztalatot igényel, és főleg rengeteg időt – nem is beszélve arról a végső tisztaságról és felébredésről, amiről a hagyomány beszél, s ami életünk legvégső célja.

A türelmetlenség biztos jele annak, hogy az emberben a beszűkült én uralkodik, akinek nincs ideje, ezért mindent azonnal akar. És igaza van, hiszen számára még szerencsés esetben is mindössze húsz-huszonöt ezer nap a világ, nem ér rá várni!

A türelem azonban Önvalónk tulajdonsága, aki nem a halálra ítélt szemével nézi a világot, Önmaga időtlen, s még a mulandó életet is másképp látja: rövidke szakaszok helyett hatalmas folyamatokat érzékel, s tudja, hogy mindennek eljön az ideje, ha a helyzet kívül-belül megéri rá.

– Elveted a fűmagokat – mondja a Mesterem –, s másnap már nézed: kikelt-e már?!

S hogy mit ért igazi várakozáson, akkor látom, ha nevelési stratégiáját figyelem: szinte határtalan türelmet tanúsít a hibáimmal, többek között a türelmetlenségemmel szemben is. Lelkünk kemény, mint a gyémánt; egy-egy parányi kis oldal kicsiszolásához néha több élet is kevés.

A türelmetlenséggel állandó boldogtalanság jár. Ezt leggyakrabban mint szülők tapasztaljuk meg: szeretnénk megóvni gyermekeinket a kemény küzdelmektől, bukásoktól, csalódásoktól, tragédiáktól. Ez az, ami lehetetlen. Nem vesszük észre, hogy ezek a gyerekek nem a mi „teremtényeink”, hanem hozzánk hasonlóan egy hosszú-hosszú út vándorai, akik máshol tartanak, mint mi: más hibákkal, más szenvedélyekkel, más kibontatlan gubancokkal küszködnek. Ami számunkra már nyilvánvaló, az ő számukra egyáltalán nem az. És nem azért, mert még „kicsik”, hanem azért, mert más emberek. Más múlttal, más jellemmel, másféle drámát játszanak.

De még ha némely gondjuk hasonlít is a miénkhez: nem éltek és nem szenvedtek eleget ahhoz, hogy ezek a gubancok megoldódjanak. Főleg anyák

szenvednek ettől a halálig tartó türelmetlenségtől, mert a pici babának szóló óvó-gondoskodó szeretetüket nem tudják később elegendő szeretetté változtatni. Ez az anyasors nagy tragikum: egyszerre kell eljátszania a gondviselő földistennő szerepét egy tehetetlen kis lényel, aki belőle születik, belőle szopik, s elpusztulna, ha minden pillanatban nem segítené – s aztán, amikor már beleivódott az ösztöneibe, reflexeibe ez az állandó „Jaj, istenem, kapaszkodj belém!” – hirtelen úgy kell ránéznie gyermekére, mintha nem is volna az övé: „Menj fiam, lányom, járd az utadat, én már nem segíthetlek tovább!”

Ezt a lélektani hátraszaltót szinte lehetetlen megcsinálni.

Ehhez ugyanis a világráma legszebb szerepétől, az anyaszereptől kell megszabadulni. Bölcs, szuverén emberré kell válni, aki saját gyermekében már nem a babáját, hanem testvérszellemet lát.

Amikor egy mama fölfedez a lányában egy nem túl jelentős gikszert, mondjuk, hogy lusta vagy rendetlen, vagy képtelen normális párkapcsolatot kialakítani, föl sem merül benne, hogy az ilyen tulajdonságoknak mélységes okai lehetnek, s olyan sorsfeladatot jelentenek, amit csak egy egész élettel lehet megoldani. Minden anya szeretné, ha „boldog” lenne a gyermeke, s bár tudja, hogy őt magát is a szenvedések érlelték meg, ezt a tapasztalatát a kölykeket féltő nőstény ösztöne teljesen elnyeli.

(Föltehetően ez a dráma húzódott meg annak a kozmetikusnőnek a vallomása mögött, akiről a második fejezetben írtam. Ez a nő akkor lett boldog – és a lánya is –, amikor kinyílt a benső szeme, s lehullott róla a türelmetlenség.)

De nemcsak gyermekeinkkel, önmagunkkal és a világgal is állandóan türelmetlenek vagyunk.

Ez a fő oka annak, hogy manapság semmiféle spirituális élmény nem tud elmélyülni. Az emberek azt hiszik, hogy gyorstalpaló tanfolyamokon lehet megszerezni olyan képességeket és tudást, amit egy Buddha számos inkarnáció után, és sok évtizedes szüntelen aszkézis és elmélyülés árán tudott csak elérni.

Ennek az önhittségből eredő „gyerünk, gyorsan” pániknak a legveszedelmesebb fajtája a vallási türelmetlenség. Az ember ilyenkor Isten küldöttjének képzeletét magát, s helyette akar intézkedni. S ezzel földülja a Teremtés rendjét, s a legnagyobb botrányokat okozza a világban...

Ilyen és ehhez hasonlatos gondolatok csírái már akkor felbukkantak bennem, amikor negyven esztendővel ezelőtt két mankóval araszoltam az utcán: ha jött egy villamos, elengedtem, mert tudtam, hogy nem az enyém.

Az enyém rendszerint a harmadik villamos volt. Soha ilyen nyugodt nem voltam.

De más, rejtélyes hozadéka is volt a sebesülésemnek. Akkoriban szerelmes voltam.

És nem törődve halálveszéllyel, két kenyérral a hónom alatt igyekeztem Hozzá. Két napon át mentem, lapultam, futottam, míg végül hátulról lelőttek.

Életemben ez volt az a két nap, amikor egyáltalán nem féltem! Mintha egy bennem élő magasabb lény irányított volna: tudtam, hogy mennem kell, és semmiféle veszéllyel nem számoltam.

A hozzátartozás élménye vezetett, s ez mindenféle szorongást elnémított bennem.

Kijárási tilalom volt, s át kellett mennem az egész városon.

Utamról csak foszlányos képek maradtak meg bennem: olyan voltam, mint aki egy távoli, elképzelt pontra mered s közben nem lát, nem hall, s beleesik a gödörbe.

Arra például emlékszem, hogy anyám, mint valami régi orosz regényben, letérdelt elém, átfogta a térdeimet, s zokogva kiáltotta: – „Nem mész!... Nem engedlek! Megölnék! Nem engedlek!” Nagyanyám meg a díványon szobormerev arccal s olyan idegen és félelmes tekintettel, mint valami bibliai látóasszony föl-le ingatta fejét s korholta anyámat: – „Hagyd csak, hadd menjen!... Engedd el! Haljon csak meg, ha azt akarja!... Lőjék le, ha ilyen marha!”

Szabályosan letéptem magamról anyám kezét, el is löktem magamtól. Egyedül mentem a teljesen kihalt utcákon.

A Zuglói Kiegészítő Parancsnokság kapujában ott lapult a civil ruhába bújt, riadt kapitány Azt mondta: „Húzódjon be valahová, mert lelövik! Katona vagyok, tudom mit beszélek!... Hallgasson rám!”

De én csak mentem, mentem, mentem.

A csörömpölő tankok, az utcákra hirtelen ráforduló, gépágyúkkal felszerelt és mongol katonákkal teli páncélautók nem tudtak megállítani.

Az MTK pálya mellett vérző sebesültek és hullák heverték.

Valami olyasmit éltem át, mint Hamlet, aki lesodorva magáról barátai kezeit, akik meg akarták óvni a tragédiától, azt üvöltötte az arcukba:

– Sorsom kiált!

Hogy mi ez a „sors”, nem tudtam még. Csak éreztem, hogy valami nagy erő mozgat... a múltamból taszít és a jövőmből vonz... Éreztem, hogy valami jelentős dolog történik velem... Fogalmam se volt, hogy meg kell sebesülnöm, hogy át kell mennem a halál kapuján... Csak különféle képek jöttek elém, sokféle variációban: „Hamarosan odaérek Hozzá!... Csöngetek!... Kinyitja az ajtót, s ott állok előtte a két kenyérral!... S ő látja, hogy mit tettem s honnan jöttem... Életre szóló, felejthetetlen kép lesz ez!”

Szándékosan írok ilyen giccses, nagy szavakat, mert akkor így éreztem. Ebből a romantikus jelenetből nem lett semmi, csak sebesülés és halál. De a nő, akihez igyekeztem, harminchét éve a feleségem.

Harminchét év hosszú. Ennyi idő alatt még a zenekari tagok is tizenötször megújítják egymást és elválnak.

Harminchét évet boldogan megélni egy másik emberrel még akkor is nagy mutatvány, ha lelkileg rokon, s a természete hasonlít hozzánk. Márpedig én alig tudok elképzelni két embert, akinek természete annyira különbözne egymástól, mint a miénk. Más a jelleme, a vérmérséklete, az ízlése, a természete... és mégis.

Az ilyen tartós kapcsolathoz kell valami olyan, szavakkal kifejezhetetlen egységélmény, amit sem az öregedés, sem az élet számtalan kísértése, fordulata nem tud szétrombolni. Még mi magunk sem tudjuk. Én például tudom magamról, hogy velem nem könnyű élni: egyszer kitöltöttem egy ívet valamiféle társkereső intézetnél: a végeredménye pedig az lett, hogy párkapcsolatra alkalmatlan vagyok.

És mégis...

Ahogy a költöző madarak valahonnan tudják, hogy csakis egymás mellett húzhatnak a céljuk felé, ugyanúgy „tudjuk”, hogy összetartozunk. Az ilyesmire azt mondják, hogy „ösztön”. Csakhogy ez felszínes szó. Ami alatta van, az valami mélyen fekvő, közös tapasztalat.

Nos, a feleségemnek is volt ilyen lelket-sorsot gyökeresen megváltoztató halálélménye!

Mindketten „kétszer született” emberek vagyunk.

Ha ezen a gyötrelmes tisztítóúton csupán az egyikünk megy át, nem érthetnénk meg egymást.

Nem lenne közös nevezőnk.

S ezt főleg rajta látom: ahhoz a nőhöz, aki a tragédiája előtt volt, nem lenne sok közöm, s minden bizonnyal ő sem akarna élni velem.

Az egy másik ember volt, a jelenlegihez szinte alig hasonló: más vágyak, más szenvedélyek, más életképzetelek irányították, mint ahogy bizonyára engem is: önmagunkon kevésbé érzékeljük a változást.

Amikor megkérdeztem a Mesteremet, mik voltak sebesülésem „karmikus okai”, először nem a múltamba, hanem az akkor még előttem álló jövőm felé mutatott, s azt mondta:

– Ez volt a harmonikus házasságod előfeltétele.

– Hogyan lehet ez?! – kérdeztem csodálkozva. – Lehetséges, hogy én előre sejtettem, vagy éreztem, mi fog történni velem?!

A válasz, amit adott, nemcsak saját történetem mélyebb lélektanára, de a világirodalom minden hitelesen megírt nagy tragédiájának titkára fényt vetett.

Ez lényegében a következő:

Az embert két erő hajtja: múltjának számos elmerült tapasztalata, vágyak, szenvedélyek, emlékek és ambíciók formájában mintegy hátulról tolják – és

jövőjének, a még nem teljesített sorsának a hívása, ami előlről húzza. Mindkét erő jórészt öntudatlan.

Az ego ezekről az erőkről alig tud valamit. Múltja éppolyan ismeretlen előtte, mint a jövője, s miközben saját pillanatnyi érdekei után rohan, fogalma sincs róla, milyen erőknek engedelmeskedik.

– Azt hiszed, hogy te tolsz, pedig téged tolnak! – mondja Goethe ördöge a csodálkozó Faustnak, s még azt is hozzátehetné, hogy nemcsak „tolnak”, de „húznak” is.

A tragédiában az embert Önvalója, Fensőbbrendű Énjének akarata vonja bele, aki meg akar születni, szabaddá akar válni, ki akar teljesedni még akkor is, ha ez sok szenvedéssel jár. Ő az, aki válságba csalja az elvakult lelket, a jövőből titokban vonzza a jelen homályában akaratosan törekvő ént, aki persze ezt nem tudja, mert értelme korlátolt, s a szenvedély elborítja tekintetét.

Vallásos nyelven ezt úgy mondhatnám: Isten a vétek erejét használja föl ahhoz, hogy tartós birodalmát megépítse.

Ugyanezt a görögök úgy mondták: a hübrisz ereje sodorja válságba az embert, hogy valódi lénye Főnixként kiemelkedjen a szenvedés tüzéből. A jelenlegi pszichológia félúton áll, amikor csupán a múltban vájkál, s föltárja az ember előtt, hogy mi volt – és nem tudja, hogy mi lesz... hogy KIVÉ KELL LENNIE annak az embernek, aki előttem áll!

A múlt, mint egy tyúkanyó melengeti a tojáshéjat, ami soha nem reped meg, ha a kiscsirke azt belülről nem fessegeti.

Mindez azonban csak a valódi tragédiákra érvényes: az ősi hagyomány azt mondja, hogy az emberek elmondhatatlan többsége nem szüli meg a „kiscsirkét”, s ezért gyötrelmei is jórészt terméketlenek.

Szerencsémre én átéltem a tragédiát.

Ezért éreztem akkor, hogy „sorsom kiált!” Hogy valami jövődő vonz engem! S miközben elborított az önző érzés, hogy én mindezt „érte”, a „szerelmemért” teszem, hogy az „enyém” legyen – vagyis egy vak ábránd és önös szenvedély tolt előre – egyetlen pillanatig se jutott eszembe, hogy nekem most meg kell halnom, és föl kell szabadulnom mohó és egocentrikus vágyaim diktatúrája alól. Föl sem merült bennem, hogy a „szerelem” csak csali volt a horgon – mindezt a bennem élő Isten országáért teszem.

Ez a káprázat a tragédiában jórészt lehullott rólunk.

Ami összeköt bennünket, nem „szerelem”. Valami más, mélyebb érzés: csak annyira hasonlít hozzá, mint nehéz óbor a fiatal musthoz. A szerelem önző. Ki akarja sajátítani a másikat, birtokjogot formál a lényére. Ez a katarzisban megérlelt vonzalom azonban tiszteli a másik szuverenitását. Nem féltékeny. Amikor például azt tapasztalom, hogy gyermekeit „jobban szereti” mint engem,

helyénvalónak tartom, mert anya, és ez a sorsa.

És ez csak egy példa.

Bármennyire próbálom is, nem tudom megnevezni azt a „valamit”, ami minket összeköt, mert nincs rá szótári fogalom. Ha azt mondom, hogy nem a korral változó személyiséget, nem a vénülő testet, hanem a halhatatlan lelkeséget szeretjük egymásban, semmit sem mondtam, mert először is nem igaz, hogy az arcát, a lényét, a bőrét és a nevetését nem szeretem, másrészt pedig, ki az a „halhatatlan lelkeség”? Látni sohasem láttam, sem benne, sem magamban.

Mesterem sietett segítségemre egy hasonlattal.

Azt mondta: „Ha egyszer egy vaksötét szobában, a legkisebb nesz nélkül hirtelen ott állna, távol tőled, hogy még a bőre sugárzását sem érzed, s a lélegzetvételét sem hallod, s te hirtelen azt mondod: „Itt vagy! Ez TE vagy!” – amit ekkor átélsz, az a szó, amit keresel.”

Ez a „jövendő” rejlett tehát abban a véres csomagban, amit majd negyven esztendeje bontogatok.

Nem azért mondtam el, hogy önmagamról beszéljek, hanem azért, hogy testközeli, megélt példán keresztül érzékeltessem azt az általános igazságot, ami minden hagyománynak és szellemi tanításnak a lényege: amit az ember megtud és felismer, az üdvös és boldogító, s amit nem tud meg, az zavaró, szorongással teli s boldogtalanító. És itt idézhetném a világ valamennyi szent könyvét és hiteles írását, a Védáktól kezdve egészen C. G. Jungig mert ez az emberi életnek a lényege.

Pál ezt úgy mondta: „Az igazság szabaddá tesz benneteket.”

És ez az igazság önmagunkra, sorsunkra, másokra, s az egész világ rejtett titkára való rádöbbenés.

Ezért találsz a könyvemben sok elmélkedést és elméletet is, melyről az a véleményem, hogy csakis akkor értékes, ha leszáll az ember ujjahegyéig, és még a tapintását is megváltoztatja. „Elvont” igazság nincs! Honnan „vonom el”? A valóságtól? Már is nem igaz! Már is könyvtudás, „felhőkakukkvár”, menekülés.

Minden értékes gondolat és eleven mondat olyan, mint a gyógyító szérum. Lehet, hogy a „tudomány” érlelte ki, de még a sejtjeink működését, a vérünk összetételét s a szívünk verését is megváltoztatja.

Íme itt egy „elméleti” kérdés: az IDŐ fogalma.

Ez a szó Önvalónk számára mást jelent, mint a Földön napról-napra araszoló egónak.

Amikor Önvalónk hatalmas energiatömegének parányi részéből egy egót, egy „Pétert” formál ki magából, s földi életre bocsátja, egyben egy sajátos élettervet is küld vele.

Ezt hívjuk sorsnak.

Amikor az ego itt lassan-lassan fölbred, körülnéz és kibontakozik, éppúgy nem tudja, mi a sorsa, ahogy alkotójáról, az Önvalóról is megfeledkezik. Miképp a színpadi dráma hősének fogalma sincs róla, mi lesz a színdarab vége, de még arról sem, hogy mi vár rá az első felvonás végén, ugyanúgy az ego sem ismeri élettervét. Ezt csakis az Önvalója ismeri, a darab szerzője, aki a múlt jelen jövő dinamikáját egyetlen JELENKÉNT látja. Az ego lépésről-lépésre halad, fogalma sincs róla, hogy történetének van „írója” is.

Az, hogy énünk minderről semmit sem tud, s csak éppen az orra hegyéig, vagy még odáig sem lát, onnan adódik, hogy ébersége szinte teljesen elveszett, s ami helyette vezeti, az egy lefokozott értelem, melyet önérdeke s tudattalan késztetései irányítanak.

A jövőendő csak mint sejtelem, előérzet, vagy néha mint jósalom bukkan föl benne.

A színházi példa azért sántít, mert földi színpadon az egónak meglehetősen tág tere van a rögtönzésekre. Olyannyira, hogy az eredeti tervet el is ronthatja, vagy egyáltalán nem teljesíti.

Ezt hívták régebben „szabad akaratnak”, bár ez a kifejezés teljesen félrevezető, mert ez az akarat a szó valódi értelmében nem szabad. A tér adva van, a dráma adva van, a jellem adva van, s az egyetlen, amit az ego megtehet, hogy a szerepét vacakul játssza el, önfejlően, improvizálva, vakon, szeszélyesen, föllázadva az eredeti terv ellen. De attól még a minta adva van: testében, mint genetikusan csírák, lelkében, mint sajátos erők és késztetések, és szellemében mint hívó szó és figyelmeztető lelkiismeret.

A „minta” megvan – kérdés, hogy az én mennyire bontja ki, vagy kibontja-e egyáltalán.

Ha én akkor anyám kétségbeesett, önző „szeretetére” hallgatók, vagy később az utcákon úrrá lesz rajtam a félelem, s nem megyek tovább, minden bizonnyal megúszom a tragédiát. Ez esetben most másféle életet élnék, s másképp formálódott volna a lelkiségem is. Nem élhetnék harmonikus házasságban, mert alkalmatlan lennék rá. Nem írhatnám meg ezt a könyvet, s sok más művet sem, mert hiányozna a tapasztalatom. De író lennék akkor is, s többször is elváltam volna már. Ahogy lényem még ma is meglévő árnyoldalát ismerem, föltehetően egyedül élnék, mert az volna számomra a „kellemesebb”. Rejtett agresszióim s türelmetlenségem miatt elszenvettem volna néhány súlyos balesetet – s nem tudtam volna, hogy ezeknek én vagyok az oka.

Társadalmilag jóval elismertebb lennék, mert a hiúság, s az a vágy, hogy engem csodáljanak, énemnek roppant erős, múltból hozott felhajtóereje, mely így, sorscsapás nélkül és átvilágítatlanul semmiféle zablát nem kapott volna.

Belevetettem volna magam olyan játszmákba, amikre ma azt mondom: „nem érdemes”.

Érdekes lenne életemet visszaálmódni, mint egy sakkpartit, s megvizsgálni azt, hogy mire mentem volna vezéráldozat nélkül.

Egy bizonyos: a boldogságról nem írnék könyvet, mert keveset tudnék róla.

De képzeletben végig tudnám játszani ezt a variációt is, mivel a tragikus ráébredés pillanatában sikerült rálátnom magamra, megismerni azokat az erőket és késztetéseket, melyek ma is működnek még bennem, de sebzetten, bizonytalanul, s éppen ezért jóval ravaszabb és óvatosabb taktikával.

Énem ma is minden pillanatban ugrásra készen áll, hogy káprázatai után rohanjon, s elrontsa az életemet.

De ma már legalább rá tudok nézni.

Van egy magasabb tekintetem, amely időnként rálát és leleplezi a játékát. És egy hang, ami azt kérdi:

– Megéri?!

Vannak viszonylag könnyű, nehéz és roppant nagy szenvedésekkel teli életek.

Én azért beszélek ennyit leggyötrelmesebb korszakomról, mert ott, a Pokolban sejtettem meg: nem az a fontos, hogy mi történik az emberrel, hanem az, hogy honnan éli meg!

A hely, ahol feküdtem, inkább vágóhídra, mint kórházra emlékeztetett. Még a folyosókon is véres testek heverték elevenen és félholtan. Iszonyú kínokat éltem át, s heteken át kérdéses volt: le kell-e vágni az egyik lábamat.

És mégis... az az élmény, hogy NINCS HALÁL!... hogy tényleg igaz, amit könyvekben olvastam, hogy nincs halál, és nem kell félni már... valami lebegő, felszabadult, derűs érzéssel töltött el. Nyögtem, jajgattam... és nevettem. Fura, de így volt. Felolvastam a sebesülteknek Hasek Svejtkjének mindhárom kötetét. Szerettem színészkedni, de soha ilyen hatásosan nem játszottam még. Súlyos betegeket, megnyomorodott embereket kellett megnevettetnem.

Amikor anyám először megpillantott a kórházi ágyon, fölkavarodott a gyomra. Képtelen volt mosolyt erőltetni arcára – kiszökött a vécébe és elhánnya magát.

Nyilván borzalmas látványt nyújthattam, de én ezt „belülről” már nem így éreztem.

Sajnáltam szegényt, s amikor két hónap múlva, tudtomon kívül elintézte, hogy idő előtt hazaengednek, bosszús is lettem rá. Azt mondtam: nem mehetek haza, mert két fejezet van még hátra a Svejkből.

Persze, mindarról a sokféle ajándékról, amit sorsom ebbe a véres csomagba rejtett, fogalmam se volt még. De már a sejtelem is, hogy ami történt velem,

annak értelmes és üdvös oka lehet: átvarázsolta a helyzetemet.

Ha manapság elmegyek a kórház előtt, s fölpillantok a sebészeti osztály ablakára, olyan szívfacsaróan édes és megrendítően boldog nosztalgikus élményem támad, mintha ott lettem volna életemben először szerelmes.

Ez az érzés vezetett el egy roppant lényeges felismeréshez.

Amikor évek múlva találkoztam betegtársaimmal, láttam, hogy legtöbbször egészen másképp élte meg a tragédiát. A kórház emlékét még álmaikból is el akarták űzni. Nem akartak beszélni róla. Volt, aki egészségesen, volt, aki merev lábbal, fél vesével élte tovább napjait – s mély gödörben ásta el magában a kínokat s nyomorúságokat. Bennük maradt – de elfojtották, s keserű emberek lettek.

Főleg azok, akik – mint én is – maradandó károsodást szenvedtek. Voltak közöttük forradalmárok.

Ezeket nem hátulról lőtték le, hanem szemtől-szembe, harc közben. Amíg mellettem feküdtek, volt bennük még valami lázas, hittel-gyűlölettel teli optimizmus. Akkor még úgy vélték: értelme volt annak, amit tettek. De ahogy múlt az idő, úgy lettek egyre keserűbbek: kiábrándultak az országból, az emberekből, az egész világból.

S ha az élni akarók ösztönével nem puhultak bele a szánalmas kompromisszumokba, s nem hazudták le múltjukat, fanyar mosollyal azt mondták: „Naiv hülye ember voltam!”

Ekkor döbrentem rá: nincs hamisabb közhely, mint hogy a „szenvetés nemesít”.

Meg is keserítheti, tönkre is teheti az embert. Maradandó károsodást okozhat benne. Olyan félelmeket ültethet el, melyek később beteges fóbiává változnak. E fóbiák, mint láthatatlan idegszálak, beszövik az egész lelket: bárhol sérelem éri, az egész összerándul. Félt, és nem tudja miért. Szorong, és nem tudja az okát. S azért gyakran indokolatlanul agresszív: védi önmagát, s ezért oktanul támad. Sért, vádol vagy riadtan meghátrál. Így süllyed el egyre mélyebbre és mélyebbre minden pokoljárásunk emléke, melynek nem találtuk meg az értelmét. S ezután már a mélyből, mint gyó– gyulatlan fekély égeti a bensőnköt, minden érintésre összerándul, s hangtalanul kiáltja: „Jaj, csak ne történjen meg még egyszer! Jaj, csak ne kelljen átélnem újra azt a borzalmat!”

Aki a lélektanban járatos, tudja, hogy a legnagyobb nehézség nem is az ilyen „kórházi eseteknél” van, mert ha valaki visszanéz, a süllyedő hajó még félig-meddig látható. Még vissza lehet idézni, és föl lehet dolgozni újra. A baj ott kezdődik, amikor az élmény a lélek mélytengerébe teljesen elmerül. A felszíni tudat fényei ide már nem hatolnak le: itt homály van, sötétség, s ami történt, elfelejtődik. Csupán a tünetei maradnak meg, alulról jövő, baljós és érthetetlen

sugárzások – de hogy ezek honnan erednek, már nem lehet látni.

Az ego emlékezete idáig már nem ér le. Maga az ego, mely a felszín szülötte, nem is tud ilyen mélységekbe lehatolni. Saját kis fényecskéje itt már nem elegendő, sőt, egy bizonyos szint alatt már olyan nyomás van és olyan, számára, átláthatatlan homály, hogy a megsemmisülés veszélye fenyegeti.

Emlékezetünk roppant sekélyes.

A mélypszichológia minden eszközére szükség van, hogy a tudattalanba elmerült élményeket újra a felszínre hozzuk.

Analízis, mélyanalízis, hipnózis, álomfejtés, önkéntelen elszólások, és sok egyéb segít az embernek mélyen és hazugságmentesen emlékezni.

Van olyan emlékünknél, ami húsz-harminc éves, van olyan, ami visszanyúlik a gyermekkorunkig, s újabban már az is kezd világossá válni az előítéletektől mentes gyógyítók számára, hogy sok száz, sőt, ezer esztendő emlékeink is vannak. Ahogy testünk sejtejei is kódolják a beláthatatlanul régi küzdelmek nyomait, ugyanúgy lelkünk memóriabankja is óriási: nemcsak saját történetünk nyomvonalát követhetjük vissza a régmúltba, de egyéni történetünkön túl az egész emberfaj, sőt az egész Teremtés drámai történetét is.

Néha sikerül kiemelni a múltból egy-egy fóbia vagy bántó diszharmonia okát.

A nehéz feladat azonban még csak ezután következik.

Mert hiába lesz racionálissá egy irracionális érzés, hiába tudja meg valaki, hogy gyermekkorában vagy valamelyik „előző életében” milyen sérelem érte: pusztán az a tény, hogy most már tudja az okot, és felismeri azt a tényt, hogy ez réges-régen elmúlt már, semmi köze a jelenlegi életéhez, s többé ettől nem kell félnie már: a gyógyuláshoz nem elég.

Emlékeink ugyanis nem elszáradt, lepréselt virágok, hanem baljós sugárzású, rejtett muníci– ójú taposóaknak – s amíg nincsenek hatástalanítva, állandóan hatnak s robbannak.

Ha egy gyötrelmes emlék a felszínre bukkan, utólag el kell végezni azt, amit az ember valaha, a történés idején elmulasztott: meg kell fejteni, hogy miért történt ez vele!

Ki kell bontani a „véres csomagot”, s ha késve is, de meg kell találni, hogy mi volt benne az üdvös és a boldogító.

Erre akkor döbbsentem rá, amikor évek múlva találkoztam egyik betegársammal, N. Lacival, aki a mellettem lévő ágyon feküdt.

Azt mondta:

– Gyűlölöm azt a kórházat! Ha arra járok, elfordítom a fejem, hogy ne is lássam! És utálok ezt az egész országot, mert szar emberek lettünk, öregem! Így élni akkor, amikor itt nyolc éves kis– kölykök rohantak a tankok elé?!... És odavesztek!... És odaveszett az a sok, lelkes hülye csak azért, hogy jöjjenek újra

a patkányok, kiássák a földből a tagkönyveiket, és rohanjanak újra a konc után!... Ezért nem volt érdemes, öregem! – mondta keserűen, s öklével rácsapott a merev, nyomorék ballábára. – Ezekért nem volt érdemes megnyomorodni!

Mellettem még egy lázas, reménykedő és büszke ember feküdt. Ő pedig elkeseredett nyomorék volt. Sántaságához ekkor már hozzászokott, mint én, s nem is volt túlságosan rossz élete: műhelyt nyitott valahol Pest környékén, autóalkatrészeket gyártott családi vállalkozásban, és több pénzt keresett, mint valaha.

Ez volt az a pillanat, amikor még látni lehetett egy feldolgozatlan emlék fokozatos mélybe süllyedését: kiábrándulás, gyűlölet és önutálat volt benne. Valaha csak az oroszokat gyűlölte; akkorra már a magyarokat és önmagát is: fönnyaradása és érvényesülése érdekében egyre több kompromisszumra és hazugságra kényszerült, ahogy mondta: – „Ott tartok, pajtás, hogy nyájasan vigyorgok, s nyalom a gyilkosaim fenekét!”

Érdekes találkozás volt.

Én a „szerelem” áldozata – ő a „szabadság” mártírja volt. Mindketten mélységesen csalódtak voltunk.

Mert amiről nem szóltam még: „szerelmemet”, akiért „életemet föláldoztam” akkor négy esztendeje nem láttam már!

Onnan kezdve, hogy anyám valósággal elrabolt a kórházból, nem találkoztunk.

Egyszer láttam az utca túloldalán. Ma sem vagyok biztos benne, hogy ő volt az.

Ez a négy esztendő nehezebb, és sok tekintetben szenvedéstelibb volt, mint a testi tragédiám időszak. Akkor még éltetett az a reményteljes ígéret, hogy én ezt valakiért és valamiért tettem. Ez most megszűnt. A vágyott boldogság leesett, mint egy kukac a horogról, s én ott maradtam a húsomba hatoló fájdalmas kérdéssel: „Érdemes volt?!”

Nap mint nap szembesültem ezzel a kiábrándító gondolattal, hiánnyal, önváddal.

„Véres csomagomnak” egy mélyebb, nehezebben kibontható rétegéhez értem, mert ez a csalódás olyan döbbenetet okozott bennem, s főleg olyan értetlenséget, amivel hosszú ideig nem tudtam mit kezdeni.

Ez volt az a négy esztendő, amikor lassan, vissza-visszazuhanva abba a boldogtalan érzésbe, hogy ez az egész „értelmetlen”, végül is megtaláltam azt az alapállást, amit a mai napig is az egyetlen és hiteles spirituális élménynek tartok.

Érzésvilágom teljesen átminősült.

Lehullott róla minden giccses-könnyes plakátszöveg.

Megszűnt bennem az a „szerelem”, ami azt kiáltotta, hogy „Nem tudok

nélküled élni!", s ami esztelen halálba rohanásomat is részben motiválta. Hozzászóltam, hogy Ő nincs, s talán nem is lesz soha. Ez az, ami a legjobban fájt, jobban, mint a sebeim. De mivel az átélt tragédiában annyi más, magasrendű élményt is kaptam, ezt az érzést is fel tudtam dolgozni magamban.

Magános voltam – és mégsem. Csalódott – és mégsem.

Ekkor fedeztem föl azt, amit a híg, szentimentális vallásosságomban el sem mertem gondolni, hogy az ember egyedül van! Van egy pont, egy legbensőbb pont, ahová már senki sem jöhet velünk. Ahogy a fogunk csakis nekünk fáj, ahogy lelki szenvedéseinket senki sem tudja átvenni, s ahogy a halál kapuján – bármiféle enyhítő segítséget kapunk innen is, onnan is, végső soron egyedül kell átlépnünk, úgy a legerősebb érzelmi forgószélben csakis önmagunkba tudunk megkapaszkodni!... Ha egyáltalán van már bennünk Valaki... egy biztos pont... egy szilárd tengely... Az igazi Önmagunk, aki a bajban nem roskad össze, s szeme akkor is éber és nyitott, ha énünk a legnyomasztóbb álmodások és a legsúlyosabb csalódások örvényében jár.

A másokon való függés, a másoknak való kiszolgáltatottság, vagy éppenséggel a „helyettesítő megváltás” gondolata szánalmas botorság.

Krisztus senki helyett nem viszi keresztyét, senki helyett nem hal meg, senki helyett nem szül fájdalommal, nem fekszik műtőasztalra, nem ébred föl, nem él át bűntudatot, nem tér meg.

Ránk van bízva minden.

Ha valaki megmutatja az Utat, nem azt jelenti, hogy meg is járja helyettünk.

Ilyet csak az állíthat, aki – visszaélve a gyengeséggel – a lelket rabságban akarja tartani.

„Sem a legmagasabb Lényben való hit, sem annak tagadása, hanem csak az igazi életre való törekvésünk és a magunk által kivívott szellemi fejlődés vezethet a megszabaduláshoz.”

Ez a gyémántkemény igazság kristályosodott ki akkoriban bennem anélkül, hogy ismertem volna Buddha tanításait.

Rájöttem arra, hogy senki engem sem boldoggá, sem boldogtalanná nem tehet!

Ez máris boldogtalanságot jelent, még a legoptimálisabb esetben is, mert a függés és kiszolgáltatottság állandó bizonytalanságban tart.

Az én lelkiállapotom nem függhet attól, hogy mit szólnak hozzám, szeretnek vagy nem szeretnek, elfogadnak vagy nem fogadnak el. Szívem belülről ver, lelkem belülről vezérel, s ha éppenséggel megszólal: Isten is csak belülről szólíthat meg engem.

Messzire vezető fölismerés ez.

Itt most csak annyit: nem is annyira a sebesülésem és a halálélményem, de ez

a sok szenvedésben megérlelt tapasztalat teremtette meg harmonikus házasságom alapját.

Pontosan akkor találkoztunk újra, amikor ezt a fölismerést már nem csak az eszemmel tudtam, de bizonyos fokig éltem is.

A „szerelem” helyét ekkor már elfoglalta az a másik, megnevezhetetlen érzés, hogy „egy sötét szobában némán is tudtam, hogy ő van mellettem.” Ami pedig Laci barátomat illeti: sohasem tudtam elmondani neki, hogy a forradalomból minden forradalmár kiábrándult. Kivéve, ha közben hősi halált halt. Nemcsak ő, a pestújhelyi motorszerelő, de Danton is, Robespierre is, Lenin is, és az egész negyvennyolcas értelmiség, nemcsak a bölcs Arany, de a lánglelkű Petőfi Sándor ugyanúgy. Utolsó pillanataiban döbbsent rá, hogy az a Szabadság, amit ő keresett, s ami halhatatlan verseit fűtötte, soha a politikum világában meg nem található. Ehhez a Szabadsághoz a világ túl vacak és túl szűk, mert ez istenélmény.

És innen, vagyis abból a fényes pillanatból szemlélve, amikor egy ember megtalálja önmagát, s lerázva hétköznapi énjének érdekeit, kompromisszumait, félelmeit, valóban áldozatot tudott hozni, s egy eszmény miatt még a tűzbe és a halálba is belevetette magát, teljesen mindegy, hogy egy forradalom nyer vagy veszít.

A nyertes forradalmak a heroikus lelkek számára még kiábrándítóbbak, mint a vesztesek. Mivel „szent” pillanatának lényegét nem értette meg, hamarosan kénytelen szembesülni azzal a ténnyel, hogy nemcsak a körülötte lévő világ, de ő maga is besározódik. Belehízik az új kompromisszumokba, érdekszövetségeket köt, szabadjára engedi átminősítetlen hatalmi ambícióit, s hamarosan éppen olyan ellenszenves figurává változik, mint akit valaha a lelke mélyéből utált.

De még ha erre nem vállalkozik, s nem hajlandó egykori véresen gyönyörű hősiességét aprópénzre váltani, akkor is megkeseredett, kiábrándult ember lesz belőle, aki azt mondja: „Ezért nem volt érdemes!”

Volt sorsában egy villámfényes perc, egyetlen perc, ami alatt valódi arca felvillant – szép volt e fényben és nemes –, de nem tudott belőle felébredni. Elmulasztotta az alkalmat, s talán ezért is lett keserű.

És boldogtalan.

Lacika helyzete hasonló volt az enyémhez.

Ő a „haza szabadságáért” áldozta föl életét – én a „szerelmemért”. Lényegtelen, hogy az egyik „nagy”, a másik „kicsiny” cél: ami döntő, hogy mindkettő rajtunk kívül volt s tettünk értelmét nem mi, hanem az a másik határozta meg. Tőle függött, hogy érdemes volt-e élnünk, vagy meghalnunk. Tőle függött, hogy mérhetetlen sok szenvedésünk és sorsunk ünnepi korszaka szent volt-e, vagy pedig az elképzelhető legnagyobb marhaság.

Én nem türtem, hogy ezt az ünnepet bárki is elvehesse tőlem!

Ez a tiltakozás, s főleg a már megszerzett boldogító élményemhez való ragaszkodás alakította ki a világgépemet.

Magamon fedeztem föl először azt a lélektani igazságot, hogy az ember tragikus kivetítések káprázatában él, és sohasem lesz sem boldog, sem önmaga – a kettő ugyanaz –, ha ezeket nem vonja vissza.

Ekkor értettem meg a jézusi élet példajelentőségét; aki nemcsak semmiféle politikai szerepet nem vállalt, de sohasem nézte azt, hogy mit szólnak hozzá az emberek, szeretik-e vagy sem, méltányolják-e igyekezetét, s egyáltalán miféle társadalmi hatása lesz a tetteinek. Nem akarta kivezetni a zsidóságot a rabszolgaságból, nem akarta megtisztítani Rómát, s az emberiség történelmi jövőjét illetően semmiféle illúziója nem volt.

Egyetlen pontra mutatott: az emberi szívre. A valódi nagy kérdések ott dőlnek el.

Ahol a halandó én a halhatatlan szellemmel csatázik.

Minden más külső ügy: szerelmi beteljesülés, barátság, házasság, emberi közösség, társadalmi igazság, szabadság; s egyáltalán, hogy a másokkal való életrend szép-e vagy elviselhetetlenül pocsék, ennek a csatának a következménye.

Olyan világban, amit a véletlen, vagy a megfejthetetlen balsors irányít, nem lehet jó közérzettel élni.

Teljesen mindegy, hogy „hívó” vagy „ateista”, ha valaki azt tapasztalja, hogy Isten irracionálisan cselekszik, éppolyan nyugtalanító, mintha ugyanezt az öntudatlan anyag, vagy a „természet” műveli vele.

Sokan azért vesztik el a hitüket, mert annyi gonoszságot tapasztalnak, hogy értelmük már nem tudja feldolgozni.

Ezek azt mondják: „Nincs Isten!... Ha lenne, mindezt nem engedné!” Vannak, akik azt mondják: „Mindez a gonosz emberek büntetése!”, és a vakhit morfiomával érzéstelenítik magukat. Ez működik is mindaddig, míg ők maguk nem zuhannak a „tettesek” közé. Itt aztán kénytelenek elgondolkozni: „Miért kerül egy bárány a farkasverembe?”

És vannak olyanok, akiket csalódás nem ér, mert abban a tudatban élnek, hogy a természet vak és könyörtelen. S az ember ennek a természetnek a legvérengzőbb vadállata. Ebben a felfogásában még annyi öröm sincs, mint a vakhitben: minden kis diadalt mohón be kell falni, de boldogok nem lehetnek vele, mert az Egész ellenük van, s állandóan fenyegeti őket.

Mindhárom utat végigjártam s meggyőződtem róla, hogy zsákutcák. A boldogsághoz csakis a jézusi út vezet: Isten országának a megismerése. Amíg gyermek voltam, ezt jóval egyszerűbben mondtam: „Meg kell tudnom, hogy van-e a világnak értelmes célja, vagy nincsen?”

A másik kérdés már ebből következett. „Van-e nekem, emberkének valami értelmes célom ebben az életben, vagy nincsen?”

Ha ugyanis az Egész értelmetlen – az én életem is az.

Egy szakadékba rohanó vonat kupéjában nem lehet „értelmes” életet élni.

Amikor először fölbámultunk a csillagos égre, nem azt kérdeztük: „Miért élek én?”, hanem azt, hogy „Miért van ez az egész?”

Akkoriban még a világra csodálkozó naiv és zseniális tisztaságunkban tudtuk, hogy csakis a mi számunkra nincs külön megfejtés.

Ezért van az, hogy a bontakozó gyermeki tudat mindjárt a legnagyobb kérdéssel kezdi. S csak később éri be kisebb kérdésekkel és kisebb válaszokkal. Ezt már a kristályosodó én diktálja így: nem hajlandó bizonytalanságban élni. Belenyugszik az álmegoldásokba, sőt, abba is, hogy ezt az egész kérdést elkeni.

Mire felnövünk, ez a hang már elnémul bennünk.

Elfogadjuk, hogy nincs válasz, azt is, hogy valamiféle „világnézet” pajzsa mögött meghúzódunk, hogy ne kelljen állandóan rettegnünk.

Az emberi tudat ugyanis semmitől sem fél jobban, mint az ismeretlentől: Teljes létbizonytalanságban tartja. Az, hogy valamit nem tudok, olyan fenyegető érzés, amit igen nehéz elviselni. S ezért inkább minden „igazságot” elfogadok, s nem kérdezek tovább és tovább és tovább... mert szeretném ezt a rövidke kis életemet viszonylagos nyugalomban leélni.

A gyermeket először elnyomjuk, majd teljesen el is fojtjuk magunkban. De megölni nem tudjuk soha.

A gyermek kérdez, szüntelenül.

Ez a sóvárgó, kielégíthetetlen kérdés hívta le az ismeretlenből az ősi tanokat, ez teremtette meg a vallások és a hitvilágok burjánzó erdejét, ez szülte a filozófiákat, a művészeteket, és a különféle tudományokat is.

Ami pedig a legszemélyesebb tapasztalatom: minél érvényesebb választ kaptam, annál boldogabb lettem.

S minél érvénytelenebbet: annál bizonytalanabb, nyugtalanabb, kielégületlen és szorongó.

6

A beteljesülés

Aki elindul szívében ezzel a nagy kérdéssel, mint a mesék hőseit, aki a királyságát keresi: vezetik.

Nagy titok ez, melyről minden nép meséje tud.

Van persze megfélemlítés, kísértés, hármasság út, de a kérdés és az ismeretlen válasz között láthatatlan, magnetikus ív feszül, s a hős szíve azonnal visszajelzi, ha tévútra jutott.

Az iránytű bennünk van.

Nem tudjuk, hová vezet, de ha eltévedünk, azonnal meginog. Az iránytű pedig az igazságra való éhség és szomjúság.

Jézus boldognak nevezi azokat, akik éheznek és szomjazzák az igazságot, mert ők „kielégítettnek”.

Ezek a társadalomra nézve mindig veszedelmes emberek, mert nem hajlandók jóllakni azzal a táplálékkal, amit az általános közétkeztetés a szájukba betöm.

Nagy szerencsém volt, hogy olyan társadalomban nőttem fel, melynek vallása a marxizmus-leninizmus volt, mert itt szinte vegytiszta módon látni lehetett, hogyan fojtják el mindenkinben az éhséget és a szomjúságot, azon az alapon, hogy az igazságot már nem kell keresni, mert megvan, s azt bölcs testületek s mindentudó színódusok őrzik.

Nem véletlenül tiltották előlem Planck, Einstein és Heisenberg műveit, mert ezekből világosan kiderül, hogy az „anyag”, úgy, ahogy azt Marx a múlt században elképzelve, nem is létezik!

Vagyis a materializmus egész gondolati bázisa idejétmúlt és hamis. Amikor pedig megismerkedtem a lélektanral – elsősorban Jung műveivel, amelyeket hozzáférhetetlen, háromkeresztes méregként tároltak a Széchenyi Könyvtár polcain – kiderült az is, hogy erre a hamis alapra egy még ostobább feltételezést építettek, azt ugyanis, hogy nem az emberi lélekből eredő jó és rossz tulajdonságok teremtik a társadalmat, hanem éppen fordítva: a társadalmi körülmények formálják a lelket, teszik igazságossá és nemessé, mivel a lélek nemcsak az „anyagnak”, de a mindenkori társadalomnak is a „gyártási terméke”.

Ma már látjuk, hogy ez nem így van.

A hetven esztendeje „közösségre” nevelő, kommunista-szocialista világréndből olyan gátlástalan önzés szabadult el, hogy attól még a legvadabb nyugati maffiák és gengszterbandák is megdöbbenek. Ami innen jön, az mindent letarol, nem ismeri még a betyárbecsületet sem, s fölfalja nemcsak az államkasszát és a közvagyonot, de még az özvegyek és a nyugdíjasok fillérjeit is.

Most derül ki, mi az, amit a kommunizmus elfojtott.

Ami pedig el van fojtva – tanítja Jung –, az nincs megszüntetve, csak mesterségesen összenyomott, mint egy rugó, s az első adandó pillanatban – ami törvényszerűen bekövetkezik – fölpattan s az élet kereteit szétveti.

Jung magyarázta el, hogy az emberi lélek, annak ellenére, hogy nem lehet még mikroszkopikusan sem „megfigyelni” – éppolyan realitás, mint egy asztal,

vagy egy szék. Ami a lélekben van, az tényleg van, mint különféle energiák – vágyak, szenvedélyek, gondolatok és eszmék dinamikus halmaza. Sőt, ami itt van, azzal azért is tanácsos megismerkedni, mert minden ami a külvilágban megvalósul, innen ered, mivel ezek nem lepréselt virágok, hanem hatalmas potenciával rendelkező teremtetők.

Kétségtelen, hogy a külvilág és a társadalmi körülmények hatnak az emberre, csak hogy ebben a háborúságban a döntő szó mindig a léleké lesz: ha másképp nem, úgy, hogy ezek az erők eljutnak a kritikus tömeg állapotáig, amikor az elfojtás már nem működik, s az egyén sorsát, sőt a társadalmi hiedelem-rendszer struktúráit is fölrobbantják.

A lélek „gyógyítása” tehát nem csupán orvosi kérdés, hanem papi, mesteri, filozófusi, pedagógiai, politikai és társadalmi ügy is.

Ami belül nem oldódik meg, az kívülre kerül, s botránnyá válik. Amikor ezzel a gondolattal megismerkedtem, éreztem, hogy iránytűm jó irányban áll.

Elkezdtem a lélek titkaival foglalkozni. Ekkor került kezembe az Evangélium. Nem hatoltam mélyebben bele.

Ma már tudom, miért. Azok a „hívó” emberek, akik azt állították, hogy e könyv alapján állnak, nem tették vonzóvá számomra. Sőt, kifejezetten lejáratták. Mivel szűz szemmel olvastam el, azt vártam volna, hogy a keresztény emberek minőségileg más, áldozattal és szeretettel teli életrendet képviselnek. Nyíltak, őszinték, nem tülekednek pénzért, hatalomért; szegényen is boldogok. És teli vannak jósággal és megbocsátással.

Ezt én nem tapasztaltam.

Sőt, amikor mindezt szóvá mertem tenni, éppúgy meggyűlöltek, mint a kommunisták.

Ekkor már tudtam azt, hogy minden ember akkor válik gyűlölködővé, amikor a tyúkszemére lépnek. Mások arcán igyekeznek szétverni azt, amit magában – öntudatlanul – utál.

Először csak egyetlen gondolat ragadott meg az Evangéliumból. Jézus a gyermek mellé áll!

Azt mondja: zörgess és megnyitattik az ajtó! Ne szűnj meg keresni, és találsz! Ne tórd, hogy a Nagy kérdést kitöröljék a szívedből, mert ennél lényegesebb nincsen! Ne a kicsiny, hanem a nagy kérdéssel kezd!

A legnagyobbal!

Isten országát keressétek, és annak igazságát, minden egyebet megkaptok hozzá!

Az emberiség ősi hagyományaihoz fordultam; először a kelet tudáskincseihez.

Ami először megdöbbenett, hogy a legújabb kori fizikai és lélektani

kutatások eredményei csakis ebbe az eszmerendszerbe illeszthetők bele. Einstein, Bohr, Jung, Pauli, Schrödinger, Heisenberg, Wheeler, Bohm, Bell, Feynman és Planck kutatásának eredményei mind a taoizmus, a buddhizmus és a Védák gondolati bázisán álltak.

A tudományos elit – sokszor csupán intuitív alapon – visszanyúlt az ősi értékekhez, s kívül ugyanazt az igazságot találta, amit ezek a nagy befelé néző kultúrák már évezredekkel ezelőtt felismertek.

Más kérdés, hogy a közgondolkodásba semmi sem ment át ebből. Főleg a lényeg nem.

Mert amíg a hagyomány embercentrikus volt, s az igazságot arra használta, hogy megneemesítse, fölemelje és széppé, értelmessé tegye az ember életét; az újkori tudomány hódításcentrikus, az emberi minőség egyáltalán nem érdekli, s amit Einsteinból használni tudott, abból atombombát csinált.

Buddha számára a megtalált igazság azt jelentette, hogy ő maga gyökeresen megváltozott, s mindenkit arra biztatott, hogy „legyen önmaga lámpása”, s változtassa meg életét.

Ez a cél az újkorban föl sem merül.

Az „igazságot” itt azonnal technikára váltjuk, s azon túl, hogy egy pilóta megtanulja a fedélzeti komputerek alkalmazását, teljesen mindegy, hogy egy bombázógép vagy a holdrakéta kormánya mögött ki ül.

Döbbenetes, hogy az elembertelenedésnek ezt a folyamatát már több ezer esztendővel ezelőtt is pontosan látták.

Ahogy kutattam tovább, úgy nyíltak ki előttem a „titkok”. Minden kérdésemre feleletet kaptam.

Csak a legvégsőre nem.

Lelkem és az Univerzum működésének legrejtettebb motívumait is elmagyarázták, de hogy mi a célja s értelme az egésznek, arra nem kaptam feleletet.

Az, hogy egy sajátos eltévelyedés folytán kizuhantam az Egységből, hogy oda mérhetetlen sok szenvedés árán visszajussak... vagy, ami ugyanaz: hogy eredetileg „Buddha-természetem” volt, melyet az egyéni létesülés szomja (trishna) s látásom homályba borulása (avidja) miatt elvesztettem, hogy így, önző káprázatomba borulva, addig forogjak a „létesülés kerekén”, míg valódi természetemet visszaszerzem: számomra nem volt elégséges magyarázat.

Elvesztetni valamit azért, hogy megtaláljam? A védikus hagyomány merészebbet állít.

Ez a folyamat nemcsak az emberi szellemben játszódott le, de a Teremtőben is!

Isten is „káprázatot” szült, amit úgy hívunk: világ. Az Adhyatma Upanisad

azt írja:

„Ami Atmannak az avidja, az Brahmának a maya.”

Vagyis, amikor szellemem káprázatot szült, nem tett egyebet, mint megismételte az ősterem- és mozzanatát. Ahogy Isten világgá varázsolta lényének létesülni akaró részét, ugyanúgy szellemem is követte ezt a mozzanatot, immár önmagából teremtve számtalan én látszatvariációit.

Azt kérdeztem: miért? Miért tette ezt Brahman?

Mi indította Teremtésre?

A válasz egyetlen szó volt: „Lillá”. Azt jelenti: „Játék”.

Brahman olyan „játékot” játszik, ami a megnyilvánulatlanból indul, s oda „kalpák sjugák” végtelenül hosszú körbe-körbe forgása után visszatér. Költészetnek csodálatos ez a kép. Egy ősi létszemlélet eredendő boldogságát hordozza magában – hiszen ha Isten játszik, miért ne játsszak én is? Miért ne fogjam föl vidáman és táncosan az életemet?

Csak hogy a huszadik század véres poklából nézve, túl keserves játék ez nekem!

Tovább kerestem.

Először a spiritualizmusban s aztán a zsidó-keresztény hagyományban, amelyben születtem.

Ez azt mondja, hogy vétkeztem, lelkem bűnbe esett.

Isten „szabad akaratot” adott az embernek, aki ezzel visszaélt. Ez az ősbűn. Föllázadt Teremtője ellen, elhagyta az isteni egységet – külön én-tudatot formált –, s amíg e lázadás tart, szenvednie kell a test börtönében, állandó elnémulásra ítélve.

A szenvedés a lázadással együtt szűnik meg – amikor a vétektől megszabadult lélek visszanyeri eredendő tisztaságát s Teremtőjéhez megtér.

Más megközelítésben ugyanazt mondja, mint a keleti hagyomány. Ami a hinduk szerint tudati elhomályosulás, az itt erkölcsi katasztrófa. És mikor Jézus azt mondja a keresztfán: „Bocsásd meg nekik, Uram, mert nem tudják, mit cselekszenek!” – a két tanítás összeér: az ember azért vétkezik, mert nem tudja, mit csinál.

Vétek és tudatlanság: egy Alapvető igazság ez.

Itt meg is lehetne állni, hiszen ez az a pont, ahol a nagy kultúrák és emberfajunk legnagyobb szellemiségei mintha összebeszéltek volna, néptől, nyelvtől, történelmi időtől függetlenül.

Csak hogy a gyermek nem elégszik meg ezzel a válasszal. Még mindig „éhes és szomjas”.

Innen kezdve könyvem a megismerés olyan fogódzók nélküli kalandos útjára visz, amit megjárni csak akkor tudsz vélem, ha benned is él ez az éhség, s

kérdezni hagyd magadban a Gyermeket.

Íme, néhány kérdés:

Az Írás azt mondja: Isten a saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert. Saját lelkét lehelte belé. Ezt tanítja Nyugat és Kelet. „Lehetséges, hogy Isten ne tudta volna, hogy ez egy lázadó lélek? Ne tudta volna, hogy ez a belőle származó szellem el tud homályosulni?... Hiszen ennél még egy földi apa is jobban ismeri gyermekét!... Ha Isten: Egy – honnan lépett a történetbe a Gonosz?!... Ki teremtette?... Ráadásul, ha szimbolikus őseink, Ádám és Éva nem esznek a Jó és Rossz Tudás fájának gyümölcséből, az egész evolúció és öntudatra ébredés keserves kalandja létre sem jön!... Lehetséges, hogy a Teremtés egy előre nem várt szellemi elborulás vagy erkölcsi katasztrófa következménye?!

És ez csak az ember drámája.

Bárhová nézünk: a mikrovilágba, a csillagvilágba, a sejtekbe, a növényekbe és az állatokba, nemcsak harmóniát teremtő isteni akaratot, de óriási küzdelmet is találunk! Az egész Teremtés poláris feszültségekből áll elő! Minden erővel szemben ott az ellenerő!

A misztikus Baader erre azt mondja: „Az ember bukása az egész Kozmoszt magával rántotta.”

Ez lehetetlen.

Sokféle jogos vád érheti az embert. Manapság látjuk, még az is, hogy vakságában képes az egész földi természetet földűlni.

De az egész kozmosz drámáját nem lehet a nyakába varrni.

Az ősi hagyomány éppúgy tudja, mint a mai racionalista tudomány, hogy az ember viszonylag késői, „második Teremtés” eredménye.

Régóta dúlt már a háborúság, amikor az ember megjelent a világ színpadán.

Kezdetől fogva, mert – mint Hérakleitosz mondja – „Mindennek anyja a háborúság!

A világ: örvénylő mozgás, változás. Szembefeszülő erők szüntelen játéka. Ami bennünk a Jó és a Rossz küzdelme, az elemi világban mint pozitív és negatív, az őскеzdetben mint mágneses és elektromos erő, a kozmoszban mint vonzás és taszítás érzékelhető.

Ha megfogsz egy rózsaszálat, nemcsak illatos csodát tartasz a kezében, hanem egy kavargó benső küzdelem pillanatnyi eredményét is. Miközben illatával vonzza a szerelmes megtermékenyü– lést, tüskéivel védekezik ellened; minden sejtje él és pusztul, miközben teremt, haldoklik is, egyazon pillanatban barátságos, ellenséges, vonz és taszít.

Bizony, a Teremtés drámai alkotás!

Dráma pedig csakis akkor jöhet létre, ha az ellentét ereje a lét minden síkján

megjelenik.

Korunk fizikusai fölfedezték azt, amit a kínai metafizika ősidők óta tanít, hogy más nincs, csak dráma! Szüntelen küzdelemben születő állandó átváltozás.

Amit érzékszerveiddel mozdulatlan „anyagnak” vélsz, nem más, mint a legvadabb mozgás: ellentétes erők csatája. Ahogy a villámsebesen körbehajszolt lángot tömör karikának látja a szemed, lefokozott tudatod úgy érzékeli sűrű „anyagnak” a világot: maradandónak véli a láthatatlan erők állandó küzdelmét.

Ez az őскеzdetből zajló háborúság nem az ember „eltévelyedéséből” állt elő – hanem nyilvánvaló teremtetők Akaratából.

Ez az Akarat drámát teremtett – mert drámát akart! Márpedig minden drámának van valami értelmes célja! Főleg, ha Isten alkotja.

Ez az a cél, a nagy „miért”, amire a gyermek még rá mer kérdezni, s mivel erre nem kaptam megnyugtató feleletet, saját értelmemre hagyatkozva tapogatóztam tovább.

És így gondolkodtam:

Hiszen én is drámaíró vagyok, s a magam lefokozott, emberi tudatával én is drámákat „teremtek”.

Márpedig, ha olyan drámát írok, amelynek nincs valamiféle értelmes végcélja, akkor én, bármilyen izgalmas és gazdag küzdelmet ábrázolok is, csapnivaló drámaíró vagyok!

Ez a vitathatatlan tény gondolkodásomat két irányba vezetheti.

Az egyik, hogy a világnak, vagy a „Teremtésnek” semmiféle értelmes célja nincs, csupán én igyekszem beleképzelni valamit, saját kétségbeesett tudatommal.

A másik, hogy szellemem Isten szelleméből való, s amit én piciben teszek, nem egyéb, mint az Egyetemes Értelmek tettének ösztönös követése. Az első esetben vagy azt kell mondanom, hogy nincs „isten”, vagy azt, hogy értelmesebben működöm, mint ő.

Ez a materializmus és a vakhit – kimondatlan – válasza.

A materializmus szerint a mulandó emberi tudatnak az a tragikuma, hogy olyasmit keres a világban, ami nincsen benne. Saját értelmét kéri számon szülőanyjától, az „anyagtól”, melyet nem az értelem működtet.

A vakhit pedig olyan világmagyarázatot fogadtat el az emberrel, amire nem szabad rákérdezni. Egy darabig vezet, de a végső „miért” előtt megtorpan, s vagy hallgatásba burkolózik, vagy befogja a gyermek száját.

A második esetben azonban kitárulhat előttünk egy olyan Teremtés képe, mely nem öncélúan pörög, hanem valamiféle üdvös irányba halad és abszolút Értelmes Akarat működteti.

Mondok egy példát, hogy mindezt átélhetővé tegyem. Vegyünk egy „vétket”.

Tegyük föl, valaki lop.

Megkívánja embertársa pénzét, mert nem tud gátat szabni önző birtokvágyának, és kifosztja.

Elfogja a rendőrség, elítéli a bíróság, leüli a büntetését, és újra szabad lesz.

És eljut odáig, hogy tettét megbánja, s nem fog lopni többé.

A mai sötét korban – amelyről beszélek még – ez is nagy ritkaság, de tegyük föl, hogy így alakult a helyzet.

Vagyis mi történt?

Egy ember, aki nem volt bűnös, bűnbe esett. Elszabadult benne a gátlástalan birtokvágy. Tettéért azonban megszenvedett, s eljutott odáig, hogy nem tolvaj többé. Valaha nem volt bűnös, azzá lett, s most megint nem az.

Ha én egy drámában csak ennyit írok le, körülbelül annyi, mintha egy számtantanár keservesen hosszú levezetéssel eljutna odáig, hogy egy egyenlő egygel. És ott marad a kérdés a levegőben: Mire volt jó az egész?! Mi értelme volt a kísértésnek, a bűnnek, a szenvedésnek és a megtisztulásnak, ha valaki ugyanoda érkezett, ahol már előzőleg volt?!

Lényünk belül, ahol a „gyermek” lakik, képtelen elfogadni olyan világot mely csupán arra jó, hogy büntetését leülve benne újra visszakapaszkodhasson oda, ahol már boldogan élt, s ahonnan lecsúszott. Lelkünk ösztönösen tiltakozik az ilyen céltalan körforgás ellen, s azt kiáltja: „Minden szenvedésnek és pokoljárásnak kell legyen valami hozadéka!”

Fjodor Dosztojevszkij, az újkor legnagyobb keresztény írója a bűnről és a bűnhődésről egészen más történetet mesél el.

Raszkolnyikov, az ifjú egyetemista úgy véli, hogy igazságtalan világban él. Mert nem igazság az, hogy ő, a tehetséges, sokra hivatott ember éhezik és nyomorog, miközben az aljas, önző, uzsorás vénasszony dúskál a javakban, és kizsákmányolja a megszorult embereket. Elhatározza, hogy „igazságot” szolgált, s elveszi az öregasszony összeharácsolt pénzét. Magyarul: kirabolja.

A helyszínen kiderül, nem olyan egyszerű a dolog, ahogy azt képzeletében eltervelte: kénytelen megölni az asszonyt és annak unokahúgát.

Így aztán nemcsak tolvajjá, de többszörös rablógyilkossá is válik. Ekkor kezdődik a pokoljárása: hazugságnak, rejtőzködésnek, félelemnek, öngazolásnak és lelkifurdalásnak olyan háborúsága, amelyben végül is megroppan s földadja magát.

Külső szemmel nézve, itt kezdődne a boldogtalansága, mivel sok éves kényszermunkára ítélik.

Dosztojevszkij azonban lelki szemmel lát, s főleg hősének kitágult szívével, aki egójával szomorúan ugyan, de a pokolban megszületett valódi lényével boldogan vállalja a rabságot! Otthagya zűrés életét, lelki gyötrelmeit, még

szerelmét is, aki kétségbeesett s nem érti, hogy Raszkolnyikov más emberré vált – a világirodalom egyik legszebb jelenetében letérdel az egész emberiség szenvedései előtt.

Íme a „hozadék”!

A hős a katarzis csúcspontján rádöbben, hogy itt minden rejtélyesen összetartozik, hogy egy igazságtalanságot nem lehet egy még botrányosabb igazságtalansággal helyrehozni; rádöbben arra, hogy nem csupán egy vénasszony pénzét s életét vette el, de megsértette az univerzális egységnek, a Szeretetnek a szellemét, amelyről eddig semmit sem tudott.

Az a nagyravágyó, értelmes fiú, akit a gyilkosság előtt megismertünk, nem is hasonlít ahhoz a kiteljesedett emberhez, aki a történet végén elindul a szibériai katargák felé.

Az történt vele, mint minden igazi dráma hőisével. Nem valamiféle „tanuláshoz” jutott, nem „megtisztult” – hanem újjászületett! „Új ember lettem!” – mondja, s ez az Új Ember csak annyira hasonlít a régihez, mint pillangó a hernyóhoz.

És ami a legkülönösebb: akkor érzi meg életében először a boldogság ízét, amikor életének legnyomasztóbb fejezete előtt áll!

Raszkolnyikovval tehát nem annyi történt csupán, hogy bűnbe esett, megszenvedett miatta, s többé már nem fog bűnözni, hanem jóval több! Fölébredt egy értelmetlen élet álmából, s amit még sohasem tudott: megtanult szeretni! Megszületett benne a „pillangó” – a halhatatlan lélek-tudat –, mely átvilágítja s értelmessé teszi még a legnehezebb földi körülményeket is.

Ha valaki elolvas egy ilyen történetet, azért hat rá megrendítő erővel, mert érzi, hogy igaz, de ugyanezt érezni minden nagy drámai műből, a görög tragédiákból éppúgy, mint Shakespeare hőseiből, akik átestek a katarzis születéshez hasonlatos, fájdalmas élményén. Ezek nem egyszerűen levetkőzték egy-egy rossz tulajdonságaikat, hanem valósággal új emberré váltak, aki alig hasonlít a régihez. Valamiféle ősi tudást hordoznak magukban ezek a művek, melyekben a beteljesedés nem a kezdeti állapot visszaállítását jelenti, hanem egy olyan gyönyörűséges létélmény elérését, ami a kezdet kezdetén még teljesen észrevétlen volt. Sem a világ, sem maga a hős nem tudta, hogy ki az, aki valójában lappang benne, s amikor megszületik, valóban olyan hatást kelt, mint amikor a bebábozódott hernyóból kibújik a színes pillangó.

Egészen kicsiben ezt akkor tapasztaljuk, amikor a fiatal kismamák egy szenvedésteli születés után megszépülnek, vagy amikor a szerelmes ember arca oly mértékben felragyog és megnemesedik, hogy alig ismerni rá. Néha egészen megdöbbenő ez a metamorfózis, mely még a szemek csillogását és a sejtek működését is megváltoztatja olyannyira, hogy a régi barátok és ismerősök

valósággal elámulnak, s az az ösztönös érzésük támad, mintha ez nem is ugyanaz az ember lenne.

Anyám azt mondta, hogy a kórházban észlelt rajtam ilyen különös elváltozást. Hirtelen érett, mélytüzű és nyugodt lett a tekintetem: az első napokban alig talált hangot hozzám.

Itt azonban jórészt véget érnek hétköznapi tapasztalataink, mert a sötét kornak, amelyben élünk, éppen az a legjellemzőbb tulajdonsága, hogy a beteljesülésről semmit sem tud, s amit ösztönösen sejt róla, azt igyekszik elodázni. Manapság nincsenek tragédiák, csak szerencsétlenségek, s a legtöbb ember visszaviszi magával megoldatlan problémáit.

Az ego itt pillanatnyi örömeket akar bezsebelni, s nem katarziszra, hanem megúszásra játszik, s ezért a lélek úgy fordul át a létnek ezen a ciklusán, hogy azt teljesen értelmetlennek és boldogtalannak tartja.

Lassan haladt bennem a gyermek az ismeretlen válasz felé. Semmiféle tekintélyt nem fogadott el.

Dosztojevszkijre is rákérdezett:

– Miért ilyen bizonyos benne, Fjodor Mihajlovics, hogy a Szeretet szellemét legyőzni nem lehet?

Szerencsémre ez a nagyszerű ember nem a „hitére” hivatkozott, hanem saját, keservesen megszenvedett élettapasztalatára. Valaha ő is ilyen anarchista ifjú volt, halálra is ítélték a szibériai kényszermunkatáborban, és több esztendő telt a katorgán.

Ha azt mondta volna:

– Olyan igazság ez, Pjotr Lazarevics, amiben hinnünk kell, de tudni nem lehet soha! – egyetlen szavát sem fogadtam volna el!

Nem kételyből, hanem abból az ösztönös gyanakvásból, melyet eszmélésem hajnalától fogva éreztem a felnőtt világgal szemben, s ami állandóan a „hitemet” kérte, különféle zavaros eszméket illetően.

Hogy mennyire jó úton jártam, csak akkor tudtam meg, amikor sok esztendő múltán az Evangélium szavainak valódi jelentését kutattam, mert még abban is gyanakodtam, hogy a felnőtt világ mindezeket érti.

Kiderült, hogy ez a szó „hit”, az eredetiben így hangzik: pistis. Azt jelenti: **MEGGYŐZŐDÉS.**

Megbizonyosodás. Semmi köze az „elhívéshez”!

Nem arra ösztökéli az embert, hogy vakon fogadjon el valamit, amit nálánál bölcsebb emberek mondtak, hanem arra, hogy győződjön meg arról, hogy ez tényleg így is van!

Az igazság az egyetlen dolog, amiben nem kell hinni! Minden másban igen –

de az igazság, az van! Meg lehet győződni róla, hogy valódi. Meg lehet élni, be lehet bizonyítani, meg lehet ismerni.

Amit egy „tudó” mester kér a még „nem tudó” gyermeki tanítványától, az sohasem a „hit” – hanem a bizalom!

Nem azt mondja, hogy „hidd el, amit tanítok!”... hanem azt, hogy bízzál bennem és fogd meg a kezemet, hogy rávezesselek arra az igazságra, amit én már megismertem, te még nem, de néked is meg kell tudnod!

A bizalom az a kölcsönös lelkiállapot, amivel egy gyermeki lélek vezethető.

Ezt a tényt éppúgy megtapasztaljuk az iskolai tanító és tanítvány, rendező és színész, karmester és zenész, edző és sportoló viszonyában, mint a legmagasabb szellemi vezető s a felébredni vágyó lélek kapcsolatában. Ha ez az áramkör bármilyen oknál fogva elpattan: az egész helyzet terméketlenné válik.

Buddhában például azért „bízom”, mert ő a kezdetről s a végről nem beszél. Azt mondja, ha nyíl fúródik a testedbe, húzd ki, s ne az eredendő okával foglalkozz.

Abban az öncélú körforgásban azonban, amelyben Brahman „kileheli” a világot, hogy számtalan létciklus után „visszalehelje” magába – vagy ami ehhez hasonló: hogy szellemseregeket szül, akik lázadva bemocskolódnak csak azért, hogy keservesen megtisztulva visszatérjenek hozzá – nem tudtam bízni.

Ebben „hinnem” kellett volna, s ezt nem tudtam megtenni.

Az egoista lázadást, és a nem-tudás káprázatát megtapasztaltam magamban – de mint „végső” metafizikai magyarázatot, nem tudtam elfogadni. Ahogy egy művész lelkületére alkotásaiból, Isten szellemére a Teremtésből lehet következtetni.

Való igaz, hogy ciklikusan örvénylik.

Létesülés és elmúlás, sötét és világos, tavasz és tél valóban körbe-körbe forog, de ha jól megfigyeled ezt a forgást, azt látod, hogy semmi sem tér vissza ugyanoda, ahol előzőleg már volt!

Mert ebben az örökös változásban igyekszik kiteljesedni is! Itt minden és mindenki valakivé lenni igyekszik!

Az az ősz férfi, aki ezt a könyvet írja, nem más, mint akivé a fedőlapon látható csecsemő lett. Akivé lenni sikerült neki. Föl kellett nőnie, s elbuknia, föltápáskodnia számtalanszor, amíg idáig eljutott.

Valamilyen szintig „kiteljesedtem”.

De nem azért, hogy újra csecsemő legyek, hanem több: érettebb, tapasztaltabb, tudatosabb lény. Eredendő boldogságomat kétségtelenül elvesztettem. Csakhogy ezt el is kellett veszítenem, mert másoktól kaptam: anyámtól, a természettől s a Titoktól, mely minden csírának félálomszerű boldogságot ad.

De ebben az állapotban megmaradni nem lehetett, mivel az öntudatra ébredés univerzális Törvény.

Az embernek nem az a célja, hogy visszaálmódja magát az ősboldogság anyai karjába – hanem, hogy önmagára ébredjen!

Minden őseimtől örökölt csíra, minden lelkembe írt múltbéli ösztön–, érzés– és gondolatrügy kibomlott – s azzá lettem, akivé jól-rosszul, de sikerült kiteljesednem.

De visszanezhetek még mélyebbre is, s akkor a látvány már szédítő: az, hogy én most, ebben a pillanatban a boldogságon tűnődhetek, nem más, mint egy titokzatos Ősteremtés valamilyen szintig kiteljesült állapota.

Kb. 10-15 milliárd évvel ezelőtt az Univerzum még nem létezett.

A Planck-féle fal mögé – vagyis a Teremtést megelőző nem-lét állapotába – nem lát már értelmünk, de azt tudjuk, hogy az első ősatom olyan apró volt, hogy hozzá képest egy gombostű feje akkora, mint a Naprendszerünk.

Ez a szinte „semmi” tágult, dúsult, robbant, szaporodott, terjeszkedett, míg kialakult az Univerzumunk, mely jelenleg is tágul a tér és az idő végtelenjébe.

Most itt ülök e csoda közepén.

Hogy lelkem mélyén miféle mélységes, ösztönös emlékek tárolódnak, egyéni és kollektív élmények, életek, sorsok, benyomások – rejtély; de tény, hogy testem minden atomjában ott él ennek a sokmilliárd évnek minden tapasztalata. Tudnak molekulákká összeállni, sejtesedni, kristályosodni, szervülni, mágneses és elektromos erőkre reagálni... és ki tudja, mi mindent még.

Az emberi test csodája s az ősatom között tizenöt milliárd esztendő húzódik, s e testben minden élmény benne van.

És ha kinézünk a szemünkön, s tekintetünket nem magunkba, hanem a földi természetre vetítjük, lehetetlen nem észrevenni, hogy itt egy hatalmas öntudatra ébredési folyamat zajlik.

Valóban körbe-körbe, valóban ciklikusan, csakhogy ez a spirális tágul, és sohasem tér ugyanoda vissza, ahol előzőleg már volt.

Minden egyes életünk: egy-egy parányi körciklus.

Egy-egy kísérlet, hogy a saját szintjén beteljesítse önmagát. S ha ez nem sikerül, kezdődik újra s újra – mert a kibontakozást késleltetni lehet, de megakadályozni soha.

Ami pedig a boldogságot illeti, nagyon fontos tapasztalatra jutottam.

Ha azokat a ciklusokat figyelem, amelyeket az elmúlt hatvan esztendő során megtettem, látom, hogy minden múltbéli elégedetlenségem és rossz közérzetem oka az volt, hogy még nem voltam az, akivé lennem kellett. Nem hagytam békében a jövőm; állandóan alakulnom kellett. Le kellett vetnem magamról a gyermek– és kamaszkor kígyóbőrét. Most húzom le az érett férfikorét, s hogy

szívem ma is békétlen még, azt jelzi, hogy még most is „szülnöm” kell – még nem teljesedtem be.

A hétköznapi gondok csak nyugtalanítják az embert, de az igazi benső feszültséget, kielégületlenséget – egyszóval: a boldogtalanságot – mindig az okozza, hogy nem vagyunk még azok, akiknek lennünk kellene.

És ezt lelke mélyén mindenki érzi.

És amikor ez a kellemes érzés egy csodálatos pillanatra szétfoszlik, s „úgy vagyunk, ahogy köll!”... a jövőnk hirtelen elénk szakad, jelenné válik fölvillog a beteljesülés jó érzése, amelynek fényében az élet minden külső kudarca, gondja és sikertelensége eloszlik... ilyenkor minden fájdalom másodlagossá válik.

Az ilyen fölvillogó pillanatban mindenki megpillanthatja valóságos arcát. Azt, aki még nem ő – de akivé majd lesz.

Én ezekből a pillanataimból élek.

Úgy tekintem őket, mint nyomjelző rakétákat a sötét égbolton: mutatják az utamat.

A beteljesülés életünk fő szava.

Bármiféle boldogság-élménytől elválaszthatatlan, hiszen ez mindig akkor villan föl bennünk, amikor valami teljessé válik.

Ilyenkor nem hiányzik semmi.

Ennek az élménynek azonban sokféle szintje van. Azt mondjuk: „beteljesedett a vágyam!”

És ez a vágy lehet sok minden: szerelem, gyermek, pénz, siker, elismerés...

Ilyenkor megérint bennünket valami nagyon jó.

De csak egy pillanatra. Hamar elmúlik, s visszatér újra a nyugtalan, hétköznapi szürkeség.

Miért? Mert nem a lényünk teljesedett be, csupán a külső vágyaink.

Valami csillogott előttünk a jövőből. Azt hittük: „Ez az!”... odaértünk... nagy nehezen elértük... s rájöttünk, hogy „Nem az!”

Vagy ahogy egónk ilyenkor ravaszul fogalmaz: „Ez még nem az!” Ilyenkor újabb vágykolbászt kötünk az orrunk elé, s rohanunk utána tovább.

Vannak, akik azt mondják: vágyaink határtalanok. Ez nem igaz.

Mert ez az önmagát hatványosító folyamat mindig eljut a „kritikus tömeg” állapotába, amikor az egész fölrobban és kipukkad, mint egy túlfeszített szív, egy vérző gyomor, egy megpattant agyér... egy fölakasztott diktátor, vagy egy földönfutóvá lett zsarnok. A berlini bunker, Szent Ilona szigete, a román nép ítélete, vagy Brutus töre véget vet a leghatártalanabb ambícióknak is.

A hajótörésnek ezt a bizonyos pillanatát kétféleképpen élhetjük meg. Az egyik a „raszkol– nyikovi út”, amikor a lélek belülről repeszi szét a vágyak

káprázatainak burkát, s fájdalommal ugyan, de megszüli valódi önmagát, s megleli életének értelmét.

Ez a katarzis.

A másik, amikor erre nem hajlandó, rohanna tovább, de nem lehet, mert a fölhalmozott baj kívülről rászakad, és maga alá temeti.

Ez a katasztrófa.

A katarzis manapság csaknem teljesen ismeretlen folyamat. Természetesen minden hiteles művész, pap, gyógyító vagy mester ezt az utat ajánlja, de ez nem jelenti azt, hogy a katasztrófát a szó spirituális értelmében „végnek” vagy „megsemmisülésnek” tartaná. Az ember a kegyelemből éppúgy tanul, mint az ítéletből. A katasztrófáknak éppolyan érlelő hatásuk van, mint az iskolai osztályismétlésnek – bár kétségtelen, hogy ez a tapasztalatszerzés lassúbb, keservesebb és rögzesebb út^a.

Ezt a kettős folyamatot nevezi Madách Imre Az ember tragédiájának.

Ha azonban túlnézel az ember lelkiségén és sorsán, látod, hogy ez az egész természet „tragédiája” is.

Mert az egyik oldalon ott a létesülés vágya, a nietzschei életakarát, mely mindent létrehoz, s megpróbálja föntartani – a másik oldalon ott az örökös kudarc, a „nem megy így!”, a fölbomlás és az ellehetetlenülés.

És az örömteli „akárom”-ból, s állandó „nem megy”-ből születik meg az, amit úgy hívunk, hogy öntudatra ébredés.

Természettudósok kísérletek ezreivel bizonyítják, hogy a csődélmények és a tragikus tapasztalatok miképpen formálják, finomítják az ösztönvilágot, s készítetik a lényeket arra, hogy váljanak „intelligensebbekké”.

Ha visszanézel a kozmosz többmilliárd éves történetére, látod, hogy minden fölbomlás és kataklizma ellenére itt mégis az öntudatra ébredés hatalmas folyamata zajlik. Már az első ősatom–ban ott volt a fenyegetés, hogy a káosz nem engedi kibontakozni s elnyeli – de a Rend mégis helyreállt, újra és újra, s egyre magasabb létkörben megszületett.

Ha valaki nem fogja föl a Teremtő Akaratnak ezt a végtelen türelmét, s nem látja, hogy itt minden kudarc ellenére mégis a föleszmélés hatalmas folyamata zajlik, az önmagával sem tud mit kezdeni, s küzdelmeit értelmetlennek fogja tartani.

Azért mondja Madách a Tragédia utolsó mondatával, hogy „Ember küzdj, és bízva bízzál!” – mert az egész teremtéstörténet értelmébe vetett bizalom nélkül nem lehet küzdeni.

Buddha a „végső föleszmélést” tanította.

Azt a pillanatot, amikor a vágyak már lehullanak rólunk, teljesen magunkra ébredünk, s mintegy kilépünk a „Teremtés köréből”.

És csak mellékesen értesülünk róla, hogy a buddhai élet mögött már számtalan inkarnáció és létciklus áll.

Vagyis micsoda?

Sok-sok múltbéli katarzis és kudarc tapasztalata.

Ha valaki megkérdi Buddhától:

– Mondd, mester, elérheted volna-e a Teljes Felébredést mindjárt az első vagy második életedben is? – bizonyára fölidézte volna ezeket a sorsait is, amikor hozzánk hasonló küzdelmeit vívta, s ezt felelte volna: – Ki van zárva, barátom! A nirvána csak akkor lesz az emberé, ha megérett már rá!

Minden életünk egy kis körív a fejlődés spirálján. És minden kört kivétel nélkül be kell teljesítenünk.

Amikor betűvetést tanultunk az iskolában, tudtuk, hogy egyszer majd mi is olvasni tudunk, kinyílnak előttünk a könyvek kincsei – de örömmünket és küzdelmünket az jelentette, hogyan formáljuk meg a betűket. Amikor először leírtam, hogy PÉTER, legalább olyan boldog voltam, mint amikor manapság bármelyik művemet befejezem. Sőt, talán még boldogabb is. A beteljesülés mérhetetlen örömét éreztem, amikor elmém először összekötötte a betűket és a szótagokat, s „megvilágosodott” előttem a szó értelme.

Úgy éreztem, hogy szinte ott vagyok a papíron! Ez volt az elemista megvilágosodásom.

És később is minden ilyen gazdagító pillanatomban ilyesmit éreztem, s ha sejtésem nem csal, a Buddha is teljességében határtalan, de ízében hasonló élményt élt át, amikor a végső megvilágosodását elérte.

Kicsiny és nagy: emberi fogalmak.

Isten szemében a létspirál minden köre szent kell, hogy legyen, különben nem lennének a Teremtésben évmilliárdos távlatok, nem lenne végtelen sokszerűség, nem lenne számtalan eszmélé– si színvonal.

„Egy hangya – mondta szellemi mesterem – a maga tudati szintjén éppolyan pontosan éli és betölti élete Törvényét, sőt, még jobban is, mint a saját „tudásától” eltelt ember, aki azt hiszi, hogy ez valamiféle különleges dolog.”

Aki ezt nem innen látja, sohasem tudja a gyermeknek megválaszolni a kérdést, hogy a „Jóisten miért nem csupa Buddhákat és Jézusokat teremtett?”

És embercentrikus önteltségében hajlamos azt képzelni, hogy a végtelen csillagvilág és a földi természet csak azért jött létre, hogy festői díszlete legyen az ember históriájának.

És nem veszi észre, hogy a kétségtelenül magasabbrendű emberi tudat csak ráépült mindazokra az eszmélési tapasztalatokra, amit a mindenség sokmilliárd esztendő alatt már megélt.

Minden embernek van sorsa.

Ez a létspirálnak az a körbefordulása, amit egy-egy életünkben megteszünk.

Aki erről nem tud, boldog nem lehet, mert ellene él, s ez számtalan külső-belső feszültséget és diszharmóniát eredményez.

A sorsot a hindu bölcselet úgy hívja: szvadharma.

Ez egy összetett szó. Adharma azt jelenti, hogy Törvény. Aszva pedig azt, hogy önmaga – vagyis azt, ami az „enyém”.

A Nagy Törvényből az, ami csakis az enyém!

Úgy is mondhatnám: öntörvény Sors, amit senki más nem élhet, csakis mi, önmagunk. Nem Jézusé, nem anyánk s apánk akarata szerint való, nem is az, amit a különféle ideológiák és társadalmi szokásrendszerek ránk kényszerítenek – ez a sors a miénk, helyettünk senki sem élheti meg.

S ez nemcsak ránk, emberekre vonatkozik, de minden lényre. Spirituális szemmel nézve egy hangya is óriási vállalkozás.

Az Egy Isten nem véletlenül teremtett sokat és különfélét, mert a nagy öntudatra ébredés folyamata ebben a sokban és különfélében történik meg.

Minden lénynek van szvadharmája, s ez nemcsak a láthatatlan tudati-lelki részébe van beletitkolva, hanem a természetébe is.

Ezért van az, hogy ha valaki a lelkének mélyebb üzenetét nem hallja meg, egyúttal a saját természete ellen is él. Olyasmit akar realizálni, ami nem az övé: nem a saját ritmusát, habitusát, érzéseit követi. Néha megpróbál magasabb eszméket magára venni, abban a hitben ringatja magát, hogy valamiféle vallás követője, s közben a föleszmélésnek azt a valódi lépését, amit meg kellene tennie, mert a sorsába van írva: elmulasztja.

Ilyen helyzetben boldogságról beszélni nem lehet.

A modern ember a szvadharmáról nem igen tud, ami csak más szó arra, hogy a saját természete ellen él. Tömegben, masszában, mennyiségben, általános elvekben gondolkodik, s még érzékét is elvesztette ahhoz, hogy önmagában és embertársában fölfedezze azt a csodálatos másságot, amelyben él.

Ha meglátsz egy agancsos szarvast, vagy belepillantasz egy tigris szemébe, a lélegzeted is eláll a gyönyörűségtől, mert olyan lényeket látsz, amelyek a szvadharmájukat élik.

Az emberek azonban egyre jelentéktelenebbé válnak.

Végigmész az utcán – egyetlen arcra nem emlékszel. Konfekció ruhákba bújtatott, konfekció-gondolkodású egyenlények lettünk. Senki sem tart sehová, önmagáról alig tud valamit... a saját természete ellen élő ember belemosódik az ugyancsak természetellenes aszfalt, beton s kőrengeteg sápadt, szürke színeibe.

A lélekölés folyamata az elmúlt száz esztendőben vészesen felgyorsult. Hasonlítsd össze dédszüleink vagy nagyszüleink fényképeit a miénkkel, s vedd össze a tekintetek méltóságát, az emberi tartást s a karakterek erejét...

De ne is az embereket figyeld!

Nézd meg a régi old timer automobilon büszke és látványos egyéniségét, s vedd össze a mai futószalag termékekkel! Döbbenet fogod tapasztalni, hogy szvadharmájukat még a gépeink is elvesztették: ha nem lenne rajtuk a profitmániás világcégek emblémája, alig tudnád megkülönböztetni őket. Gazdasági szempontból kétségtelenül előnyös a multinacionális vállalatoknak az az igyekezete, hogy jellegtelen egyformasággal és uniformizált termékekkel árasszák el az egész földgolyót, csak hogy ez mindenhol nemcsak a nemzeti jelleget pusztítja el, de megöli az ember méltóságát és legistenibb adományát: a személyiséget.

Ebben a lélektelen, szívtelen és embertelen folyamatban „sors”-ról beszélni igen nehéz, mert nem tudjuk már, micsoda. Tehetetlenül sodródunk ebben a folyamatban, s egyetlen célunk valahogy megúszni az egészet, s „jól élni” – csak hogy ennek az az ára (ha egyáltalán sikerül!), hogy saját külső s benső természetünkről le kell mondani.

Mindezt magamon tapasztaltam meg, s rájöttem, hogy ez boldogtalanságom fő oka.

Rengeteget tanultam.

De hogy hogyan kell Müller Péternek lenni, azt egyetlen könyvből nem tudtam kiolvasni.

Én ugyanis – mint minden ember – olyan speciális darabja vagyok a Teremtésnek, amelyhez nem lehet kész alkatrészeket kapni.

Múltam olyan sajátos tapasztalatokat rejt, utam az öntudatra ébredés felé olyan egyéni, lelkem és lényem habitusa oly mértékben más, mint a többieké, hogy semmiféle általános igazságot – dharmát – nem tudok magamra alkalmazni mindaddig, míg nem ismerem föl, hogy mi belőle a szva vagyis az enyém.

Ez az a pont, ahol a tanítás megáll, s azt mondja: „Ismerd meg önmagad!” Minél többet tudsz magadról, minél tisztábban hallod szíved üzenetét, annál elszántabban követed saját természetedet – és ekkor már nem a „kicsiny életedet”, hanem a sorsodat fogod élni.

Egy darabig vezetnek a könyvek, de azután magadra hagynak.

Az utolsó gondolat, amellyel utadra bocsátanak: egyéni sorsodban vannak azok a rejtett lépcsők, melyeken a beteljesülés felé haladhatsz. Bármilyen „örök bölcsességgel” találkozol is, ha ezt nem tudod saját életedre alkalmazni, s nem segít abban, hogy saját, önálló lépéseidet megtedd, minden elmélet csakis károdra válik, mert abban a hitben ringatod magad, hogy te már „ott vagy” – holott még el sem indultál.

Más útja – tanítja a Gitá – veszedelmes út!

Még akkor is, ha magasztosabb, mint a miénk. Miért?

Mert azt még csak hazudni tudjuk – élni nem.

Mi az a sors?

És honnan tudom, hogy sorsomat élem-e?

Más műveimben sokat beszéltem ezekről a kérdésekről, elmondtam azt, amire Mesterem tanított, s amit magam is megtapasztaltam.

Spirituális értelemben sors az, aminek megtételére a lélek a köztes létben vállalkozik, mégpedig szellemi vezetőjének útmutatása alapján s szellemcsaládjának közös és üdvös érdekei szerint. A köztes létben a lélek még benső Énjével lát, tudja, mi az, amit meg kell tapasztalnia, át kell minősítenie, sőt, még azt is, hogy az ember soha sincs úgy „külön”, ahogy azt majd földi élete során s egoításának megszületése után véli.

Minden mindennel összefügg, s ilyen értelemben az egyéni sors – durva hasonlattal élve – körülbelül annyit jelent, mint ha valaki egy jobbhátvéd szerepét vállalná egy futballcsapatban. Korántsem mindegy, hogy egyénileg milyen teljesítményt nyújt, de játéka az egész közösség eredményét befolyásolja.

Minden valódi pszichológus tudja, hogy ha valaki fölkeresi őt egy személyes problémával, akkor hitvesének, gyermekeinek, anyósának, munkatársainak, szerelmének és még megszámlálhatatlanul sok embernek a gondját is magával hozza, mindazokét, akikkel élete látható vagy akár láthatatlan szálakkal összefügg. Ha ez a probléma nem oldódik meg, az egész háló még jobban összerándul, s vele megnehezül mások élete is.

A lelki energiavilágban annak a szónak, hogy „egyén”, egészen más értelme van, mint amit az egójába páncélozott földi ember annak vél.

Az egójába zárt ember egyrészt nem érzékeli ezeket az összefüggéseket, mert megfagyott én-tudatával kőkemény jégcsöppként kiválik a lélekvilág tengerszerű egységéből, másrészt pedig elkezd a pillanatnyi érdekeiért élni, mindent gyorsan és azonnal be akar zsebelni – s ez az ambíciója ellentétes sorsának akaratával.

A „sors” hosszú távon működik, s erről csakis a benső én tud. Ezért a sors és az önismeret elválaszthatatlan fogalmak.

Aki nem ismeri önmaga mélyebb valóságát, a sorsáról sem tud. A sors mindig a nehezebb ösvény.

A „keskeny kapu” s a „szoros út”, melyen nem könnyű átjutni.

Ami azonban a leglényegesebb: a sors az az út, amelyen a lélek az eszmélés nagyobb köréhez, az öntudatra ébredéshez, s végső soron a beteljesedéshez el tud jutni.

Ezt akkor érthetjük meg legjobban, ha működését nem a spirituális, hanem a természeti oldalról vizsgáljuk.

Sorsa mindennek, az állatoknak is van.

Az emberhez viszonyítva ez alacsony tudatszinten s roppant lomhán

működik. A nagy etológus, Konrad Lorenz szerint az állatvilág evolúciója az emberéhez képest szinte állni látszik. Kísérletileg azonban meg lehet gyorsítani a folyamatot, s elő lehet idézni olyan új környezeti feltételeket, hogy a kísérleti állatnak előbb-utóbb rá kell döbbsennie: régi, ösztönné vált tapasztalatai nem működnek többé. Ahhoz, hogy létezni tudjon, lelkiességében át kell írnia azt a programot, ami eddig irányította. Olyan új helyzettel szembesül, amit régi értelmi színvonalával képtelen már megoldani, rákényszerül arra, hogy önmagát gyökeresen átértékelje, s megszüljön magában azokat a felismeréseket, amelyek nélkül nem tudná folytatni életét. Új drámai helyzetek nélkül az állat a végtelenségig csak ismételné mindazokat a létmegoldási eszközöket, érzéseket és „gondolatokat”, amelyeket mélységesen mély múltjában már megtanult. Itt azonban hiába próbálja százszor is, a régi trükkök már nem válnak be: kénytelen másképp „gondolkozni”, s előbb-utóbb „újjá szülni magát” – ami lélektanilag azt jelenti, hogy értelmesebbé válik, biológiailag pedig azt, hogy ha ezek a kihívások egy egész fajt érintenek, a genetikai kódjeleit is meg kell változtatnia.

Az embernél természetesen jóval bonyolultabb és magasabbrendűbb ez a folyamat – de az alapütemei mégis hasonlóak.

A karma törvénye nem csupán azt jelenti, hogy minden tettnek megvan a sorsszerű következménye, hogy „ki mint vet, úgy arat”, s hogy cselekedeteiért mindenki kénytelen megbűnhődni, hanem elsősorban azt, hogy az embernek szembesülnie kell mindazzal, amit tudatosan, tudattalanul művelt, megtapasztalni a saját bőrén mindazt, amit „ösztönösen” tett. „Ösztönön” itt most azt értem, amikor az embert vágyai és szenvedélyei hajtják, s valójában „nem tudja”, mit cselekszik.

„Tudni és felismerni” csakis akkor van lehetősége, ha a tett elér hozzá, ha őt magát érinti, s lényében átéli.

Ilyenkor pontosan olyan helyzetbe kerül, mint a kísérleti állat: ismételné, csinálná még a régit, a megszokottat; hajtaná még régi vágyainak és szenvedélyeinek lovait, de képtelen rá, mert valahányszor meghúzza a gyeplőt, a saját húsába vág.

Két lehetősége van.

Az egyik, hogy az ismétlést nem adja föl, mert nem érti, hogy amiben valaha sikeres volt, abban most miért sikertelen, s ezért újra és újra megpróbálja, mindaddig, míg ebbe a reménytelen önhajzába belefárad és elbukik.

A másik, hogy ráébred: ez így nem megy már tovább, tudata kitágul, rálát arra, hol és miért hibázik – s „új emberré” válik.

Az egyik a „kicsiny élet”, a másik a sors útja.

Mint látod, az utóbbi egy kiteljesedési folyamat, s amiért azt mondtam, hogy a sors útja nehezebb, azért van, mert ezen az úton az ember valami olyasmit

tanul meg, amit eddig még nem tudott.

És az a lényeg.

Ezt a szót, hogy „tudás”, itt nem intellektuális megértésként használom, hanem a legmélyebb értelemben, amikor az ember egész lényét, ösztönét, szívét, idegzetét, lelkeségét, még a lába ujjait is áthatja. Tudás az, amikor jön az árvíz, s valaki, aki eddig sohasem tudott úszni, beleveti magát a vízbe s egyre biztonságosabban kezd tempózni. Lehet, hogy idáig is sok szakkönyvet olvasott, másokat is látott már a vízben haladni, de ő maga sohasem próbálta még; most kell rájönnie, hogyan kell nem félni, fönnmaradni a hullámokon, karjait, lábait mozgatni, újfajta „vízi módon” levegőt venni.

Aki már átesett a megismerésnek ezen a küzdelmes folyamatán, úszóvá válik.

Előtte azonban még pánikban van, minden erejével tiltakozik az ugrás ellen, menekül a kihívás elől, mert az a meggyőződése, hogy itt valami olyasmit kellene csinálnia, amire ő képtelen, mert nem ismeri, nem tudja, nem érzi. És amikor már benne is van a vízben – mert az élet belekényszeríti –, hosszú ideig csak csapkod és fuldoklik és köpköd, mert még mindig azokat a mozdulatokat ismétli, amiket a szárazföldön megtanult, a lényébe vannak kódolva, s idáig sikeresen működtek.

Így menekülünk a sorsunk elől is.

Nem akarjuk megcsinálni, mert új – s ezért nehéz.

Lényegében így működik az állatvilág „evolúciója” is, azzal a nagy különbséggel, hogy az embernek szelleme s reflektáló értelme is van, mellyel ezt a folyamatot nemcsak gyorsítani, de roppant ravasz módon lassítani is tudja, mégpedig úgy, hogy elméleti tudást szerez, elolvassa és megtanulja a világ valamennyi úszómesterének szakkönyveit, még azt is tudja, hogy Mark Spitz milyen „benyúlással” nyerte meg az olimpiát – csak éppen ő maga nem tud úszni.

Egy életet szentel az Evangélium tanulmányozására – csak éppen nem tud szeretni.

Ez a „tudás” és a „megismerés” közötti döntő különbség.

Megismerés csak akkor jön létre, ha a tudást megvalósítom s magamra alkalmazom.

Mai sötét korunk legnagyobb tragédiája ott van, hogy tudományunk az alkalmazás nagy folyamatát csakis a technikában hozza létre.

Ez az egyetlen hely, ahol az elmélet azonnal valósággá válik.

Mégpedig olyan látványos sebességgel, hogy egyre elképesztőbb gépek születnek csodálatos képességekkel. Távolságba látnak, hallanak, utaznak, emlékeznek, gondolkodnak, mérnek, éreznek és dolgoznak.

A baj az, hogy ezeket a gépeket teljesen megvalósíthatatlan lelkű és életű

emberek működtetik.

Az evolúció nagy folyamatát a racionalista ember egy ügyes trükkel áttette a gépekre.

Így aztán gépeink nemcsak gondolkodnak, de fejlődnek is helyettünk, bennük valósulnak meg mindazok a csodák, melyeknek az emberekben kellett volna létrejönniük.

A gépek haladása s az emberiség szellemi-lelki lemaradása pedig egyre ijesztőbb távolságra kerül.

Ezért van az, hogy sorsról beszélni igen nehéz a mai embernek, mert ez az az út, amit el akar kerülni.

A sors az, ami szembesíti az embert önmagával, s az eléje állított nehézségek, kihívások, gondok és karmikus élethelyzetek eszközével rákényszeríti, hogy olyasmiket is megtudjon magáról, amiket idáig nem tudott, hogy ráébredjen, a régi tanult tapasztalatok és reflexek nem működnek többé, s ezért meg kell szülnie másik, nemesebb és bölcsőbb önmagát.

Amikor 1956-ban elindultam a halálos veszedelembé, azért éreztem, hogy „sorsom kiált!”, mert ez az út lényem számos múltbéli tetteivel és árnyékával szembesített. Meg kellett élnem az agresszióknak, a türelmetlenségnek és a hiú nagyravágyásnak az árnyoldalait is. Azt, hogy ezek negatív tulajdonságaim, elméletileg az előző életemben is tudtam, sokat kínlódtam és ostromoztam is magamat emiatt, de mivel éppen ezekkel a tulajdonságaimmal roppant sikeres voltam, megváltozni valójában nem voltam képes. Az ego képtelen lemondani olyasmiről, amiben sikeresnek érzi magát, s úgy látja, hogy ez megy s hogy lásd, az értelem miféle trükkökre képes: az agressziót úgy igazoltam, hogy én mindig és mindenkor az igazságot képviselem, s ezért igen erősnek kell lennem; a türelmetlenséget úgy, hogy én vagyok hivatva arra, hogy egy hazug és aljas világot helyrehozzak, s ezért mindig gyorsan és azonnal kell lépni; a hiúságot pedig úgy, hogy műveim nagyszabásúak, s ezért igenis megérdemlek minden elismerést.

Végig bántott s zavart, hogy ilyen vagyok, de hiába akartam – vagy inkább „akargattam” –, nem tudtam változtatni magamon.

Az átminősülés lassú és mai napig tartó folyamata valójában csak akkor indult el, amikor sorsom olyan új helyzetekbe vitt, s olyan korlátokat állított elém, amelyben a régi létmegoldási eszközeim nem működhetek többé. A körülmények áthághatatlan akadályokat állítottak elém, s hiába próbálkoztam régi reflexeimmel, minden igyekezetem rendre kudarcba fulladt. Kezdve ott, hogy semmiféle főiskolára nem vettek föl, s megéltem a bukások számtalan változatát, egészen odáig, hogy egy véres eseményben kellett megtapasztalnom a

valódi erő és az agresszivitás közötti döntő különbséget.

S mivel külső életemen semmiféle régi és jól bevált trükkel nem tudtam változtatni, rákényszerültem arra, hogy átértékeljem magamat s ott változtassak, ahol ez hatalmamban állt: a saját bensőmben.

Meg kellett tanulnom az árvízben úszni.

De mondok egy egészen gyakori, hétköznapi példát. Sokan küszködnek párkapcsolati gondokkal.

Ennek számtalan oka lehet, melyek visszavezetnek a múltba, de ha ezt nem sikerül is kibányászni, annyi világosan látható, hogy mondjuk egy férfit úgy működtet a tudatos egoja s a tudattalan „ösztönvilága”, hogy folyton vesztes marad.

Hússzor, harmincszor is lelkesen beleszalad egy viszonyba, s a végén megéli ugyanazt a csődélményt.

A nők változnak, a külső körülmények és a motívumok teljesen eltérőek, az egyik szőke, a másik barna, okos és buta, gazdag és szegény érzelmes és hideg, fiatal és idősebb, érzéki és hűvös – ami azonos: az a végső kudarc.

Ez a férfi széles színskálában ugyan, de mindig hasonló dolgot ismétel, s ezért hasonló lesz a végeredménye is.

Bármilyen fura is az analógia, de pontosan úgy viselkedik, mint egy etológus laboratóriumában a kísérleti majom: újra és újra odanyúl a mogyoróért, s a csapda mindig ráver a kezére. Ha várna egy kicsit, ha fölismerné, hogy ez csak a mogyorónál van így, amit nagyon kíván és szeret, de egy másfajta, számára még nem túl kívánatos tápláléknál mindez nem fordul elő: jól is lakhatna.

Meg kellene tanulnia várni, lemondani, s főleg: ízlését és vágyait átminősíteni, de erre nem képes. Azt mondja: „Mit csináljak, ha egyszer ilyen vagyok és a mogyoró kell nekem!”

Inkább ismétel tehát.

Megváltozni ugyanis nagyon nehéz. S ezért az így működő férfi inkább a nőket teszi felelőssé a sorozatos kudarcokért.

Hiába jár pszichológushoz, hiába olvas el sokszáz könyvet a szerelemről, a szeretetről, vagy bármiféle párkapcsolatról szóló művet – feladata az lenne, hogy régi működési mechanizmusát gyökeresen megváltoztassa, lényét átminősítse, s hogy mind a nőkben, mind önmagában teljesen más értékeket keressen, mint amit idáig keresett.

A régi embert le kellene vetnie magáról, s újjá kellene születnie. S ez az, amire a legtöbb ember nem hajlandó.

Egy új, magasabb spirálkörbe kellene lépnie, egy minőségileg magasabb körbe, ahol már más értékrendek és vágyak irányítják az életet, de mivel ezt még nem ismeri, fél tőle, és inkább görcsösen megkapaszkodik a régiben, amit ismer,

mert megszokott.

Inkább túrjuk e jelen gonoszt, minthogy ismeretlen veszélyek elé siessünk! mondja Hamlet az anyjának, aki nyakig ül elhibázott, boldogtalan és kilátástalan életében.

Kevesen vállalkoznak a valódi lépésre.

Aki azonban megteszi, különös állapotba kerül.

Az ilyenre mondjuk, hogy „belenyugodott a sorsába”.

Ez nem azt jelenti, hogy tehetetlenül és fogcsikorgatva megadja magát, hanem azt, hogy a Sorsában – bármilyen nehéz is – megtalálta a nyugalmát. Békéjét. Harmóniáját. Benső derűjét.

Tudja nemcsak azt, hogy ez az ő sorsa – hanem azt is, hogy jót akar neki. És akkor már jöhet az öröm, bánat, jó és rossz, fájdalom, szomorúság és gyász: fölismeri, hogy mindez nem ellene, hanem érte van.

Ilyen sorsát élő, beteljesült emberrel ritkán találkoztam.

Sajnos ez korunk tünete, mint ahogy a boldogság is, amiről írok, teljesen korszerűtlen fogalom.

Ilyen ember volt a nagyanyám.

Kamaszkoromban ismertem meg, s mindjárt úgy kezdtem tanulmányozni, mintha egy lepkegyűjtő szobájába berepült volna egy sohasem látott, egzotikus pillangó.

Ha ismerted volna, azt mondd: nincs benne semmi különös.

Talán csak az, hogy bársonyosan szép a bőre, szeme az orrára billent szemüveg mögött fiatalosan csillog, s aránytalanul sokat mosolyog. Nem is tudom másképp fölidézni arcát, csakis úgy, hogy mosolyog. Néha villámokat szórt a szeme – ilyenkor lenyűgözően félelmetes volt –, de a viharok hamar elmúltak benne, s arcára visszatért a derű s a gyengéd mosolygás.

Közelében mindig megnyugodtam. Nagy, kövér feneké mögött olyan békésen tudtam szunyókálni, mint egy kimerült kölyökkutya. Ilyenkor meg se moccant. Még a kötőtűit is óvatosabban csúsztatta össze, hogy ne csattogjanak.

Úgy becéztem: „Bundi”, mert lénye olyan volt, mint egy puha, testmeleg bunda.

Néha azonban egészen más arcát mutatta.

A sorsrontó hülyeségre, konok ostobaságra vagy rosszindulatra hirtelen félelmetessé vált, mint a görög tragédiák királynői: rebbenetlen szemével szinte átdöfött, és olyan kíméletlen, végső szavakat mondott, melyeket nem lehetett elfelejteni. Semmi „anyai”, de még „női” sem volt ilyenkor a tekintetében: mintha valaki más nézett volna rám, áthatóan, személytelenül és iszonyú erővel.

Hogy mit jelent az, hogy erély, nála tapasztaltam először, s utána is csak nagyon ritkán, legkevésbé férfiaknál.

Az „erély” az erőnek az a felfokozott formája, ami mögött nem egy sértett ember indulata és hisztériája lappang, hanem egy magasabb világ energiája, amely nem hagy az igazsággal packázni.

Sok szembe néztem már, láttam már agresszív, gyilkos tekinteteket is mindegyik jóval gyengébb, bizonytalanabb és megzavarhatóbb volt, mint a Bundi szemei.

Mindezt persze ő nem tudta, csak élte. Egyszerűen csak ilyen volt.

Azt élte, hogy családjában ő a csendes és észrevétlen igazodási pont, s ha kritikus pillanatokban nem csapna karmesteri pálcájával a pulpitusra, lelkileg valamennyien széthullanánk.

Sok éven át éltünk együtt, de ezzel a szelíd és örökké mosolygó asszonnyal soha senki sem mert veszekedni.

Mint a legtöbb felvidéki ember: nagy mesélő volt. Szeretett is adomázni, varázsosan és kedélyesen, akár Mikszáth Kálmán, Svejk, a katona, vagy Hrabal hősei. De amikor látta, hogy valami bajom van, elhallgatott, s azt mondta:

– No, mi van, pajtikám? Ül csak le szépen, s mondd el, mi a bajod!

Nagyon tudott figyelni.

Nemcsak rám – anyámra, és mindenkire.

Ilyenkor elfelejtette, hogy fáj visszeres lába. Valami kámforos kenőccsel kengette sajtó térdeit s lábszárait – de ha beszélni kezdtem hozzá, keze megállt, fekete szoknyájával eltakarta lestrapált lábát, és csakis rám figyelt. Olyan odaadással, mintha nem fájt volna neki semmi.

Az, hogy neki is lettek volna lelki problémái, sohasem tudtam meg, mert nem kerültek szóba. Ha valami bántotta, az csakis mások ügye lehetett, az övé valahogy el volt intézve.

Roppant nőies volt.

Puha tokája alatt két kis medalion fityegett, fekete bársonyszalagon. Arcát, száját soha nem festette, nem volt szüksége rá. Éjjeliszekrényén a gumiszalaggal átkötött imakönyve mögött parfómös üvegcsét rejtegetett, hogy a díványa körül lengedező kellemetlen illatokat elűzze. De ezt már csak akkor, amikor járni is alig tudott.

Magas, tiszta homloka volt. Ezüstfehér haját kalácsba fonva viselte. Egyszer láttam csak derékig érő, lebontott hajjal, amikor véletlenül benyitottam hozzá.

A halált is befönt hajjal várta. Az éjszakás nővér azt mondta, hogy ritkán látott ilyesmit: rendbe hozta magát, mielőtt elment.

Sokáig kutattam nagyanyám titkát.

Hetven esztendő múlt, amikor megismertem. Előzőleg a Felvidéken élt, a mai Szlovákia helyén, onnan költözött át hozzánk, Pestre, az első pillanatban, amikor a politikai helyzet lehetővé tette.

Főleg az érdekelt, honnan van benne ez a béke, ez a szüntelen derű? Ez ugyanis olyan látványos volt, hogy mindenkinek feltűnt.

– Nagyanyádnak szerencsés természete van! – mondták az emberek.

Ez engem nem elégített ki: túlságosan egyszerű az ilyesmit a „természetre” s a „mázlira”

fogni.

Máshol kutattam hát, de nem sok sikerrel.

Gondoltam, vallásához való ragaszkodása teszi ilyen derűsen táglelkűvé. Nos, nem is volt annyira vallásos. Néha böjtölt, templomba nemigen járt, időnként az imakönyvét lapozgatta, de a Bibliát – amit én akkor már behatóan tanulmányoztam – alig ismerte.

Mintha ezekre nem is lett volna szüksége. A lényeges dolgokkal olyan bensőséges kapcsolatban állt, hogy nem kellett neki sem pap, sem templom. Olvasgatni is inkább csak időtöltésből szeretett.

Arra gondoltam, ez a bölcs derű onnan van benne, hogy sok minden jót megkapott már az élettől: sikert, gazdagságot, jó házasságot, anyai örömeket... mindez megvolt már neki, s jóllakott vele.

Vagyis magamból indultam ki, s azokból a lélektani olvasmányaimból, melyek azt bizonygatták, hogy a boldogság alapfeltétele a sikerélmény. Nagyszüleink élete olyan, mint egy elsüllyedt hajóroncs, nem könnyű kiemelni a múlt mélységeiből. Sokáig faggattam őt is, anyámat is, míg végre kiderült, hogy az én Bundikámnak szinte elviselhetetlenül nehéz, tragikus élete volt!

Harmincnyolc évesen már özvegy volt. Az is maradt örökké, öt gyerekkel, akik közül kettő meghalt rákban, a harmadik béna kislányával együtt eltűnt a háború iszonyatos zűrzavarában. A negyedik „szerelmes fia”, a Sándor partizán lett. Orvosnak készült, kitűnő festő is lehetett volna, de szilaj s bátor természete nem tűrte, hogy a sátáni túlerő átgázoljon mindazokon, akik ezt lapulva s riadtan túrték. Bundi tudta, hogy Sándor ebbe bele fog halni. Egyszer börtönbe is zárták, ahonnan megszökött, teljesen kopaszon, mert a tortúráktól kihullott a haja.

De Bundi – aki ájulással határos félelemmel követte minden lépését soha az útjáról le nem beszélte őt. Sőt, spárgaszatyrában még fegyvert is csempészett neki.

Sándort kivégezték.

Jómódú Bundikám pedig földönfutó lett. Háza, cselédje, kocsisa elveszett. Éveken át maga is cselédsorban élt: házakhoz járt takarítani, csirkét vágni, libákat tömni. De főleg abból a könyöra– dományból élt, amit az állam a „hős partizán” fia után kiutalt számára.

Végül hazáját is elvesztette. Anyámhoz menekült, betegen.

Befészkelte magát hozzánk, ahol akkoriban már pokol volt az élet: szüleim között állandó háborúság dúlt, mely végül válással végződött.

Ennyit a „sikerélményről”.

És nem mondtam még el: amikor megismertem, már csak bottal tudott járni. A sok szüléstől csontjai megritkultak, formátlan lábát érgörcsök gyötörték, s ezen nem segített semmiféle kámforos kenőcs.

Egyik délelőtt látom, hogy görnyedt testtel, lassan araszolgatva jön haza a piacról. A kapuban megáll, de nem nyomja le kilincset. Csak rátámaszkodik, fejét lehajtja, s egész teste rázkódni kezd. Feje reszket, teste is reszket, azt hittem, sírógörcs fogta el.

Kirohantam eléje, s láttam, hogy nem a sírás, hanem a nevetés rázza.

– Mi történt?! – kérdeztem. – Bundikám, mi történt?!

– Képzeld!... – kezdte mesélni, de nem tudta folytatni. – Képzeld, egy cigányasszony, háháháh... egy cigányasszony, nahát!...

– Mi van a cigányasszonnyal?!

– Elkapta a piacon a kezemet! Belenézett a tenyerembe.... és azt mondta... azt mondta... azt mondta, hogy „Magának irigyei vánnák!”

Belenéztem könnyes szemébe. Ekkor vettem észre azt a fölényes derűt, amellyel a világot s önmagát szemlélte. Nem belülről, fölülről nevetett le egész életére, mint egy görög bölcs, aki képes a legvéresebb tragédiát is komédiának látni.

Nem volt semmiféle „sikerélménye”... és mégis! Nagyanyám boldog ember volt.

Beteljesült élete volt.

Ezt a szót: beteljesülés, ógörög nyelven úgy mondják: téleiosz.

Hétköznapi értelmében akkor használják, amikor valaki kinő gyermekkorából, s felnőtté válik.

Spirituális értelmében pedig akkor, amikor élettervét megcsinálja, sorsát beteljesíti.

Az, hogy manapság ritkán találsz ilyen beteljesült embert – téleioszt – csak más szó arra, hogy az emberiség nem nőtt ki gyermekkorából: úgy él, érez és gondolkodik, mint egy önfejű kamasz, vagy egy ösztöneitől vezérelt csecsemő. Adni semmit sem tud, csupán kapni, önző szenvedélyei uralják, s az életért semmiféle felelősséget nem vállal.

Az Evangéliumban sok helyütt előfordul ez a lényeges szó, de sehol sem olyan mindent eldöntő nagy pillanatban, mint amikor Jézus a keresztfán kileheli lelkét, s azt mondja:

– Beteljesedett.

Ez az utolsó szava. Előbb nem mondhatta ki, mert nem volt teljes még sem a

sorsa, sem a küldetése, sem lelkének drámája.

Ugyanezt a szót – a téléioszt – már korábban is említi, mint az embereknek szóló legfontosabb tanácsot:

– Legyetek teljesek, ahogy mennyei Atyátok is teljes.

Aki görögül tud, s főleg ismeri az Írás szellemét, óva int attól, hogy ezt úgy fordítsák: „tökéletes”.

Nem is lehet, hiszen akkor a keresztfán is azt jelentené: – Tökéletessé vált minden.

A két szó között látszólag kevés a különbség, de ha az élet mélyebb értelmét keresed, s megpróbálsz a jézusi útmutatás szerint élni is, az eltérés már roppant lényeges.

Az egyik mögött egy olyan világfolyamat áll, ami a „tökéletlenségből” tart a „tökély” felé – a másik mögött pedig a kezdeti ősállapotból induló, amelyet föl kell gazdagítanod, ki kell bontanod, teljessé kell tenned.

Az egyik mögött olyan isten áll, aki „perfekt” – a másik mögött olyan, aki mindennel teljes.

„Ami Egész – figyelmeztet C. G. Jung –, az nem tökéletes, hanem teljes!”

Ugyanezt tanítja a kínai Lao-ce:

„A dolgok nem tehetik meg, hogy előbb-utóbb ki ne teljesejjenek, mert az az ő Taójuk.”

A tökéletesség az emberi elme által csinált, elvont fogalom.

Egyetlen sejt, bogár vagy fűszál, sőt, az egész Univerzum nem tökéletes. Ha az lenne, nem tágulna a végtelenbe. Nincs olyan nagy művész, aki tökéletesen tudna hegedülni, ahogy olyan költő s tudós sincsen, aki tökéletesen ismerné anyanyelvét.

A tökéletesség zárt, statikus fogalom, ami soha önmagából ki nem mozdul, s nem szült volna egy drámai küzdelemben élő „tökéletlen” mindenséget.

Amikor a gyermek felnő, nem tökéletessé válik, hanem kiteljesedik; amikor valaki sorsát megcsinálja, élete beteljesedik; s amikor az emberi lélek számtalan harc után az isteni egységbe visszatér, nem „tökéletes” lesz, hanem teljes... mégpedig olyan tapasztalatokkal teljes, melyek születésének idején s szellemi gyermekkorában nem voltak még az övéi.

Ez a kis és nagy beteljesedés a hozadék – amiről beszéltem.

Ha az életet csak rövid távon szemléled, azt látod, hogy a magból növény lesz, a növényből mag, a magból újra növény, s újra mag... s ez így megy körbe-körbe. Csak látszólag ismétlődve, míg észre nem veszed, hogy az új mag már nem pontosan ugyanolyan, mint amiből a növény valaha kibontakozott! Mert benne sűrűsödik már küzdelmeinek minden emléke és élettapasztalata!

Vagyis van itt valami, ami még nem volt benne – az élet adta hozzá.

Nagy, csodálatos folyamat ez, amelyet ha valaki nem ismer, önmagát sem ismeri, s abban a tévhitben él, hogy egy céltalanul pörgő örökmozgó fogaskerekei közé zuhant, mely vagy magába darálja, vagy megpróbál kétségbeesetten kimászni belőle.

Az egyik a materializmus, a másik az idealizmus tévhite.

Valójában a „beteljesedésben” rejlik a tudomány által félig felismert „evolúciónak” – és magának az életnek az értelme is.

Ez az, amit a Gyermekek keres, mert sejti, hogy lennie kell valahol. Jézus egy gyönyörű példabeszédet mond erről.

Aki megérti, a Teremtés legmélyebb titkát pillantja meg.

Egy ember összehívta szolgálóit, s rájuk bízta a vagyonát. Az egyiknek öt talentumot adott, a másiknak kettőt, a harmadiknak egyet. „Kinek-kinek a rátermettsége szerint” – vagyis annyit, amennyit lelki fejlődésével kiérdemelt.

Elindultak az életbe.

Az egyik az öt mellé ötöt, a másik a kettő mellé még kettőt gyűjtött – ez volt sorsuk hozadéka.

A harmadik azonban csak annyit adott vissza, mint amennyit kapott. Azt mondta:

– „Uram, tudtam, hogy ott is aratsz, ahol nem vetettél, s gyűjtesz, ahol nem szórtál. Ezért félelmemben elástam a földbe a talentumodat. Itt van, ami a tiéd!”

– „Te mihaszna, lusta szolga! – kiáltott rá az ura. – Tudtad jól, hogy én ott is aratok, ahol nem vettem, s ott is gyűjtök, ahol nem szórtam! Oda kellett volna adnod pénzemet a pénzváltóknak, hogy megjövet kamatostul kaptam volna vissza!”

Jézus itt nem kevesebbet mondott, mint azt, hogy az embernek olyasmit kell megszereznie, ami eleve nem volt az övé. Amit nem Isten adott, hanem ő vívta ki magának saját küzdelmes sorsával!

A számadás a talentumról nem arról szól, mint a többi spirituális hagyomány, hogy az ember bukásával bepizkolta Isten által kapott, eredendően tiszta lelkét, s most az a dolga, hogy újra megtisztítva visszaadja – hanem, hogy valami többletet tegyen hozzá! Olyasmit, ami az ősmagban, melyet Isten elvetett, nem volt még benne! Van itt még valami „kamat”, amit csak életeink és tapasztalataink árán szerezhetünk meg!

Ez a kis és nagy beteljesülések értelme – mely nyilván nemcsak az emberre, de az egész Teremtésre érvényes.

Aki „bűnbe esett”, nem ugyanaz, mint aki „megtisztult”. Akit az avidjá homálya elborított, nem ugyanaz, mint aki megvilágosodott –, s amikor Buddha fölébredt, nem „visszaszerezte” valaha elveszített Buddha-természetét, hanem megszerezte azt – mert ősi eredetében nem volt még az övé!

A lét célja nem az ősállapot visszaállítása – és amikor a Teremtés nagy műve lezárul, máshová tér vissza, mint ahonnan elindult.

Messzemenő gondolat ez. Mindannyiunk életének más jelentőséget, méltóságot és felelősséget ad.

7

A Teremtés titka

Elérkeztünk hát könyvem szívéhez.

Amit ebben a fejezetben leírok: misztérium.

Misztérium már az is, ahogy hozzájutottam, mert a gyermeki kérdésre, hogy „mi végre van ez az egész?”, a választ a Szent Szellem adta meg, akivel eleven kapcsolatba kerültem.

Ő tett rendet a bennem kavargó olvasmányélmények között, Ő fejtette meg a kulcsmondatok titkát, s mondott el olyasmiket, amiket a könyvekben leírva nem találtam meg.

Találkozásunk megrendítő volt.

Megrendítő és fölkavaró azért, mert bebizonyosodott, hogy Szent Szellem tényleg van!

Ötvenesztendős koromban jöttem rá, milyen hazugságban éltem, s élünk valamennyien. Azt mondjuk, „keresztények” vagyunk, s amikor hagyományunk lényege megnyilvánul, döbbenet és gyanakodva fogadjuk, vagy éppenséggel természetellenes csodát látunk benne.

Ezekben a ritka, nagy pillanatokban fedezzük föl, hogy „hitünk” mennyire nem volt valóságos: elolvastunk valamit, rá is bólintottunk, hogy úgy van – de józan eszünk, mely sarokban lapult, csendesen rázta a fejét, s azt mondta: ez lehetetlenség.

Lelkünk mélyén nem voltunk meggyőződve róla, hogy ez igaz. Különben nem lepődtünk volna meg.

Jézus azt mondta: „Még sok mondanivalóm volna, de nem vagytok hozzá elég erősek. De majd eljön az Igazság Szelleme, ő majd elvezet benneteket a TELJES IGAZSÁGRA... Nem magától fog beszélni, hanem azt mondja el, amit hall... Az enyémből kapja, amit hirdet nektek.”

Sokszor elolvastam ezt a mondatot, „hittem” is benne – de nem voltam meggyőződve róla, hogy ez így is van.

Pedig a Szent Szellemmel való kapcsolat a keresztényi élet lényege!

Ez az a pont, ahol a mi nyugati hagyományunk eltér a keleti tradícióktól. A

hindut, a buddhistát, a taoistát, de még az arab szufit is eleven mester tanítja. Megvilágosodott bölcs vagy beavatott ember, aki előtted ül, meg tudod érinteni, s éppolyan földi sorsot él, mint te vagy én. Itt is van persze transzcendens kapcsolat, de a tanítványi láncolatot eleven emberek fűzik egymáshoz. A legritkább eset, hogy egy keleti Mester a láthatatlan világra hivatkozik. Ha az igazságról beszél, a saját szívére mutat.

Jézus nem ígért ilyen élő gurukat.

Még életében megnyitotta tanítványai előtt a magas szellemvilágot. Megidézte Mózes és Illés szellemét, s amikor eltávozott, a vezetést és tanítást a Szent Szellemre bízta. Péter és Pál sohasem mutattak önmagukra. Híveik tekintetét a láthatatlan transzcendens világ felé fordították, ahonnan ők maguk is állandó segítséget kaptak. Bármilyen nagy tanítók voltak, sohasem tekintették magukat a Szent Szellem inkarnációinak.

Mindketten tudták, hogy gyarló emberek. Péter rádöbbsent, hogy nem csalhatatlan.

Pál pedig tudta, hogy lelkében még mindig a jó és rossz csatája dúl, és sajnos gyakorta a rossz cselekszik benne.

Az őskeresztény gyülekezeteknek pedig megvolt a saját „Angyaluk” azaz Szellemi Mesterük, aki nemcsak tanította őket, de mivel itt sokféle nép gyűlt össze, akik egymás szavát nem értették, a médiumokon keresztül különféle nyelveken is szólt hozzájuk.

Keresztény embernek földi „mestere” nincs!

Az ő mestere a Szent Szellem, aki a nem evilági, magas szférából szólítja meg, s azt mondja, amit Jézustól hall: „Az enyémből kapja, amit hirdet nektek.”

Ez kétezer esztendősi hagyományunk lényege.

Mindezt nem azért mondom el, hogy láthatatlan tekintélyre hivatkozzam. Nincs olyan tekintély – akár emberi, akár szellemi – amely bármiféle „igazságot” igazolhatna! Az igazságot csakis önmaga igazolhatja, mert az igazságnál nagyobb tekintély nincs!

Kérdésemre a feleletet nem azért fogadtam el, mert magasról érkezett, hanem azért, mert a bennem élő gyermek, a kutató felnőtt és a lassan érlelődő „bölcs” azt mondta, hogy igaz.

Ismereteim forrására csupán azért hivatkozom, hogy már e fejezet elején nyilvánvaló legyen: annak, amit mi „Teremtésnek” nevezünk s amiben élünk, csupán a legszélso pereme az, ami számunkra érzékelhető és látható! A LÉNYEGE LÁTHATATLAN SZELLEM-, ENERGIAVILÁG – ahogy ezt nemcsak a keresztény tanítás, de a mai tudomány is fölismerte.

A molekula, a porszem, a fű, az erdő, a föld, az óceán és az egész végtelen csillagvilág csupán külső köpenye a láthatatlan valóságnak. Nem több, mint egy

csodálatos vízvártya, ami végtelen Élet-tengert rejt magában. Abból születik, s abba tér vissza.

Ami egy látható emberben vagy egy látható fűszálban éppúgy rejtély, mint egy láthatatlan szellemi lényben, vagy egy láthatatlan erőben, ami önmagát fűszállá teszi, az maga az ÉLET!

Soha, senki nem tudja megmondani, mi az. Azt, hogy hogyan működik: sejtjük.

De hogy mi az – örök titok marad.

Az élet legnagyobb csodája és kifürkészhetetlen varázstrükkje, hogy kívülről nincs is semmi más. Ezt értsd szó szerint: nincs semmi más, csakis Élet! Megjelenhet előtted számtalan formában, mint elemi részecske, atom, molekula, sejt, sejtszövet, fadarab, s ha elégeted, mint tűz és láng, vagy már érzékelhetetlen energia – de mindez Élet, mely akkor sem szűnik meg, ha szemed elől eltűnik. Az ember, mint hunyorgó, vaksi hangyász, megszimatoz egy tekergő kukacot s azt mondja: „élet van benne!” Ez nem igaz! A kukac nem egy hosszúkás, rugalmas tömlő, amibe „életet” töltöttek – hanem az életnek olyan csodálatos képessége, hogy kukaccá tud lenni! Vagy bármivé! S ha a kukac elpusztul, nem azt jelenti, hogy megszűnt az élet, csupán azt, hogy nem óhajt tovább kukac lenni: testének elemi élete más étellel tovább él, s az erő, ami mozgatta, más síkon tovább létezik.

Ahogy az energia, úgy az élet sem vész el, mert minden él, és mindent az élet él!

Az embereket éppúgy, mint az angyalokat vagy a Szent Szellemeket, s amikor Jézust megkérdezték erről, azt felelte: „Én vagyok az Élet!”

Az élet: Isten.

Az anyagvilágban az élet formába öltözik, s ezért érzékelhető.

Az ember a még mikroszkopikusan látható részecskék mozgásából, a szaporodásból, a lassú növekedésből, a falevelek suhogásából, a tüdő lélegzéséből, a szív lüktetéséből következtet arra, hogy mindez él, hogy ez a csoda működteti és alakítja belülről – de amikor ez a szent mirákulum, ez az intelligens energia éppen nem formál, és saját hazájába, a szellemvilágba tér (ez az a pillanat, amikor itt lent a forma széthullik s azt mondjuk „halál”), az élet leveti magáról ruháját, s a maga meztelen végtelenségében ragyog.

Bármilyen különös, amit mondok, de a szellemi világ jobban és valóságosabban él, mint az anyagi világ, mert ott nincs más, csak Élet, amit nem kötnek sűrű formák – de itt lent, a mi világunkban ez az élet a testbe és az anyagba elrejtőzik.

A szellemvilágban nincs szükségünk kocsonyás szemre, hogy lássunk, agyvelőre, hogy gondolkozzunk, mert ott már azok vagyunk, akik valóban

vagyunk: élő lelkek, akik eddig is láttak és gondolkodtak bennünk.

A Szent Szellem az Élet igen magas szintjén „rezeg”, mint tiszta és abszolút tudatos energia, létélményét nem fokozzák le érzékszervei – de éppúgy teremtmény, mint egy földi guru; mint egy kínai bölcs, mint te vagy én, éppúgy a Világ része, melynek látható felét úgy hívjuk, hogy „természet”, a láthatatlan felét pedig, hogy „természetfeletti”.

A Szent Szellem maga az Élet teljessége, aki kívül áll a születés és a halál drámáján, de lelke a Szellemeddel rokon.

Ha szól hozzád, nem azt érzed, hogy itt valamiféle „nem emberi” felhővel beszélsz, hanem éppen ellenkezőleg: az a benyomásod támad, hogy most beszélsz először egy valódi, igazi Emberrel.

És azért érted meg, mert a lelked legmélyén egy hozzá hasonló ember él.

Elmondom hát a Szent Szellemisség tanítását.

Nem szó szerint – ez több kötetet tenne ki – hanem azt, amit ebből megérleltem magamban. Amit a Gyermek elfogadott bennem, s aminek tudatos lényem utánajárt.

Szavanként haladunk majd előre, mivel – mint látod majd – a felnőtt világ már a szavak jelentését sem érti. Rájuk vetíti saját felszínes élettapasztalatát, s azt hiszi, hogy amit ráképzelt egy– egy szóra, az igaz is.

Életünk nagy szavai – amilyen a „boldogság” is – csak a forrásnál tiszták. A történelem sodrásában felismerhetetlenül bepiszkolódnak, s mire évezredek múlva fölbukkannak, már csak a koszt látjuk rajtuk, s nem az eredetit.

A „bábeli nyelvzavar” éppen azt a pillanatot jelképezi, amikor a gőgös egoizmus felbukkanása miatt a szavak elvesztik valódi jelentésüket. Innen kezdve hiába beszélünk – nem értjük egymást.

Ha azt mondom: „boldogság”, Jézus az istenre gondol, a szerelmes kamasz a Pityura vagy a Mariskára, a kutyatenyésztő az argentin dogokra, s K.-né kismama a gyermekeire.

Ebben a zűrzavarban nem lehet nemhogy gondolkodni, de még beszélgetni sem.

Hogyan érthetnénk meg akár egyetlen mondatot is, ha annak minden szavát másképp érezzük és értelmezzük?

Egyenként kell hát a szavakat megtisztítani. Meglátod, milyen izgalmas folyamat ez!

Olyasmi, mintha egy átmázolt olajfestményt restaurálnánk, s egyszerre kibukkanna a mázolmány alól az eredeti.

A zsidó-keresztény hagyomány így írja le a Teremtés történetét: „Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet. A föld puszta és üres volt, sötétség volt a mélység színén, és Isten szelleme lebegett a vizek felett. És mondta Isten:

Legyen világosság! És lett világosság. És látta Isten, hogy a világosság jó és elválasztotta Isten a világosságot a sötétségtől."

E néhány mondat, amit mindenki betéve tud, az emberi eszmélés legmélyebb szövege. Ennél lényegesebbet nem írt soha senki. Benne rejlik életünk oka, célja és végső értelme. Mindenkit az minősít, hogy e néhány sor értelmét milyen szinten éli és érti meg.

Miden szava: szimbólum.

Mégpedig a legsűrűbb szimbólum, amelyet valaha kimondtak. Haladjunk sorjában.

Isten héberül: Elóchim.

A szó az élech-ből ered, és egyszerre egyes- és többes számú. Jelentése pedig: ez, az – illetve ezek, azok.

Amikor az ember lelkében fölfénylett az istenfogalom, onnan eredeztette, hogy AZ.

Vagyis elkezdődött valami, valaki létrehozta, s amikor a teremtet meg kellett nevezni, úgy hívta, hogy AZ.

Döbbenetes, hogy a zsidó kultúrától távoli hindu-árja bölcsek is ezt a szót pillantják meg létünk gyökerénél.

Azt mondják: TAT.

Szótárilag: AZ – de a szent könyvekben Istent jelenti.

Amikor az Upanishadokban olvasod, hogy Tat tvam aszi! – azt jelenti, hogy: AZ vagy te!... Isten lakik benned, elvarázsolva! Nem látod, de AZ vagy! AZ a kezében lévő kődarab is. AZ a tigris, a farkas, a vadkan és a hópehely is. AZ rejlik minden forma mögött, mely ha a halálban széthullik is, AZ nem múlik el, mert belőle van a világ. AZ vagy te is, és AZOK vagytok mind, lényetek múltjában, jelenében és jövődjében: te benne vagy és ő benned van: AZ közös bennetek.

Buddha neve: Tatthagata – ami azt jelenti, hogy AZ-zal (vagyis Istennel) eggyé vált.

A szóban az a pontos és gyönyörű, hogy személy-, nép- és formafeletti. Rámutat a végső Valóságra, de nem óhajtja megnevezni, mert akkor már lehúzná magához, és saját lényéhez tenné hasonlóvá. A bálványimádatnak éppen az az oka, hogy az ember saját félelmeit és vágyait, apjának, anyjának, vagy rettegett uralkodójának képét vetíti az égre, aki büntet, torol és megbocsát, s aki – mint Óz, a nagy varázsló – láthatatlan kulisszák mögül kormányozza szeszélyesen és kiszámíthatatlanul az életet. Ráadásul ez a varázsló nemcsak egy-egy felekezet egyesületi trikóját hordozza magán, mint zsidó isten és keresztyén isten és mohamedán isten... de még a népek bőrszínét is magán viseli: a fehéreké fehér, a feketéké fekete, s a kínai Nagy Sárga Uralkodónak ferde szemei vannak, és sárga

a színe.

AZ minden emberi kivetítéstől mentes.

Nem lehet ráképzelni semmit. Olyan egyetemes, mint egy matematikai képlet. Az $E=mc^2$ minden embernek és minden népfajnak ugyanazt jelenti. Nincs zsidó Az és katolikus Az, sem református Az. Ilyen alapon egy keresztény nem ölhetne meg egy mohamedánt, egy mohamedán egy keresztényt s mindketten egy hindut – mert Az minden népnél Az, s megkerüli a babilóniai nyelvzavar gyilkos tébolyát.

Hervay Tamás, nyelvünk titkainak ismerője megtanított arra, hogy ennél még sokkal gazdagabb és mélyebb a mi magyar szavunk.

Isten eredeti, torzítatlan alakjában így hangzik: ŐSTÉNY.

A szóban ott lakik az ős-Te, és az ős-ÉN. A maszkulin és a feminin.

Ha imádkozol, úgy szólítod meg a Teremtődöt, mint ŐS-TE. Ilyen imádság a Miatyánk is.

De amikor meditálsz, s lényed befelé fordul, magadban fedezed föl Teremtőd fényét, s úgy éled át, mint ŐS-ÉN.

E kettő egy és ugyanaz, s mindkét élményt szétválaszthatatlanul eggyé öleli a magyar kifejezés: „ŐSTÉNY”.

Ízelgesd ezt a szót, forgasd meg szádban és elmédben, mert ez a valódi s magam is így használom ezentúl: „ŐSTÉNY”.

Népünk legmélyebb múltjából ered, s így megtisztítva, mégis úgy hangzik, mintha egy huszadik századi tudományos műből pattant volna elő. Ma már a tudomány határterületére merészkedett fizikusok is úgy látják, hogy az Univerzum léte valamiféle ismeretlen „Őstényre” vezethető vissza. Kb. 10-15 milliárd földi évvel ezelőttig a Mindenség még nem létezett. Azóta van. Semmiből a valami pedig nem tud megszületni – csak akkor, ha mögötte valamilyen őstény lappang.

Ez az őstény azóta is van.

Fönntartja, életben tartja a világot, sőt, nemcsak fönntartja, de minden pillanatban, szüntelenül és állandóan újjá is szüli: folyamatosan teremti is! („Az én Atyám állandóan munkálkodik”.)

Az entrópia törvénye megfellebbezhetetlenül kimondta, hogy minden zárt rendszer a bomlás, a szétomlás, a semmivé válás felé igyekszik – és mégis azt tapasztaljuk, hogy minden él, újjászületik, s Univerzumunk ahelyett, hogy semmivé zsugorodna, elképesztő sebességgel tágul!

Az Őstény állandó „munkálkodása” nélkül ez az ellentmondás feloldhatatlan lenne. Ha kozmoszunk valóban „zárt” lenne, s nem táplálná szüntelenül a kiapadhatatlan ősforrás: létre sem jött volna. Bárhová nézünk, látjuk az „entrópiát”: formák omlanak össze, csillagok robbannak szét, s minden, ami

létrejön, elmúlik – és mégis az egész lüktetve dúsul, új és új galaxisok születnek, s tágul a kozmosz a határtalanba – mert az élet élni akar, s legyőzi az entrópiát.

Az Őstény régóta nem vallásos, hanem tudományos kérdés, amellyel a ráció is számolni kénytelen, különben nem tud tovább lépni. Nem véletlen, hogy e század legjelentősebb fizikusai a maguk módján mind istenkereső, spirituális emberek voltak.

Lépjünk hát mi is tovább.

„Kezdetben teremtette az Őstény az eget és a földet.” Két új szimbólum.

Az Ég természetesen nem a csillagos égboltot jelenti, hanem azt, amire azt szoktuk mondani: „égi”.

Az ÉG a láthatatlan, a jang, a meghatározó, a pozitív, a teremtői ideákkal teli szellem-erő világ. A még testté nem vált gondolat és élet tiszta világa ez. Mai és persze roppant lefokozott kifejezéssel ez a „morfogenetikus mező” – ősi értelemben pedig a természetfeletti világ, amit, mint minden életet, csak akkor tapasztalhatunk meg, ha a Földdel egyesülve formát ölt.

Itt élnek az archetípusok, a hatalmas energiájú Ideák – mindennek, ami a látható világban lesz, itt él az előképe.

„Az Isten – mondja a Szent Szellem – közvetlenül nem avatkozik bele a nagy Múbe, hanem Ideák útján teremt!”

Hogy ez mit jelent, arról a következő, az emberről szóló fejezetben beszélek majd. Itt most csak annyit: az Ég ereje nem csupán a mai tudományos értelemben vett „energiát” jelenti, ami anyaggá válik a híres einsteini képlet szerint, hanem abszolút intelligens energiát is. Az Ég nemcsak „akar” de tudja is, hogy mit akar. Nemcsak összevissza formál, szaporít és alakít – de tudja is, hogy mit mivé s kit kivé formál a maga számtörvénye, geometriája – egyszóval az ideája szerint.

A modern kutatók az Ég értelmét mint „természeti törvényeket” észlelik.

Később az Ég lesz az a szellemvilág, ahonnan minden ered, s halála után visszatér.

Az Ég nem „hely”, s arra a kérdésre, hogy hol van, a legpontosabb válasz talán az, hogy bennünk.

Említettem már, az emberi szellem millimikron szinten megismétli a Teremtés munkáját.

Nos, amikor egy drámaíró a művéhez hozzáfog, először az „ideáját” érzi meg. Hőseinek nincs még teste, arca, története. Ez az a pillanat, amiről Shakespeare azt mondja: „A költő szeme földről égre villan...” Ez az ihlet. Érzi, hogy valami a tudattalanjából hat, de nem tudja, hogyan néz ki, és hogyan működik majd. Ez csak akkor válik számára is egyre láthatóbbá, amikor „vázát megtestesíti képzelete tolla” – vagyis amikor az ideát anyagi formává szüli.

Ez már nem ihlet, hanem szülés. A Teremtés másik, lassú fázisa, amit Shakespeare úgy mond, hogy ekkor a „költő szeme” éppen fordítva: „égről földre villan, s hőseit állandó alakkal s lakhellyel ruházza föl.”

A művész az Őstény munkáját kopírozza kicsiben.

Ezért az ősi időkben, amikor a gőg és az önző ego nem uralta az emberiséget, nem azt mondták, hogy a „művet megteremtettem”, hanem azt, hogy „lehoztam”.

És eszükbe sem jutott, hogy nevüket vastag betűkkel a mű alá vessék. Minél magasztosabb egy mű, alkotójának neve annál mélyebb homályban maradt. „Magánélet” és „magánvagyom” van – de magán-Ég nincsen. Akik innen hozták le a művet – márpedig a valódi, tartós művek innen valók

– pontosan tudták, hogy a közösbe nyúltak bele.

C. G. Jung úgy nevezte ezt, hogy kollektív tudattalan.

Mindez nemcsak szellemi, de testi „teremtményeinkre” is vonatkozik. Amikor valaki azt mondja gyerekére: „Isten adta” – pontosan beszél.

De amikor azt mondja: „Ő az enyém! Az én véremből-húsomból való saját teremtményem!”

– az orránál nem lát tovább. Hiszen mit tett ő ezért a gyerekért, azonkívül, hogy kéjesen összetapadt a társával? Ki adta néki a saját vérét, a saját húsát, a saját ondó- és petesejtjét? Ki formálta meg testében a végtelen múltba nyúló genetikus kódrendszerét? Ki működteti a sejtosztódás emberteremtő folyamatát? És végül, ki lelkesíti meg ezt a kiformalódó testecskét? Ki ad érző lelket, gondolkodó szellemet, sajátos jellemet és sorsot neki? Ki dobogtatja a szívét? Ki lükteti a tüdejét?

Sajnos általános tény, hogy az ember ezzel az elvakult, birtokló szenvedélyével – amit végzetesen összetéveszt az igazi szeretettel – elrontja nemcsak a saját, de gyermeke életét is.

Azt hiszi, ő csinálta, az övé, s úgy viszonyul hozzá. Minden az Égből ered!

Vagy ahogy Jézus mondta:

„Az ember semmit sem vehet, ha nem a mennyből adatott neki!” Az ÉG mindennek Atyja.

A FÖLD pedig a jin, a befogadó, a formaöltő erő – mindennek az Anyja. A hindu szemléletben ez a „maya”, ami nem „káprázatot” jelent, hanem formateremtő ösképeséget.

Így jött létre a kétnemű, kétpólusú Mindenség. Egyelőre azonban még nincs „mindenség”.

Az Egység kettéválása még csak az Őstényben jött létre. A mai tudomány nyelvén: a „Planck-féle fal mögött”, az első ősatom megszületése előtt. Ha egy csoda folytán körülnézhetnél itt: nem látnál semmit.

Ezért mondja az Írás: „a föld üres és kietlen volt.”

A maya még nem volt megtermékenyítve, s a világ ekkor még csupán „Isten gondolata”

volt.

Ez a világdrama előzménye.

Még nem dráma, mert Ég és Föld, hím és nő, pozitív és negatív nem egymás ellenségei – hanem kölcsönös kiegészítői. Csakis együtt van értelmük és valóságuk.

A dráma ellentétes erők tarthatatlan feszültségéből pattan ki, és csak ezután következnek.

Most következik az a pillanat, ami villámként fölcsattan, s innen kezdve mint örökös küzdelem állandóan tart, minden atomban, minden világgá táguló csillagban, örvénylő galaxisokban. Most születik a harc, mely valamennyi lélekben dúl, benned, bennem s még Jézus Krisztus is ezt a háborúját vívta, miközben azt mondta, hogy „Én és az Atya egyek vagyunk.”

Ez ugyanis – mint látni fogod – az Atya háborúja!

A tudomány mai álláspontja igazolja az Írást, amikor azt mondja, hogy itt nem szelíd születés történt, nem valamiféle békés kiemelkedés a kellemes semmiből – hanem Ősrobbanás! Feszültség! Kisülés! Big-Bang! Erők összezapása, melyek ott izzottak már a legelső ősatomban is! Ez a feszültség robbant világgá, önmagunkat sokszorozó, egymást vonzó és taszító csillagokká – s azóta is minden a kívül-belül feszülő energiák drámai feszültségében él!

Íme a dráma előzménye:

„Sötétség volt a mélység színén” – mondja az Írás.

A héber „tehom” szó elsősorban nem mélységet jelent, hanem KÁOSZT!

Dúltságot. Zűrzavart. Rendetlenséget. Megháborultságot.

Ez a sötétségben lappangó bomlott és áporodott Káosz volt, ami a Teremtés pillanatát megelőzte. Mint egy súlyos álom, melyből föl kellett ébredni. Nem a „nem-lét” békéje! Nem a Semmi Csöndje! Nem is az „abszolút szimmetria”, ahogy ezt manapság sok tudós véli, hanem Sötétség és dúlt összevisszaság.

Tohu va bohu, ahogy az Írás mondja. Sötétség és Káosz.

Nem volt még fény, melyben látni. Nem volt még Tudás, mely rendezi a zűrzavart. Nem volt világosság, melybe az örült dúltság szeme megvakul. Dermedt, nyomasztó, halálos álom volt az a bizonyos „nemlét”.

És ekkor az őstény belekiáltott a Sötétségbe:

– LEGYEN VILÁGOSSÁG!!!

Ebben a pillanatban a Káosz megrettent.

És felvette a mai napig tartó reménytelen küzdelmét a „világossággal” és annak Teremtőjével.

Ezt nevezi a Szent Szellem Teremtésnek.

És amikor a gyermek tovább kérdez, magára az Őstényre, ezt az emberi ésszel nehezen érthető, de szívvel nagyon is átélhető választ adja: „Mindennek szüksége van megújulásra.”

A Teremtés tehát nem Brahman „játéka”, nem „békés kilehelődés”, nem is a szellembukás miatti üzemi baleset eredménye, nem is a „kezdeti szimmetria véletlenszerű összetörése” (ahogy sok fizikus véli), hanem abszolút tudatos, s az egész küzdelem végső céljáig előrelátó EGYETEMES MEGÚJULÁSI FOLYAMAT.

A „világosság” nem csupán a látható és láthatatlan fényt jelenti, hanem a Tudást.

Sötét az, ami tudattalan. Sötét az, ami gonosz.

A kettő elválaszthatatlan.

Emberre is mondjuk: sötétség van benne. Az ilyen lehet ostoba is, gonosz is. Nem tudja, mit tesz, s amit az ember nem tudva tesz, jó nem lehet. Mert sötét. Ha tudná, nem tenné. Ha fény lenne benne, nem tenné.

(„Bocsásd meg nekik, Uram – imádkozik Jézus a gyilkosaiért –, mert nem tudják, mit tesznek!”)

A Fény pedig a Tudás fénye, mely sötétben is lát. Mégpedig úgy, hogy eloszlatja.

Ez a jelképes kiáltás: „Legyen világosság!” – nem tizenötmilliárd évvel ezelőtt harsant fel először és utoljára, hanem a mai napig is visszhangosan zeng mindenben és mindenki benn! Ez az Akarat hozta létre, s tartja fenn a világdrámát, aminek szereplői vagyunk.

Ez a sötétség és világosság harca.

Mi emberek csak jóval később „hívtunk az életbe”, s kapcsolódtunk bele ebbe a gigászi méretű megújulási folyamatba, de ha magunkba nézünk, látjuk: ahol tudásunk fénye már átvilágította lényünket, ott rend van, harmónia – ahol még nem, ott sötétség, árnyék és homály, amit nem ismerünk. Akinek életét a sötétség uralja: káoszban él. És retteg és szorong, ahogy sötétben fél az ember, mert nem tudja, hol van s mi történik vele.

S ez még nem lenne baj.

A legsötétebb erdőben is le lehet ülni, és várni, hogy kisüssön a nap. A baj ott van, hogy a sötétség nem az emberen kívül, hanem benne van! Hatalmában tartja, s ezért „nem tudja, mit cselekszik”... vagyis lépéseit sorozatosan „elvéti”.

Vallásos nyelven szólva: vétekben él.

Itt ér össze a keleti s a nyugati tanítás: a „nem-tudás” és a „vétek” egy és ugyanaz.

Az ember nem „bűnös”, hanem tudatlan, s ezért lényét a homály irányítja, és

tetteit elvéti.

Ezt korigálni csakis egyetlen módon lehet: ha a tudás fényét megszerzi! Ez az, amire emberemlékezet óta tanítanak bennünket.

S ez azért ilyen keserves és nehéz, mert amitől a homályban élő ember a legjobban fél, az a lelepleződés.

Az Óskáosz rettenetét éli át mindenki, amikor a Fénnyel szembesül! Ezért gyűlöljük meg azt, aki az igazságot a szemünkbe mondja. Ha valaki vétkeinket leleplezi, azonnal visszatámadunk, mégpedig gyilkos indulattal. Az indulat intenzitása jelzi, hogy a másiknak mennyire van igaza.

Ha nagyon igaza van: keresztre is feszítjük.

Egy szufi bölcs azt mondta: „Ha valakit nem gyűlöl ezer ember, az még nem igazi szufi!”

Ha visszanezedsz az emberiség történelmét, látod az új és új jelmezben és díszletben felbukkanó világdrámát. A fényemberek állandóan azt kiáltották: „Legyen világosság!... Láss!... Tudj!... Ismerd meg önmagadat! Világítsd át a káoszodat, mert vétekben élsz!”...A sötétségben élők válasza pedig az elrejtőzés volt, a „nem!”, a „nekem van igazam!”, a „te vagy az aljas, az ostoba, a gonosz!”... az agresszív tiltakozás minden hiteles tudással szemben.

A fényt azonban – mivel teremtői Akarat – legyőzni nem lehet.

A legyőzhetetlen túlerőnek ez a bizonyossága vezette a fényembereket ahhoz a felismeréshez, hogy az Őstény: boldog!

„Ó, boldog Isten!” – szoktuk mondani, s valóban ez az egyetlen szó, amivel megközelíthetjük Isten „lelkiállapotát”.

Ezt a boldogságot élte át a hindu rishi, a kínai bölcs, a keresztény szent, s minden üldöztetése ellenére maga Jézus is – nem véletlen, hogy ezzel a szóval kezdi tanításait.

De ugyanezt fejezi ki a zsidó gyökérelmény is, amikor a Biblia kezdő mondataiban többször is elismétli a Teremtés minden fázisánál, hogy „Látta az Isten, hogy JÓ!... És látta az Isten, hogy NAGYON JÓ!” Héberül ez így hangzik: tov.

Ez kimeríthetetlenül gazdag szó.

Jelenti a „jót”, a „helyeset”, azonfelül a határtalan „örömet”, „vidámságot”, „megelégedettséget”, boldogságot! Aszerint, milyen színvonalon éled meg, jelenti az érzéki beteljesülést, amit a szeretkezés kelt benned, a gyönyörűséget, amit a szépség és harmónia okoz, a kiapadhatatlan bőség és gazdagság örömét, s azt a diadalmas, túlerőből fakadó derűt, ami legyőzhetetlen!

A zsidó jókívánság ma is úgy szól, hogy Mázl-tóv!

Amikor az esküvőkön földhöz csapják a tányért, ezt kiáltják szétfröccsent cserepei fölött: „Mázl-tóv!”

Vagyis hiába pusztulás, halál és káosz: a Boldogság örök és legyőzhetetlen.

A szó ugyanaz, mint amit Isten élt meg az ősteremtés pillanatában. „Tóv”.

Ha egy pillanatig át akarod élni, mit jelent ez, gondold végig a következőket:

Hogyan küzd a fény és a sötétség? A fény egyszerűen csak fénylik. De mit tesz a sötétség?

Ha gyertyát gyújtasz, eloszlik. És azonnal látod, hogy milyen zűrzavar van körülötted. Amíg a gyertya nem égett, hiába tártad ki az ablakot, a sötétség „nem ment ki” – mert valójában nincs. A fény hiánya: ez a sötétség. És a káosz csakis ebben az állapotban tud dühöngeni. Azt művel, amit akar, mert nem lehet látni. Ahol nincs fény, ott szorongás uralkodik. Nem lehet tudni, mi, hol van, mi omlik össze s rohad el – még azt sem, hol van ennek az egész nyomasztó sötétnek a határa: az orrod előtt, vagy egy végtelenül mély örvény fenekén.

Ha kigyulladt a fény, a sötétség már sohasem tudja visszaállítani a hatalmát, mivel ez nem valamiféle fekete lepel, melyet magára boríthat, hanem éppen fény (és látás és tudás!) hiánya!

Ezért, ha győzni akar, csakis egyet tehet: nekiesik a világosság forrásának, s azon van, hogy

kioltsa.

És ez az, ami lehetetlenség. Miért?

Mert a világosság az Őstény akarata, s ez az akarat addig működik, amíg a szándéka be nem teljesedik.

Más szóval: a világteremtő világosság kiolthatatlan.

Vagy még egyszerűbben: az életet megszüntetni nem lehet, mert élni akar! Ez az Istenbizonyosság alapja.

Amikor az Őstény teremtővé vált, s kimondta akaratát, tudta, hogy győzött!

Ez az Ananda, a Tóv, a Makariosz, a Boldogság, az Öröm. Ez van mindenben s mindenkiben, legbelül.

A fényteremtő Őstény legelső érzése: világgá teremtette magát, s tudta, hogy amit tett, az „jó” és „üdvös” – sőt: legyőzhetetlen.

Innen kezdve a fény mindig örömet szül, s az öröm fényt – ez az, amit életünk hétköznapijaiban úgy hívunk, hogy „életöröm”.

Mondhatnánk úgy is, hogy „fényöröm” – mert fény és élet egy és ugyanaz.

Magyar embernek ezt nem is kell magyarázni, mert ősei a világ népei közül talán egyedül értették meg ezt az összefüggést, amikor kimondták: **VILÁGOSSÁG – VILÁG**”.

Nem Licht és Welt, nem light és world – hanem **VILÁGOSSÁG**, mely **VILÁGOT** teremt.

Őseink tudták a titkot.

Hogy a világ nem egyéb, mint az őstényből kiáradt világosság.

Tudták, hogy a világosság nem csupán fény, hanem tudás és látás! Ezért mondták, hogy szemünknek világa van. És aki nem lát, az világtalan. Amikor Einstein sokezer esztendővel később rájött arra, hogy a fizikai világban a fény az, amelynek sebessége abszolút, és semmi fölötte már nincs – csak egy halvány kis részletét sejtette meg annak az igazságnak, hogy az egész Világ Világosságból van szőve.

Csak a halála előtt kezdte sejtteni, hogy van valami, ami még a fénynél is gyorsabb.

Ez a gondolat, ami nem ismeri az időt, s mindent egyszerre és egyidejűleg összeköti. Mint a telepátianál, úgy a fény „részecskéinek” információjához sem kell sebesség és idő – mert az egész Világ szétválaszthatatlanul összefügg.

Ami a fizikusnak „fény”, az a bölcsnek teremtő „gondolat”. Lényegében e kettő ugyanaz, csak más-más síkon jelenik meg.

A Teremtés pillanatában mérhetetlen mennyiségű boldogságenergia szabadult fel az Őstény szelleméből. Az Egy megsokszorozta önmagát, s legnagyobb örömét, a Teremtés képességét átadta az Univerzum minden létezőjének, mely most már, Hozzá hasonlóan, képes önmagát is mindig magasabb szinten újra és újra megalkotni.

A testi ember ezt az ősboldogságot a semmihez sem fogható szexuális öröm csúcspillanataiban éli meg, amikor az égi oldalon álló férfi magja kirobban, s a földi oldalon álló nő méhe ezt a magot befogadja. E két boldogságnak más az íze – de mindkettő a Teremtés boldogsága.

De facto évmilliárdok története ismétlődik meg minden nászban.

És ez nemcsak ilyenkor, az „emberteremtés” sorpillanataiban ismétlődik meg, hanem mindig. És nemcsak az emberben, hanem mindenben és mindenben, ami él: mert az Univerzum minden létezője, az atomoktól a legmagasabb szellemekig a folyamatos Teremtés boldog lázában él.

Megvilágosodott jógik vallomásából tudjuk, hogy „felébredésük” pillanatát csakis a legmagasabb kéjérzethez lehet hasonlítani: ilyenkor teremtették meg ugyanis tiszta és valódi önmagukat, s ezt a beteljesült érzést, mint testi emberek, csakis a nász pillanataiban élték meg, amelynek öröme csak úgy hasonlít ehhez a magasfokú boldogsághoz, mint egy halvány szikrácska a villámfényhez.

De az íze hasonló.

Az Őstény világteremtő örömét mindenbe belerejtette.

S ettől az első ősatom világokká szaporodott, örvénylő csillagrendszerekké dúsult. S a folyamat nem állt meg: jelenleg is tágul és növekszik a határtalanságba.

Amit a hagyomány „bukásnak” vagy „eredendő bűnnek” nevez, már másik kérdés.

Ez az embernek a sötétséggel való küzdelméből ered, mely elhitette vele, hogy önteremtő képességével a nagy Egységből kiszakadhat, s nem fogta fel, hogy ez az „ön” csak látszathatalom, s hogy nem magától „teremt”, hanem közvetlenül az Őstényből – hogy testével, lelkével és szellemével központi áramforrásból él.

Ahogy Nap nélkül nincs élet a földön, úgy Isten nélkül sem lenne világ. Nemcsak ember és katicabogár – de még egy vízmolekula vagy hidrogénatom se.

„A Teremtés totalitását – mondja a Szent Szellem –, törvényének egyetemes érvényét s a szüntelen teremtő aktust csak a mi szellemi valónkban és szféránkban élhetjük meg, de lehozni közéték és láttatni véletek nem tudjuk. Nincsenek szavak a csoda csodálatára.”

Az öröklét titka – a Szent Szellem tanítása szerint – a Teremtőtől kapott indításban, a belőle való énségi szikrák szüntelen és folyamatos fejlődésében van.

E szikrákban vívja meg önmaga megújódását: bennem, benned és mindenkiben, sőt, mindenben, ami él.

S mivel ez dráma, küzdelem, a sötétséggel és a káosszal vívott háborúság, a fejlődés nem egyenes vonalú, ahogyan azt a laposan gondolkodó emberi tudat véli, hanem örvénylési folyamat, mely táguló spirálkörökben, ha nem is ugyanazokra a pontokra, de ismétlődő létállomásokra újra és újra visszatér.

Minden születésünkkel a Teremtés pillanatát ismételjük meg. Minden földi csatába szólított étellel a fény jelenik meg a világban – ez az a tiszta életöröm, amelyet csakis kisbaba korunkban élhetünk meg –, de ahogy növekszünk, s múlik az idő, testünkben, lelkünkben és külső világunkból is fokozatosan előhívódik a legyőzhetetlen sötétség és káosz hatalma.

Amit testünkben tapasztalunk, az az elmúlás, az entrópia törvénye. Ki nevezné az öregedést, a fogak kihullását, a bőr ráncosodását, a tehetetlenné válást és a halált fejlődésnek?

Amíg a nap fölkelőben van s világossága növekszik, úgy véljük, a fényel minden tágul és „fejlődik” – de amikor a fény lehanyatlak s eljön az éjszaka, ha nem merjük is kimondani, de úgy érezzük, hogy az egész csoda riasztóan „visszafejlődik”.

Éjszaka az ember úgy érzi, mintha szunnyadna a Teremtés.

S valójában így is van: amikor valaki átmegy a halál legszorosabb kapuján, van egy pillanat, amikor megtapasztalja, milyen volt a nem-lét a világ teremtése előtt, amikor csak sötétség volt és káosz.

Amikor még nem volt világ és nem volt világosság. Ez az a pillanat, amikor a legéberebb szellem is így kiáltott fel:

– „Én Istenem, miért hagytál el engem?!”

A létspirál azonban forog tovább.

S ezért minden elalvást követ a fölébredés. És minden halált követ az újjászületés. Mert a világosság kiolthatatlan.

És ez nemcsak a testre s a lélek bármiféle állapotára vonatkozik, de kivétel nélkül mindenre, ami a világba lép, legyen az akar növény–, vagy állatfaj, nép, faj, vagy akár egy egész civilizáció.

A forma ilyenkor széthull, s a szellem – levonva belőle küzdelmének tanulságait – új formában és létállapotban ismét megjelenik.

A világdrámának mindig van egy olyan szakasza, amikor minden teremtett „világossága” elsötétedik, s átmegy a kaotikus széthullás az „entrópia” és a halál szakaszán – de ezt mindig követi az újjászületés, a megifjodás, a megújulás.

Nemcsak a „földre esett gabonamagnak” – mindennek át kell mennie a halál metamorfózisán, hogy új életet teremjen.

Az élet: folyamatos átváltozás. A test megvénül s meghal, az ego csonthéja megreped, s szerepét eljátszva felbomlik – s ez a kaotikus széthullás lesz az alapja az új létciklusnak: minden új csírának, sejtnek, fajnak, sőt civilizációnak is.

A teremtő titka, hogy a halál nem megsemmisülés, hanem az újjászületés küzdelmes előzménye.

Amíg az emberben a tudatlanság, vagyis az átminősíthetetlen Sötétség van túlsúlyban, rettegve és szorongva éli meg ezt a folyamatot, mert abban a tévhitben van, hogy az élet megölhető, az életöröm megfojtható és minden, amit magában értéknek, gazdagságnak vél, sőt, még azt a mindennél ősből és boldogítóbb érzését és tudatát, hogy VAGYOK!!!... a káosz magába rántja, és végleg megsemmisíti.

Ahogy azonban a tudás világossága egyre több és több csatát nyer benne, s az eredendő sötétséget fényesebbé teszi, úgy látja meg a lassan oszló homályban, hogy az élet megölhetetlen, s hogy benne is az Őstény szellemisége él.

S ez a szellemiség halhatatlan, legyőzhetetlen – és boldog!

Az ilyen ébredező lélek, ha át is megy a halál kapuján, már nem elenyészik és megsemmisül – hanem megboldogul.

„A test gondolata a halál – a lélek gondolata az örök élet.”

Ha valaki önmagát testével és testének történetével azonosítja, az állandó halálfélelemben él. Az ilyen ember, bármennyire pillanatnyi örömet zsebel is be, boldog nem lehet soha. Bármilyen önáltató trükköt eszel ki: minden öröm elenyészik a zsebében, még a zsebe és a keze is.

Ha azonban valakiben a lélektudat felébred, ha szenved is – boldog, mert tudja, hogy minden elvehető tőle, csak az élet és a jövő és az Őstényhez való

tartozás mindennél erősebb szeretete nem.

8

Az ember titka

A Szent Szellem tanításaiból csak egyetlen gondolati szálat húztam ki: amelyik a boldogság kérdésével összefügg.

Ő azonban sokkal többre tanított bennünket, s amikor látta, hogy nemigen értjük, sőt, egyre jobban fáradunk, dilemma elé került: folytassa-e a valóságnak a távlatos bemutatását, vagy pedig leszálljon a mi színvonalunkra, s életünk hétköznapi problémáiról beszéljen?

Beleütközött abba a szegénységbe, amelyben mindannyian élünk. Csakis a kis kérdések érdekelnek bennünket: miért sír föl éjszakánként a gyermekünk, miért nem találunk megfelelő társat magunknak, miért viselkedik zavarosan a főnökünk, vagy hogyan lehet egy-egy feszültséget talpmasszázzsal elűzni.

A nagy kérdésekről az a ki nem mondott véleményünk, hogy nem ránk tartoznak. A papok, a tudósok és a filozófusok magánügye, akiknek az a szakmájuk, hogy ilyen „elvonat” kérdésekkel foglalkozzanak.

A sötét kor emberhülyítésének jellegzetes tünete ez, mely az embereket nemcsak lenézi, de lenyomva is akarja tartani: mindenkit csakis arra tanít meg, ami a szorosán vett szakmája, és semmiféle univerzális tájékozódást és mélyebb gondolkodást nem tűr meg. A sötét kor azt akarja, hogy az ember maradjon is sötétségben, s ezért mindenkit nemcsak igénytelennek és ütődöttnek tart, de azt akarja, hogy az is maradjon.

A baj ott van, amikor ezt el is hisszük magunkról.

Jézus az Isten titkait megosztotta a legegyszerűbb emberekkel is, s amit nem tudtak még befogadni, arról azt mondta, hogy majd az Igazság Szelleme fogja megtanítani nekik – aztán pár évszázaddal később, a sötétség terjedésével a gondolkodás már csak néhány kivételes ember tragikus magánügyévé vált.

A sötétség taktikájának legravaszabb eszköze, hogy az igazságra való szomjúságot teljesen kioltsa bennünk.

Kíváncsi voltam, a Szent Szellem hogyan dönt, mert még az is előfordult, hogy az érdektelenségtől valaki elaludt közülünk.

S ő folytatta tovább tanításait!

Azt mondta alvó tanítványára:

– „Nem baj! Őt majd alvás közben, a tudatalattiján át fogom tanítani!”

Egyetlen alkalommal állt csak meg.

Azt mondta:

– „Ma nem tudok Isten dolgairól beszélni. Valamilyektek dűltan űl itt, égő dilemmával a szívében. Beszéljünk először erről! Mert amíg ezt nem oldjuk meg, nemcsak ő, de a belőle sugárzó türelmetlenség miatt a többiek is alkalmatlanok arra, hogy a tágabb igazságot befogadják!”

S ekkor belement a „kis ügybe”. Ha jól emlékszem, valami párcapcsolati feszűltség volt. Fölfedte rejtett okait, megsűntette a fulladt, önös indulatokat, s amikor így eloszlatva a hétköznapok gondját, megteremtette az igazság befogadásához szükséges űnnepi terepet: visszatért a „nagy kérdésekre”.

Olyasmit mondott, hogy ezek a „kis ügyek” számára is fontosak. Ezekben a hétköznapai gondjainkban jelennek meg azok a nagy drámai feszűltségek, amelyek az egész világdrámát mozgatják. És ezeknek a megoldása: sorskérdés! De soha a kis kérdéseinket megoldani nem tudjuk, ha nem értjük meg a legnagyobbat is!

Az ember egy sűrű erdőben lehet, hogy csak a következű fát látja, de ha nem veti tekintetét a sarkcsillagra, nemhogy az erdőből nem fog kitalálni, de még a következű lépését sem tudja jó irányban megtenni.

Igenis, kell olyan órákat teremtenűnk, amikor nem a lábunk elé, hanem a csillagokra nézűnk! Amikor megfeledkezűnk bajainkról, gondjainkról, lelki– és sorsproblémáinkról, s fölfelé nézűnk, hogy megpillanthassuk a valódi űtirányt és távlatot. És amikor ezt már világosan látjuk, visz– sza kell térni űjra az „erdőbe”, hétköznapai űgyeinkhez, melyeket csakis ennek a távlatos igazságnak a fényében tudunk megoldani.

Aki bölcsen él, űgy dolgozik sorsán, mint egy festű a képén: időnként hátralép, megnézi az egészet – időnként közel hajol, s a távlat emlékével kidolgozza a részleteket.

Ha nem így tesz, belevész a képébe.

Meg kell tanulnunk az Univerzum nyelvét – s aztán lefordítani a mi egyszeri, mulandű és hétköznapai életűnkre.

Ez nem könnyű munka, de boldogan élni másképp nem lehet. Pontosan azért nem, mert egyikűnk sem olyan kis létszámű, egyűgyű, primitív ember, ahogyan azt a tömegcikkgűártű politikai, álvallási, álművészai nagyiparosok vélik, akik először rendkívűl erős szuggesztűióval lealacsonyítják az emberiséget, s amikor ez sikerűl, széttárják a kezűket s azt mondják:

– Mit tegyűnk, ha ez kell nekik!

Igenis, sokkal gazdagabbak vagyűnk!

Ha máshonnan nem, ezt onnan is tudjuk, hogy életűnk értelmetlenségétől és celtalanságától mérhetetlenűl szenvedűnk.

Az Őrűk Ember mindenkiiben megszűlűthátű, s a nagy korok és a nagy

emberek ezt is tették.

A Szent Szellem, mielőtt rátért volna az Ember titkára, részletesen kifejtette, hogy az egész Teremtés nem egyéb, mint az Őstény megújulásának hatalmas és csodálatos folyamata. Nem „játékból” lépett ki Önmagából, nem is azzal a naív jó szándékával, amivel nem látta előre, hogy a belőle fakadó lények – akiknek ráadásul még „szabad akaratot” is adott – az ő szép, boldog és harmonikus játékát csúnyán elrontják, hanem azért, mert egy világdrámában vállalkozott arra, hogy mindattól a sötétségtől és káosztól, ami a nagy Kilégzés előtti nem-lét zártságában összegyűlt benne, ily módon megtisztuljon, hogy felfényesedjen s harmóniává, ragyogó létté oldja Teljességét.

Végtelen számú létszikrát, isteni szikrát bocsátott ki saját felragyogott fényéből, s ezek, mint a belőle való katonák, állandó külső-belső háborúságban, az ősatomtól az emberig s azon tovább, egyre nagyobb tudatosságához jutva s egyre tágulóbb fénnel vívják csatájukat az össötétség és az őskáosz ellen, mindaddig amíg a Világosság – elsősorban az önmagunkon aratott győzelem következtében – teljes diadalt arat.

Isten: Egy.

De lényének két valósága van.

Az egyik, aki az általa teremtett világba „belelakik”. Ez él benned és bennem, minden emberben, állatban, növényben, még egy sejtben vagy egy atomban is. Ha a kezvedbe veszel egy követ, el lehet mondani, mi van benne kőzetanilag, vegytanilag, őstörténetileg, kémiaileg, fizikailag, atomfizikailag, energetikailag – de a legvégső szó az, hogy Isten van benne.

Ésszel felfoghatatlan, mivé tudja magát a Teremtő csodálatos erejével „belevarázsolni”. És minden azért él és fejlődik, mert Ő végtelen számú gondolatainak és érzéseinek egyetlen kis hajszálidegével, de benne van! Tudata az atomtudattól, a sejt tudattól az emberi tudaton át az Univerzális mindentudásig számtalan fokozaton képes megjelenni.

De bármely tudatszintet vizsgálod is: a káosz és a Rend harcát kivétel nélkül mindenütt megtalálod. Főleg a természetben, ami az Égi és Földi erők nászából jön létre, s ahol lehetetlen nem észrevenni, hogy amit az ember féloldalasan „evolúciónak” nevez, nem egyéb, mint az egyre magasabb öntudatra ébredésnek, sőt, a Megvilágosodásnak a hatalmas folyamata.

Minden állandóan és örökké átalakul, formát ölt, és formáját leveti, és új formát ölt, és új formáját is leveti – és minden egyes parányi létciklus egy-egy kis fényélmény, egy-egy „jobban tudom már” élmény.

Isten „másik lénye” azonban kívül áll a drámán. Nem vesz részt benne, nem „igézi bele magát”.

Ő az, aki a teremtő Igét kimondta – de az igézetbe maga nem bonyolódott

bele.

A Szent Szellem azt mondja: „Ő az, aki vár”.

Ő az, aki végtelen türelemmel és szeretettel várja vissza azokat a lényének teremtő részéből kibocsátott fényszikra-katonáit, akik csak akkor térhetnek vissza Hozzá, ha háborújukat győztesen megvívták.

Istennek ez a magasztos lénye sohasem nyilvánul meg. A világdrámába nem azonosul bele, az örvényben nem forog: nem válik senkivé és semmivé – azon túl, hogy Van és Volt és Örökké lesz, nem lehet sem tudni, sem mondani Róla semmit.

Ő a világtengely, a mozdulatlan centrum, mely körül minden változik és forog.

Ha Ő nem lenne, ha Teremtésébe magát teljesen belevetné, ha mindig beleálmodná magát a művébe, s teljesen azzá válna, mint az ütközeteit vívó szikrái, lényei, szellem-katonái, soha a káoszt és a sötétséget legyőzni nem tudná, s a csupán belülről forgatott létspirál örvénye elnyelné. Mondok egy példát.

Shakespeare számos tragédiát, színművet, komédiát írt. S bennük legalább háromszáz szerepet: királyt, bohócot, koldust, hízelgő udvaroncot, gyilkost, rablót, tündért, szellemet, féltékenységtől őriöngő hadvezért, szerelmi lázban élő fiúkat, lányokat, szörnyetegeket, még számárrá változtatott munkásembert is – de ha mindezeket a lelkéből fakadt lényeket összeadod és egymásba gyúrod, akkor sem tudod meg, ki volt az a William Shakespeare! Mindenki benne volt, hiszen belőle eredt – s ő mégis több volt mindegyiknél.

Sőt, továbbmegyek.

Maga Shakespeare sem tudta, hogy ő valójában kicsoda!

Hiába minden zsenialitás, bölcsesség, teremtőerő, s hiába a legmélyebb önismeret: lelkünk centrumában lakik Valaki, aki megismerhetetlen! Mégpedig azért, mert Ő az, aki bennünk a megismerő!

Ő az, aki szemünkkel lát, ujjunkkal tapint, agyunkkal gondolkozik és lelkünkkel érez – de nincs egy külső pont, ahonnan mint másakra, rá lehetne látni... mert éppen Ő az, aki lát.

És önmagát nem tudja megnézni.

Nem véletlenül mondta egy tökéletesen megvilágosodott bölcs arra a kérdésre, hogy „Ki vagy te?” – azt, hogy „Mit tudom én?!”

Ő ismeri az ént – de az én nem ismeri Őt, hiába a teremtőmánya.

Ahogy Shakespeare egyetlen hőse sem tudta, hogy valaki írta vagy teremtette őt.

Istent „megismerni” csak úgy lehet, hogy a „külön én” föloldódik benne, mint csepp az óceánban: érzi, hogy eleven víz, mint ahogy idáig is érezte, csak

nincsenek már határai: együtt lüktet, süllyed és emelkedik az egésszel, nem magánosan dideregve, hanem Vele és benne.

Valahogy így érezheti magát az a valaha útjára bocsátott öntudatcsíra vagy „szellemkatoná”, aki küldetését, a sötétséggel vívott háborúját győztesen megharcolta, s így a Teremtés eredendő célját elérte.

Minden bizonnyal ez a valódi Boldogság.

Mi azonban még javában küzdünk, s a beteljesülésnek ezt a csodálatos állapotát csak mint sejtelem vagy előérzet élhetjük meg. Távoli jövő szalad ilyenkor elénk, csak úgy, mint fagyban langyos szélfuvallat.

A meg nem nyilvánuló, „elrejtőzött Istent” csak egyetlen módon érhetjük el.

Imádsággal. Az imádság nem egyéb, mint a lét örvényébe belependerült fényszikrának vagy „szellem-katonának” kommunikációja a láthatatlan és a mozdulatlan Középponttal – Istennel, aki „vár”.

Imádság sokféle van, aszerint, hogy ki miben forog, milyen szenvedéllyel és vágyakkal – valódi ima azonban csak egyetlen egy van.

Az, amikor az ember a harcához segítséget kér.

Ahhoz, hogy sötétségét világossá tegye s káoszát harmóniává alakítsa. Az ilyen imádságban nem a küzdelem megúszásához, nem is különféle vágyai eléréséhez kér segítséget az ember – hanem ahhoz, hogy Isten akaratát betölthesse, ami nem más, mint az egész Teremtés célja: az őskáosz és a sötétség legyőzése.

S ez – mint majd látni fogod – nem kívül, hanem az emberi szívben történik.

Az Őstény, miközben lényének egyik részével világgá válik, a másik része örökké a világon kívül marad.

Ezért van az, hogy a Bibliában különféle nevei vannak.

Jehova, Elochim, Adonáj, Úr, Teremtő – nem becenevek, hanem különféle lényegének megnevezései.

A legfőbb név minden bizonnyal a „Vagyok, aki vagyok”.

Azontúl, hogy van, volt és örökké lesz, nem lehet tudni róla semmit. „Az örökkévaló – mondja a Szent Szellem – nem lép bele a világba, hanem IDEÁK útján teremt. Abban a szférában, amit „égingek” nevezünk, létrehozza mindennek az ideáját, aminek hatása most már megnyilvánul, beleforgó a létbe, ahol az Út törvénye szerint, állandó fejlődésben és átalakulásban érlelődve, azzá válik végül, ami benne ideális – azaz: eszményi. Az Út: küzdelem. S ennek a küzdelemnek érlelő tapasztalatai a legnagyobb értékek – így világosodik meg a sötétség, s válik renddéből a káosz.”

Mi az az idea?

Ez az a szó, amire a materializmus a legdühösebb, jobban haragszik rá, mint az Istenre.

„Hol egy idea? Mutasd meg, s hiszek benne!”

Csak hogy ezt megmutatni, s felszúrni, mint túvel egy színes lepkét nem lehet.

Két módon azonban mégis be tudom mutatni: egy tréfával, s egy tudományos kísérlettel.

Naszreddin Hodzsa, a huncut szufi bölcs épített magának egy házat. Öt éven át dolgozott rajta, míg végül elkészült.

Éppen a kávézóba tartott; malteros kézzel és mézporos ruhában, amikor az úton találkozott egy ismerőssel, Hakim Alival, a fűszeressel.

– No, és milyen a házad? – kérdezte Ali.

Naszreddin fölvetett egy téglát a földről s azt mondta:

– Ilyenek halmaza.

Ami ebben a válaszban derülséget szül, nem más, mint hogy valamennyien tudjuk, mi az az

idea.

A világ – éppúgy, mint Hodzsa háza – csakis tervek alapján jöhet létre, s nem lehet véletlenszerűen összedobált elemek halmaza.

Minden csírában benne van már a növény teljes képe és formája.

Az Oxfordi egyetem De La Warr tanzakán sikerült olyan sugárérzékeny lemezt előállítani, hogy a gép lencséje elé helyezett rózsabimbó körül már láthatóvá vált a kibomlott rózsza képe is. Aminek valamivé lenni kell, az már ott van, benne van: csupán idő kérdése, hogy megnyilvánuljon. Más dolog – és ezt a Szent Szellem lényegesnek tartja –, hogy a lassú kibomlás során, külső és belső okok miatt ez a „terv” sohasem tud tökéletesen megvalósulni. A küzdelem során mindig eltorzul. Nem lesz egészen olyan, mint az ősképe, mint ideális mintája.

De a MINTA benne van!

Ez a minta – kép, tervek – minden létrejött dolognak vagy lénynek az abszolút szellemi valósága. Egy atom szerkezetének éppúgy, mint egy hópehelynek, vagy éppenséggel egy embernek.

Mai, szcientifista nyelven úgy is mondhatnám, hogy „tökéletes információval ellátott energia-struktúra”.

Egy idea tehát hordozza magában a konstruktív értelmet, a létrehozó erőt, és annak a formának a tervét, ami a megnyilvánuló világban anyagi alakká válik.

Mindezt azonban mi már csak akkor tapasztaljuk, ha itt kibontakozik. Észlelésünket az idő összefüggéstelen, pillanatnyi mozaikokká töri. Ezért érdekesek azok a természetfilmek, melyekben mondjuk egy pillangó kibontakozásáról naponta csak néhány filmkocka készül, s a végén egyetlen perc alatt áttekinthetjük a hernyó, a báb több héten át folytatott küzdelmét, hogy végre várjon valamivé. S amikor ez a „valami” hirtelen megjelenik a szemünk előtt, azt gondoljuk: „Aha! Szóval ezért birkózott magával ez az araszoló

hernyó, hogy pillangó legyen belőle! Itt a beteljesült kép!" Utólag már azt is látjuk, hogy ezt a hernyót nemcsak valami múltbéli ösztön formálta, gyúrta és alakította – hanem határozott cél is, egy „lennem kell valamivé!” jövőbeli akarata.

Most, hogy kibontakozott, már látjuk, mit akart: pillangóvá akart lenni, mert ez volt az ideája!

Még érzékletesebb a következő példa.

Az ember, a maga kis „vegkonyhájában” megpróbálta a Teremtés művét reprodukálni.

Olyan úgynevezett „Élet-számítógépen” gondolkozott, amit úgy programozott, hogy előállítsa a maga „élet-univerzumát”, márpedig úgy, hogy alkalmas legyen további „élet-univerzumok” előállítására. Automatikusan szimulálták a sejtek működését.

Ahhoz, hogy ezt elérjék, először „élet-alakzatokat” – vagyis ideákat – tápláltak a gépbe, amelyek alkalmasak az önsokszorosításra, saját felépítésük kódolására és megváltoztatására. Később, amikor a folyamat már bonyolultabb lett, az ősidea már felismerhetetlenné vált. Sőt, azt is észrevették, hogy egyfajta bizonytalanság vagy véletlenszerűség ebbe a mesterséges „élet-univerzumba” éppúgy beleépült, mint a „szabad akarat” a valódi Világegyetembe.

Vagyis teremtői idea nélkül még az ember sem tud semmit sem létrehozni.

Az isteni ideák az égi szférában vannak.

Minden, ami lesz, általuk lesz – és nem az ostoba „téglák” véletlenszerűen egymásra dobált halmazából.

Az ősatomtól az emberig mindennek megvan a maga ideája, melyet ki kell teljesítenie. Ez az, amit a szellemvilág evolúciónak nevez, és ez nem azonos azzal a folyamattal, amit a materialista tudomány így nevez, s ami szerint az ősatom addig formálta az atommagját, míg majommá bonyolította magát, s a majom, aki megelégette már az élet viszontagságait, addig törte a szűk majomfejét, míg lassan két lábra állt, és emberré okosodott.

Az evolúció számtalan kiteljesített és egymásra épülő idea haladványsora, a tudatosság egyre magasabbra vezető lépcsőfoka, amelyet az isteni szikra az ősteremtés pillanatától fogva törvényszerűen megjár.

Minden teremtői idea abban a legmagasabb világban van, amit az Írás ÉG-nek nevez.

De mivel a Teremtés eredetétől fogva ÉG és FÖLD kapcsolatából áll elő, megnyilvánulni csak akkor tud, ha a földi, természeti világban megvannak már létrejöttének feltételei.

Amíg nincsenek, az idea nem látható, „nem jön le”.

Az anyai anyagvilág csakis azzal az ideával termékenyíthető meg, aminek

befogadására készen áll.

A tudós ezt a maga szintjén onnan észleli, hogy minden anyaállat csakis a maga fajtájának génjeivel kerülhet affinitásba, mással nem, s hiába állítják, hogy az ember a majomtól származik, a majom ideáját hordozó genetikus kódrendszer oly mértékben más, mint az emberé, hogy egy csimpánz vagy egy gibbon ondósejtjével emberi asszony nem termékenyíthető meg.

A tudomány még mindig a jelenséget s nem a lényeket vizsgálja. De még innen is elfogadható az a másik megfigyelése, hogy a már létrejött idea a földi világ körülményei között hatalmas küzdelmet vív, nemcsak a fönntmaradásáért, hanem a kibontakozásáért is, s ebben a küzdelemben formálódik, alakul, alkalmazkodik, tapasztal és „okosodik”. Számptalan kísérlet bizonyítja, hogy a „földi körülmények” megváltoztatására miféle intelligens „mimikrivel” reagál a növény- és állatvilág, hogy nemcsak a tollak színe, de még a szervek funkciója is hogyan alakul át, s válik alkalmassá előbb-utóbb egy új, magasabb rendű idea „lehozatalára”.

De nem a hernyó találja ki, hogy lepke legyen, s a pillangó hiába tud repülni, sohasem lesz belőle madár.

A Teremtésnek mi csak a legalsó, vízszintes történetét látjuk, annak az anyagi természetnek a lomha és csodálatos mozgását, amiben – míg földi sorsot élünk – mi is benne vagyunk.

A titka azonban minden pillanatban a láthatatlan világban van, az ÉG-ben, ahonnan mi is származunk, amely voltaképpen az igazi hazánk.

Úgy is mondhatnám, hogy Istennek csak a varázsköpenyét látjuk – hogy mi van e mögött a csillagokkal és formákkal ékes, örökösen változó köpeny mögött, azt nem.

Mit jelent embernek lenni?

Mi az az Idea, amit mindenki magában hordoz, s ki kell teljesítenie? Ahhoz, hogy ezt a titkot megismerjük, két szimbolikus mondatot kell megfejtenünk.

Az egyik, hogy az Őstény az embert saját képére és hasonlatosságára teremtette. A másik, hogy a föld porából alkotta, és saját, élő szelleméből.

Az ember mind a Biblia, mind a tudomány szerint, viszonylag későn jelent meg a világ színpadán, s ez a két mondat azt jelenti, hogy minden benne van.

Ha csupán a testedet vizsgálod, látod, hogy az a Teremtés sokmilliárd éves történetének valamennyi emlékét magába sűríti. Az első ősatom kibontakozásától kezdve a szervetlen, a szerves, a növényi és az állati lét minden megélt „ideáját”, tapasztalatát, ösztönélményét s a tudatosodásnak valamennyi drámai kalandját hordozza magában. Atomjaid tudják, hogyan kell molekulákat formálni, sejtjeid tudják, hogyan kell szaporodni, csontjaid tudják, hogyan kell kikristályosodni – lényed százbilliószor száztrillió kisebb-nagyobb

„intelligencia" összeműködéséből áll össze, és azon felül emlékszik még nemcsak a szárazföldre, de a vízi létezés emlékeire is – egyszóval mindazokra az ideákra, amelyeket az isteni szikra már megvalósított és megélt.

Születése előtt az anyaméhben formálódó testünk ezeken az évmilliárdok lassú spirálisain kialakuló formációin néhány rövid örvénymozgással végigrohan, mintegy újra felidézve és magába olvasztva azoknak a leckéknek a tapasztalatait, amelyeket már megtanult.

Eszünkkel nem gondolunk erre, pedig így van.

Amikor Csuang-ce tudós barátja azt mondta, hogy „te nem vagy hal", föl sem merült benne, hogy volt egy stádiuma magzati létének, amikor még ő is kopolyúkat érlelt formálódó kis testecs– kéjében, s hogy mindez azért volt, mert lényének eltemetett mélységeiben ő is ott hordozta a „halság" és a vízi létezés ösztöni emlékezetét.

Minden bennünk van, a Teremtés valamennyi kódjele. De ezen felül még más is.

Közvetlen eredetünk az Őstényből.

Szellemünk az Ő szelleméből való, s lényünk ideája hozzá hasonlatos. Az ember egy „mini"

isten.

Nemcsak azért, mert az evolúció minden alulról fölfelé emelkedő tapasztalatát magába sűríti, mégpedig oly tökéletesen, hogyha minden megszűnne, egyetlen emberből az egész világot rekonstruálni lehetne – hanem úgy is, hogy Isten „fölről lefelé" a maga képét ebbe a teremtményébe belevetítette.

Ezzel a gondolattal a mai ember nem tud mit kezdeni.

Azt kérdi: „Hogyan lehet egy ilyen parányi és mulandó vacakban, mint én, olyan fenséges Csoda, ami az egész végtelen Univerzumot létrehozta? Hogyan lehet egy földön araszoló hangyában ilyen óriási, kozmikus szellemiség?"

A választ az analógia törvénye adja meg, s az a legújabb felismerés, hogy testünk legkisebb sejtjébe egész lényünk bele van kódolva.

Csontom parányi sejtjéből rekonstruálni lehet nemcsak embervoltomat, de annak milyenségét is.

Nincs „nagy" és „kicsiny" – a Müller Péter egyetlen, apró sejttem molekuláris szerkezetében is benne van.

Az ember: Isten sejtje. Minden titka benne van.

Azok az „embersejtcskék", akik valaha az Őstényről kezdtek beszélni, erre a titokra döbrentek rá.

Belenéztek mélyen kicsiny önmagunkba, s fölfedezték a legnagyobb csodát.

És ez az Ember Ideájának a legmélyebb titka.

Az már egy jóval felszínesebb fölismerés, hogy az ember gondolkodó, kreatív lény is, hogy mentálisan fejlett, s tud formálni, alakítani, beszélni, teremteni, hogy házakat tud építeni, városokat tud létrehozni, s a természet rejtett erőit fölfedezve, a Föld képét is át tudja alakítani.

Ha nem is ilyen színvonalon, de az állat is rendelkezik mentális képességekkel. És tud szőni, otthont formálni, okosan élni és alkalmazkodni. Az etológusok az emberi intelligenciának szinte valamennyi előképét megtalálják a természetben, sokszor igen magas, bámulatos fokon.

Az embert azt teszi emberré, hogy Istenre emlékezik.

Hogy fölfedezi magában az Őstény eleven jelenlétét, hogy belőle való, Hozzá tartozik, s hogy az Ő munkáját folytatja, amikor a sötétséggel és a tudatlansággal való harcát életről-életre megvívja.

Az ember előbb tanult meg imádkozni, mint racionálisan gondolkodni. Tudása, intelligenciája, bölcsessége és lelki érzékenysége már ennek az istenélménynek a következményei voltak. Ma, a vaskor fagyos telében mindezt már másképp látjuk. Ahogy elfelejtjük ifjúságunkat, nem emlékszünk az emberiség ragyogó tavaszára sem. Minden eleven élményünk kiszáradt, megbomlott, széthullt, beleforgott a káosz örvényébe. Egyetlen csökevényes kis „istenemlékecskénk” maradt meg: a ráció. De az is napról-napra hűl, életellenessé válik, s egyre sötétebbnek és értelmetlenebbnek látja a világot.

Annak a bizonyos Aranykornak, mely a nagy spirális forgásban elmerült, a lényege az volt, hogy az istentudat elevenen élt, mind az emberi lélekben, mind a közösségben, mind a társadalomban.

A nap szemtől sütött, és teljes erővel. Nem kellett beszélnie se róla sokat, mert mindenki látta, és a csontjaiban érezte energiáját.

És tudta, hogy egy vele.

Az ember ekkor közel volt az Istenhez, olyan közel, hogy magában érezte és fölismerte.

Minden valódi hagyomány és igazi tudás innen ered.

Az a tudás, hogy a „világ” és a „világosság”: egy – ekkor született meg. Ez az őselmény szülte a szavakat, melyeket ma már nem is értünk, hiába törjük rajta a fejünket.

Amikor én egy-egy alapvető szó titkát boncolom, tulajdonképpen ezt az aranykori élményt próbálom megidézni. Kevés sikerrel, mert érteni valamit, nem ugyanaz, mint élni. Ahogy a vakok tapogató tapasztalatai sem azonosak a nyíltszemű látással.

Minden istentudás és lényeglátás ebből a korból származik, s amit az ember ma annak nevez, akár vallásnak, akár tudománynak, az a valódinak még legjobb esetben is csak a torzképe.

Van erről egy roppant becsületes és igaz történet.

Naftali rabbi egyszer a Midrásról beszélt, melyben Isten minden következő nemzedéket előre bemutatott Mózesnek, papjaival és tanítóival együtt.

– Miért említi először a nemzedéket s csak utána szellemi vezetőiket? – kérdezte egyik tanítványa. – Hát nem a vezetőké, a papoké és tudósoké az elsőbbség?

– Tudjátok – felelte szomorúan Naftali –, Mózes tekintete úgy ragyogott, mint a Nap, Józsuáé mint a Hold, és így tovább, és így tovább... egyre sápadtabban ragyogott a szellemi vezetők tekintete... Ha Isten váratlanul engem mutatott volna meg Mózesnek, bizonyára így kiáltott volna fel: Ez itt a rabbi lenne?!... És rémületében eszét vesztette volna."

Ez az igazság.

A lét nagy spirális forgása következtében a sötétség fázisába ért, s aki ezt nem fedezi föl önmagában, az a legsötétebb.

Ha csak arra gondolsz, hogy jóval az Aranykor múltával, már az elsötétülés idején a hagyomány nagy műveit, a Védákat, a Mahabharátát, vagy a Bibliát éppolyan emberi kezek írták le, mint mai korunk bármelyik, percéletű művét, s összeveted a két színvonal közötti különbséget, azonnal látod, hogy amit manapság „vallásnak” vagy istenélménynek nevezünk, az az eredetinek jó esetben is csak egy egészen elhalványult mása. És ez a jó eset is ritka. Leggyakrabban a valódi teljesen kiüresedett, formálissá vált paródiája.

Az ember valódi istenélménye egyrészt azt jelentette, hogy tudta, kicsoda ő: kiből eredt, kibe tér vissza, hol van a hazája.

Másrészt pedig azt, hogy a sötétség és a világosság harcában mindig a világosság és a világ oldalára állt: egységben érezte magát nemcsak az egész Láthatatlan, de a Látható világgal is, a földi természettel, amelyet nem kirabolni akart a maga önzőhasznára, hanem fölnevelni, sőt, megváltani.

Ez az Ember Ideájának küldetése.

Amikor manapság azt mondjuk, hogy embertelenség, pontosan látjuk, miről van szó.

Elveszítjük az „ember ideáját”.

És ez nem azt jelenti, hogy valamiféle állati szintre süllyedünk vissza, egy-egy előző „idea” önmagában szép és nemes színvonalára, hanem sokkal mélyebbre: a káosz dúltságába és sötétségébe.

Az embertelenség azt jelenti, hogy kíméletlenül ki akarjuk oltani az élet fényét, és akarva– akaratlanul feldúljuk és megsemmisítjük a „világot” amelynek ölén élünk.

Az „Ember Ideája” először egy öntudatlan, álomszerűen boldog, csecsemői állapotban jelenik meg.

A Biblia úgy hívja: Ádám.

A hely, ahol él, még nem az anyagvilág.

Egy szimbolikus kert, melyet úgy hívnak: Éden.

Benne szunnyad még a férfi és a nő, az Őstény szelleme, de már van és létezik, bár nem tudja, ki ő. Nincs még „Énje”. Még érzi magában Teremtője melegét, jóságát és gondoskodó szeretetét, de nem tud semmit. Legfőképpen azt nem, hogy ott lappang benne létrejöttének szülőoka: a Fény és a Sötétség drámája.

Nem tudja, mi a jó és a rossz, azt sem, mi a fény és a sötétség. Mindkettő szunnyad még benne.

„Az Ember Ideája – mondja a Szent Szellem – a legnehezebb és legüdvösebb küzdelemre van hivatva.”

Erről azonban még sejtelve sincs: ártatlan, gyermeki, értelen boldogsággal él a gondviselés tenyerén.

Olyan nemtelen, mosolygó, örömteli lény, mint amilyen én lehettem abban az időben – vagy talán még néhány hónappal azelőtt –, amikor a könyv fedőlapján lévő kép készült.

Valamennyien kis „Ádámok” vagyunk életünk elején.

A magzati lét bizonyos szakaszáig mindkét nem tulajdonságait magunkban rejtjük. Nem „nemtelenek” vagyunk, hanem kétneműek. Mielőtt nemi szervünk kiformalódik, még nem látszik rajta a döntés, hogy az „ég”, vagy a „föld” szerepét játsszuk-e el, fiúk leszünk-e vagy lányok.

Ádám kétnemű.

Férfivé csak akkor válik, amikor a „bordájából” Éva megszületik. A duálissá lett szellem nagy misztériuma ez.

Figyelemre méltó tény azonban, hogy bár a szétválasztás már megtörtént, Ádám és Éva inkább testvérként élnek a paradicsomban, semmint házasfelekként.

A „bukás” előtt nem született gyermekük.

Vagyis sok más, hatalmas konfliktussal együtt a nemiség drámája sem ébredt föl bennük.

Ha megfigyeltél már kis csecsemőket, láttad, hogy érzéki örömeiket átélnek, sőt, okoznak is maguknak, de ezek autoerotikus örömeik. Magukban s maguknak élvezik kis testüket – a másik nem kell hozzá.

Ádám – mint a kisbaba – boldog.

Ezt a boldogságot vizsgáltam magamban, amikor – bár egy felnőtt már látta, hogy fiú vagyok – én magam nem tudtam erről még semmit.

Ebben a boldogságban nincs még semmi zavaró.

Az ember mindent megkap, szeretik, és nem fél semmitől.

S mindez azért lehetséges, mert egyelőre hiányzik belőle a tudás.

Hogy mi mindent nem tud az ádami, évai kisbaba, az csak akkor válik nyilvánvalóvá, ha a „Gonosz” kísértése fölébreszti benne szunnyadó éntudatát, az egót, mely az isteni egységből kiszakítja, ártatlanságát elveszti, s háborúságát a sötétséggel és a káosszal elkezd.

Sorsszerű pillanat ez, s nem valamiféle gikszer vagy sajnálatos eltévelyedés.

Ahogy az ember nem maradhat örökké csecsemő, úgy ideája sem maradhatott volna meg a paradicsomi világ boldog lebegésében.

Ez az „idea” ugyanis küzdelemre hivatott – ahogy az egész Teremtés célja és lényege is az.

Ebből a passzív állapotból tehát föl kell ébrednie, s az ősteremtéssel magával hozott sötétséget át kell minősítenie fényé és tudássá.

El kell hagynia tehát ezt a felelőtlen, áldott állapotát. Bele kell mennie a világgal és önmagával folytatott ütközetek új és új csatáiba, bele kell merülnie a természetbe, magára kell vennie az egész felelősségét, veszteségek és győzelmek sorozatát, hogy a benne lévő isteni lélek megtisztulva s teljes ragyogásában magára ébredjen.

A teremtői ősállapot megváltásának nagy célját kell beteljesíteni minden emberi szellemnek.

Elindulása előtt úgy érezte, hogy „Isten tenyerén” él. Ez az érzés adta a boldogságát.

Amikor csatába indult, ezt az élményét elvesztette.

Boldogtalanná vált, s a hovatarozás élménye elhomályosult benne.

De amikor legyőzte már a káoszát és a sötétséget, ez az érzés, sőt, világos felismerés nem azt mondatja benne, hogy „én az Isten tenyerén élő passzív és ártatlan csecsemő vagyok”, hanem felébredt ember, aki tudja, hogy „Én és az Atya egyek vagyunk!”

S ezentúl az egész mindenség az Ő tenyerén él!

A Szent Szellem, miközben a „bűnbeesés” szimbolikus históriájáról lefosztott minden hamis értelmezést, fölhívta a figyelmünket arra a mondatra, amikor az Úristen fgy szólt: „Lám, az ember olyan lett, mint egy közülünk. Ismerjót és rosszat”.

Vagyis éppenséggel ennek a ősi ártatlanságnak az elvesztése indftotta el az embert azon az úton, melyen istenhasonlóságát megszerezheti.

Ha ézt nem teszi, a Biblia ma két oldal lenne. Ha egyáltalán megfrta volna valaki.

Mert akkor még Teremtés se nagyon lett volna. Az egész világdrámára nem lett volna szükség.

Mi az, amit egy ádámí csecsemő nem tud még? Elsősorban szeretni.

Sokan összetévesztik a kisbabák ragaszkodását, hamvas báját és mohó odatapadását a szeretettel.

A babának azonban, mivel éntudata is halványan pislákol még, fogalma sincs arról, hogy neki önmagából a másíknak, az anyának, az apának, vagy éppenséggel a világnak adni kell.

Hálás mosolyát a szülők adakozónak vélik, pedig nem az. Csak jelzi vele, hogy jólesik neki valami, és élvezi.

Figyeld meg, milyen szeretetlenül bánik a kisgyerek a játékaival! A macit odavonszolja a párnájához, mert jólesik neki vele aludni, de a következő pillanatban, amikor már nem kell neki, érzéketlenül elhajítja, vagy meg is ütögeti.

A kutyusnak pedig néha meghúzza a szőrét, a szemébe nyúl, rácsap olyan helyen, ahol ez fáj neki. Mozdulatai időnként még kegyetlennek is tünnek, bár leggyakrabban nem azok: egyszerűen csak nem ismeri a szeretetet. A szülők ilyenkor azt mondják: „Ne bántsd a kiskutyát, mert fájdalmat okozol neki! Mit szólnál, ha én is meghúznám a hajcskádat, mint te a kutya szőrét?!”

Az érzékeny s kevésbé bölcs kutyák ösztönösen viszolyognak a gyerekektől. Elbújnak a sarokba, hogy megóvják magukat a tortúrától. A tapasztalt, jólelkű kutyák azonban megadóan tűrik az embergyerek érzéketlen mozdulatait: nem bántják, mert érzik, hogy ez nem agresszió, csak tompa tudatlanság.

Az anyák pedig annyira szerelmesek a gyermekükbe, hogy észre sem veszik, hogy ez az érzés nem kölcsönös.

Ők adnak, s a másíknak állandóan kell valami.

A szimbolikus történetben Ádám és Éva is ilyen állapotban éltek: elfogadták az isteni szellemvilág ölelő szeretetét – de őik maguk sem Istent, sem egymást nem szerették.

Honnan lehet ezt tudni, hiszen leírva nincsen?

Először is onnan, hogy a valódi szeretet: megkísérthetetlen!

A valódi szeretet: éber egységélmény, amelyet megtörni nem lehet. Aki ezt éli, tudja, hogy Ő hozzám tartozik, és én Hozzá tartozom; bármi történik is velünk, az közös. Ha az ember szereti az Istent, nem tesz olyat, ami rossz neki. És ha szereti a társát, nem tesz olyant nélküle és külön, ami ezt az egységélményt megsérti.

Ha Éva szerette volna Ádámot, odament volna hozzá, s azt mondta volna:

– „Te, ez a kígyó akar tőlünk valamit. Jó lesz ez nekünk, mit gondolsz?”

És Ádám – ha szerette volna Istent – azt kérdezte volna:

– „Uram, ez a Sátán azt javasolja, együnk a Jó és Rossz Tudás fájáról. Üdvös ez nekünk, Uram?”

Ez azonban nem történt meg, mert szimbolikus őseink még nem ébredtek magukra, s éppúgy viselkedtek az Istennel és egymással, mint a piciny gyermek a szüleivel, vagy éppenséggel egy másik kisgyerekekkel szemben. Nem ébredtek még egymás és önmaguk valóságára sem.

Félre ne érts: ez nem önzés!

Az önzés csak az egoitás megszületésével lép a drámába.

A hagyomány ezt úgy hívja, hogy lunáris érzület, ami azt jelenti, hogy a lények úgy viselkednek ilyenkor, mint a Hold: elfogadják a Nap éltető sugarait, de ők maguk semmiféle fényt adni nem képesek még.

Ahhoz, hogy ez megtörténhessen, az embernek föl kell fedeznie és győzelemre kell vinnie magában a Fényt – és ez nem történhet meg másképpen, csakis úgy, ha végigjárja az abszolút tudatosulás nehéz és szenvedésteli ösvényeit.

Később, ha az Ember Ideájának beteljesedett állapotáról beszélek majd, látni fogod, hogy Tudás és Szeretet szétválaszthatatlan fogalmak. Ahogy a pénznek egyik oldala a fej, a másik az írás, az isteni egységélménynek a bal oldalát „tudásnak”, a jobb oldalát „szeretnek” nevezik.

De ez a kettő: egy.

Az „ember tragédiája” a szellembukással indul, ami azt jelenti, hogy elindult a jó és a rossz megismerésének útján.

Az igazi Tudás megszerzésének nagy kalandja ez, s mivel már szó volt róla, hogy a tudás: fény – ez egyúttal a világosságért, sőt, a megvilágosodásért vívott nagy küzdelem nyitánya is.

Nem olyasmi történt tehát, ami „áthúzta a csalódott Teremtő számításait”, hanem éppenséggel az, ami az ősteremtés eredendő célja és értelme: a „Legyen világosság” akaratának drámája az őskáoszal és a sötétiséggel.

Az, amit az Írás „Sátánnak” vagy „Gonosznak” nevez, nem valami világon kívüli helyről csöppent a történetbe, nem is egy másik, rossz „isten” teremtménye, hanem mindig és mindenhol a sötétiségnek és a káosznak a képviselője, olyan erőé, aminek meg kell szűnnie, mert nincs helye sem Istenben sem a világban.

És az emberben sem.

Mint minden dráma, a világdráma is bukással indul. S ez egyszerre igen sok következménnyel jár.

Először is a szellemiségünk kiszakadt az öntudatlan egységből, s megteremtette – s majd később életről-életre megteremti – a saját különvalóságát, amit úgy hívunk, hogy „ego” vagy „személyes én”.

Másodszor pedig kizuhan az időtlenségből, s beleazonosul a már kialakult természeti s anyagi lét mulandóságába.

Ekkor jelenik meg egy új, eddig ismeretlen élmény: a halálfélelem. Ez a fény-sötétség dráma sötét, kaotikus oldala.

A halál az ember szelleme számára, mely örökkévaló, természetellenes állapot. Mindig az volt, és örökké az is marad. Hiába látja, hogy ez itt a dolgok rendje: minden elmúlik, szétomlik s beleforog a káosz sötétjébe: ő, aki maga az Élet és az Ősvilágosság szikrája, ezt az élményt nem tudja elfogadni.

Lelke legmélyén mindenki tudja, hogy halhatatlan.

Csakhogya az az „én”, akit egy-egy földi életciklusra formált magából, ezt már nem tudja. Nem is tudhatja, hiszen ő maga nem az: csupán egy szerepe, egy mulandó variációja isteni szellemiségünknek, amely, ha eljátszotta drámáját, testi jelmezét ledobva, visszaolvad a múlhatatlan egységbe, ahol is egy bármikor fölidézhető emlékké válik.

A Szent Szellem ezt úgy tanítja, hogy bár a Teremtő megajándékozta teremtményeit a „Teremtés” képességével – de mindaz, amit a teremtmény teremt, már mulandó; és alá van vetve az örökös átváltozás törvényének.

Ezt a könyvet ketten írjuk.

Valaki, aki nem hal meg bennem soha – s egy másik, aki már ennek a teremtménye, s akinek neve a könyv fedőlapjára van írva.

Ez a Müller Péter éppúgy halálra van ítélve, mint bárki, vagy bármi amit szeret – jéghegybe faragja betűit, melyet az első meleg szél elolvaszt.

Ez a könyv is mulandó. Nemcsak a papírja, de még a betű is. Sőt, még a benne lévő gondolatok közül is mindazok, melyeket csupán Müller Péter gondolt el, s nem a benne élő halhatatlan szellemiség. Ha visszatérek majd valóságos hazámba, s már nem „tükör által homályosan” látok, bizonyára olyan megértő sajnálkozással fogok majd visszanézni erre a munkámra, mint amikor manapság nyolcéves koromban írt füzeimet olvasom – így láttam akkor, ennyi tellett tőlem.

De nemcsak művem, a házam is mulandó, amelyben lakom, a gyermekeim, a feleségem, a barátaim, a kiskutyám, kedvenc íróasztalom, a hazám, melyben élek, a történelmi kor, amelyben szenvedek: minden és mindenki elmúlik.

Az egóm ez ellen az abszurdum ellen úgy védekezik, hogy erről az egészről el akar feledkezni! El akarja hitetni magával, hogy ez a futó kaland a NAGY ALKALOM, s a mélyről sugárzó halhatatlan létélményt megpróbálja rögeszmés erőszakkal rávetíteni a futó pillanatokra. Minden sejtelmet, érzést, sőt, ésszerű tapasztalatot igyekszik megvakítani magában, s azt képzei, hogy mindez az övé, s örökké az is marad. Már a legkisebb betegség, vagy a hozzátartozóim bajai is kifejezett rémülettel töltenek el, s az, hogy a telekkönyvileg bejegyzett otthonomban ki fog ülni ötven esztendő múlva, sőt, hogy ez az egész ház és környék lesz-e még egyáltalán, eszembe sem mer jutni!

Ilyen helyzetben boldogságról beszélni lehetetlenség.

Az önvarázslatnak ugyanis nem létezik olyan tökéletes foka, amit az állandóan érzett szorongás és félelem ne rombolna szét!

Vannak „majdnem sikerült” pillanataink.

Amikor például egy anya gyermeket szül, az öröm annyira elborítja, hogy eszébe sem jut, hogy halandót szült e szenvedésteli, nehéz életre. Ilyenkor az öröm olyan erős, hogy néhány percig vagy óráig kioltja benne a félelmet.

S ez az állapot addig tart, amíg a baba fájdalmasan felsír, mert fáj a hasa, vagy valamilyen ismeretlen kín gyötri.

Az Édenből kizuhant lélek legalapvetőbb élménye, hogy ősboldogságát elveszíti. Megszűnik nemcsak a gondtalansága, s álomszerűen átélt egységélménye, de az Őstényhez való közelsége és öntudatlan kapcsolata is, amit úgy élt meg, hogy „szeretve van”.

Ez az az élmény, amit a jó anyák megkísérelnek a maguk áldozatos és aggodalmas vonzalmával az újszülöttnél pótolni.

Az isteni szeretethez képest ez azonban csak emberi gyertyafény: egyetlen anya sem adhatja vissza egy földi emberré vált szellemiségnek azt a tudatát, hogy halhatatlan.

Egyrészt azért nem, mert ezt maga az anya sem látja benne.

Saját teremtményét, kis husikáját, testecskéjét, szopikáló, szuszogó, álmodó, síró és mosolygó, halandó kis embermagzatot lát a gyermekében. Úgy szereti őt, mint a föld – s ez pedig mulandó, óvó, védő, de szorongó szeretet.

Ismertem anyát, aki megsimogatta babájának pelyhes fejecskéjét s azt mondta: – „Szegényke!”

S ez az érzés minden anyában átsuhan: eleget élt már ahhoz, hogy tudja, miféle életre szülte meg gyermekét.

Másrészt pedig azért sem merül föl magában a felnövekvő gyermekben sem ez a tudat, mert az ego kialakulásával a szellemi eredet emléke elhalványul benne, s a halhatatlanság élményét elveszíti.

Amikor a hagyomány azt mondja, hogy ez a folyamat „lázas az Isten ellen”, úgy érti, hogy ilyenkor a teremtő erővel rendelkező szellemiség „önálló vállalkozóvá” válik – saját istenévé lesz.

Körülbelül úgy, ahogy a Napból fakadó fénysugár – abban a hiszemben, hogy ő fénylik és világít, hiszen benne van a fény, s bárhová vetül is, mindent fénybe borít s felizzít – letépi magát a központi forrásról, s elkezd önfényében élni.

Ez a szellemlázadás lényege.

De ez a Teremtés lényege is, mert a fényadó és életadó nagy Egy csakis így, sokká válva tudja harcát a sötétséggel és a káosszal megvívni. Bármilyen tragikus tény és „vétek” ez az elszakadás: a világdráma végső célját és

beteljesülését csakis ezen az úton lehet elérni. Az élet nem bűn, hanem heroikus vállalkozás.

Olyan küzdelem és háborúság és gyönyörűséges kaland, amiben az emberi szellemnek győzelmet kell aratnia, elsősorban önmaga káosza és sötétsége felett.

A tanítványok nem értik: miért becsüli Jézus többre az „eltévedt”, mint a „húséges” bárányokat.

Éppen ezért.

Mert bennük tisztul meg a világ, az ő bukásuk és győzelmük, szenvedésük és diadaluk által oszlik el a sötétség, s válik maradandó renddé a káosz. Hatalmas paradoxon ez, amit kevesen értenek meg.

Ahogy azt sem értik sokan, hogy miért kell az ellenségünknek nem hétszer, de hetvenhétszer megbocsátani, s hogy miközben a „bűnnel” kíméletlen harcban állunk, miért kell a bűnös embernek megbocsátani.

Amikor valaki kinő a csecsemőkorból, az „ősbukás” történetét kicsiben megismétli.

Én-tudata kikristályosodik, önös erőteret alakít ki maga körül, s hamarosan szülei ellen is fellázad, hogy saját, öntörvényű útját bejárja.

Innen kezdve úgy viselkedik mindenki, mint egy „kis isten”.

A szülők és a társadalom megbotránkozva figyelik ezt a folyamatot, s minden erejükkel megpróbálják ezt a lázadást megszelídíteni vagy még inkább elfojtani.

Nagy, fényes korokban azonban ez nem így volt: az ősi, kamaszkori rítusok, – amit elsápadt formában még a kereszténység is őriz – a kisfiúkat és lányokat éppen ellenkezőleg: beavatták szabadságukba!

Menj! Éld a saját életed! Teljesítsd be önmagad! Légy szuverén harcos! Öntörvényű ember! Légy szerető! Légy szerelmes! Találd meg a saját párodat! Légy apa, anya! Csináld meg sorsodat! Találd meg azt a hangot, mely nem kívülről, hanem belülről szól hozzád! Légy önmagadért; másokért és az egész világért felelős ember! Felnőtnnek lenni bizony magános, nehéz kaland – de megúszni nem szabad, mert ez a küzdelem útja, melyen rosszal, jóval, bukással és diadallal találkozol majd, s ha ezt nem éled végig, soha a bölcs öregségig, soha a beteljesedésig, soha az amúgy is elveszett boldogságod megtalálásának élményéig el nem juthatsz!

Ezek voltak a kamaszkori beavatások titkos parancsszavai. Céljuk nem az volt, hogy a fiatalokból simulékony, alkalmazkodó egyennyuszikat neveljenek, hanem bátor harcosokat!

Hősöket, akik megélik saját egoitásuk tragikumát, a mulandó élet nehézségeit, akik felnőtt módon vállalják sorsukat, vétkeiket s erényeiket, akik a bajban önmagukban is meg tudnak kapaszkodni, úrrá és úrnővé lesznek saját portájukon, míg végül olyan erőssé válnak, hogy képesek lesznek magukat is

legyőzni.

Ez lesz majd az igazi diadal.

De ehhez harc nélkül, sebek nélkül, csalódás és kudarc nélkül nem lehet eljutni.

Minden embernek át kell mennie az életnek azon a stádiumán, amikor saját maga „istenévé”

válik.

Igazi alázatra csakis a királyok képesek; szolgák és szolgálékú emberek soha. Mert mit áldoz föl az ilyen? Azt, ami sohasem volt az övé? A gyengeségét? A sikerületlen ambícióit? A föladott csatáit, félelmeit és gyávaságait?

Aki nem élte meg lázadó kamaszkorát, felnőttiségének magános ütközeteit, bölcs öregember nem lehet soha.

Meghalni sem tud nyugodt szívvel, mert viszi magával kiéletlen vágyait, átvilágítatlan sötétségét, mellyel nem mert megütközni.

Nagyanyám életét azért idéztem fel, mert nála láttam egyedül, hogy az öregséggel járó minden keserves és nyomorúságos testi nyűg mennyire másodlagos, ha valaki a sorsát bátran megcsinálta.

Tudta magáról, hogy győztes ember – s ezért az arcáról még álmában sem tűnt el a mosolygás.

Aki nem mert élni, az a haláltól is félni fog.

A halál nem büntetés.

Isten nem bosszúból találta ki, hogy a vétkeket megtorolja.

A „halál” nem egyéb, mint törvényszerű átfordulás azon az állapoton, ami a világ Teremtését megelőzte.

Amikor még nem volt semmi, csak sötétség és káosz. Amikor még nem harsant föl a „Legyen világosság!” akarata. Szerencsére nem tart sokáig – mert Isten van, és élet van, és világosság is van. De mivel itt minden kicsiben és nagyban örökké megismétlődik – ez a sorsfázis is kihagyhatatlan.

Az emberi lélek valójában csak akkor sejtheti meg, hogy az Őstény a világot miért teremthette, amikor átmegy a halál metamorfózisán. Először elönti a növekvő szorongás, hogy a Sötétség elborítja, s az élet semmivé lesz... s utána felvillan a fény élménye, s boldogan tapasztalja, hogy mégis él, hogy van, hogy nem nyelte el a káosz.

A halál élményéről sok könyvet írtak. Magam is beszéltem róla, de azt hiszem, nem mondtam el azt a lényeges dolgot, hogy ennek a nagy „halálos” átváltozásnak is van egy „holtpontja” – amikor a régi élet széttört már, de az új még nincs itt, mert nem történt meg az újjászületés.

Van a folyamatnak egy fázisa, amikor a lélek a senki földjére jut, ahol minden

megszünni

látszik.

A fény is, a világ is, én is... a bármilyen formában, de „vagyok!” élménye is semmivé válik.

Keresztes Szent János ezt nevezi a „Lélek sötét éjszakájának”.

Ezen az állapoton még olyan éber szellemiség is átmegy, mint Jézus. „Én és az Atya egyek vagyunk, Ő bennem s én Őbenne” – mondotta többször is tanítványainak, s a kereszten mégis így kiáltott fel. – „Én Istenem, miért hagytál el engem?!”

Ez a holtpon.

A nagy átfordulás olyan stádiuma, amikor a sötétség látszatgyőzelemhez jut: úgy tűnik, megszűnik benne a „világ világossága”, vége az Életnek, s az Isten elhagyta.

Jó tudni előre, hogy ez az újjászületés nehéz és törvényszerű előjátéka. De ez a tudás is megszűnik itt, mert ebben a rövidzárlatban minden tudás kialszik, azzal az őselménnyel együtt, hogy „én vagyok”.

Mély eszméletvesztés ez.

Gyanítom, hogy sok kisbaba azért fél elaludni, mert fél, hogy többé nem ébred föl. Csak ha már megtapasztalta, hogy minden elalvást a boldog felébredés követ, adja át magát a legmélyebb álomnak is.

A testi és a szellemi világ között van egy ilyen sötét szakadék.

Aki pedig a szellemi világgal kapcsolatban áll, pontosan tudja, hogy a lélek az agóniában néha úgy kifárad, s eszméletét olyan erősen elveszti, hogy bár lényé átérkezett már, még odaát is hosszabb-rövidebb ideig altatják Mesterünk szavai szerint oly módon, mint „csecsemőket a bölcsődében”.

Ez az egyik alapvető oka, hogy a legtöbb klinikai halálból visszatért ember semmiféle „fényélményre” vagy „másvilági állapotra” nem emlékszik, csak arra, hogy megszűnt minden, ő maga is.

Sajnos manapság ez az általános tapasztalat.

S ez azért van, mert sötét korunk nemcsak élni, de meghalni sem tanítja meg az embereket.

Ez a kettő szétválaszthatatlanul összetartozik: aki vakon, öntudatlanul, zűrzavarosan és lélektelenül élt, az ugyanígy fog meghalni is, sőt, még nehezebben, mert egész életében nem tett mást, minthogy az elmúlásról megfeledkezzen, hogy szellemi valóját letagadja magában, hogy szemét befogja a nagy távlatok előtt; s elhitette magával, hogy ő a teste, az ego az énje, s csakis a földi megszerezhető, megehető és kiélvezhető élet az ÉLET.

Az ilyen ember nem tudja, hogy a halál a legnagyobb ünnep, amikor nem a semmibe vész, hanem hazaér.

A mai embernek semmiféle halhatatlanság-tudata nincs. Abban még a legjobb esetben is legfeljebb csak „hisz” – csakhogya ez nem elegendő. Nemcsak azért, mert ez a „hit” zavaros és homályos, hanem azért is, mer minden „elhívés” gyenge és bizonytalan: a döntő pillanatokban összeroppan.

A halhatatlanságról tudni kell.

Úgy kell tudni és ismerni, ahogy tudjuk és ismerjük kezünket és lábunkat, ahogy mozgatni tudjuk az ujjainkat, és tudjuk kilőni a Holdra a rakétáinkat.

A „hit” üres szó, a sötét kor találmánya, amit azért talált ki, hogy az embert homályban tartsa.

Jézus sohasem beszélt „hitről”.

Az a görög szó, mely az Evangéliumban áll – a pistis – szó szerint azt jelenti, hogy meggyőződés.

Megbizonyosodás. Az, hogy én egy Boldogságról szóló könyvben ilyen sokat beszélek a szenvedésről és halálról, éppen azért van, mert valamennyien szenvedünk, állandóan a halál árnyékában élünk, s ha e tény előtt befogom akár a magam, akár az olvasóm szemét, a szorongást és a boldogtalanságot mindannyiunkban csak növelem.

Igenis, tudni kell, miért szenvedünk – és tudni kell azt is, hogy aki értelmesen szenvedett, az nem meghal, hanem megboldogul.

Sőt, tudatosítani kell magunkban még valami döntő, általános és mindenkire érvényes helyzetet is.

Ez az egész világ, amelyben jelenleg élünk, a holtpontra felé közeledik. Közösségi sorsunkban valamennyien azt éljük át, amit mindenki átél a halál közeledtekor: fél, hogy az egésznek nincs értelme, nincs jövője; szorong, hogy a Semmi elnyeli, s úgy érzi, hogy „elhagyta az Isten”.

Egy civilizáció éppúgy meghal, mint egy ember.

És roppant nehéz egy haldokló világ testében még élő, eleven sejtnek lenni. A pánik, a kapkodás, a céltalanság, a kilátástalanság és a félelem ugyanis az egész testet áthatja – nincs olyan sejt, ami mindezt ne élné át, s amelyik ettől érintetlen maradna. Mindaz, amit kívül látunk: a szűnni nem akaró háborúk, tömeges éhezések, halálok, pusztítások, esztelen álvallások, káoszba hulló fanatizmusok, megmérgezett óceánok, kiirtott erdők, kilyukasztott egek, elrákosodott városok, céltalan agressziók, kiüresedett hitek és értelmetlen „értelmek”, mind bennünk is megvannak.

Ezt átvilágítani roppant nehéz, s a magasabb szellemvilág minden ma élő földi embert tisztel ezért az igyekezetért.

A törvény szerint leszülető ember – így tanítottak engem – épp annyi fényt hoz magával, mint amennyi sötétséget is.

Ahogy egy fának is olyan hosszú a vízben tükröződő képe, mint amilyen magasan az ég felé nyúlik.

Csakhogy e külső, sötét kor nyomása következtében mindenkiben felerősödik a sötétség. A közösségi élet mindenkit lefokoz, s arra késztet, hogy a sötétség irányába dőljön. Már gyermekkorunkban sem tanuljuk meg, mi a fény, hol rejlik bennünk, s mi az a lelkünk mélyén rejlő pozitív erő és tudás, amivel a küzdelemben a győzelem reményével elindulhatnánk.

Az ember manapság akaratlanul is a „rosszabbik énjére” hallgat, s a küzdelmekben a negatív hajlamait, vak indulatait, ostoba előítéleteit veszi elő, s vagy gyáván megretten, s illúziókba menekül, vagy kiéli átminősítetlen, sötét agresszióit.

Minden élet egy nehéz kosár, melynek van olyan fogása, amellyel hordozni lehet – mégpedig bizakodóan, sőt derűsen is – de mi ezt a fogást nem találjuk, s ezért az egész túl nehéz és hordozhatatlan.

És sajnos gyakran a lábunkra is esik.

Semmi olyan nem történik azonban, ami a világdráma nagy, örök törvényét megkerülhetné, csak jelenleg kerültünk abba a szakaszába, melyet minden ősi hagyomány előre látott, és kikerülhetetlennek tartott.

Ez a Vaskor, a „fény elsötétedésének” világfázisa.

Egy nagy metamorfózisnak, az „új ég és új föld lészen” újjászületésének nehéz, haldokló előzménye.

S hogy ez milyen lesz, arról semmit sem tudunk.

Ahogy a halálán lévő ember sem tudja, kivé s milyenné fog újjászületni. Rejtélyesen és titokban készül ez az „új világ” számtalan lélekben manapság.

Oly titokban, hogy erről tán maga sem tud.

Számtalan inkarnáció tapasztalatára, sikerére és kudarcára van szükség, amíg az ádami létből kizuhant emberi idea a maga beteljesült és tiszta állapotában felragyog.

Az emberiséget különféle népekben és kultúrákban ilyen megtestesült, Tiszta Ideák indították el történelmi útjára.

Ezeknek a hatása a sötétség hatalmának felerősödése, a külső és a belső degeneráció ellenére is olyan erős, mint az ősrobbanás: a mai napig is sugároznak, mert emléük beleégett a lelkünkbe.

Ezt a fényélményt elfelejteni nem lehet a legnagyobb igyekezettel sem. Akik Jézus keresztjére azt írták: Íme, az Ember! – maguk sem tudták, mennyire pontosan beszélnek.

Innen kezdve tudjuk, milyen az Ember – azaz: hogy milyennek kell lennie –, s ehhez képest mi mennyire nem vagyunk még azok.

A minta ott van.

Amikor Hamvas azt mondja, hogy kétezer éves civilizációnk nem egyéb, mint tiltakozás Jézus ellen, a lehető legtömörebben fejezte ki azt a drámát, amiben kivétel nélkül minden ember él.

Más kultúrkörökben ugyanígy jelent meg Ráma és Krisna, vagy éppenséggel az arab világban Mohamed.

Ahhoz, hogy valaki a saját szomszédjának torkát lelkiismeret-furdalás nélkül átharaphassa, minden időben szükséges volt, hogy ezeket a csodálatos szellemiségeket lelkében és politikájában egymásra uszítsa, pedig, ha létezik egység, békesség és harmónia, az minden bizonnyal ott van, ahol ezek a beteljesült istenemberek összegyűlnek, és szánakozó együttérzéssel figyelik azt, amit előre tudtak: a sötétségbe bonyolódott emberiség tragikus küzdelmeit.

Földi életük sokféle ok miatt egészen más volt. Más időben, más népbe, más kultúrába születtek, s ezért életük és küldetésük is másképp alakult. Ami közös volt bennük minden történelmi jelmez, nyelv és életsors mögött, hogy lényükben valamennyien a tiszta Emberi Ideát hordozták. Ennek olyan erős fénye van, hogy nem lehet belenézni.

Mintha nyílt szemmel bámulnál a napba: nem magát a vakító égiteget látod, hanem saját szikrázó káprázataidat. Ha pedig saját lelked, gondolataid, előítéleteid színszűrőjét teszed a szemed elé, megint csak nem Őket látod, hanem önmagad torz és lefokozott visszfényeit.

Mi abban a tévhitben élünk, hogy „objektíven” látunk. Ez nem igaz.

Mindannyian annyit látunk másokból, mint amennyit magunkban látunk: szellemi színvonalunk minden „látást” átfest és behatárol.

Egyszer maga Jézus is próbára tette tanítványait. Erről egy apokrif Evangélium tanúskodik.

Azt kérdezte tőlük: „Kihez hasonlítok?”

Péter azt mondta: „Egy angyalhoz.”

Máté azt mondta: „Egy emberhez, aki bölcs filozófus”.

Tamás azonban nem merte kimondani, mit látott. Jézus félrevonta őt, három szót mondott neki, ma sem tudjuk, mit, de amikor társai megkérdezték Tamást, mit mondott néki Jézus, ő így felelt:

– „Ha csak egyet is kimondok azokból a szavakból, követ fogtok ragadni, rám vetitek, de tűz jön ki azokból a kövekből, s meg fog égetni benneteket!”

S ezek olyan emberek voltak, akik személyesen látták Őt.

Mi pedig már csakis azt a képét ismerjük, amelyet kétezer év óta festegetnek, korrigálnak, retusálnak, átmázolnak. Lényét néha az ésszel felfoghatatlan mítoszok magasságába emelik, néha pedig lehúzzák a földi élet s az éppen aktuális történelmi helyzet átmeneti „valóságába”.

Hajlamosak vagyunk például a nagy festők szemén át látni őt, s megfélekedünk arról, hogy Giotto, Leonardo, Raffaello vagy éppenséggel Salvador Dali saját lelki önarcképét festette meg Jézusként. Egy modern templomban pedig azért nehéz áhítatba merülnünk, mert emlékezetünkben egy gótikus, reneszánsz vagy barokk „jézus” képe él, s az istentisztelet pedig nemcsak keresztyén, de az ősi zsidó, római és babilóni, de még az egyiptomi és görög hagyományokat is magában hordozza.

Ha Krisna életéről olvasunk, valósággal elszédülünk.

Mert miközben a tökéletesen szabad, isteni szellem működött benne, olyan bölcs és táncos boldogsággal, amire ember nem képes, legalább ezer szerepet játszott végig a legnagyobb önfelelt-séggel.

Hasonló a helyzet Mohameddel is.

Őt úgy hívták: „El-Insán el Kámil” – ami azt jelenti: Beteljesült Ember. Ezekben a sorsokban a nagyon emberi és nagyon isteni nem válik ketté, s ezért bennünket, akik még az égi létra alacsony fokán állunk – s azt képzeljük, hogy ez két különféle, soha össze nem hozható élet és minőség – a legnagyobb döbbenettel tölt el!

Mohamed egyszerre volt pásztor, kereskedő, remete, száműzött, katona, hadvezér, törvényhozó, próféta, pap, király – de ugyanakkor árva gyerek is volt, akit egy tüneményes nagypapa és nagybácsi nevelt. Sok esztendőn át élt boldog házasságban egy nálánál jóval idősebb asszonnyal, számos gyereke volt, majd megözvegyült, s életét sok fiatal és szerelmes feleségének társaságában fejezte be, boldogan.

És mégis, amikor egyszer megkérdezték egyik feleségét, milyen ember volt Mohamed, azt

felelte:

– „Olyan volt, mint a Korán”.

Ahogy Jézus olyan volt, mint az Evangélium; Mózes: mint a Tóra, és Krisna, mint a Bhagavad Gitá s az összes róla szóló mű.

Ugyanez nem mondható el egyetlen, be nem teljesült emberről, mert mi még nem vagyunk azonosak önmagunkkal.

Mást élünk, mint amit mondunk, s mást mondunk, mint amit gondolunk.

Jézus életéről keveset tudunk.

Látjuk születésekor, egy kép fölsvillan a gyermekkorából, amikor az álmélkodó rabbikat tanítja, majd hosszú időre eltűnik szemeink elől. Életének utolsó három esztendejében újra színre lép, majd halála után többször is felbukkan, először tanítványai, majd jóval később – a damaszkuszi úton – Pál előtt, s végezetül egy döbbenetes formában, János apokaliptikus látomásában, ahol a földi sorsát végtelen alázattal, türelemmel és szeretettel viselő ember

hirtelen, mint az Ítélet Fejedelme bukkan föl, hogy a már megrohadt és káoszba fordult világban a fény és sötétség harcát győztesen befejezze.

Ez mind Ő: az isteni erő és az isteni szeretet gyengéd „erőtlensége”. Mindig azt hozta ki magából, amit az idő és a hely megkövetelt.

Az ő híres mondása, hogy „az én időm még nincsen itt”, arról informál bennünket, hogy az ilyen beteljesedett Ember pontosan tudja, hogy a világdráma, s benne az ő története éppen milyen fázisában tart. Ahogy egy parasztember is tudja, mikor van a magvetés, az érlelés, az aratás és a betakarítás ideje, ugyanúgy ismeri az éber szellem a nagy kozmikus időszakok törvényszerű évszakait, sőt, pillanatait is.

Más szóval: mindig tudja, hogy ekkor és most „mit akar az Isten”. Tudja, mi az időszerű.

Mi ezt nem tudjuk. Azt hisszük, bármikor bármit lehet tenni. S ez azért van, mert egónk csökkentlátó s lelkünkben még a káosz zűrzavara működik, s nem éljük át, hogy a világban rend, harmónia és Törvény uralkodik.

Ez az, amit csak a Beteljesedett Ember tud.

Ez a szó, hogy „beteljesedés” nem azt jelenti, hogy lényünk elszürkül, vagy éppenséggel hófehérré válik, amiben már semmi sincs, se szín, se hang, se íz, se erő, se élet, sem tudás, sem szép–ség–hanem éppen ellenkezőleg: minden benne van!

Minden múlt, minden jövő, minden tapasztalat: az egész világdráma története. Ebben a drámában semmi „nem vész kárba”. A pokoljárás szenvedései éppúgy nem, mint a mennyei boldogság élménye. A kételynek, a bizonytalanságnak, a félelemnek, a bukásnak és a halálnak éppúgy megvan az „értelme”, mint a bizonyosságnak, a bátorságnak, a fölemelkedésnek és az újjászületésnek.

A Beteljesedett Ember mindezt tudja, mert megélte, s az övé.

Ezért mondjuk rá, hogy „isteni” – mert Isten szemével nézi a világot, és ebben minden, ami volt, van és lesz: benne van.

S ezért nem az a célja, hogy a Teremtésből kimeneküljön, hanem hogy az eredendő sötétségtől megváltsa.

Élni nehéz – de csodálatos és gyönyörűség.

9

Kétféle boldogság

Amikor boldogságomat kutattam, visszaálmodtam magam öntudatlan

gyermekkoromba – mert ott voltam a legboldogabb.

Ha nagyon figyelek, ezt az élményt néha még ma is kihallom zűrzavaros és zaklatott életemből, mint a szívem verését.

A kis emberke a könyv fedőlapján nem tudja, fiú-e vagy lány. Nemtelenül mosolyog az Éden kertjében, s nincs még énje, amely boldogtalanná tenné.

Csakhogy erről a képről sokan hiányoznak.

Hiányzik apám, aki büszke volt rám; Juliska néni, aki bemutatta a doromboló cicát; a doktor bácsi, aki „Mókuskirálynak” becézett; hiányzik a láthatatlan isteni erő, mely éltetett – és hiányzik mindenekelőtt az anyám, aki csakis értem élt.

Amikor a kép készült, bizonyára ott állt a kamera mögött, és ez a tiszta, örömteli nevetés neki szólt.

Hiányzik a képről a gondviselés, melynek legfőbb szereplője az édesanyám volt.

Mégpedig azért, mert szeretett.

Annyira szeretett, hogy észre sem vette, mekkora áldozatot hozott értem. Meg is tudott volna halni értem – ahogy ez később, a háborúban két ízben is majdnem előfordult. Amikor fegyvert emeltek ránk, ösztönösen elém ugrott, hogy a golyó őt érje.

Én azonban nem tudtam még, mi a szeretet.

Hálás voltam és ragaszkodó. Időnként meg követelődző: sírva tomboltam, ha úgy éreztem, késik a gondviselése.

Nem is tudtam, kicsoda ő.

Csak éreztem, hogy árad belőle a jóság, mint valami puha és jószagú szemüveges dzsinnből, akinek egyetlen dolga, hogy boldog legyek. Minden gyerek így működik – mert mindig így indul a Földön az „ember ideája”.

A baj ott van, hogy amikor felnövünk, lelkünk nem érik meg, s ezen a szereposztáson nem tudunk változtatni. Állandó vételre, elfogadásra beállított lényünk beletapad ebbe az édeni állapotba, és most már nemcsak az anyjától, hanem az egész világtól azt várja el, hogy érte legyen.

Először a feleségemre osztottam anyám szerepét. Elvártam tőle, hogy miattam éljen, engem szolgáljon s hogy boldoggá tegyen.

Később Istenre s az egész világra kivetítettem ezt az édeni érzületemet. Úgy véltem, Isten azért van, hogy a gondomat viselje, s az emberek azért, hogy szeressenek és jók legyenek hozzám. S ha ez nem így történt, mérhetetlen csalódást és bosszúságot okozott.

Először másokon vettem észre, hogy így működnek.

A „mit adok én, és mit adsz te” szüntelenül vezetett könyvelésébe minduntalan hamis kalkulusok csúsznak be: az adottat sokallják, a kapottat keveslik, és ez a gyermeki alapon folytatott csereüzlet még a legjobb

kapcsolatokat is megmérgezi.

Fogalmam se volt, hogy adni a legnagyobb boldogság.

„Hitem” pedig teljesen hamis alapon állt. Nem tudtam, hogy ebben a világban nekem kell megtanulnom Isten „gondját hordozni” – és ha csak oly módon szeretem őt, mint az anyámat, az semmi.

Ebben a fejezetben megkísérlek számot adni egy másfajta boldogságról. Nem arról, amit már a múltunkban megéltünk – hanem arról, ami a jövőnkől hív.

Ha a következő oldalakon sokat beszélek Jézusról, nem azért van, hogy valamiféle elvont teológiai vitát nyissak, hanem azért, mert benne jelent meg legplasztikusabban a Beteljesült Ember képe: saját jövődönk, mely valamennyiünkben úgy szunnyad, mint hernyóban a pillangó, s amelyet törvényszerűen el kell érnünk.

Bár minden lélektani trükköt bevetünk, hogy magunkat a hernyó-állapotban megtartsuk, mégse maradhatunk így, mert a beteljesülés: természeti törvény. Ha más nem, mérhetetlen boldogtalanságunk, és szenvedéseink egyre fájdalmasabb tüskéi készítetnek arra, hogy fojtogató hernyó- és báblétünket levetve, eljussunk a szabadságig.

Kezdjük mindjárt ott, hogy Jézus kínhalált halt az Istenért. Imádságában nem megúszást, nem gyermeki gondoskodást, nem terheinek könnyítését kérte, csupán annyit, hogy adjon néki benső erőt ehhez az áldozathoz.

És ehhez tudni kell azt, amiről később még részletesen beszélek: Jézus boldog volt!

Tanítását, a Hegyi beszédet ennek a minden hétköznapi, emberi örömet túlszárnyaló, himnikus boldogságnak a titkaival kezdi.

Számunkra azonban mindez még nem átélhető.

Villanások vannak csupán életünkben, futó pillanatok, amikor úgy érezzük, hogy szeretni, akárcsak egyetlen embert a viszonzás nélkül is, lelkünk legfényesebb és legboldogabb állapota.

Ezt éltem át 1956-ban, amikor egy asszonyért – aki akkoriban még nem szeretett – elindultam a majdnem biztos halálba. Hirtelen lehullott rólam a félelem, a gyávaság, a gyermeki önzés: kitértem a lelkem, szabad lett és messzenéző... nekem volt jó szeretni, ahogy a napnak jó sütni, függetlenül attól, mit kap ezért cserébe!... Ha akkor meghalok: boldogan halok meg!

Egy szempillantásnyi ideig „pillangó” voltam.

Majdnem „beteljesült ember”... és aztán jöttek persze a hétköznapiak, s visszabújtam újra a hernyó-ruhámba, a hernyó-tudatomba.

Újra félni kezdtem, újra függővé váltam másoktól, életkörülményeim jó és rossz alakulásától. Ez a fényes emlék oly mértékben elhomályosult bennem, hogy amikor hozzákezdtem ehhez a könyvhöz, és elindultam boldogságomat

keresni, azonnal visszaálmodtam magam a gyerekkoromba.

Ez van készen bennem... és az a másik... olyan, mintha nem is velem történt volna.

Ha újra elolvasod azokat a vallomásokat, amelyeket a Hétköznapi boldogság című fejezetben leírtam, látod, hogy ezek zömmel ilyen „édeni állapotok”.

Csendes, szelíd, belenyugvó érzések, átsuhanó csöndek, kis vágyak kielégülése, amolyan „jó hozzám az élet” állapotok. Úgy hívom ezeket: „kis kielégülések”, és korántsem becülöm le őket, mert a boldogság minden íze roppant becses érték. Amikor valaki a sorsát csinálja, ezt kapja jutalmul. Átsuhant rajta, hogy jó élni. Aranykori emléke, Hamvas Béla úgy hívja: idill. Ilyenkor az ember lelke mélyén mosolyogni kezd a Gyermekek.

Vannak azonban olyan vallomások, melyekben más is felcsillan.

Az az asszony, aki akaratlanul átsegítette nagyapját a halálon, s aki fájdalmas szülés közben átélte, milyen hatalmas és teremtő ő... mintha egy másfajta, jövőbéli boldogság ízét érezte volna meg.

Roppant érdekes titkot rejt a kozmetikusnő története. Egész életében loholt a lánya szeretete

után.

És nem kapott semmit.

Úgy érezte, fölládozta az életét egyetlen gyermekéért, s amikor ezt az áldozatát be akarta kasszírozni, mindig vesztés maradt.

És ez így ment volna végestelen-végig, ha nem történt volna ez a csodálatos jelenet, ahol nem azt tapasztalta, hogy „no végre a lányom szeret engem!”, hanem azt, hogy, figyel rám!” Nem vette észre: nem az történt, hogy a lánya hirtelen megváltozott, hanem az, hogy ebben a pillanatban ő változott meg! Bármilyen furán hangzik, de a szó valódi értelmében most szerette először a lányát! Nem azzal a birtokló, hálát váró, érzelmeket zsaroló mohósággal, mely mások viszonszeretetésén csüng – hanem mint egy felnőtt ember, aki azt mondja: „Én odaadom néked a tudásomat, mert szeretlek – a te dolgod, hogy mit csinálsz vele!” Életében először élte át, hogy maga a feltétel nélküli adás: boldogít.

Roppant fontos, amit ez a boldog asszony mond:

– És ebből a gyűlölködő gyerekemből lett a legjobb barátom!”

„Barát.” Ízlelgesd magadban ezt a szót, mert más nincs, ha ki akarod mondani, mi az a harmónia, amivel két felnőtt ember viszonyul egymáshoz.

„Az szeret igazán – mondja Jézus –, aki életét adja barátaiért”. Krisna is barátjának nevezi tanítványát, Ardzsunát.

A „barátság” azt jelenti, hogy „szeretlek, de nem akarlak bekebelezni és magamévá tenni, mert tisztelem a szuverenitásodat!”

A „barátság” azt jelenti, hogy bár mindkettőnkben Isten lelke él – mégis

külön lángon ég.

Egy naprendszerben addig van harmónia, míg az égitestek barátságosan viszonyulnak egymáshoz: testben távol, erőben mégis közel. Napnak, Holdnak s Marsnak megvan a maga méltósága az égen – nem akarják egymást fölfalni.

Minden teremtett lény és szellemiség önmagában egy „kis kozmosz” – s mégis az egészszel összefügg.

A „barátság” az a csodálatos és boldogító érzés, melyben eredendő magányunk és eredendő közösségünk találkozik.

Egy jó zenekarban mindenkinek a saját hangszerén, a saját szólamát kell játszani – a barátság az, amivel a zene közös harmóniát teremt. S ha valaki nem játssza szépen a sajátját, az egész is hamisan fog szólni.

Egy házasság akkor mondható sikeresnek, ha a férfi és nő az évek során egymás legjobb barátaivá válnak.

S ha gyermekünk felnőtt, a legnagyobb diadal, ha barátunkká tudjuk tenni. Az érzelmi vágy és a lelki vonzalom így minősül át szellemi szeretetté.

És ez már a beteljesedő ember boldogsága.

A gyermeki és jézusi boldogság hasonlít egymáshoz. És mégis döntően különbözik.

Mint a mustnak s az érett óbornak az íze.

A két élmény között az érlelésnek hosszú ideje és sok tapasztalattömege áll.

A gyermeki ősboldogságot föl tudjuk idézni magunkban, mert ha elsüllyedt is, de bennünk van, s valaha megéltük már.

De az univerzális szeretet új élmény, melyet csak akkor tudunk átélni, ha már megértünk rá.

Mindkét boldogság értelen. Önfeledt.

Mindkettő azt mondja: „most úgy vagyok, ahogy köll.”

De amíg a gyermeki boldogság tökéletesen passzív, elfogadó és tudatlan állapot, addig a jézusi boldogság aktív, örökösen adó és abszolút tudatos élményt jelent.

Az egyiknek az az öröme, hogy mindent megkap, amit csak szeme-szája kíván – a másiknak az, hogy mindent odaad, és sohasem fogy ki.

Ha egészen sűrűn és pontosan akarnék fogalmazni, azt mondhatnám, hogy az egyik a teremtmény öröme – a másik az Istené.

Ez a két élmény olyan elválaszthatatlan összefüggésben van egymással, mint egy zenemű induló alapmotívuma a harmonikusan kibomlott végkifejlettel. Ami e két állapotot elválasztja egymástól, az éppenséggel a boldogtalanság – vagyis egy alapvető jó érzésért való keserves és szüntelen küzdelem. És ez a háborúság azért nehéz, mert bár az embert útja során számos kis örömvillanás kíséri, mégis tudja, hogy ez nem az igazi, mert kiesett abból a felhőtlen világból, melyben

megélte már a Nagy Jót és a Nagy Boldogságot: a szeretetet.

Ez az a pont, ahol Jézus túllép a keleti tanításokon, mégpedig nem azzal, hogy a „szereetről” beszél – minden hiteles hagyományban fölbukkan ez a szó – hanem azzal az intenzitással és tudással, ahogy erről szól, s amelyet ő maga is egész lényével megélt.

Amit Kelet tudásához hozzáad: az ember célja nem az, hogy valami elveszettet visszaszerezzen. Az Édenbe, az „aranykorba”, a gyermekkorba visszamenni nem lehet. Itt nem arról van szó, hogy valaha már láttunk, ez a látásunk elhomályosult, s most újra látókká kell válnunk. Nem is arról, hogy valaha tiszták voltunk, bűnösök lettünk, s újra meg kell tisztulnunk, hanem arról, hogy olyasvalamit kell megszerezniünk s megteremtünk magunkban, ami még sohasem volt a miénk!

Meg kell tanulnunk szeretni – mert csakis így teljesíthetjük be a Teremtés célját, ami nem más, mint az ősállapot megváltása a sötétség és a káosz állapotától.

Jézus számára a Teremtés nem öncélú forgás, nem is egy gikszer eredménye, hanem abszolút értelmes és csodálatos végcéllal rendelkező mű. A reinkarnáció tényét éppúgy ismerte, mint bármilyen tradíció.

De ez nem öncélú forgást jelent a „karma kerekén” – amelybe az ember belezuhant, s legjobb, ha mielőbb kikeveredik –, hanem az érlelődésnek, a sötétséggel vívott küzdelmünknek és a szeretet megtanulásának nagy folyamata.

Buddha szánalmat érez és könyörületet. Együtt érez a szenvedő lényekkel.

Jézus azonban szerelmes beléjük.

Sokféle példát tudnék erre mondani, kezdve attól, hogy maga Buddha felébredése után – visszariadt attól, hogy szellemi kincsét az emberekkel megossza (magának az istenségnek kellett erre rávennie!), egészen az „ahimsza” parancsáig, ami mind a jógának, mind a buddhizmusnak egyik sarokpillére. Azt jelenti, hogy „nem ártás”. Semmilyen eleven lénynek, még az ellenségnek sem szabad ártani. Gandhi is ezt a parancsot követte. A szerzetesek pedig azért nem járnak esős évszakokban téríteni, mert ilyenkor akaratlanul is agyontaposhatják a földből kibújt bogarakat.

Az élet tisztelete szól ebből az elvből.

Jézus azonban azt mondja: az életet nemcsak óvni és tisztelni, de szeretni is kell! Nem elég, hogy „nem ártok” ellenségemnek – még ráadásul szeretnem is kell őt! Az sem elég, ha nem ártok egy állatnak – föl is kell nevelnem, meg kell nemesítenem, szelídítenem, mint a Kis Hercegnek a mesebeli rókát.

Az a kutyatenyésztő, akit boldoggá tett piciny argentin dogjainak megszületése, s szeretettel nevelte is őket, mintha ösztönösen tudott volna a jézusi igazságról. És minden biztonnyal szánakozva nézte volna a Bombay utcáin

csatangoló, sovány, ápolatlan „szent teheneket”.

Félre ne érts: én nem a két vallási gyakorlatot hasonlítom össze. Ha ezt tenném, azt kellene mondanom, hogy a fokozatosan eluralkodó sötétség az egész földet beborította, minden hagyományt szétzilált keleten, nyugaton egyaránt. Sőt, mivel a huszadik század időbeli csúcsáról már vissza is nézhetünk, s látjuk, hogy ma már az egész Földet az erőszakos nyugati civilizáció tartja hatalmában, azt is kimondhatjuk, hogy a felelősség elsősorban bennünket terhel, az emberiségnek azt a részét, amelyik a mai napig nem szégyelli magát „kereszténynek” nevezni.

Én a két ősi „kottát” hasonlítom össze.

A keleti szeretet-fogalom passzívabb, községtelenebb, „édenibb”. Hiányzik belőle az az izzó, eksztatikus odaadás, ami Jézus életét jellemzi. Jézus elég a szeretet tüzén. Nemcsak „könyörületes”, hanem szeretet veszélyesen és önvészélyesen: földi életét tudatosan odadobja az emberekért. Nemcsak megbocsátja bölcsen ellenségeinek iszonyú cselekedeteit, de még ráadásul szereti is őket!

Ez a jézusi boldogság lényege.

Boldogok azok – kiáltja számunkra érthetetlenül és átélhetetlenül –, akik üldözést és gyalázatot szenvednek az igazságért, mert övék a mennyek országa!

Mi ez az igazság?

A szeretet tüzén lángolni, mint az életadó nap.

Buddha mosolyog; Krisna táncol, Csuang-ce és az egész kínai hagyomány teli van életszeretettel és derűvel. A szufi dervisek szerelmesen pörögnek, a zen mesterek röhögnek, a kabbalista maggidok eksztatikus táncok révületével és humoros mesékkal nevelik az embereket. Azt mondják: egyetlen vidám, boldog füttyel mélyebben imádkozik az ember, mintha komor arccal bújja a Tórárt, vagy kétségbeesetten földig hajol a templom kövén.

Dávid királyt, Jézus ősapját még azért róttta meg gyakran a felesége, mert király létére elvegyült a nép között, és verejtékes testtel együtt ropta az ünnepi táncot velük; zenés, táncos művészkirály volt, boldog és teljes életet élő ember, aki hárfájával és örömbé öltözött lélekkel szólította meg az Istent.

A mi kereszténységünkben emberemlékezet óta árad a „siralomvölgy” komorsága. A humort nem ismeri. Egyetlen Jézus-képet nem festettek még, amelyen a Megváltót kacagni látnánk. A hús bűne, az ember eredendő bűne, a test elítélése, s a földi életnek, mint valamiféle keserves és mélyre zuhant állapotnak a képe él a hívők tudatában. Bűn, büntetés, szenvedés, gonoszság, gyötrelem, mártírhalál, üldöztetés mint állandó sorstehér nehezedik ránk.

Az „evilág” kilátástalan iszonyata. Jézus bánatos és szomorú.

És a szentek arcán is ott tükröződik ez a tekintet: kétségbeesett vággyal

fordítják szemeiket a láthatatlan Isten és egy boldogabb „másvilág” felé: itt élni gyötrelmem. Ha végigjáród a pravoszláv templomokat, vagy bármelyik európai múzeum képtárát, a kínzás, az elkínzottság, a bánat és a szenvedés tekint rád az évezredes művekből.

Aki ebbe a kultúrába született, annak számára boldogság csakis „odaát” van.

Ha C. G. Jung nem most, a neurotikus, modern világ válságából lépett volna át a békés afrikai törzsek vagy éppen a távol-keleti népek világába, hanem ötszáz vagy akár ezer esztendővel ezelőtt, akkor is azt tapasztalta volna, hogy ők boldogok, mi pedig nem vagyunk azok.

A mi lelkünk hasadt, kettős lélek, állandó elfojtásban él, kielégítetlen szabadság– szomjúságban. Nem tud szívből nevetni, mert már kora gyermekkorától kezdve nem önfeledtségre, hanem önkontrollra nevelik, lényének elhazudására, lefedésére, önmaga előtti eltitkolására.

A nyugati civilizáció gyermekeit hamar megtanítják arra, hogy rossz viszonyba kerüljön önmagával. Ha élni akar, olyan elvárásokhoz és ideológiákhoz kell alkalmazkodnia, amelyek benső természetétől idegenek, s amelyek ellen lelke mélyén egy életen át tiltakozik.

Ez a neurózis nem a modern ipari társadalmak átka. Nem most született, hanem közel kétezer évvel ezelőtt. A szó, hogy „apokalipszis” azt jelenti: lelepleződés.

Most, a kétezredik esztendő utolsó századában lelepleződik le, hogy mi volt az a tudás, amit a lassan világhatalommá jegecesedő klérus előtt a valódi keresztényeknek el kellett rejteni, mik azok a Szent Szellemtől inspirált igazságok, amelyeket a közel fél évezreddel Jézus halála után kanonizált evangéliumokból kimaradtak, s főleg, hogy milyen lehetett az Ember Ideájának, Krisztusnak a valódi arca.

Előkerültek a Holt-tengeri tekercsek, és 1945-ben egy kecskepásztor rábukkant arra a hetvenkét szent iratot tartalmazó korszóra, amelyet a sivatag homokjába az üldözött gnosztikus keresztények, saját fensőbb hatalmaiktól félve, elástak.

Ez a Nag-Hammadi-i lelet.

Magam is csak nemrég ismerkedtem meg velük, mert ezek még mindig nem az emberiség közkinccsei: csupán vallástörténészek kutatásának tárgyai.

Döbbsenten tapasztaltam, hogy amire engem a Szent Szellem tanított, ezekben az írásokban benne vannak!

Magad is látni fogod: éppen azok az alapvető igazságok, amik kultúránkból hiányzanak, s aminek tragikus hiánya életünket válságba vitte. Haladjunk sorjában.

Az első gnosztikus „eretnek” tanítás arról szól, amiről könyvem legfontosabb

fejezetei is: hogy a Teremtés nem más, mint a Világosság harca a Sötétséggel, a harmónia küzdelme az óskáossal.

A második „eretnek” igazság azt mondja ki (amire egyébként az egész modern pszichológia s főleg Jung tudománya épül), hogy ez a háború csakis gyökeres önismeret útján nyerhető meg!

Krisztus megmutatta az Utat, de senki helyett nem éli meg életét, nem harcolja meg harcát. Helyettesítő megváltás nincs! Minden emberi lélek „önelszámoló” egység: vagy megoldja sorsát, vagy nem. Rajta áll. A tudás és a tapasztalat megszerzésének, a benső megvilágosodásnak ezt a nehéz és gyönyörűséges küzdelmét senki sem végzi el helyettünk: sem Egyház, sem pap – maga Krisztus sem. Ő csak utat mutat, fényt az önismerethez, példát az ego legyőzéséhez – vállalkozni s megcsinálni nekünk kell. Minden emberben Isten lelke él – s ha erre nem döbben rá, senki ráébredni nem tudja helyette.

Engem csak az ismer – mondja Jézus –, aki önmagát megismeri!

Tamás testvérem, vizsgálj meg önmagad s ismerd meg, ki vagy, hogyan élsz, s kivé kell válnod! Testvéremnek hívlak, s ezért nem szabad, hogy magadat illetően tudatlan légy! Tudom, hogy néhány dolgot megértettél, azt is, hogy én a valóság Tudása vagyok. Mióta vélem jársz, néhány dolgot megértettél már, s bizonyos tudást már megszerezted, de eljő az idő, amikor úgy kell nevezzelek majd, hogy az ÉN ISMERŐJE!

Mert aki nem ismeri Önvaló Énjét, nem ismer semmit sem, de aki Önvaló Énjét ismeri, máris tudást szerzett arról a titokról, amely az egész univerzum mélyén rejlik.

Igy hát, Tamás testvérem, te már látod, ami el van rejtve az emberek szeme előtt, s amiben tudatlanságuk miatt örökösen megbotlanak.

Jézus „kiszáradt csatornáknak” nevezi azokat a papi testületeket, amelyek önismeret nélkül az ő nevében mások megváltását hirdetik.

Mint a hagyomány valamennyi mestere, ő is a „nem tudásban” látja az emberiség tragikumát, mely sötét, átláthatatlan köddé állt össze, és félelmet és szorongást hozott a Földre.

A „nem-tudás” elsősorban önmagunk nem-tudása.

Az Igazság Evangéliumában ezt „lázálomhoz” hasonlítja.

„Az emberek – mondja – álomba zuhanva élnek, felkavaró álmok között. S lázálmaikban vagy erőtlenség, üldözötten menekülnek mások ütései és csapásai előtt, vagy ők ütöttek-verték a többieket. Vagy lezuhannak a mélységekbe, vagy fölroppennek a légből, holott nincsenek szárnyaik. Néha azt álmodják, hogy mások gyilkolják őket – néha, hogy ők válnak gyilkosokká, s ezért felebarátjaiknak vére borítja őket. S amikor mindezeket átmenve felébrednek, nem látnak semmit, mert ők maguk semmik. Ilyen az útja mindazoknak, akik a tudatlanság

álmában éltek s fölébredtek belőle... Ilyen módon cselekszik mindenki, aki mint egy lázálomban, a tudatlanságban élt."

De amikor a fény – az önismeret fénye – felvillan az emberben, a sötétség eltűnik, s ez olyan, mint a felébredés.

Egy másik gnosztikus írás, a Párbeszéd a Megváltóval még tovább megy. Azt írja, hogy önmagunk nem ismerése egyben önmegsemmisítés. Pontosan azt mondja, amit tizennyolc évszázaddal később Jung és minden hiteles gondolkodó már kétségbeesetten kiált: az emberiség azért rohan a vesztébe és semmisíti meg a földi életét, mert nem ismeri önmagát, saját lelkét, benső valóságát és lényegét!

„Ha valaki nem tudja, mi a tűz – így szól a szent irat –, azt meg fogja égetni. Ha valaki nem tudja, mi a szél, azt el fogja sodorni.... és ha valaki nem tudja, hogy a test, amit visel, hogyan keletkezett: el fog múlni véle... ha valaki nem érti meg, hogy honnan jött, nem tudja majd, hová megy..."

Döbbenetes, hogy a sivatag homokjából kell kiásni Jézusnak azt az alapvető tanítását, melyre az elmúlt két évezred során sok szent és misztikus költő, művész és becsületes gondolkodó „magánúton” rájött, s amiért rendszerint a legnagyobb üldöztetésben volt része; önismeret nélkül az ember a vallást is csak hazudni tudja, saját sötétségét mások arcára vetíti, ellenségeket gyárt, akiket el is akar pusztítani, s a földet a gyűlölet, a háborúság és az értelmetlen vérengzések színhelyévé aljasítja.

„Ha előhózzátok magatokból azt, ami bennetek rejlik, meg fog menteni titeket. De ha nem hoztátok elő azt, amit nem hoztatok elő, meg fog ölni benneteket!"

Nem hoztuk elő.

Olyan civilizáció gyermekei vagyunk, melynek az önismeretről halvány fogalma sincs. Olyannyira, hogy amikor leírom ezt a mondatot, érzem, hogy másokat vádolok emiatt! Nem ismerik magukat, s ezért tönkreteszik az én jó szándékú, tiszta és értelmes életemet. Mint mindannyian, én is állandóan belezuhanok abba a tragikomikus helyzetbe, hogy az önismeretet másokon kérem számon.

Gnózú azt jelenti: Tudás.

Megismerni azt, hogy az én lelkem hogyan működik, rálátni saját érzelmeim, gondolataim és cselekedeteim valódi motívumaira, és fölfedezni végül azt, hogy lelkem legmélyén Isten halhatatlan szelleme él. Ez a gnózis.

A sötétség bennem van, mint nem-tudás, álmoság, „részegség” – és a fény a tudásfénye, mely mindezt átvilágítja s felébreszti.

Hiába fedezem föl a természet, az evilág, vagy a „túlvilág” bármiféle titkait – ha önmagamat nem ismerem meg, nem tudok semmit.

Hozzám ezek az idő mélységeiből felbukkant írások késve jutottak el. Engem a Szent Szellem vezetett rá erre, aki azt mondta: „Isten önmaga megújhedása

céljából indította el a Teremtés folyamatát. A Teremtő teremtményei – elsősorban az ember – által váltódik meg az őskáosztól és sötétségtől. Mindnyájan „megváltói” vagyunk önmagunknak s annak az isteni eredetnek, ami bennünk az egyetlen, élő valóság. Az a „lehelet”, ami majd visszatér hozzá, tisztább, éberebb és teljesebb, mint az, amellyel utunkra bocsátott bennünket.”

Mindannyian ilyen csodálatos „víztisztítók” vagyunk.

És ezt a műveletet – bármilyen segítséget kapunk is hozzá – egyedül kell végrehajtanunk.

Helyettem senki sem élhet, föl nem ébredhet, harcomat meg nem harcolhatja. Tudásomat meg nem szerezheti, sebeimet át nem veheti, nem tapasztalhat, szenvedhet és örülhet helyettem. Káoszomat le nem győzheti senki, csakis én – mert ez a dolgom a világban.

A kabbala bölcsei – akik tudták azt, amit a gnózis – a küzdő és a győztes embereket úgy hívják: „Istensegítők”.

Jézus is ilyen monumentális „Istensegítő” volt.

Az Ember Ideájának ez a feladata: segít beteljesíteni a Teremtő nagy célját és művét.

A harmadik „eretnek” tanítással pedig Jézusnak egy teljesen új arca bukkan föl a sivatag homokjából.

A legboldogabb ember képe, aki valaha a Földön járt.

A kanonizált írások főleg a test és a külső események oldaláról mutatják be Jézus kínszenvedéseit. Az ember szinte önkéntelenül bosszúért kiált, amikor elolvassa a passió minden rettenetét.

A föld alá menekített írások azonban fölillantják az Élő Jézus halhatatlan szellemi lényét is.

A Péter apokalipszise című csodálatos műben a golgotai keresztre feszítés pillanatában Péternek kettős látása támad: fizikai szemével látja a fájdalomtól vergődő testi embert – miközben lelki szemei előtt megjelenik az Igazi Krisztus: a megölhetetlen, halhatatlan szellem.

Boldogan és nevetve!

...És láttam, hogy nyilvánvalóan megragadták őt!... És azt mondom: Mit látok, ó, Uram? Te vagy az, akit valóban gyötörnek. Vagy az, aki nékem mutatod magad? És valaki másnak a kezét s a lábát szögezik a keresztre? Ki az, aki a keresztfőn áll? Ki az, aki BOLDOGAN NEVET felém?... És a Megváltó azt mondá: Akit te boldognak látsz s aki nevet a keresztfőn, az az Élő Jézus! És az, akinek kezébe és lábába szögeket vernek, csupán az ő húsruhája, testi mása.

Csak ezt, csak ezt a hasonmást tudják megszegyéníteni. De te nézz rám! Nézz rám!...

Egy másik mű, a János cselekedetei még fölkaparóbb képet fest a boldog Jézusról.

Elmeséli, hogy az elfogatása előtti éjszakán összegyűjtötte tanítványait a Gethsemane kertjében.

...összegyűjtött bennünket s mondá: Mielőtt a kezükre adnak, énekeljünk együtt egy himnuszt az Atyának, s aztán induljunk el mindannyian sorsunk útján. S mondá, hogy formáljunk egy kört, fogjuk meg egymás kezét, ő maga pedig beállt a kör közepére...

S miután megtanította tanítványait, hogy dalára áment feleljenek, egy misztikus énekbe és táncba kezdett velük.

A Mindenséghez, mely azé, aki táncol! Ámen!

Aki nem táncol, nem tudja, mi történik itt! Ámen!

Most, hogy követtek a táncba: lássátok magatokat Bennem, aki dalolok!

Ti, akik vélem táncoltok, lássátok és értsétek meg, mit teszek, mert tiétek az Ember szenvedése, melyet el kell szenvednem! És ti semmiképpen nem érthetitek meg szenvedéseiteket, hacsak tőlem, az Atyátok küldött Logosztól meg nem tanuljátok, hogyan szenvedjete!

És akkor már ti is képesek lesztek arra, hogy ne szenvedjete!

És ekkor Jézus, mint egy isteni Zorba, boldog, extatikus táncba vitte tanítványait, kiemelve őket a szorongó én s a földhöz ragadt félelem mulandó világából.

A tánc mindannyiunkat örömmel tölt el, mert önfeledtté és szabaddá tesz. Mert a Mindenség azé, aki táncol, és aki kívül marad a táncon, nem ismeri az élet titkait. Az a tánc azonban, amit a Megváltó járt akkor tanítványaival, nem csupán lelki öröm, de a Boldogság legmagasabb szellemi szférájába repítette őket.

János így folytatja:

...S miután az Úr táncolt velünk, szeretteim, elindult a szenvedés útjára. S mi félig ámulatban, félig mintegy álomban szétszlottunk, erre s arra szökve... S én láttam, hogy szenved, de nem néztem végig szenvedéseit. Az Olajfák hegyére menekültem és sírtam... És ahogy ott függött a kereszten, pénteken, a nap hatodik órájában sötétség borította el az egész Földet...

És miközben János a barlangban ül és zokog, hirtelen látomása támad. Megjelenik előtte Jézus, s azt mondja:

János, mondd el a lenticnek: engem keresztre feszítettek, átdöftek lándzsával, ecettel s epével itattak... mégis Én vagyok, aki hozzád szólok, s figyelj szavaimra!...

S ekkor egy fénykeresztet is lát, s az Úr így szól hozzá:

ÉN NEM SZENVEDTEM EL MINDAZOKAT A DOLGOKAT,

MELYEKRŐL AZ EMBEREK AZT MONDJÁK, HOGY ELSZENVEDTEM!...

Még azt sem, amit a táncomban bemutattam néked s a többieknek: mert én az vagyok, akit misztériumnak neveznek!

Eddig az idézet.

Ha nem éltem volna át egy gyötrelmes halálélményt, azt mondanám; mindez csak költészet.

De megtapasztaltam, hogy ez így igaz.

A haldoklás folyamatának van egy pillanata, mikor szellemi lényünk kilépett már testi burkából, s nem érzi a fizikai gyötrelmeket.

Leírhatatlanul boldog állapot ez.

Én láttam, hogy folyik a vérem, azt is, hogy gyilkosom egy távoli tank tetejéről újabb és újabb golyókat eresztett, meg-megrándult a testem, mint egy véres zsák... de ezzel a testtel már nem éreztem azonosságot. Még azt is láttam, hogy a szemben lévő házak nyitott ablakaiból rémülten figyelték vonaglásomat... azt hitték, gyötrődök, pedig ez a fájdalom már nem volt az enyém.

Nem a testünk fáj, hanem a véle azonosult, tudatos lelkeségünk.

Ha ez az azonosulás megszűnik – akár a test oldaláról, anesztéziás úton; akár a lélek oldaláról, hipnózis következtében – nincs többé fájdalom sem. Amiről itt János beszél, azt Jézusnál jóval alacsonyabb szellemi színvonalon álló emberek is tömegesen átélik. Hányszor hallunk ilyen vallomásokot: „Éjjel, még nem aludtam el egészen, s egyszer csak látom, hogy bejön az édesanyám... Leül az ágyam szélére... mosolyogva mond valamit, mint aki búcsúzik... Ránézek az órámra: hajnali fél négy van... És másnap, amikor bementem a kórházba, azt mondták: éppen akkor halt meg, három és négy óra között!"

Sok olvasóm számol be ilyen és hasonló élményekről, melyeket Jézus „misztériumnak” nevez.

Ma már ez a jelenség a transzperszonális pszichológia kutatásának tárgya. Számtalan esetben „értésülünk” arról, hogy eltávozott az, akit szerettünk. Különösen háborúban gyakoriak az ilyen esetek. Anyák, feleségek mondják: „Tudom, hogy meghalt, mert itt volt, és üzent nekem!” Sokszor nem is szól ilyenkor a lélek, csak megmutatja magát, mint egy álomban de ez a kép sohasem gyászos és szenvedő; mindig felszabadult és boldog. Nemcsak azért, mert ekkor már valóban az, hanem azért, mert célja, hogy az itt maradottak fájdalmát elviselhetővé tegye. Hogy lássa: neki már jó, s az élet „vége” nem a borzalom, hanem a fényöröm.

Az ortodox testület azonban már 447-ben a „perverzítés melegágyának” nevezte ezt a Jánosnak tulajdonított írást, amit nemcsak betiltott, de „megsemmisítésre s elégetésre” ítélte.

Ez a valódi spiritualitás üldözését jelentette, ami később odáig fajult, hogy nemcsak a könyveket, de az embereket is elégették.

Az Ember Ideájának arcáról kiretusálták a boldogságot, és ez beláthatatlan következményekkel járt. Lelkünknek ugyanis az a legistenibb tulajdonsága, hogy boldog. Ha ez nem sugárzik róla életében és halálában is, akkor az ilyen lélek még nem ébredt föl, még nem mondhatja el, hogy „beteljesedett”.

Az ilyen lélek még „tépett és hasadt”, és mindent szét is hasít maga körül. Így hasítottuk szét magunkat tudatos és tudattalan rétegekre, s fojtottunk el magunkban minden szabadságot: így hasítottuk szét lényünket „bűnös testre” és „erélyes lélekre”, „földi siralomvölgyre” és „mennyei túlvilágra”. Egy olyan „teremtőt” kezdtünk el imádni, akinek teremtését megvetettük. A Földet és a földi létet börtönnek tekintettük, ahová bűneink miatt zuhantunk, s az életünket nem úgy fogtuk fel, mint egy csodálatos adományt és lehetőséget, hanem, mint valamiféle vezeklést.

Később az ember föllázadt, mert nem viselte el ezt a nyomorúságot, de mivel lelke hasadt volt, csupán az egyik oldalt választotta. Letagadta magában isteni származását, megfélekedezett halhatatlan szelleméről s elkezdte a boldogságát mint testi és földi örömet üldözni. Így született meg a reneszánsz, a humanizmus, a racionalizmus, a kapitalizmus és a kommunizmus, valamint a jelenlegi posztkapitalizmus, melynek jelszava: „egyszer élünk, éljünk jól! És felejtsük el a transzcendenciát!”

Ha valaki a nyugati civilizáció gyermeke, nem is érti, mert sohasem értette, hogy a valódi spirituális ember önmagával és a világgal egységben él. A Föld éppúgy „isteni” számára, mint a legmagasabb szellemvilág, a fizikai test éppúgy megbecsülendő és szeretetreméltó csoda, mint a lelke és a szelleme. Megszülethet a legsűrűbb világban, a legbűzősebb istállóban, a leggonoszabb emberek közé, s vállalhatja a hús világ halálát s rettenetét: ő maga nem fél, szabadságát nem adja föl, s boldogságából ki nem zuhanhat. Akkor is halhatatlan, ha halandó testben él, s egy virágban, egy szőlőfürtben, szerelmének tekintetében, de még egy elvetemült gyilkos lelkének legmélyén is meglátja az Istent... és ezért nem tud mást, csakis szeretni.

Krisztus nem egy szerencsétlen „isteni szellem” volt, akit fiatalon elpusztítottak, hanem maga a megtestesült Boldogság.

Amit másoknak tanított, azt élte is.

És nem véletlen, hogy éppen ezzel a nagy szóval kezdi el tanításait. Ezt a csodálatos Mintát mi, nyugati emberek sohasem értettük meg. Ezért van az, hogy ha valaki nyolcvan vagy száz esztendővel ezelőtt Indiában járt, az útszéli kéregető, éhező koldust sokkal boldogabbnak találta, mint saját hazájában a dúsgazdag bankárt, művészt vagy éppenséggel teológust.

Ma már nem ez a helyzet, mert fejlett technikánkkal, mohó jólétszennvedélyünkkel együtt exportáltuk mérhetetlen boldogtalanságunkat is.

Ha valaki az Ember Ideájának beteljesülése felé akár egyetlen lépést is tesz: boldogabbá válik.

Minden önmagát megismerő és sorsát megcsinált léleknek ez a jutalma. Ez még távol van a krisztusi boldogságtól – de ahhoz hasonló.

A mesterem úgy nevezi ezt a boldogságot, hogy „könnyek mögötti mosolygás.”

A felhők itt még nem oszlottak el teljesen, de a nap már átragyog rajtuk, s életének tájait földeríti.

Mit jelent az, hogy önmagunkat megismerni?

Ez a leglényegesebb kérdés, amit manapság a legsűrűbb homály borít. Azt hisszük, hogy ez olyasminek a fölismerése, hogy ilyen és ilyen ember vagyok, rossz szokásaim, szenvedélyem, természetem, indulataim, vágyaim, hangulataim vannak, olyan negatív „tulajdonságaim”, melyeken nem tudok változtatni, és sok gondot okoznak az életemben.

Fölismerjük, hogy érzéseinken nem tudunk „uralkodni”. Féltékenyek vagyunk, hiúk, nagyravágyók, önzők, érzékiek, „hülyék”, naivak, becsaphatók, lusták, tehetetlenek, gyávák, vakmerők, agresszívek, melankólikusok, deprimáltak, sóvárgók, képtelenek vagyunk szeretni másokat s gyakran magunkat is.

Ez még nem önmegismerés.

Az önmegismerés egyetlen mondat: halhatatlan, isteni szellemisség vagyok, fényes öntudat, aki mindezek fölött áll!

Ha erre rádöbben valaki, azonnal fölfedezi, hogy lelkében egyetlen statikus tulajdonság nincs! Minden állandó mozgásban van, s bármikor megváltoztatható! A múltat át lehet formálni, a jelent ki lehet cserélni, a jövőt meg lehet idézni!

Egy zen-mester barátom, aki egyébként a keleti harci művészetnek világhírű képviselője volt, azt mondta egyszer:

– „Azt csinállok magammal, amit akarok!” Ez az önismeret.

Amíg ez nem születik meg, úgy működünk, mint a hibásan beprogramozott komputer: azonos kihívásokra azonos válaszokat adunk.

És ez így működik mindaddig, míg a programot át nem írjuk.

Amíg az ember nem ébred önmagára, számtalanszor elismétli ugyanazt a hibás menetét, melyben mindig vesztes maradt. És bármennyire is szenved ettől, képtelen rajta változtatni, mert nem ő uralja a lelkét, hanem lelkének ismeretlen erői uralkodnak őrajta. Azt mondja: „Mit csináljak, ha egyszer ilyen vagyok?!” És olyan lesz, mint egy kapitány nélkül hánykolódó hajó: minden külső hullámozás is vihar játékszerévé válik. És nemcsak a mélyen beléje rögzült „nem

szeretem" tulajdonságán nem tud változtatni, de még egy futó hangulat is oly mértékben elboríthatja, hogy az életkedvét is elveszíti.

Figyeld meg, hogyan működsz: valaki megbánt, rosszul szól hozzád, s órákon, heteken, hónapokon, éveken át hurcolod magaddal a sérüléset. Amíg az ember nem ismeri meg önmagát, teljes egészében a körülményei rabja.

Nincsen hatalma önmaga fölött, s képtelen lelkének erőit átminősíteni. Beletörődik abba, hogy ő ilyen, s erről az „ilyenségről” azt hiszi, hogy megváltoztathatatlan.

Ezzel nem azt akarom mondani, hogy nincs sajátos természetünk. Minden embernek sajátos karaktere, jelleme, temperamentuma van. Ezen nem lehet és nem is kell változtatni.

Az őz csak őzmódon, a tigris csak tigrismódon, és mindenki csakis a saját természete szerint lehet boldog.

De ilyen, hogy rossz természet – nem létezik! Csak rosszá tett természet van!

És ezt jóvátenni csakis úgy lehet, ha először is vállaljuk azt az igazságot, hogy valamikor – félmúltban, múltban vagy régmúltban – nem a külvilág, hanem mi magunk tettük ilyenné magunkat.

Másodszor pedig, ha fölébred a Kapitány, irányító Centrumunk, a bennünk lakó isteni lélektudat.

Minden változást csakis ő tud végrehajtani. Ez a gnózis.

A tudás.

Annak tudása, hogy mindenki saját boldogságának vagy boldogtalanságának a kovácsa.

Aki ezt a tudást a világból ki akarja irtani, azért teszi, hogy korlátlan Hatalmát az emberi lelkek fölött kiterjeszthesse.

Öltözzön akár a politika, a pénz, a gazdagság, az ideológia vagy éppen a vallás mezébe: azt akarja, hogy irányítható légy. Kívülről, fölülről, alulról és oldalról – de semmi esetre sem önmagad–ból.

„Tőlem függ a sorsod! Én adom, vagy nem adom meg néked, amire szomszéd vagy, s ami hiányzik!”

Így aztán a gyenge, szolgálékkü ember tehetetlenül rátapad a külső körülményeire. Boldogságának indítókulcsa mindig mások kezében van. Másoktól várja üdvét, örömét, vidámságát, kényelmét, pénzét, szerencsését, jólétét és bármiféle „beteljesülését” – és nem veszi észre, hogy éppen ez a kiszolgáltatottság, ez a függés az oka rossz közérzetének.

Ezért nevezi az Írás a sötétséget „külső sötétségnek” – mert ha az ember önfényét nem leli, kívül keresi, s ott nincsen.

Aki nem önmaga lámpása: sötétben jár.

Ami pedig a boldogságot illeti: boldog az ember csak akkor lehet, ha szabad.

És csakis az igazság tudja szabaddá tenni.

Az igazság pedig az, hogy valamennyien önmagunk lámpásai vagyunk, mert „Isten országa” bennünk van.

Az égvilágon senkitől és semmitől nem függhet, hogy én boldog legyek-e vagy boldogtalan!

Hatvanéves vagyok, nem volt könnyű életem. De ezt a döntést sohasem adtam ki a kezemből.

Mindent elvehetnek tőlem, el is veszik előbb-utóbb – de a boldogságomat nem adom!

Bölcs nagyanyám, akit egyszer rendkívül nagy aljasság ért, azt mondta:

– Nem teszem meg nékik azt a szívességet, hogy boldogtalan legyek!

Amikor egy író a művébe belefog, nem tudja még, mit ír. Maga is csak sorról-sorra fedezi föl, mi rejtett benne.

Amit az ember már tud, azt nem is érdemes leírni, csakis azt, amire maga is csak közben jön rá – ami idáig csak rejtve lappangott lelke mélyén.

Ez egyébként nemcsak a művészre érvényes: mindenkinek tanácsos „kifogalmaznia” önmagából bujkáló érzéseit és kétségeit, mert amikor már kint van, és formát ölt, meg lehet nézni, mi volt odabent.

Ilyenkor döbbenünk rá, hogy még olyasmit is tudunk magunkról, amit sohasem tudtunk. Azért hasznos egy jó barát, aki türelmesen meghallgat bennünket, mert miközben beszélünk, fölfedezzük saját magunkat. Olyan ez, mint a mélytengeri kutatás: az első érzések és gondolatok, amiket a felszínen megfogunk, sohasem valódiak. Ezek azok a mindennap látott apró halacskák, melyeket nem is érdemes megtartani.

Tudatunk felszínén azok a gondolatok úsznak, melyeket mások gondoltak el – helyettünk. Nem jártunk utána, s elfogadtuk őket, merő önvédelemből. Itt vannak azok a „programok”, amelyek szerint működünk. Aki itt megreked, sohasem kérdezi meg magától: „Tényleg ezt gondolom én? Valóban ezt érzem én?”

A legtöbb ember itt megtorpan.

Nemcsak lustaságból, hanem félelemből is.

Nem mer rákérdezni önmagára, mert fél, hogy biztonságát elveszíti. Ahhoz, hogy mélyebbre merüljünk, nemcsak kalandvágyra van szükség, hanem merészségre is. El kell hagyni a megszokott terepet, s vállalni kell annak kockázatát, hogy elkezdünk önmagunk ellen gondolkozni.

Meditációm úgy indult, hogy lefeküdtem a Duna partján, s visszaidéztem gyermeki, „édeni” állapotomat.

A felszínen úgy éreztem: ekkor voltam a legboldogabb, s egy olyan könyvet akartam írni, ami ennek az elveszett boldogságnak a visszaszerzéséről szól.

Olvastam is sokat erről. Lao-cét is „Bölcs Gyermeknek" nevezték, Jézus is a gyermekekre mutatott, s azt mondta, ha nem leszünk olyanok, mint a gyermekek, nem lehet miénk a mennyei boldogság.

Csakhogya ő maga olyannyira nem volt „gyermek", hogy még anyja szerető ragaszkodását is lesodorta magáról. És csak könyvem vége felé döbbsentem rá, hogy ezt ő csak hasonlatképpen, s nem szó szerint értette.

Senki sem lehet újra gyermek.

Ez nemcsak természetellenes, de értelmetlen is lenne.

Így jutottam el odáig sok keresés és bizonytalanság után, hogy megpróbáltam megpillantani magamban az érett ember „bölcs boldogságát" is. Rádöbbsentem arra, hogy kétféle boldogság van.

Az egyik a „gyermeki", amit én-tudatunk kialakulása előtt valamennyien átélünk. Ez az édeni vagy ádámi őállapot, amelyet minden egyes életciklus nyitányaként valamennyien újra és újra átélünk.

A másik a „bölcs boldogság", amit a sötétségünkkel vívott győztes küzdelmünk végén, mint beteljesedett emberek, elérünk.

E kettő annyiban hasonlít egymáshoz, hogy önfelelt létélmények. A csecsemőnek még nincs énje – a Bölcsnek pedig már nincsen, mert legyőzte és túllépett rajta.

Az önös ego magános gyötrelmét és szorongását egyik sem éli át. Csakhogya ennek az egónak meg kell születnie, mert ez a tudatosulásnak, vagy más szóval: az eredendő „sötétség" ellen vívott háborúságnak a megkerülhetetlen útja.

Így aztán a gyermeki boldogságot el kellett veszítenünk, s mivel a bölcs boldogságát még nem értük el, valamennyien boldogtalanok vagyunk.

Ez az általános külső-belső állapot, amelyben élünk. De nem teljesen!

Életünk során állandóan felvillannak különböző fényecskék: kisebb s nagyobb örömek, érzések, érintések, emlékek és üzenetek, amikor „úgy vagyunk, ahogy köll".

Ha ezeket a mélyből felbukkanó pillanatok nem engeded színes buborékként szétpukanni, de tenyeredre veszed, s alaposan megvizsgálod őket, arra jössz rá, hogy ezek vagy az elsüllyedt múltadból, vagy a még el nem ért jövődből származnak, mint valami hirtelen eléd szaladó ígéretek.

Útjelző rakéták ők a sötétben, amik erőt adnak az embernek s azt mondják: „Hú, hát ennek az alagútnak van egy vége is! Ezt az életet érdemes végigcsinálni!"

Sőt, magának az egónak is vannak örömei!

Ha bölcs Mester vezet az utadon, azt fogod tapasztalni, hogy bár ő ezeket „látszatörömknek" tartja, mégsem akarja idejekorán elvenni tőled! Éppen azért, mert „Istennel gondolkozik" – végtelenül türelmes. Tudja, hogy utunk hosszú,

sok-sok állomása van. Mindegyiknek megvan a maga feladata, minősége és sajátos öröme is. És ezeket az örömeiket meg kell élni, és csalódni kell bennük, és új örömeiket kell találni. Ez a minőség megtalálásának szép és keserves útja.

Egy bölcs sohasem ugraszt neki vadul az énednek, s ha nem vagy még érett rá, nem követel tőled túl sokat.

Azt mondja például: „Ha egy lány nem tudja ölet kinyitni, s olyan odaadóan és boldogan befogadni magába egy férfit, hogy abban a legnagyobb örömét lelje – hogyan tudja majd befogadni magába az Istent? Hiszen az ember testi lény is, s ha nem tanulja meg a testi odaadást, a lelket sem fogja sohasem megtanulni! Ami „alul” nem működik, „fölül” sem fog soha!... Sőt, ha egy ilyen örömtelenségbe zárt lány az aszkézis, vagy a „hit” útját választja, az nem a valódi odaadást tanulja, hanem menekül önmaga elől! A kudarccal és a megoldatlanság élményétől akar megszabadulni, s ezért életét egy olyan síkra tereli, ahol valódi próbatétel nincs!”

S ezért a bölcs ilyen esetben úgy működik, mint egy jóindulatú szexológus.

Ugyanakkor – mivel a lelket látja, s ismeri múltbéli tapasztalatait – vannak, akiket kifejezetten lebeszél a testi kapcsolatokról. Éppen azért, mert tudja, ki milyen feladatokat hozott magával, s fölismeri, hogy bár a szexuális „kielégülés” manapság az általános társadalmi közhülyítés szabályai alá tartozik, amit még „tudományosan” is alátámasztanak – ez az ember nem erre született, és sokkal boldogabb lesz, ha életét társ nélkül éli le.

És azt látod, hogy ilyenkor lehullik egy fiatal nőről a megfelelni akarás kényszere. Elfogadja másságát, kivirul, megszépül, kedves lesz, mosolygós s elkezd örülni az életének.

Bizony, tudni kell, hol járunk az úton – s az egót nem szabad idejekorán megfosztani örömeitől.

A szellemvilág csak az érett gyümölcsöket becsüli.

S amíg nem érett meg, addig érleli – s nem tépi le idejekorán.

Látó szemek előtt nem ott kezdődik a gond, amikor mint testi emberek érlelődünk, ütközünk, és jó-rossz tapasztalatokat szerzünk – hanem ott, amikor már rohadni kezdünk, de mégis ragaszkodunk hozzá. Amikor megállunk, letapadunk a sötétségben, s bár tudjuk már, hogy így önmagunk és az élet ellen élünk, mégsem vagyunk hajlandók tovább menni. Nem akarunk magunkon dolgozni. Nem óhajtjuk sorsunkat megcsinálni. Amikor megvakítjuk magunkban az angyalt, s bár tudva tudjuk, hogy ennek jó vége nem lehet, mégse megyünk tovább.

Ez a káosz látszatgyőzelme az emberen, amelyből semmiféle „isten” nem tudja kimenteni.

Csakis a kudarcvaló keserves szembesülés.

Az énnak vannak egészséges és egészségtelen örömei. Ez azonban nem „boldogság”.

A boldogság ennél sokkal több, mélyebb és alapvetőbb élmény.

Ha földidézed magadban, rájössz, hogy két irányból érkezik hozzád: a múltadból és a jövődből.

Az első a gyermeki boldogság.

Ez tökéletesen passzív. Akkor éljük meg, ha „jó hozzánk az élet”, ha szeretnek, ha elfogadnak, ha a „tenyerén hordoz bennünket az Isten”. Ilyenkor nem kell tülekedni és harcolni, mert ez olyan, mint egy kellemes félálom: nem kell semmi, s ha kell valami, azonnal megadatik. Az ego ilyenkor „elszunnyad” az emberben, s olyan lesz, mint egy csecsemő.

Véle alszik minden rögeszméje is.

Ilyenkor úgy érezzük magunkat a világban, mint egy jó szándékú anyaölbén.

A másik a bölcs boldogság.

Ez az önmagára eszmélt ember létélménye, aki sötétségét már átminősítette – fölfénylett –, s ezért legfőbb öröme, hogy áradóan és kiapadhatatlanul ad.

Ad – és nem kell érte semmi.

Boldogságát nem az jelenti, hogy szeretik – hanem, hogy ő szeret; benne van, belőle árad, s hogy ehhez ki, mit szól, kiből mit vált ki, s hogyan vetül rá, őt nem érinti.

Ez a fényöröm. Sugárzik. Neki nem kell semmi. Amije van is, állandóan föláldozza, s ezért lényé áldássá válik.

Áldás és áldozat: egy.

A „gyermeki boldogság” olyasmi, mint a Hold öröme: mások fényében fürdik, mások sugárzásából él. Lényé kiszolgáltatottan függ a külső erőktől: földerül, ha derűsen néznek rá, hálás, ha szeretik, s örvend, ha kap valamit.

De a „bölcs boldogság” olyan, mint a Nap öröme.

Számolatlanul ad, sugárzik, éltet, fénybe borítja a világot... de mit lehet adni a Napnak?

A fényember egyetlen „kéje”, „jutalma”, „üdvé” s „öröme”, hogy süt és életet ad, mint a

Nap.

Az életben elérhető legnagyobb boldogság, ha valaki végre fölfénylik. Ennél nincs több, mert az egész Teremtés drámája erre ment ki: „Legyen világosság!”

És most itt van! Beteljesedett! Győztem! Fény lettem magam is!

A gyermekségben megrekedt lélek azonban mindezt nem érti, és nem tudja átélni. Abban a hiszemben van, hogy örömet, jó közérzetet, tudást, szeretetet valahonnan kívülről vagy felülről kell kapni... hogy van valami központi forrás, ahonnan az ilyesmik áradnak – és amikor megkérdezték Jézust, hogy hol van ez

a „hely”, ezt válaszolta:

„A fény a fényember bensejében ég és megvilágítja az egész világot. Ha nem világítaná meg, sötétség lenne.”

Ugyanezt mondta Buddha: „appa dipho bhava!” – azaz: Legyetek önmagatok világosságává!

Hogy mit jelent a világosság, arról már szó volt. Tudást és szeretetet.

Ez a kettő elválaszthatatlan. Csakis a homályban élő ember gondolja, hogy ez a két külön valami, amit lelkének más-más skatulyájába lehet tartani, s ezért állandóan szembesülni kényszerül azzal, hogy amikor tudás és megismerés nélkül szeret, az álszeretet – és amikor szeretet nélkül akar tudni és megismerni, akkor egy olyan áltudáshoz juthat, amellyel éppen az élet lényegét nem érti, s ezért a pusztítás démonává válik.

Amit a fényember „tud”, az elsősorban az, hogy ő maga isteni szellemiség. Az „Atya benne van”.

Ahogy boldogsága sem más emberektől: apától, anyától, szeretőktől, barátoktól, ellenségektől, szomszédoktól, rabbik tanácsától és társadalmi elvárásoktól függ – még csak nem is a láthatatlan egekbe vetített Jóisten kegyétől –, hanem saját bensejétől.

Az ilyen embert nem lehet boldogtalanná tenni, hiszen boldoggá sem mások tették, hanem saját világossága, amit akkor sem lehet elvenni tőle, ha megölik.

Számára ugyanis nincs halál.

Mivel megismerte a valóságot, a lét valamennyi megnyilvánulási formája szinte nyitva áll előtte, s ezért a Földön éppúgy boldog, mint a mennyben, s ha börtönbe vetik, ha száműzik vagy éppenséggel a „Pokolba” tesz kirándulást, saját világosságának izzó fénykörében jár, s mindent átvilágít.

A gyerekeMBER legnagyobb tévedése, amikor azt hiszi, hogyha egy fényes szellemiség testet ölt, és a mulandó, földi lét sorsát magára veszi, olyanná válik, mint egy bukott angyal, aki elfeledkezett a halhatatlanságáról, félni kezd, és kétségbeesésében a kezét tördeli.

Pontosan azért, mert fényét magával hozza, senki sem tud a földi természetnek annyira örvendeni, mint egy fényes szellemiség.

Hiszen ez is „isteni világ”, még akkor is, ha sűrű, lassú és örökösen változó.

De káprázatos és gyönyörűsége!

Belebújik hát sűrű testébe, magára ölti az idő mulandó álarcát, de amit az itt élők saját vakságuk miatt rettegve úgy hívnak, hogy „halál”, az az ő számára az örökkévalóság játéka és varázslata. És ezért nem fél, vagy ha egy pillanatra áthatja is lényét a varázslat hatalma, elég, ha magába néz, s félelme eloszlik.

Az ilyen ember számára a Föld szent és csodálatos hely, s élete szüntelen

ünnepe.

Ráadásul tudja, hogy a Teremtés nagy sorskérdései itt dőlnek el.

Itt a Földön lehet elbukni s fölemelkedni, sötétebbé válni vagy fölfényleni: ez itt a világdráma frontvonala.

S ha valamitől nem riad meg a fényember, az éppen ez az ősi szent háborúság.

Manapság nem élnek közöttünk fényemberek.

Sőt, mint látod, még a mintája is tévesen él emlékezetünkben.

Én, életem derekán, nem tudom miért, de abba a szokatlan helyzetbe kerültem, hogy mégis találkoztam ilyenekkel, ha nem is földi, testi formában álltak előm.

S ezért módomban állt megfigyelni, hogyan működik egy ilyen boldog szellemiség.

Részint őt figyeltem, részint magamat.

Az első, amit éreztem, hogy „fényt” ad – vagyis tudást és mérhetetlen szeretetet. És mit tettem én?

Gyermeki lelkületemmel hálásan elfogadtam mindezt. Odatartottam arcomat, s boldogan sütkéreztem az ő fényében. Erre a gyermeki alázatra és nyitottságra szükség is volt, mert csakis így voltam megtermékenyíthető: „Bármilyen hatalmas energiát hordoz is magában egy mester – mondotta egyszer –, ha az egód közbeszól, száz fényévnnyire röpíted el magadtól!”

Hamarosan észrevettem azonban, hogy ő nem akar engem ebben a gyermeki állapotomban megtartani!

Föl akar növelni, szikrát akar gyújtani bennem!

Lángra akar lobbantani, hogy én is égjek és világítsak, mint ő! Végső célja az, hogy én is „fényember” legyek.

Hogy örökös elfogadóból váljak én is adóvá – mert ez a boldogulásom egyetlen és megkerülhetetlen útja.

Minden Mester leendő mestereket nevel – és ezért potenciálisan minden tanítványában ott látja a magához hasonló fényembert.

A tanulás útja végig az alázat útja – mégis van egy pillanat, amikor a frissen kinőtt, gyenge szárnyacskaikat ki kell már próbálni, s föl kell fedeznünk azt a csodát, hogy „Jé, istenem! Hiszen már én is tudok repülni!”

Vagyis az alázat útja végső soron a tökéletes szabadsághoz vezet!

És ehhez az élményhez mindannyiunknak el kell jutni, mert bennünk rejlik, s ezt a csodálatos képességünket meg kell szülni!

Bármilyen ellentmondásnak tűnik: csakis a szabad ember tud valóban szeretni és isteni közösséget formálni!

El tudod képzelni, hogy az Egyiptom felé húzó fecskeraj akárcsak egyetlen

kilométert meg tudna tenni, ha abban minden kis fecske külön-külön is nem tudna tökéletesen repülni?!

El tudod képzelni, hogy szépen játszik egy olyan zenekar, melyben a zenészek nem mesterei a saját hangszereiknek?

El tudsz képzelni egy olyan harmonikus párcapcsolatot, ahol a férfi nem igazán férfi és a nő nem igazán nő?

El tudsz képzelni bármiféle isteni egységet úgy, hogy az nem az önmagukra ébredt, beteljesedett szellemiségek gyülekezete legyen?

És el tudod képzelni, hogy boldog lehetsz úgy, hogy saját lelked és sorsod problémáit nem te, hanem mindig mások oldják meg?

Az ember gyermek, hosszú-hosszú ideig.

Ha ateista, úgy, hogy másoktól függ: a szüleitől, a szerelmétől, a társadalmi körülményeitől, az elvárásoktól, a szokásoktól, melyek beléivódtak, s amelyeknek igyekszik jól-rosszul megfelelni.

A hívő pedig úgy, hogy az Atya fölötte van, ő a gyermeke, és az is akar maradni örökké.

De van egy pillanat, amikor rádöbben arra, hogy az Atya benne van! Nemcsak Krisztusban – őbenne is!

És innen kezdve már nem „gyermek”, hanem önmaga, mások és az egész világ sorsáért felelős lény.

Valójában csak ekkor lesz boldog.

Ez ugyanis egy olyan boldogság, amibe senki sem szólhat bele, nem adhatja s nem veheti el.

Ez olyan boldogság, ami kiapadhatatlan és örök.

Befejezés

– Mit jelent az, hogy „befejezés”? – kérdezte a tanítvány.

– Ez azt jelenti – felelte a mester –, hogy ez a szó: „befejezés”, be van fejezve.

Semmi más nincs, nem is lehet.

Egy-egy emberéletnek a végére lehet jutni, s egy könyv utolsó oldalát meg lehet írni – csak hogy ezzel nincs befejezve semmi. Az ember újjászületik, s a könyv élete akkor indul, amikor írója a végső pontot letette.

Ez a könyv most születik meg, tebenned.

Tűnődésem vége felé éppolyan féléber állapotban voltam, mint munkám kezdetekor.

Ágyamban hevertem, álom és ébrenlét határán. Szeretem ezt a békés, köztes állapotot, amelyből mindenhová ellátok: ilyenkor bukkannak föl bennem a

legtisztább képek s a legpontosabb mondatok.

Most azonban nyugtalan voltam. Nyugtalan és kielégületlen.

Valami lappangott lelkem mélyén, valami nagy-nagy titok a boldogságról de nem sikerült kimondanom.

Hiányérzetem támadt, s nagyon keserű lettem.

Ráadásul az önvád is megszólalt bennem:

„Látod, addig fecsegtél a boldogságról, míg végül magad is boldogtalan lettél! Képzeld, milyen hullámokat versz majd olvasód lelkében, ha magad sem éled azt, amiről beszélsz!... De írd le ezt, mert ha nem is adsz örömet, legalább őszinte leszel!”

Soha nem éreztem még ezt a nyugtalanító hiányérzetet. Egyszerre hangot hallottam.

Halk lantpengetést.

Nemcsak lágy muzsikát hallottam, de azt is, ahogy puha, emberi ujjak és körmök végigsimítják a feszes húrokat.

És ekkor – szemem előtt vagy mögött, nem tudom – megláttam valakit. Ott ült a homályban, s a zenéből és a fésűvel összefogott éjfékete hajából úgy tűnt, hogy valami ázsiai... vagy kínai?

Nagykөрmű ujjjaival hol keményen, hol lágyan végigsimította ezüstsínű hangszerének húrjait. A melódia békés volt, távoli, idegen világ üzenete, s mégis ahogy érkezett hozzám, olyan volt, mint amikor szélcsöndes éjszakán, lassú, ismétlődő tempóban kiterülnek lábam elé a tenger hullámai.

Arcát kutattam a homályban, de nemigen láttam.

Félig háttal ült, a testét sárkánymintás köpeny borította.

És ekkor belém nyilallt a gondolat: „Lehet, hogy ez Csuang-ce mester?!” Megidéztem könyvemben! Vitába szálltam vele!

Talán meg is bántottam őt?

Oda akartam sietni hozzá, de ő, érezve szándékomat, ferde szemével rám pillantott: ne zavarjam a zenét!

Illedelmesen hallgattam.

Aztán... mint falombokon a szél, átsuhant rajtam a különös muzsika... főleg ennek a beteljesült embernek a varázsos sugárzása... s hirtelen olyan állapotba kerültem, amit sohasem éreztem még.

Nem tudom leírni, mert nem lehet. Boldog lettem.

Aztán egy halk pengés, elhalt az utolsó hang is... s vitte magával a békémet s a boldogságomat is... Agyam újra működni kezdett, jöttek az egymást hajszóoló gondolataim... s szívembe visszatért az önvád.

– Mester! – mondtam zaklatottan. – Bocsásd meg, ha megsértettelek!

– Megsértettél?!...

Rám nézett roppant derűsen és kíváncsian.

– Írtam rólad. És olyan mondatokat adtam a szádba, melyeket én találtam ki!... Nem volt sértő?

– Lehet – mondta. – Nem tudom... Régóta nem lakik már bennem az, aki megsértődik... De

emlékszem rá!... Ravasz fickó volt!... Tudod hogyan nevezte magát?

-???

– Én!!! – kiáltotta kacagva. – Lelkem határtalan országában s ebben a csodálatos univerzumban kinevezte magát „központnak”!... Az volt a mániája, hogy mindenki miatta él!... És főleg: ellene!... Roppant sértődős volt.

– És mi történt veled?

– Legyőztem.

– Lehetséges ez?

– Látod.

Láttam... de nem értettem igazán. S mint a „tudósban” a Hao folyó partján, bennem is fölébredt a kétely.

– Ezek szerint most nincs „éned”?... Hogyan lehet, hogy mégis egyes szám első személyben beszélsz?

– Nézz ki az ablakon!... Mit láatsz?

– Fákat.

– S azon túl?

– A Dunát.

– S azon túl?

– A holdfényes égboltot.

– S azon is túl?

– Nem látok tovább.

– Nos, mindaz, amit láatsz s amit már nem láatsz: „én” vagyok!... Sőt, nem akarlak megfosztani jogos tulajdonodtól, de te is „én” vagyok! Benned vagyok, érzem a zavarodat, s ki tudok nézni a szemeiden... Ha nem így lenne, hogyan is érthetnénk meg egymást?

– És én... – kérdeztem zavartan –, én most miért nem értelek téged?

– Mert nem szeretsz! Azzal a megismerő szeretettel, amiről írtál, de nem tudod még, mi az.

Elhallgatott, majd így folytatta:

– Mást jelentenek számunkra a szavak. Te azt nevezed „énnek”, ami bennünket szétválaszt. Én azt, ami összeköt... Két gyertyának külön kanócai vannak... De ha lángra lobbannak, fényük már összemosódik, s nem tudni, melyik az egyiké s a másiké... A fény: a szeretet... S ha szeretünk valakit, az bennünk van, s mi őbenne!... Ez még a testi szerelemnél is így van egy

pillanatig, hogy ne lenne hát így a szelleminél?

Faggatni próbáltam erről az élményről. Ő azonban azt mondta:

– Jobban tennéd, ha saját élményeidet faggatnád. Én is azt tettem valaha. Sok élet sokféle szerepeit éltem végig ezzel a magános „kanóc-tudattal”!... Minden életemnek az volt a feladata, hogy lobbantsam lángra magamat, s égjek... De igyekeztem megóvni magamat... Néha-néha már fölszikkasztam, mint te, amikor szerelmes voltál. De égni nem tudtam soha! Mert jött a rémület, hogy ebben elveszek... s minden pislákoló fényecskémet kioltotta az önvédelem!... S folytatódott tovább a szorongás, az adok-veszek... és a halálfélelem.

– Halálfélelem?!

– Persze. Lényünknek csakis az a része halhatatlan, amelyik szeret!... A többi örökösen meghal. És boldogtalan éppen azért, mert mulandó. Amit ti manapság „univerzális tudatnak” neveztek, az nem valamiféle rejtett dimenziók megismerése, hanem a mindent átható szeretet... Csakhogy ez a „kanócén” inkább vállalja a boldogtalanságot s az ezerszeres halált, mint hogy lángra gyúljon s fénné legyen!... Nagy ősháborúság önmagunk legyőzése: Sok-sok élet gyönyörűsége öröme és keserves kudarca szükséges ahhoz, hogy valóban boldogok legyünk!... Mindenkit tisztellek, aki ezt a harcát vívja. Főleg manapság, a világdrámának abban a szakaszában, amelyben élsz. A fény most elsötétedett.

– Mit értesz ezen?

– A kanóc-én totális rémuralmát. A szeretetlenséget. A vakságot... Az emberek segítségének hiányát! Nincs közösség, nincs eleven példakép, senki sem valódi!... Még az értelmes, jó szó is hiányzik! – nehezen sóhajtott. – De mint mindennek: ennek is így kell lennie! Meg kell tapasztalni ezt is!... Ez most a „sors”!... Ahogy mi, kínaiak mondjuk: „Ming”.

Keserű dolgokat mondott, s el is szomorodott.

„Lehetséges ez?” – tűnődtem csodálkozva. – „Egy megvilágosodott bölcs lehet szomorú is?!”

Nem így gondoltam, nem is így írtam erről.

De hiszen ő sem így írta valaha! Hangosan felidéztem híres sorait:

„A tökéletes ember: szellemi. Ha fölforr a tenger, nem égeti meg, ha befagy a folyó, nem fázik. Mennydörgés repesztheti a hegyeket, vihar korbácsolhatja a tengert, mindez nem tudja megfélemlíteni. Az ilyen felhőn tud utazni, meg tudja lovagolni a Napot és a Holdat, s az élet vagy halál mit sem változtat lényén.”

Várakozva néztem rá.

„Hová tűnt a derűd?” – kérdeztem némán.

– Ó, barátom, te azt hiszed, a bölcs „emberfeletti”? S mint egy megunt batyut, eldobhatja lelkét s olyan világba emelkedik, ahol nincsenek már érzelmek?... Bibliátok számos helyen szól arról, hogy még a Dolgok Alkotójának is vannak

érzései: szeret, bízik, szigorúan büntet, gyengéden megbocsát, sőt, még haragra is gyúl... Hogyan képzelheted, hogy a belőle való szellemnek ne lennének hasonló tulajdonságai?!... Én nemcsak értelek, érzek is téged!... Sírok, ha gyászolsz, s örvendek az örömmel! Lelkem minden húrja ép, s együtt rezeg minden élővel!... A különbség csak ez! – mondta jelentőségteljesen, s ujjjaival megzendítette a hárfa húrjait: – Nem a hárfa játszik rajtam: én játszom a hárfán!... Téged még elborítanak az érzések... én pedig uralkodom rajtuk!... Azt érzem, amit lényem akar!

– Mester! – kiáltottam ekkor. – Hogyan történt az a hal-eset?! Mit tudtál meg a Hao folyó partján?

– A dolog egyszerű. Ez volt megvilágosodásom pillanata! – mondta. – Van, akinek Buddha a mestere, Jézus vagy egy csodarabbi... Nékem az a pizstráng volt.

– Hogyan lehetséges ez?!

– Fogalmam sincs! Nyilván túrhetetlenné vált bennem a feszültség, amit az öncélú töprengés okozott! Mindig csak szavak, szavak, szorongás és az önmagamba való kétségbeesett kapaszkodás!... Megelégeti ám az ember az ilyesmit!.... Hogy hiába medítál, olvas el százezer könyvet, éppolyan boldogtalan marad, mint volt!... Jött a pizstráng és egyszerre hopp!...Mindketten kint voltunk a vízből!

Hangosan kacagott, akár a csecsemő. Sohasem tudtam így nevetni, ilyen mélyről s szívből jövőn. Mindig a torkomból nevettem, lihegve, fojtottan, kényszeredetten, s arcomon olyan ráncok jelentek meg, mintha gyötrődnek valamiért... néki meg a gyomrából dőlt a hahotázás, szeme szikrázott s arca olyanná vált tényleg, mint egy gyermeké.

– És mit éltél át? – kérdeztem.

– Hát ezt!... – kiáltotta. – Ezt!!!... – és úgy kacagott, hogy még a könnyei is kicsordultak.

– Mondd el, kérlek!

– No jó, rendben van – mondta még mindig mosolyogva. Szeméből nem törölte ki a könnyeket, hagyta, hogy végigcsorogjanak az arcán. Rám nézett, mint aki fölméri, hogy kihez beszél, majd így szólt:

– Ha a Földet vészterhes, sűrű fellegek borítják, te azt mondod: „Nem süt a nap!”... Igaz ez?... Nem igaz!!... Mert amióta ember él a Földön, nem volt még olyan pillanat, amikor ne sütött volna ragyogóan az áldott Nap!... Íme, itt van a logika bukfence, s az énjéhez kötözött ember vaksága!... Nem azt mondja, hogy „Nem látom a Napot, mert eltakarják előlem a fellegek!”... hanem azt, hogy „Nem süt a Nap. Kész!... Beszüntette a működését!... Nincs fény!... Meghalt az Isten!”... Pedig hányszor tapasztaltatok már, amikor átrohantok egy viharvert

repülőtéren, csatakos hajjal, ázott ruhában, és a vigasztalan, mocskos szürkeségből, melyben még az életkedv is elhagyott benneteket, belevetitek magatokat egy fényes gép testébe... a motor felzúg... a repülő emelkedik... és hirtelen fölragyog az azúrkék ég, és szemetek belevakul az izzó, arany Nap fényébe!...

Kis szünetet tartott, majd így folytatta:

– Hasonlóképpen van az ember, amikor saját felhőiben jár. Amikor gondok gyötrik, mindent kilátástalannak ítél, s fél a haláltól... Nem azt mondja, hogy „Felhőimtől nem látom a fényt!”... hanem azt, hogy „Nincs fény!... Nem süt a Nap!... Minden reménytelen!”... Nos, velem mindössze annyi történt, hogy megpillantottam a Napomat!... Sütött mindig, de amíg a mohóság piszkában éltem: nem érzékeltem!...Fura dolgot mondok, talán még nem érted: az ember akkor is boldog, ha nem tud róla!

Végre kimondta a szót!

S én kapva az alkalmon, megkérdeztem:

– Mester... mi az a boldogság?

– A harcban született nyugalom.

– S ez mit jelent?

– Azt, hogy először van a harc... s utána a szavakkal leírhatatlan s minden emberi örömnél gyönyörűsebb beteljesedés.

Tartalom

- [Bevezetés](#)
- [1](#)
- [Az én boldogságom](#)
- [2](#)
- [Hétköznapi boldogság](#)
- [3](#)
- [A boldogság akarása](#)
- [4](#)
- [Önfeledtség](#)
- [5](#)
- [Mi az élet értelme?](#)
- [6](#)
- [A beteljesülés](#)
- [7](#)
- [A Teremtés titka](#)
- [8](#)
- [Az ember titka](#)
- [9](#)
- [Kétféle boldogság](#)
- [Befejezés](#)